

**T.C.
GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI**

**5271 SAYILI CEZA MUHAKEMESİ KANUNUNDA
İDDİANAMENİN İADESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Oya AKBULUT ÖZEN

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Vesile Sonay EVİK

AĞUSTOS 2024

ÖNSÖZ

Tezimi yazmaya başladığım ilk gün ile tamamladığım son gün arasında çok uzun yıllar geçti. Bir yandan avukatlık mesleğini icra etmek, evlenmek, anne olmak, farklı şehirlere taşınmak, sevdiklerini kaybetmek ve hastalıklar gibi hayatın getirdiği akademik olmayan türlü badireler, yüksek lisans tezimi tamamlamak için çıktığım yoldan beni uzunca süre alıkoydu. Galatasaray Üniversitesinde yüksek lisansa başladığım zamanki ben ile bugünkü ben arasındaki fark, tüm bu yaşanan tecrübelerin sonucu büyümemdir. Ancak her iki ben arasındaki değişmeyen şey de ceza hukukuna olan ilgimdir.

Tezimin konu seçimi ve taslak planının yapılmasından tamamlandığı son aşamaya kadar, geçen yıllara rağmen, sabrını ve yardımlarını benden esirgemeyen, görüş ve önerileri ile beni destekleyen danışman hocam Sayın Prof. Dr. Vesile Sonay EVİK'e saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Hem maddi hem manevi desteklerini hayatım boyunca benden hiç esirgemeyen ve büyük bir özveri ile beni bugünlere yetiştiren değerli annem Halise AKBULUT ve geçen yıl kaybettiğim babam Veysel AKBULUT'a, her zaman varlığı ile bana güç katan canım ablam Dr. Olcay AKBULUT KURUŞ'a ve kendisi de bir hukukçu olarak bana hem hukuki görüş ve eleştirileri ile yol gösteren hem de tecrübelerini paylaşmaktan çekinmeyen sevgili abim Prof. Dr. Olgun AKBULUT'a sonsuz minnetlerimi sunarım.

Hayatımın tüm olumsuz anlarında destekleyici tutumu ile bana güç veren, bu çalışmanın hazırlanması sürecinde sonsuz sabrı ile anlayışını hiç eksik etmeyen ve başaracağıma olan inancı ile beni hep motive eden kıymetli eşim Enis ÖZEN'e tüm kalbimle sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	İİ
İÇİNDEKİLER	İİİ
KISALTMALAR	İX
RÉSUMÉ	X
ABSTRACT.....	XV
ÖZET	XİX
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİNDE SORUŞTURMA EVRESİ

A. SORUŞTURMA EVRESİ KAVRAMI.....	5
B. SORUŞTURMA EVRESİNİN ÖZELLİKLERİ	7
1. Genel Olarak	7
2. Hazırlayıcılık İşlevi.....	7
3. Ayıklayıcılık İşlevi.....	8
4. Gizlilik İlkesi.....	8
5. Yazılılık İlkesi	10
6. Soruşturmanın Dağımlılığı İlkesi	11
7. Kamusalılık İlkesi	12
8. Kamu Davasının Mecburiliği ile Maslahata Uygunluk İlkesi	13
a. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi	13
b. Maslahata Uygunluk İlkesi	14
C. SORUŞTURMA EVRESİNDE CUMHURİYET SAVCISININ	
GÖREVLERİ	16
1. Genel Olarak	16
2. Araştırma Görevi.....	19

3. Soruşturma Yapma Görevi.....	20
4. Kamu Davasını Açma Görevi	23
5. Cezaları Yerine Getirme Görevi	24
6. Koruma Tedbirlerine Başvurma Görevi.....	25
7. Kanun Yollarına Başvurma Görevi.....	25
8. Kanunlarla Verilen Diğer Görevleri Yapma Görevi.....	27
D. SORUŞTURMA EVRESİNİN SON BULMASI	28
1. Genel Olarak	28
2. Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisinin Kullanılması	30
a. Genel Olarak.....	30
b. Cezayı Kaldıran Şahsi Sebep Olarak Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Uygulanmasını Gerektiren Koşullar veya Şahsi Cezasızlık Sebebinin Varlığı Hali.....	31
b.1. Genel Olarak	31
b.2. Cezayı Kaldıran Şahsi Sebep Olarak Etkin Pişmanlık.....	32
b.3. Şahsi Cezasızlık Sebebi.....	33
b.4. Denetimi.....	34
c. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı Verilmesi	35
c.1. Genel Olarak.....	35
c.2. Koşulları	37
c.3. Denetimi	39
3. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verilmesi	39
a. Koşulları	39
b. Denetimi.....	41
c. Aynı Fiilden Dolayı Soruşturma ve Dava Açılması.....	43
4. Önödeme ve Uzlaştırma Usulünün Uygulanması	45
a. Genel Olarak.....	45
b. Önödeme	45
c. Uzlaştırma	48
5. Seri Muhakeme Usulünün Uygulanması	52
a. Genel Olarak.....	52
b. Usulü	53
6. Kamu Davasının Açılması	55

İKİNCİ BÖLÜM

İDDİANAME VE İDDİANAMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. İDDİANAME	57
1. İddianamenin Tanımı	57
2. İddianamenin İçeriği ve Unsurları	59
a. Genel Olarak.....	59
b. Delillerin Yeterli Şüphe Oluşturması.....	61
c. Görevli ve Yetkili Mahkemeye Hitaben Düzenlenmesi.....	64
d. Şüphelinin Kimliğinin Gösterilmesi	66
e. Şüphelinin Müdafinin Gösterilmesi	69
f. Maktul, Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Kimliğinin Gösterilmesi	70
g. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Vekili veya Kanuni Temsilcisinin Gösterilmesi	71
h. Açıklanmasında Sakınca Bulunmaması Halinde İhbarda Bulunan Kişinin Kimliğinin Gösterilmesi	72
i. Şikâyetle Bulunan Kişinin Kimliğinin Gösterilmesi	73
j. Şikâyetin Yapıldığı Tarihin Gösterilmesi	74
k. Yüklenen Suç ve Uygulanması Gereken Kanun Maddelerinin Gösterilmesi	74
l. Yüklenen Suçun İşlendiği Yer, Tarih ve Zaman Diliminin Gösterilmesi...	78
m. Suçun Delillerinin Gösterilmesi.....	81
n. Şüphelinin Tutukluluk Durumu, Gözaltı ve Tutuklama Tarihleri ile Bunların Sürelerinin Gösterilmesi.....	83
o. Suçu Oluşturan Olayların Mevcut Delillerle İlişkilendirilerek Açıklanması.....	86
p. Şüphelinin Lehine Olan Hususların da İleri Sürülmesi.....	88
r. Suça Dair Hükmedilmesi İstenen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Belirtilmesi	90
B. İDDİANAME YERİNE GEÇEN BELGELER	91
C. İDDİANAMENİN DEĞERLENDİRİLME SÜRECİ	95
1. İddianameyi İncelemeye Yetkili Makam	95
2. İddianamenin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi	96
3. Değerlendirmenin Yapılacağı Süre	98

a. Genel Olarak.....	98
b. Sürenin Hukuki Niteliği	98
c. Sürenin Ne Zaman Başlayacağı Sorunu	101
c.1. Genel Olarak.....	101
c.2. Yargıtay Kararlarındaki Durum	102
d. Sürenin Geçirilmiş Olmasının Sonucu.....	106
4. İddianamenin Değerlendirilmesi Sonucu	107
D. İDDİANAMENİN KABULÜ VE KOVUŞTURMA EVRESİ.....	109
1. İddianamenin Kabulü Kararı.....	109
2. Kovuşturma Evresi.....	111
a. Kovuşturma Evresi Kavramı	111
b. Duruşma Hazırlığı Safhası	114
c. Duruşma Safhası ve Delillerin Tartışılması	115
d. Duruşmanın Sona Ermesi ve Hüküm	117

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDDİANAMENİN İADESİ

A. İDDİANAMENİN İADESİNİN TÜRK CEZA HUKUKUNDAKİ TARİHİ GELİŞİMİ.....	119
1. Genel Olarak	119
2. 1412 Sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu Dönemi.....	119
a. 1985 Tarihli Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu Değişikliği Öncesi Dönem	119
b. 1985 Tarihli Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu Değişikliği Sonrası Dönem	121
3. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Dönemi	123
a. 2005 Tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu Değişikliği Öncesi Dönem	123
b. 2005 Tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu Değişikliği Sonrası Dönem	126
c. 2019 Tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu Değişikliği Sonrası Dönem	129
B. İDDİANAMENİN İADESİNİN AMACI.....	132
C. İDDİANAMENİN İADESİ KARARINI VERMEYE YETKİLİ MAKAM	133

D. İDDİANAMENİN İADESİ AŞAMASININ “ARA MUHAKEME”	
EVRESİ OLUP OLMADIĞI	136
E. İDDİANAMENİN İADESİ NEDENLERİ	137
1. Genel Olarak	137
2. İddianamenin CMK’nın 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi	139
a. Yeterli Şüphe Olmadan İddianame Düzenlenmesi	139
b. Görevli ve Yetkili Olmayan Mahkemeye Hitaben İddianame Düzenlenmesi	141
c. İddianamede Gösterilmesi Gereken Kimlik Bilgilerinin Gösterilmemesi	144
d. İddianamede Gösterilmesi Gereken Tarih ve Yer Bilgilerinin Gösterilmemesi	148
e. Yüklenen Suç, Uygulanması Gereken Kanun Maddeleri ve Hükmedilmesi İstenen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İddianamede Gösterilmemesi	149
f. Suçun Delillerinin Gösterilmemesi ve Olayların Mevcut Delillerle İlişkilendirilmemesi.....	155
g. Şüphelinin Lehine Olan Hususların İleri Sürülmemesi	158
3. Suçun Sübutuna Doğrudan Etki Edecek Mevcut Bir Delil Toplanmadan İddianame Düzenlenmesi	160
a. Maddenin Tarihsel Süreci	160
b. Suçun Sübutuna Doğrudan Etki Edecek Mevcut Bir Delil Kavramı	162
c. Yargıtay Kararlarındaki Durum	164
4. Önödeme, Uzlaştırmaya ya da Seri Muhakeme Usulüne Tabi Olan İşlerde Bu Usuller Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi	169
a. Maddenin Tarihsel Süreci	169
b. Genel Olarak	171
c. Yargıtay Kararlarındaki Durum	173
5. Soruşturma veya Kovuşturma Yapılması İzne veya Talebe Bağlı Olan Suçlarda İzin Alınmaksızın veya Talep Olmaksızın İddianame Düzenlenmesi	175
a. Muhakeme Şartlarından Olan İzin ve Talep Kavramları	175
b. İzin veya Talebin Eksikliğinin İddianamenin İadesi Sebebi Olması	178
6. İddianamede Cumhuriyet Savcısının İmzasının Olmaması	181

F. İDDİANAMENİN İADE EDİLEMEYECEĞİ HALLER	184
1. Suçun Hukuki Nitelendirilmesi Sebebiyle İddianamenin İade Edilememesi.....	184
2. 15 Günlük Sürenin Geçmiş Olması Sebebiyle İddianamenin İade Edilememesi.....	187
3. İlk İade Kararında Belirtilmeyen Sebeplere Dayanılarak Yeniden İddianamenin İade Edilememesi	189
4. Kanunda Sınırlı Sayıdaki Sebepler Dışında Bir Sebep ile İddianamenin İade Edilememesi	191
G. İDDİANAMENİN İADESİ KARARINA KARŞI BAŞVURULABİLECEK KANUN YOLU	194
1. Genel Olarak	194
2. İddianamenin İadesi Kararına Karşı İtiraz Kanun Yoluna Başvurulması....	195
3. İddianamenin İadesi Kararına İtirazın Reddi Kararına Karşı Kanun Yararına Bozma Yoluna Başvurulması.....	198
SONUÇ	200
KAYNAKÇA.....	206
ÖZGEÇMİŞ	225

KISALTMALAR

A.g.e.	: Adı geçen eser
A.g.m.	: Adı geçen makale
A.g.t.	: Adı geçen tez
AIHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
Bkz.	: Bakınız
CİMER	: Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
CMK	: 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu
CMUK	: 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu
CYY	: Ceza Yargılaması Yasası
İİK	: 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu
K.H.	: Kamu Hukuku
md.	: Madde
MERNİS	: Merkezi Nüfus İdaresi Sistemi
par.	: Paragraf
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa aralığı
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCK	: 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu
UYAP	: Ulusal Yargı Ağı Projesi
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve devamı
vs.	: Ve saire

RÉSUMÉ

Cette thèse examine l'institution du « retour de l'acte d'accusation », régie par l'article 174 du Code de procédure pénale turc (Loi n° 5271), en abordant son évolution historique, ses objectifs, les motifs de retour de l'acte d'accusation, les situations ne donnant pas lieu à retour, ainsi que les voies de recours possibles contre les décisions de retour de l'acte d'accusation.

Le premier chapitre traite de la phase d'enquête dans le cadre de la procédure pénale. Il commence par une définition du concept de phase d'enquête et décrit ses caractéristiques. Ensuite, les fonctions du Procureur, en tant qu'administrateur de cette phase, sont examinées. La dernière partie du chapitre aborde les circonstances mettant fin à la phase d'enquête et la question de l'ouverture d'un procès public.

Le deuxième chapitre se concentre sur l'acte d'accusation, qui sert de document principal pour l'ouverture d'un procès public. Les éléments de l'acte d'accusation, tels que définis à l'article 170 du Code de procédure pénale, sont détaillés un par un. Il est également expliqué comment et dans quel délai l'acte d'accusation doit être évalué. Ensuite, le chapitre aborde brièvement les procédures de poursuite qui commencent si l'acte d'accusation est accepté.

Le troisième et dernier chapitre traite de l'institution du « retour de l'acte d'accusation », qui donne son titre à ce travail de thèse. Il commence par une analyse de l'évolution historique de l'institution du retour de l'acte d'accusation dans le droit de la procédure pénale turc. Ensuite, les périodes du Code de procédure pénale n° 1412 et du Code de procédure pénale n° 5271 sont examinées séparément. Le chapitre aborde également l'objectif du retour de l'acte d'accusation, l'autorité compétente pour rendre la décision de retour, ainsi que les débats sur la question de savoir si la période d'examen de l'acte d'accusation constitue une phase de « procédure intermédiaire ». Il examine ensuite les motifs de retour de l'acte d'accusation tels que définis à l'article 174, paragraphe 1 du Code de procédure pénale. La dernière partie du chapitre clarifie les situations dans lesquelles une décision de retour de l'acte d'accusation ne peut pas être rendue et les voies de recours possibles contre la décision de retour.

Les nombreuses modifications apportées au Code de procédure pénale n° 1412 pendant sa période de vigueur ont démontré le besoin croissant d'un code de procédure pénale moderne et à jour dans le pays. En réponse, un nouveau Code de procédure pénale a été élaboré, avec la révision de certains articles du Code de procédure pénale précédent et l'introduction de nouvelles dispositions dans notre système de procédure pénale.

La transition des pratiques prévues par l'ancien code a été difficile, et de nombreuses erreurs ont eu lieu au cours des premières années de l'application du nouveau code. Cependant, les orientations fournies par la doctrine juridique et les décisions de la Cour de cassation ayant un effet de jurisprudence ont été déterminantes pour les juges, les procureurs et les avocats praticiens et ont contribué à établir le nouveau système et ses principes. Cette thèse fait fréquemment référence aux vues doctrinales ainsi qu'aux décisions de la Cour de cassation concernant le retour de l'acte d'accusation.

L'un des changements les plus profonds introduits par le nouveau système avec le Code de procédure pénale n° 5271, après le Code de procédure pénale n° 1412, est la désignation des Procureurs de la République comme une sorte de « patron » de la phase d'enquête. Selon l'article 160 du Code de procédure pénale n° 5271, lorsqu'un Procureur de la République apprend qu'un crime a été commis par dénonciation ou par tout autre moyen, il commence à enquêter sur les faits pour décider s'il doit ouvrir un procès public ou non.

Au cours de la phase d'enquête entre la réception de l'information sur l'infraction et l'acceptation de l'acte d'accusation, le Procureur de la République et les agents de la police judiciaire sous ses ordres doivent mener l'enquête avec une grande rigueur, attention et diligence. Si, à la suite de son enquête, le Procureur de la République parvient à un doute suffisant et que les conditions pour l'ouverture d'un procès public sont remplies, il prépare un acte d'accusation conformément à l'article 170 du Code de procédure pénale et le soumet au tribunal.

Un autre changement significatif introduit par le Code de procédure pénale (Loi n° 5271) est la concession du pouvoir discrétionnaire aux Procureurs de la République concernant l'ouverture d'une poursuite publique. À la fin de la phase d'enquête, si le Procureur de la République n'a pas obtenu suffisamment de preuves pour susciter un doute raisonnable quant à la commission de l'infraction par le suspect, il peut décider de ne pas engager de poursuites conformément à l'article 172 du Code de procédure pénale.

Un autre institut important introduit par le Code de procédure pénale n° 5271 est celui du « retour de l'acte d'accusation », qui constitue le sujet de cette thèse. L'innovation régie par l'article 174 du Code de procédure pénale, ayant été mal comprise par les praticiens du droit au cours des premières années suivant l'entrée en vigueur de la loi, a conduit à de nombreuses décisions erronées de retour de l'acte d'accusation.

En particulier, de nombreuses décisions de la Cour de cassation rendues entre 2005 et 2007 ont contribué à clarifier les éléments essentiels de l'acte d'accusation ainsi que les raisons pour lesquelles un acte d'accusation peut être retourné ou non. Ces décisions ont servi de guide aux juges et aux procureurs sur ce sujet. Durant la même période, plusieurs ouvrages et articles ont également été rédigés par des spécialistes en droit pénal dans la doctrine, apportant leurs perspectives sur le « retour de l'acte d'accusation » introduit par le Code de procédure pénale n° 5271 et contribuant ainsi à l'efficacité du système. Cette étude examine en détail les vues doctrinales et les décisions de la Cour de cassation concernant le retour de l'acte d'accusation depuis son entrée en vigueur.

Lorsque le Procureur de la République termine la phase d'enquête et rédige un acte d'accusation résumant l'enquête et discutant des preuves, ce document doit légalement inclure les éléments constitutifs du crime reproché au suspect ainsi que les dispositions légales dont l'application est sollicitée. À défaut de ces éléments essentiels ou si l'acte d'accusation ne présente pas clairement les accusations et les preuves contre le suspect, il est soumis à retour en vertu de l'article 174 du Code de procédure pénale.

Contrairement à la Loi sur la procédure pénale de 1412, la Loi sur la procédure pénale de 5271 divise la procédure pénale en deux grandes phases: l'enquête et la poursuite. La phase d'enquête commence dès que les autorités compétentes ont connaissance de la commission d'une infraction et se poursuit jusqu'à la décision d'accepter l'acte d'accusation. Une fois que la décision d'accepter l'acte d'accusation est prise, la procédure passe à la phase de poursuite, laquelle se poursuit jusqu'à ce que le jugement rendu par le tribunal compétent concernant l'infraction imputée au prévenu devienne définitif.

Certains auteurs juridiques désignent la période durant laquelle l'acte d'accusation est examiné par le tribunal, où les erreurs ou omissions sont identifiées et l'acte est retourné au Procureur de la République, qui peut contester la décision de retour, comme une « phase intermédiaire » de la procédure pénale. Selon une autre opinion que nous partageons également, et au regard de la structure systématique du Code de procédure pénale (Loi n° 5271) ainsi que des dispositions concernant le retour de l'acte d'accusation, il apparaît que le retour de l'acte d'accusation fait partie de la phase d'enquête.

Selon l'article 170 du Code de procédure pénale (Loi n° 5271), les éléments requis dans l'acte d'accusation sont les suivants: Des indices suffisants établissant la commission de l'infraction; L'acte d'accusation doit être adressé au tribunal compétent et habilité pour connaître de l'affaire; L'acte d'accusation doit contenir l'identité du suspect, les coordonnées de son avocat le cas échéant, l'identité de la victime, de la partie lésée ou de toute personne affectée par l'infraction, ainsi que celles de son représentant légal ou de son avocat le cas échéant; Les informations d'identification de la personne ayant déposé la plainte ou signalé l'infraction doivent être indiquées; La date de la plainte, ainsi que le lieu et le moment de la commission de l'infraction doivent être précisés; Des informations concernant la détention ou l'arrestation du suspect et la durée de ces mesures doivent être incluses; Les articles de loi demandés pour l'application doivent être mentionnés, ainsi que les preuves de l'infraction. Le défaut de ces éléments constitue un motif de retour de l'acte d'accusation en vertu de l'article 174, paragraphe 1, alinéa (a) du Code de procédure pénale.

Conformément à l'article 174, paragraphe 1, alinéa (b) du Code de procédure pénale (Loi n° 5271), le fait que l'acte d'accusation soit préparé sans avoir recueilli une « preuve existante ayant un impact direct sur la démonstration du crime » constitue un autre motif de retour de l'acte d'accusation. Cet article permet au tribunal de décider du retour de l'acte d'accusation pour garantir que cette lacune soit corrigée par le Procureur de la République au cours de la phase d'enquête.

Un autre motif de retour de l'acte d'accusation, en vertu de l'alinéa (c) du premier paragraphe de l'article 174, survient lorsque le crime est soumis à la

procédure de conciliation, de paiement anticipé ou de procédure accélérée, mais que l'acte d'accusation est préparé sans avoir appliqué ces procédures. La compétence pour déterminer si un crime relève de ces procédures appartient au Procureur de la République.

Un autre motif de retour de l'acte d'accusation, selon l'alinéa (d) du premier paragraphe de l'article 174 du Code de procédure pénale (Loi n° 5271), survient lorsque l'infraction à enquêter ou à poursuivre est soumise à une autorisation ou à une demande préalable, et que l'acte d'accusation est préparé sans avoir obtenu cette autorisation ou sans avoir fait la demande nécessaire. Lorsque l'enquête est initiée sans l'autorisation requise des autorités compétentes ou sans demande auprès du ministère de la Justice, le tribunal chargé d'examiner l'acte d'accusation décide de son retour.

Une autre modification importante introduite par le Code de procédure pénale (Loi n° 5271), qui n'existait pas dans le Code de procédure pénale antérieur (Loi n° 1412) et qui apporte une nouvelle perspective aux Procureurs de la République, est l'obligation pour le Procureur de rassembler non seulement les preuves contre le suspect mais également les preuves en faveur du suspect au cours de l'enquête. Cette exigence est régie par le cinquième alinéa de l'article 170 du Code de procédure pénale, et l'absence de présentation de preuves en faveur du suspect constitue un motif de retour de l'acte d'accusation.

En revanche, si le tribunal qui reçoit l'acte d'accusation effectue une qualification juridique différente de celle faite par le Procureur de la République dans l'acte d'accusation, cela ne constitue pas un motif de retour de l'acte d'accusation. Selon le deuxième alinéa de l'article 174 du Code de procédure pénale, l'acte d'accusation ne peut être retourné en raison de la qualification juridique de l'infraction. En effet, cela interférerait avec le pouvoir discrétionnaire du Procureur de la République.

Un acte d'accusation qui n'est pas retourné dans un délai de 15 jours après avoir été soumis au tribunal compétent est considéré comme accepté. Le délai de 15 jours est un délai « impératif », et le non-respect de ce délai empêche le tribunal de retourner ultérieurement l'acte d'accusation.

Lorsque l'acte d'accusation est retourné, le Procureur de la République peut remédier aux lacunes et préparer un nouvel acte d'accusation, à condition de ne pas décider de rendre une décision de non-lieu. Étant donné que ce nouvel acte d'accusation diffère du premier, il peut également être retourné s'il présente des lacunes. Toutefois, conformément au quatrième alinéa de l'article 174, le tribunal ne peut pas fonder le retour du second acte d'accusation sur un motif non indiqué dans le retour du premier acte d'accusation.

Le cinquième alinéa de l'article 174 du Code de procédure pénale (Loi n° 5271) prévoit que le Procureur de la République peut interjeter appel de la décision de retour de l'acte d'accusation dans un délai de deux semaines. Si la cour examinant l'appel du Procureur accepte celui-ci, elle devra d'abord accepter l'acte d'accusation, puis transmettre le dossier au tribunal compétent pour le début de la procédure. Si l'appel du Procureur de la République est rejeté, celui-ci a la possibilité de rendre une

décision de non-lieu, de corriger les défauts de l'acte d'accusation, ou de former un pourvoi en cassation dans l'intérêt de la loi.

Le but de l'institution du retour de l'acte d'accusation, introduite par le Code de procédure pénale (Loi n° 5271), est d'éviter que des personnes ne deviennent injustement « accusées » et ne subissent des procès longs, de garantir que les poursuites soient menées de manière efficace et rapide sur la base d'actes d'accusation complets, d'éviter les retards dans l'administration de la justice, et de garantir le droit à un procès dans un délai raisonnable en favorisant les « procès en une seule audience ».

Cette thèse offre une analyse détaillée des évolutions que le régime du retour de l'acte d'accusation a connues depuis son introduction dans le système de procédure pénale et de son état actuel dans le cadre législatif. Elle confronte également fréquemment les différentes opinions doctrinales et les décisions de la Cour de cassation pour améliorer la compréhension du sujet. En plus des avis doctrinaux des spécialistes du droit de la procédure pénale, cette thèse inclut également les perspectives des juges, des procureurs et des avocats dans son analyse, offrant ainsi un examen complet du sujet.

Mots-Clés: Retour de l'acte d'accusation, Phase d'enquête, Acte d'accusation, Ouverture d'un procès public, Eléments de l'acte d'accusation, Acceptation de l'acte d'accusation

ABSTRACT

This thesis examines the historical development, purpose, grounds for return, non-returnable situations, and legal remedies available against decisions to return an indictment under Article 174 of the Turkish Criminal Procedure Code (Law No. 5271).

In the first chapter, the investigation phase of criminal procedure is discussed. Initially, the concept and characteristics of the investigation phase are explained, followed by a discussion of the duties of the Public Prosecutor, who is responsible for managing this phase. The chapter concludes with an examination of the circumstances leading to the end of the investigation phase and the initiation of a public prosecution.

The second chapter focuses on the indictment, which serves as the primary document for initiating a public prosecution. The essential elements of the indictment, as outlined in Article 170 of the Criminal Procedure Code, are detailed. The process of the indictment being reviewed by the competent court, the time of this review, and the proceedings that begin if the indictment is accepted are also briefly discussed.

The third and final chapter addresses the main subject of the thesis: the institution of the return of the indictment. It begins with an exploration of the historical development of this institution within Turkish criminal procedure law, examining the periods under the former Criminal Procedure Code (Law No. 1412) and the current Criminal Procedure Code (Law No. 5271) separately. The chapter then discusses the purpose of the return of the indictment, the authority responsible for making such a decision, and the debate over whether the period during which an indictment may be returned constitutes an “*intermediate phase*” of the criminal procedure. The specific grounds for the return of an indictment, as set out in the first paragraph of Article 174 of the Criminal Procedure Code, are examined individually. The chapter concludes with a discussion of situations in which the return of the indictment is not possible and the legal remedies available against a return decision.

The numerous amendments to the Criminal Procedure Code (Law No. 1412) during its years in force highlighted the need for an updated and modern criminal procedure code, leading to the creation of the new Criminal Procedure Code (Law No. 5271). This new code introduced several reforms, including the addition of new articles to the criminal procedure system for the first time.

The transition from practices under the former code was challenging, and many errors occurred in the early years of the new code’s implementation. However, the guidance provided by legal doctrine and the precedent-setting decisions of the

Court of Cassation have helped on the practicing judges, prosecutors and lawyers and establish the new system and its principles. This thesis frequently references both doctrinal views and Court of Cassation decisions on the topic of the return of the indictment.

One of the most significant changes introduced by the Criminal Procedure Code (Law No. 5271) was the designation of Public Prosecutors as the “heads” of the investigation phase. According to Article 160 of the Code, upon receiving information about a potential crime, the Public Prosecutor is responsible for investigating the matter to determine whether to initiate a public prosecution.

During the investigation phase, from the receipt of a crime report to the acceptance of the indictment, the Public Prosecutor and the judicial police under their command must conduct the investigation with great care and diligence. If the Public Prosecutor finds sufficient suspicion and the conditions for initiating a public prosecution are met, they prepare an indictment in accordance with Article 170 of the Criminal Procedure Code and submit it to the court.

Another significant change introduced by the Criminal Procedure Code (Law No. 5271) was the granting of discretionary power to Public Prosecutors regarding whether to initiate a public prosecution. At the end of the investigation phase, if the Public Prosecutor does not obtain sufficient evidence to raise a reasonable suspicion that the suspect committed the crime, they may decide not to initiate a prosecution under Article 172 of the Code.

The institution of “*returning the indictment*”, which is the focus of this thesis, was another significant innovation introduced by the Criminal Procedure Code (Law No. 5271). The lack of understanding of this new provision by the legal practitioners in the early years of its implementation led to numerous erroneous decisions to return indictments.

Several decisions by the Court of Cassation, particularly between 2005 and 2007, clarified the essential elements of an indictment and the grounds on which it could or could not be returned, providing valuable guidance to judges and prosecutors. During this period, many books and articles were also written by criminal law scholars, offering their perspectives on the newly introduced institution of “*returning the indictment*” and contributing to the functioning of the system. This thesis extensively references both doctrinal views and Court of Cassation decisions regarding the institution of returning the indictment since its inception.

When a Public Prosecutor concludes the investigation phase and prepares an indictment summarizing the investigation and discussing the evidence, this document must legally include the elements of the crime alleged against the suspect and the legal provisions sought to be applied. Otherwise, an indictment that lacks these essential elements or fails to clearly present the charges and evidence against the suspect is subject to return under Article 174 of the Criminal Procedure Code.

Unlike the former Criminal Procedure Code (Law No. 1412), the new Criminal Procedure Code (Law No. 5271) divides criminal proceedings into two main phases: investigation and prosecution. The investigation phase begins with becoming aware the crime by the authorities and continues until the acceptance of

the indictment. Upon acceptance of the indictment, the prosecution phase commences and continues until the court delivers a final judgment on the charges.

Some legal scholars refer to the period during which an indictment is reviewed by the court, errors or omissions are identified, and the indictment is returned to the Public Prosecutor, who may appeal the return decision, as an “*intermediate phase*” of the criminal procedure. According to the other opinion we also share, that based on the systematic structure of the Criminal Procedure Code (Law No. 5271) and the provisions regarding the return of the indictment, the return of the indictment is part of the investigation phase.

According to Article 170 of the Criminal Procedure Code No. 5271, the essential elements that must be included in an indictment are as follows: sufficient suspicion that a crime has been committed; the indictment must be addressed to the court that has jurisdiction and authority to hear the case; the indictment must include the identity of the suspect, if available, the information of their attorney, the identity of the victim, injured party, or any person harmed by the crime, if available, the information of their legal representative or attorney; identity information of the individual who placed the complaint or made the notification; the date of the complaint, the location, and time of the crime must be included; details regarding the suspect’s detention and arrest status, along with the duration of such measures; the legal provisions applicable to the alleged crime must be specified; and the evidence of the crime must be presented. The absence of any of these elements constitutes grounds for the return of the indictment under the first paragraph, subparagraph (a) of Article 174.

Subparagraph (b) of the first paragraph of Article 174 provides that if the indictment is prepared without collecting existing evidence that is considered to absolutely impact the crime, this is another ground for return. This provision ensures that the court, by returning the indictment, compels the Public Prosecutor to rectify any deficiencies during the investigation phase.

Another ground for returning the indictment, under subparagraph (c) of the first paragraph of Article 174, arises when the crime is subject to reconciliation, prepayment, or accelerated trial procedure, but the indictment is prepared without applying these procedures. The discretion to determine whether a crime falls under these procedures lies with the Public Prosecutor.

Another ground for the return of the indictment is specified in Article 174, Paragraph 1 (d) of the Turkish Code of Criminal Procedure (Law No. 5271). According to this provision, if the crime is subject to investigation or prosecution requiring permission or request, the indictment must be returned if it has been prepared without obtaining the necessary permission or without a request being made. When an investigation is initiated without obtaining the required authorization from the competent authorities or without a request to the Ministry of Justice, the court reviewing the indictment will decide to return the indictment.

A further significant change introduced by the Criminal Procedure Code (Law No. 5271) is the requirement that Public Prosecutors, during the investigation phase, collect not only evidence against the suspect but also any evidence in their

favor. This provision is found in the fifth paragraph of Article 170, and failure to present evidence in favor is grounds for returning the indictment.

If the court, upon reviewing the indictment, determines that it disagrees with the legal characterization provided by the Public Prosecutor, this does not constitute grounds for returning the indictment. Under the second paragraph of Article 174, the indictment cannot be returned based on the legal characterization of the crime. Such a return would constitute undue interference with the Public Prosecutor's discretion.

An indictment that is not returned within 15 days of being submitted to the competent court is considered accepted. The 15-day period is peremptory term, and failure to return the indictment within this time precludes the court from later returning it.

If the indictment is returned, the Public Prosecutor may address the deficiencies and prepare a new indictment if they do not decide to issue a not to prosecute decision. Since this new indictment differs from the first, it too may be returned if it contains deficiencies. However, under the fourth paragraph of Article 174, the court cannot base its return of the second indictment on a reason not cited in the return of the first indictment.

Article 174, Paragraph 5 of the Turkish Code of Criminal Procedure (Law No. 5271) stipulates that the Public Prosecutor may appeal the decision to return the indictment within two weeks. If the court reviewing the appeal decides to accept it, the court will first approve the indictment and then forward the case file to the relevant court for prosecution to commence. If the appeal by the Public Prosecutor is rejected, the Public Prosecutor has the options of issuing a not to prosecute decision, rectifying the deficiencies, or appealing for the sake of law.

The purpose of the institution of returning the indictment, as introduced by the Criminal Procedure Code (Law No. 5271), is to prevent individuals from unjustly becoming "*defendants*" and undergoing lengthy trials, to ensure that prosecutions are conducted efficiently and swiftly based on complete indictments, to avoid delays in the administration of justice, and to uphold the right to trial within reasonable time by promoting "*one-session trials*".

This thesis provides a detailed analysis of the changes that the institution of returning the indictment has undergone since its introduction into the criminal procedure system and its current state in the legal framework. The thesis also frequently contrasts different doctrinal views and Court of Cassation decisions to enhance the understanding of the topic. In addition to doctrinal views from scholars specializing in criminal procedure law, this thesis includes perspectives from judges, prosecutors, and lawyers in its analysis, offering a well-rounded examination of the subject.

Keywords: Return of the Indictment, Investigation Phase, Indictment, Filing a Criminal Case, Elements of the Indictment, Acceptance of the Indictment

ÖZET

Bu tez çalışması, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinde düzenlenen iddianamenin iadesi kurumunun tarihi gelişimini, amacını, iddianamenin iadesi nedenlerini, iadeye sebep teşkil etmeyen halleri ve iddianamenin iadesi kararına karşı başvurulabilecek kanun yollarını ele almaktadır.

Birinci bölümde, ceza muhakemesinde soruşturma evresine yer verilmektedir. Öncelikle soruşturma evresi kavramının ne olduğu ve soruşturma evresinin özellikleri anlatılmaktadır. Ardından soruşturma evresinin idarecisi sıfatına sahip Cumhuriyet Savcısının görevlerine değinilmektedir. Bu bölümün son kısmında da soruşturma evresinin son bulması halleri ile kamu davasının açılması konusu ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, kamu davasının açılması için ana belge görevi gören iddianamenin ne olduğuna yer verilerek Ceza Muhakemesi Kanununun 170. maddesinde düzenlenen iddianamenin zorunlu unsurları tek tek anlatılmaktadır. Devamında, iddianamenin sunulduğu görevli ve yetkili mahkeme tarafından değerlendirilmesinin hangi süre içinde ve nasıl yapılması gerektiği açıklandıktan sonra, iddianamenin kabulüne karar verilmesi halinde başlayan kovuşturma evresi ve yargılama faaliyeti işlemlerine kısaca değinilmektedir.

Üçüncü ve son bölümde de tez çalışmasının başlığına ismini veren iddianamenin iadesi kurumu anlatılmaktadır. Öncelikle iddianamenin iadesi kurumunun Türk ceza muhakemesi hukukundaki tarihi gelişimine değinilerek 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu dönemi ile 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu dönemleri ayrı ayrı incelenmektedir. Devamında, iddianamenin iadesinin amacı, iade kararını vermeye hangi makamın yetkili olduğu ve iddianamenin incelenmesi sonucu eksikliklerinin mevcut olması halinde iadesine karar verildiği dönemin bir “*ara muhakeme*” evresi olup olmadığı yönündeki tartışmalara değinilmektedir. Ardından, Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinin 1. fıkrasında düzenlenen iddianamenin iadesi nedenleri tek tek ele alınmaktadır. Bu bölümün son kısmında da iddianamenin iadesi kararı verilemeyecek durumlar ile iade kararına karşı başvurulabilecek kanun yolları açıklanarak çalışma sonlandırılmaktadır.

1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanununun yürürlükte kaldığı yıllar boyunca çok sayıda değişikliğe uğraması, ülkenin geldiği aşamada güncel ve modern bir ceza muhakemesi kanununa ihtiyacın arttığını göstermiştir. Buna istinaden yeni bir ceza muhakemesi kanunu hazırlanarak Ceza Muhakemesi Usulü Kanunundaki kimi maddelerin yenilenmesi, kimilerinin ise ilk defa ceza muhakemesi sistemimize eklenmesi yoluna gidilmiştir.

Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu dönemindeki alışkanlıkların hemen bırakılması kolay olmamış ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun yürürlüğe girdiği ilk yıllarda çokça hatalı uygulamalar yapılmıştır. Bu konuya dair doktrin görüşlerinin büyük ölçüde yol göstermesi ve içtihat niteliğindeki Yargıtay kararlarının uygulamacı hâkim, savcı ve avukatlara ışık tutması ile yeni kanun sistemi ve mantığının oturması sağlanmıştır. Çalışmamızda da iddianamenin iadesi konusuna ilişkin hem doktrin görüşlerine hem de Yargıtay kararlarına yeri geldikçe değinilmektedir.

1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanununun ardından 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile getirilen yeni sistemdeki en köklü değişikliklerden biri, Cumhuriyet Savcılarının soruşturma evresinin bir nevi “*patronu*” ilan edilmesi olmuştur. 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 160. maddesine göre, ihbar veya başka bir suretle suç işlendiği haberini alan Cumhuriyet Savcısı, bu konuda kamu davası açıp açmamaya karar vermek üzere işin gerçeğini araştırmaya başlamaktadır.

Suç haberinin alınmasından, iddianamenin kabulüne kadar geçen soruşturma evresinde, Cumhuriyet Savcısı ve emrindeki adli kolluk görevlilerinin büyük bir titizlik, dikkat ve özenle çalışarak soruşturmayı yürütmesi gerekmektedir. Cumhuriyet Savcısı, yaptığı araştırma sonucunda yeterli şüpheyne ulaşır ve kamu davasının açılması koşulları oluşursa Ceza Muhakemesi Kanununun 170. maddesine uygun şekilde bir iddianame hazırlayıp mahkemeye sunmaktadır.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile getirilen bir diğer önemli değişiklik, kamu davasının açılıp açılmaması noktasında Cumhuriyet Savcısına takdir yetkisi tanınmasıdır. Cumhuriyet Savcısı soruşturma evresinin sonunda, suç işlediği iddia olunan şüphelinin, iddia edilen suçu işlediğine dair yeterli şüpheyne uyandıran delil elde edememişse, Ceza Muhakemesi Kanununun 172. maddesine istinaden şüpheli hakkında kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar, diğer bir adıyla “*takipsizlik kararı*” verebilmektedir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile yürürlüğe giren bir diğer önemli kurum da bu tez çalışmasının konusunu oluşturan “*iddianamenin iadesi*” kurumudur. Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinde hüküm altına alınan bu yeniliğin, Kanunun yürürlüğe girdiği ilk yıllarda henüz hukuk sisteminin uygulayıcıları tarafından doğru bir şekilde anlaşılamamış olması, çok sayıda hatalı iddianamenin iadesi kararlarının ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

Özellikle 2005-2007 yılları arasında çıkan pek çok Yargıtay kararı, iddianamenin zorunlu unsurlarının neler olduğu ve iddianamenin hangi nedenlerle iadesine karar verilip hangi nedenlerle iade edilemeyeceğine dair katkı sağlamış ve hâkim ve savcılara bu konuda yol gösterici olmuştur. Yine aynı yıllarda doktrindeki ceza hukukçuları tarafından da birçok kitap ve makale kaleme alınmış ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile hukuk sistemine giren “*iddianamenin iadesi*” kurumuna dair görüşleriyle sistemin işlerliğine katkı sağlamışlardır. Bu çalışmada da iddianamenin iadesi kurumunun yürürlüğe girmesinden itibaren oluşan doktrin görüşleri ve Yargıtay kararlarına bolca yer verilmektedir.

Hakkında suç isnadı yapılan kişinin, isnat edilen suçu işleyip işlemediğinin araştırılması ile Cumhuriyet Savcısı nezdinde yeterli şüpheyne uyandıracak delillerin

elde edilmesi halinde, Cumhuriyet Savcısı tarafından soruşturma evresinde yapılan işlemlerin özetlenip toplanan delillerin tartışıldığı yazılı bir belge olan “*iddianame*” hazırlanmaktadır. Bu metnin içeriğinde şüpheliye isnat edilen suçun unsurları ve şüpheli hakkında uygulanması talep edilen kanun maddelerinin gösterilmesi yasal zorunluluktur. Aksi halde yasal unsurların bulunmadığı ya da şüphelinin hakkındaki suç isnadının ve aleyhindeki delillerin anlaşılmadığı bir iddianame, Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesi uyarınca iade edilmektedir.

1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunundan farklı olarak 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda ceza yargılaması iki ana evreye ayrılmaktadır: Soruşturma ve kovuşturma. Yetkili makamlar tarafından suç işlendiğinin öğrenilmesi anından başlayarak iddianamenin kabulüne karar verilmesine kadar geçen evre, soruşturma evresidir. İddianamenin kabulü kararı verilmesi ile kovuşturma evresine geçilmekte ve kovuşturma evresi, yargılamayı yapan mahkeme tarafından sanığa isnat edilen suça dair verilecek hükmün kesinleşmesine kadar devam etmektedir.

Doktrinde kimi yazarlara göre, Cumhuriyet Savcısı tarafından hazırlanan iddianamenin sunulduğu mahkemece incelenip değerlendirildiği, eksik kısımların ya da hatalı noktaların tespit edilmesi halinde iddianamenin iadesi kararı verilen ve iade kararı verilmesi halinde Cumhuriyet Savcılığınca bu karara karşı itiraz kanun yoluna başvurulmuş evre, “*ara muhakeme evresi*” şeklinde adlandırılmaktadır. Bizim de katıldığımız diğer görüş ise, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun sistematığına ve iddianamenin iadesine yönelik maddelerin lafzına bakıldığında, iddianamenin iadesi konusunun ele alındığı evrenin “soruşturma” evresinin içinde kaldığı yönündedir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 170. maddesine göre iddianamede bulunması gereken unsurlar; suçun işlendiği yönünde yeterli şüphe olması; iddianamenin davaya bakmakla görevli ve yetkili mahkemeye hitaben hazırlanmış olması; iddianamenin içeriğinde şüphelinin kimliği, varsa müdafinin bilgileri, maktul, mağdur ya da suçtan zarar gören kişinin kimliği, varsa kanuni temsilcisi ya da vekilinin bilgileri, şikâyet tarihinde ya da ihbarda bulunan kişinin kimlik bilgilerinin yazılması; şikâyet tarihine, suçun işlendiği yer ve zamana ve şüphelinin gözaltı ve tutukluluk durumu ile bunların sürelerine ilişkin bilgilerin yazılması; yüklenen suça uygulanması talep edilen kanun maddelerinin gösterilmesi ve suçun delillerinin gösterilmesidir. Bu sayılan unsurların eksikliği, Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendine göre iddianamenin iadesi sebebi teşkil etmektedir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendine göre, suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan iddianamenin hazırlanmış olması, iddianamenin iadesi için bir diğer nedendir. Bu hüküm ile yargılamayı yapacak olan mahkemece iddianamenin iadesi kararı verilerek söz konusu eksikliğin Cumhuriyet Savcısı tarafından soruşturma aşamasında giderilmesi teminat altına alınmaktadır.

İddianamenin iadesi nedenlerinden bir diğeri, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendine göre, soruşturma safhasında suçun önödeme, uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tabi olması halinde, bu usuller uygulanmaksızın iddianamenin tanzim edilmiş olmasıdır. Suçun önödeme,

uzlaştırma ya da seri muhakeme usulüne tabi bir suça ilişkin olup olmadığının takdiri Cumhuriyet Savcısına aittir.

Bir diğer iddianamenin iadesi nedeni ise, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinin 1. fıkrasının (d) bendine göre, soruşturulması veya kovuşturulması izne veya talebe bağlı olan suçlarda, izin alınmaksızın veya talep olmaksızın iddianame hazırlanmış olmasıdır. Yetkili makamlardan alınması gereken iznin alınmadığının yahut Adalet Bakanlığından talep olmamasına rağmen işlem başlatıldığının, iddianameyi inceleyen mahkeme tarafından tespit edilmesi halinde, iddianamenin iadesine karar verilmektedir.

1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanununda olmayan, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile getirilen ve Cumhuriyet Savcılarına yeni bir bakış açısı kazandıran diğer bir önemli değişiklik ise, Cumhuriyet Savcısının soruşturma aşamasında yalnız şüphelinin aleyhine olan delilleri değil, lehine olan delilleri de toplaması gerektiği hususudur. Bu durum Ceza Muhakemesi Kanununun 170. maddesinin 5. fıkrasında hüküm altına alınmakta ve lehe delillerin de ileri sürülmemesi, iddianamenin iadesi sebebi olmaktadır.

İddianamenin sunulduğu mahkeme, Cumhuriyet Savcısının iddianamede yapmış olduğu nitelendirmeden farklı bir hukuki nitelendirme yapıyorsa bu durum iddianamenin iadesi için bir sebep oluşturmamaktadır. Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinin 2. fıkrasında garanti altına alındığı üzere, suçun hukuki nitelendirmesi sebebiyle iddianame iade edilememektedir. Zira bu durum, Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisine müdahale niteliği taşıyacaktır.

Soruşturma evresine ait deliller ile birlikte görevli ve yetkili mahkemeye sunulmasından itibaren 15 gün içinde iadesine karar verilmeyen iddianameler, kabul edilmiş sayılmaktadır. Burada verilen 15 günlük süre, kesin süredir. Bu süre içinde iade işleminin yapılmaması halinde, mahkemece artık iddianamenin iadesi kararı verilememekte ve söz konusu iddianame kabul edilmiş sayılmaktadır.

İddianamenin iadesi kararı üzerine Cumhuriyet Savcısı, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermiyorsa, belirtilen noksanlıkları gidererek yeni bir iddianame tanzim edebilir. Bu durumda artık ilkinden farklı bir iddianame söz konusu olacağından, hazırlanan bu ikinci iddianamede de eksiklikler varsa, mahkemece bu yeni iddianame de iade edilebilmektedir. Ancak Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinin 4. fıkrasında hüküm altına alındığı üzere, mahkeme ilk iade kararında göstermediği bir sebebe dayanarak ikinci iddianamenin iadesine karar verememektedir.

5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 174. maddesinin 5. fıkrasında, iddianamenin iadesi kararına karşı iki hafta içinde Cumhuriyet Savcılığınca itiraz edilebileceği hususu düzenlenmektedir. Cumhuriyet Savcısının itirazını inceleyen merci, itirazın kabulüne karar verirse, iddianameyi kabul edip kovuşturma işlemlerine başlaması için dosyayı ilgili mahkemeye göndermektedir. Cumhuriyet Savcısının itirazının reddine karar verilir ise, takipsizlik kararı verme yahut iddianamedeki noksanlıkları gidermenin yanında, Cumhuriyet Savcısının bu ret kararına karşı kanun yararına bozma yoluna başvurma hakkı da vardır.

İddianamenin iadesi kurumunun 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile getirilmesindeki amaç, kişilerin haksız yere “*sanık*” konumuna getirilip senelerce yargılanmalarına engel olmak, unsurları bakımından tam bir iddianame ile kovuşturmanın en kısa sürede verimli şekilde tamamlanmasını sağlamak, adaletin tesisinin sürüncemede kalmaması ve makul sürede yargılanma hakkı için “*tek celselik yargılama*” ilkesinin hayata geçirilmesidir.

Çalışmamızda, iddianamenin iadesi kurumunun ceza muhakemesi sistemine girdiği ilk yıllardan bugüne kadar geçirdiği değişiklikler ve güncel mevzuatımızdaki hali detaylı olarak anlatılmaktadır. Çalışmada anlatılan konulara yönelik doktrindeki farklı görüşlere ve Yargıtay kararlarına karşılaştırmalı olarak sıklıkla yer vererek konunun daha iyi anlaşılmasına çalışılmaktadır. Bu tezde, ceza muhakemesi hukuku alanında akademik çalışmalar yapan doktrin görüşlerinin yanında, uygulamacı olan hâkim, savcı ve avukat yazarların da görüşlerine yer verilerek iddianamenin iadesi konusuna ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İddianamenin İadesi, Soruşturma Evresi, İddianame, Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları, İddianamenin Kabulü

GİRİŞ

Yaklaşık 20 sene önce ceza hukuku mevzuatındaki temel kanunların ilga edilmesi ve sistemin işleyişinde yapısal yeniliklere gidilmesi sonucu, 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu yürürlükten kaldırılarak yerine 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu getirilmiştir. 5271 sayılı CMK ile birçok yeni kurum hukuk literatürüne dahil olmuştur. Bunlardan biri de çalışmamızın konusu olan CMK'nın 174. maddesinde yer alan “İddianamenin İadesi” kurumudur. CMK ile hayatımıza giren iddianamenin iadesi, yürürlük tarihinden beri uygulamada tartışma yaratması ve çokça uyuşmazlığa sebep olması nedeni ile tarafımızca incelenmek istenmiş ve bu çalışmanın konusu olarak seçilmiştir.

1412 sayılı CMUK döneminde sıkça görüldüğü üzere, kolluk tarafından hazırlanan fezlekelerin iddianame adı altında, yalnızca suçun ve cezalandırılması talep edilen kanun maddelerinin gösterildiği “matbu” evrakların mahkemelere sunulması ile kamu davaları açılmaktaydı. Fakat bu durumda, iddianamelerin elverişliliği ve kişinin “sanık” sıfatına büründürülmesi için yeterli olup olmadığı konusu ile kamu davası açılması için yeterince şüphe olup olmadığı hususları tartışılmıyordu. Tüm tartışmalar ve delillerin toplanması, yargılama aşamasında mahkemelerce yapılmaktaydı. Bu da yargılamaların senelerce sürmesine ve eksik ya da hatalı iddianameler ile kamu davalarının açılması yüzünden yüksek oranda beraat kararları verilmesine neden oluyordu.

5271 sayılı CMK ile hem soruşturma evresinin özelliklerini uygulanabilir kılmak hem de Cumhuriyet Savcılığı makamının soruşturma evresindeki rolünü artırmak adına, mahkemece iddianamenin incelenmesi ve gerekiyorsa iadesi mümkün kılınmıştır. 1412 sayılı CMUK dönemindeki Cumhuriyet Savcıları tarafından iddianame ile doğrudan kamu davası açılabilmesinin bir adım önüne geçilerek, iddianamelerin denetime tabi tutulması, 5271 sayılı CMK ile gelen mühim bir yeniliktir.

Cumhuriyet Savcısı, adil bir yargılama yapılması ve maddi gerçeğe ulaşılması için, şüpheli konumundaki kişinin sadece aleyhine olanların değil, şüphelinin lehine olan delillerin toplanmasına da çalışacaktır. Buradan yola çıkarak Savcı, araştırma yapacak, şüphelinin de haklarını koruyacak, delilleri toplayacak, olaylarla delilleri ilişkilendirecek ve tüm bunların sonucunda “*yeterli şüphe*” derecesine ulaştığında iddianame hazırlayacaktır. İddianame, Cumhuriyet Savcısı tarafından suç işlediği düşünülen kişinin cezalandırılması talebiyle görevli ve yetkili mahkemeye sunulan ve kamu davasının açılması talebi ile yasal unsurları taşıyan yazılı bir belgedir.

İddianamenin iadesi, 5271 sayılı CMK'daki zorunlu unsurları taşımayan iddianamelerin, sunulduğu mahkeme tarafından Savcılığa geri gönderilmesini ve noksan yönler giderilmeden kamu davasının açılmayacağı anlamını taşıyan bir mahkeme kararıdır. CMK'nın 174. maddesinde iddianamenin iadesi nedenleri, iddianamenin iade edilemeyeceği durumlar, iadenin hangi süre içinde yapılması gerektiği ve iddianamenin iadesi kararı üzerine gidilebilecek kanun yolları hüküm altına alınmıştır.

CMK'nın 174. maddesi, daha CMK yürürlüğe dahi girmeden, 5353 sayılı Kanun ile uygulamada doğabilecek sorunlara çözüm olması ve iade nedenlerinin daha açıklayıcı olması amacıyla değişikliğe uğramıştır. Bu değişikliğe rağmen CMK'nın yürürlüğe girmesiyle iddianamenin iadesine dair tartışmalar başlamış ve özellikle ilk yıllarda çokça hatalı şekilde iddianamenin iadesi kararları verilmiştir.

İlk etapta doktrindeki hukukçuların görüşleri ile şekillenen iddianamenin iadesi kurumu, zamanla Yargıtay kararlarına da konu oldukça uygulamacı hâkim ve savcılar tarafından daha anlaşılır hale gelmiştir. Ancak özellikle “*suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil*” kavramı, şüphelinin ifadesinin bu kavrama dahil edilip edilmeyeceği, Savcının hukuki nitelendirmesi nedeni ile iddianamenin iade edilememesi, sevk maddelerinin yazılmaması ve suçun delillerinin olaylarla ilişkilendirilmemesi gibi konular, en çok tartışma yaratan ve dosyaların yine sürüncemede kalmasına neden olan konular olmuştur.

Uzun seneler, bu tartışmalara rağmen uygulanmaya da devam edilen iddianamenin iadesi kurumu, en son 2019 yılında 7188 sayılı Kanun ile yeniden değişikliğe uğramıştır. En çok tartışma yaratan hüküm “*suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil*” şeklinde değiştirilmiş, CMK’da yer almamasına rağmen uygulamada Yargıtay kararları ile iddianamenin iadesi nedeni sayılan izin ve talep olmaksızın iddianame düzenlenmesi durumları ve seri muhakeme usulü uygulanmadan iddianame düzenlenmesi halleri de CMK’ya eklenmiştir.

Bu çalışmanın tüm aşamalarında, öncelikle ele alınan konunun yasal dayanağının gösterilmesi, ardından konu hakkındaki farklı doktrin görüşlerine yer verilmesi ve her konunun uygulamada nasıl yorumlanıp değerlendirildiğine de değinilmesi açısından Yargıtay kararlarına olan yansımalarına da ağırlık verilmesi şeklinde bir yöntem benimsenerek ilerlenecektir.

Çalışmanın birinci bölümünde, soruşturma evresinin ne olduğu ve bu evrenin özellikleri anlatılacaktır. Devamında Cumhuriyet Savcısının görevlerine değinilecek ve soruşturma evresinin son bulması halleri ile kamu davasının açılması hususları ele alınacaktır.

İkinci bölümde, iddianame tanımına ve CMK’nın 170. maddesinde yer alan iddianamenin unsurlarına yer verilecektir. Devamında, iddianamenin sunulduğu mahkeme tarafından değerlendirme sürecinin nasıl olduğuna ve hangi süre içinde incelemenin yapılması gerektiğine değinilecektir. İddianamenin kabulü kararı ve kovuşturma evresi işlemlerine de kısaca değinilerek bu bölüm tamamlanacaktır.

Üçüncü ve son bölümde, çalışmanın başlığına da adını veren “*iddianamenin iadesi*” kurumu detaylı olarak anlatılacaktır. Öncelikle Türk ceza muhakemesi hukukunda iddianamenin iadesi kurumunun tarihi gelişimine değinilecek ve 1412 sayılı CMUK dönemi ile 5271 sayılı CMK dönemleri ayrı ayrı incelenecektir. Devamında, iddianamenin iadesi kurumunun getirilme amacına, iade kararını hangi mahkemenin verebileceğine ve iddianamenin incelenmesi sonucu eksikliklerinin mevcut olması halinde iadesine karar verildiği dönemin bir “*ara muhakeme*” evresi olup olmadığı yönündeki tartışmalara yer verilecektir. Ardından CMK md. 174’te düzenlenen iddianamenin iadesi nedenleri tek tek ele alınacak ve iadeye ilişkin

Yargıtay kararlarına da geniş bir yer verilecektir. Üçüncü bölümün son kısımlarında da iddianamenin iadesi kararı verilemeyecek haller ile iade kararına karşı başvurulabilecek kanun yolları açıklanacak ve tez çalışması sonlandırılacaktır.

Bu çalışmada hedeflenen, soruşturma ile kovuşturma evreleri arasında “köprü” görevi gören iddianamenin iadesi kurumunun, ceza muhakemesi sistemine getirilme amacına erişip erişmediğini ve kanun maddesinin güncel halinin sorunlara çözüm bulmada yeterli olup olmadığını tartışmaya açmaktır. Ayrıca bu çalışmada, iddianamenin iadesi kurumunun daha verimli ve etkin kullanılabilmesi için, naçizane, uygulamadaki uyumsuzlıklara çözüm önerileri getirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

CEZA MUHAKEMESİNDE SORUŞTURMA EVRESİ

A. Soruşturma Evresi Kavramı

Ceza muhakemesini başlatan ilk adım soruşturma evresidir. Meydana gelen olay, soruşturmanın başlaması ile adli makamlarca incelenmeye başlanır. Soruşturmanın sonundaki bulgular, meydana gelen olayda bir suç işlendiği yönünde Cumhuriyet Savcısında kanaat uyandırırorsa, soruşturmanın sonraki adımı olan kovuşturma aşamasına geçilerek suç isnat edilen kişinin yargılanmasına başlanır.

5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunumuzun ikinci kitabı soruşturma evresine dairdir. CMK'ya göre, şikâyet, ihbar yahut diğer yöntemlerden biriyle Cumhuriyet Savcılığınca bir suç işlendiğine yönelik izlenim oluşması halinde başlayan ve kamu davası açılmasına ihtiyaç olup olmadığı hakkında karar verilinceye kadar devam eden evreye soruşturma evresi denilmektedir.

Kanunun 2/e maddesinde soruşturma, bir suç işlendiği şüphesinin yetkili merciler tarafından öğrenilmesi ile başlayan ve iddianamenin kabulü kararı verilmesine kadar devam eden evre şeklinde tanımlanmaktadır. Doktrinde CMK'daki soruşturma evresinin tanımı yapılırken “suç şüphesinin öğrenilmesi” ifadesinin kullanılmasının doğru olmadığı, zira “şüphe”nin öğrenilebilecek bir kavram olmadığı, bu nedenle de “bir suçun işlendiğinin öğrenilmesi” ifadesinin kullanılmasının konu itibarıyla daha yerinde olacağına dair görüşler vardır.¹

¹ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Pınar Bacaksız, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023, s. 163.

Soruşturma evresinde, suç haberinin Cumhuriyet Savcılığına ulaşmasıyla birlikte adil yargılama ilkesi temel alınarak, Savcılık ve adli kolluk tarafından çok yönlü tetkikler ve incelemeler yapılarak maddi gerçek araştırılmaya başlanır (CMK md. 160). Soruşturma evresi, kovuşturma evresine hazırlık aşamasıdır.²

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 148/1. maddesine göre *“Hukuku amme davasını açmak vazifesi Cumhuriyet Müddeiumumisininindir.”* CMUK dönemindeki soruşturma evresinin başlamasına ilişkin düzenlemeye göre kamu davasını açma görevinin Cumhuriyet Savcılığında oluşu CMK’da da korunmuştur. Ancak CMUK md. 148/2’de *“Kanunda aksine hüküm bulunmadığı takdirde Cumhuriyet Savcısı, ceza takibini gerektirecek hususlarda yeterli delil mevcut ise kamu davasını açmakla mükelleftir.”* denilerek dava açılmasına yetecek kadar delilin mevcut olması halinde Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açmakla yükümlü oluşu vurgulanırken, CMK’da bu sistem değişmiştir.

CMK’ya göre davayı açan kişi, bir diğer deyişle kovuşturma evresini başlatan makam, artık Cumhuriyet Savcılığı değil, iddianamenin sunulduğu Mahkemedir. CMK’nın kabul ettiği sisteme göre, Cumhuriyet Savcısının konu hakkında kovuşturma yapılması gerektiği kanaatine varması halinde, bunu bir iddianame hazırlayarak ilgili mahkemesine sunması gerekmektedir.

CMK md. 170’e göre *“(1) Kamu davasını açma görevi, Cumhuriyet Savcısı tarafından yerine getirilir. (2) Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet Savcısı, bir iddianame düzenler.”* İddianamenin sunulduğu mahkeme, iddianameyi iade etmeyip iddianamenin kabulüne karar verirse kovuşturma aşamasına geçilmiş olunur.

² Yener Ünver, Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, 15. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Mayıs 2019, s. 1276.

B. Soruşturma Evresinin Özellikleri

1. Genel Olarak

Ceza muhakemesinde soruşturma yapmanın amacı, kişinin maddi ve manevi varlığını koruyan mevzuat hükümlerinin etkili bir şekilde tatbik edilmesini ve sorumluların hesap vermelerini sağlamaktır.³

Ceza muhakemesine ait ilk aşama olan soruşturma evresinin, kendine has ve kovuşturma evresinden farklı olarak birtakım özellikleri ve ilkeleri vardır. Kovuşturma evresinde maddi gerçeğin ortaya çıkartılması önemli iken, soruşturma evresinde delillerin elde edilmesinin hukuka uygun şekilde yapılması önemlidir. Delillerin hukuka uygun şekilde elde edilmesi aşamasında da nazara alınması gereken ilkeler vardır.

Soruşturma evresinin özelliklerinden, hazırlayıcılık, ayıklayıcılık, gizlilik, yazılılık, soruşturmanın dağınıklığı, soruşturmanın kamusalılığı ve kamu davasının mecburiliği ile maslahata uygunluk ilkeleri ve özelliklerine çalışmanın bu bölümünde değinilecektir.

2. Hazırlayıcılık İşlevi

Soruşturma evresinin işlevlerinden ilki hazırlayıcılıktır. Hazırlamak, kelime anlamı ile bir şeyi kullanılacak duruma getirmek, önceden düzenlemek demektir⁴. Kelimenin anlamından da çıkarılacağı üzere soruşturmanın hazırlayıcılık işlevi, kovuşturma evresine geçilmeden önce, soruşturmanın başlamasına sebep olan olayların öğrenilmesi, olaya dair delillerin toplanması ve olaya dahil olan kişilerin ifadelerinin alınması gibi soruşturmanın hazırlanmasını ifade etmektedir.⁵

³ Yener Ünver, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Önsoruşturma Mı?”, **Ceza Muhakemesi Hukukunun Güncel Sorunları**, Yayına Hazırlayanlar Gunnar Duttge, Yener Ünver, Editör Yener Ünver, Cilt 8, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2021, s. 212.

⁴ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 07.01.2024)

⁵ Erdener Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 16. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2019, s. 476.

Soruşturma evresindeki işlemler, kovuşturma evresinin maddi gerçeğe uygun olarak yürütülmesine yönelik hazırlık işlemleridir.⁶ Soruşturmanın yapıldığı süreçte, işlemlerin mümkün olduğu kadar hızlı, güvenilir ve hukuka uygun şekilde tamamlanmasının hedeflenmesi ve hem şüpheli kişinin hem de şüpheyi meydana getiren olguların netleştirilmesi hazırlayıcılık işlevini işaret etmektedir.

3. Ayıklayıcılık İşlevi

Soruşturma evresinin bir diğer özelliği ayıklayıcılıktır. Ülkemizde her gün, Cumhuriyet Savcısı ve emrindeki adli kolluğa şikâyet ya da ihbarlarla binlerce suç duyurusu gelmekte ve adli makamlar bunların içinden gerçekten suç şüphesi barındıranlarını ayırt etmek mecburiyetindedir. Bu ayırt etme için de çok yönlü incelemeler yapılmakta ve kovuşturma aşamasına geçmek için yeterli şüphenin olup olmadığı bir eleme faaliyeti sonunda belirlenmektedir. Aydınlatılmaya çalışılan olaya dair birçok görgü tanığı, kamera kaydı, görüntüler, parmak izleri, telefon görüşmeleri vs. gibi delillerin içinden de ceza muhakemesi evrelerinde gerekli olabileceklerin ayıklanması zorunludur.

Ayıklayıcılık, soruşturmanın başlamasından itibaren suç iddialarını araştırmak, kovuşturma aşamasında işe yarayacak delilleri tespit etmek, olayın aydınlatılmasına katkı sağlayacak olanları dosyaya celp etmek ve toplanan delillerin içinden nitelikli olanları ayırıp çıkarmayı ifade eden ön inceleme ve araştırma sürecidir. Cumhuriyet Savcısı ve kolluk tarafından yapılan ayıklama işlemi sonunda, meydana gelen olayların hangisinden dolayı iddianame düzenleneceği ve hangileri hakkında kovuşturma aşamasına geçilmeyeceği tespit edilmiş olunur.⁷

4. Gizlilik İlkesi

5271 Sayılı CMK'nın 157. maddesine göre “*Kanunun başka hükmü koyduğu haller saklı kalmak ve savunma haklarına zarar vermemek koşuluyla soruşturma evresindeki usul işlemleri gizlidir.*” Kanun koyucu, soruşturma evresindeki usul

⁶ Nur Centel, Hamide Zafer, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Bası, İstanbul, Beta Basım, Eylül 2016, s. 81.

⁷ A. Caner Yenidünya, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, **E-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi**, Sayı 60, Şubat 2007, par. 7. (Erişim Tarihi: 28.12.2023)

işlemlerinin aleni olmayıp gizliliğe tabi olması gerektiğini özel olarak hüküm altına almıştır. Ancak birtakım farklı hükümler getirerek, kimi işlemlerin belirli kişilere karşı gizliliğe tabi olmayabileceğini de istisna tutmuştur.

Kanunun 157. maddesinde soruşturmanın gizliliği düzenlenirken, belirli kişilerin yasağa tabi olmasındansa, gizliliğe objektif ve tarafsız bir nitelik kazandırarak soruşturmadaki usul işlemleri temele alınmıştır.⁸ Ceza muhakemesinin ilk adımı olan soruşturma evresinin ana özelliği, gizlilik ilkesinden doğmaktadır. Gizlilik hem adil yargılanma hakkını korumak hem de delillerin güvenliği ve etkin bir soruşturma yapma ihtiyacını dengeleme amacı taşımaktadır.

Soruşturma işlemlerinin gizli olmasının asıl amacı, suçla ilgili delillerin karartılmamasının ve kişilerin lekelenmeme hakkının sağlanmasıdır.⁹ Zira soruşturma aşamasında gizliliğin ihlali halinde, deliller kolaylıkla toplanamayacak ya da şüpheli kişinin önlem alması sonucu delillerin toplanması imkânsız hale gelecektir. Bu da şüphelinin kaçması, kişilerin kimliğinin, delillerin ve genel olarak suçun karartılması ve olayın sağlıklı şekilde aydınlatılamaması sonucunu doğuracaktır.

Gizliliğin korunması hususunun ne denli önemli olduğunu, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanununun 285. maddesinde soruşturmanın gizliliğinin ihlali halinin suç olarak düzenlenmesinden de anlamaktayız. TCK'nın 285. maddesine göre “*soruşturmanın gizliliğini alenen ihlal eden kişi*”, “*soruşturma evresinde alınan ve soruşturmanın tarafı olan kişilere karşı gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal eden kişi*” veya “*soruşturma evresinde kişilerin suçlu olarak algılanmalarına yol açacak şekilde görüntülerini yayınlayan kişi*” hapis yahut adli para cezası ile cezalandırılır.

Gizlilik ilkesinin diğer amacı da soruşturma sonunda suçsuz olduğu kanaatine varılan kişi hakkında gereksiz suç isnadından kaçınmak ve kişinin masumiyet karinesine uygun şekilde haklarının korunmasını temin etmektir.

⁸ Güneş Okuyucu Ergün, “Soruşturmanın Gizliliği”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 59, Sayı 2, Haziran 2010, s. 245.

⁹ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1286.

Soruşturmanın gizliliği, soruşturma evresinin farklı kademelerinde kendini göstermektedir. Örneğin, delillerin gizliliği, soruşturmanın başlangıcından itibaren toplanan delillerin, soruşturma tamamlandıktan sonra mahkemeye sunulmadan önce gizli tutulmasının sağlanması demektir. Ya da soruşturma sürecinin gizliliği, süreçteki adımların ve stratejilerin kamuoyuna veya şüphelilere karşı açıkça paylaşılmamasını ifade etmektedir.

Tüm bunlara ek olarak, soruşturma evresinin gizli oluşu, kişinin en temel haklarından olan savunma hakkına zarar vermemelidir. Yapılan işlemlere dair tutanakların şüpheliye ve soruşturmaya katılma yetkisi olanlara karşı aleni olması, savunma hakkının sağlıklı şekilde kullanılabilmesi için elzemdir.¹⁰ Bu doğrultuda CMK'nın 153. maddesinde sanık müdafinin dosyayı inceleme yetkisi hüküm altına alınmıştır. Maddenin ilk fıkrasında “*Müdafî, soruşturma evresinde dosya içeriğini inceleyebilir ve istediği belgelerin bir örneğini harçsız olarak alabilir.*” denilmiştir.

153. maddenin 2. fıkrasında, ilk fıkradaki genel hükme istisna getirilmiştir. 2. fıkrada özel olarak sayılan birtakım suçlara ilişkin (Örneğin cinsel saldırı, cinsel istismar, suç işlemek amacıyla örgüt kurma vs.) yürütülen soruşturmalar için müdafinin dosyayı inceleyebilmesi, soruşturma yapılması amacına dair bir tehlike yaratabilecek ise, Cumhuriyet Savcısının talebi ile verilebilecek bir hâkim kararıyla kısıtlanabilmektedir. Fakat şüphelinin ifadesi, yakalanan kişinin ifadesi, uzman kişi raporları vb. evraklar yönünden, müdafinin inceleme yetkisinin kısıtlamaya tabi olamayacağı belirtilmiştir.

5. Yazılılık İlkesi

Yazılılık, yapılan işlemlerin tümünün yetkili makamlar tarafından gerekli izinler alındıktan sonra, yetkili kişilerce yapılmasını ve kural olarak gizlilik içinde yürütülen soruşturma aşamasının sağlıklı bir şekilde sonuçlandırılmasını hedef almaktadır. Böylece soruşturma işlemlerinin gizliliği, devamında yazılılığı getirmektedir.¹¹ Ceza muhakemesinin evrelerinden olan kovuşturma aşamasında,

¹⁰ Bahri Öztürk, Durmuş Tezcan, Mustafa Ruhan Erdem, Özge Sırma Gezer, Yasemin F. Saygılar, Esra Alan, Özdem Özaydın, Efser Erden Tütüncü, Mehmet Can Tok, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Editör Bahri Öztürk, 17. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023, s. 613; Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 98.

¹¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 613.

hâkimin sanık ve savunma makamı ile birebir temas etmesi ve kovuşturmanın sözlü olması ilkesi esas iken, soruşturma için tam tersi yazıllık önem arz etmektedir.

Soruşturma aşamasındaki sözlü veya hareket ile gerçekleştirilen işlemlerin tamamının tutanağa bağlanması yazıllık ilkesinin bir gereğidir.¹² Delillerin toplanıp soruşturma evresinin sonuna gelindiğinde, bu delillerin mahkemece değerlendirilmesi ve incelenmesi için dosyaya eklenebilir ve mahkemeye sunulabilir halde olması gerekmektedir.¹³ Bunun sağlanması da ancak yazıllık ilkesi sonucu tüm işlemlerin tutanak altına alınması ile mümkün olacaktır.

CMK'da soruşturma evresinin yazıllık ilkesi açıkça hüküm altına alınmıştır. 169. maddeye göre “*Her soruşturma işlemi tutanağa bağlanır.*” ve söz konusu tutanakta Savcı yahut sulh ceza hâkimi, adli kolluk görevlisi ve zabıt kâtibinin imzası bulunur. Ayrıca işlem sırasında tarafların vekili ya da müdafii de hazır bulunuyorsa, bu kişilerin de tutanağa isim ve imzaları alınır ve tutanağa işlemin yapıldığı yer, tarih, başlama ve bitiş saati de mutlaka yazılır.

6. Soruşturmanın Dağınıklığı İlkesi

Soruşturmanın dağınıklığı olarak kabul edilen ilke, bir yargı çevresinde görev yapan savcının takip ettiği soruşturma dosyasını diğer bir savcının takip etmesi ya da aynı soruşturma açısından birden fazla savcının görevlendirilmesinin mümkün olmasıdır. Benzer şekilde aynı kolluk görevlisinin, sürekli aynı dosyayı takip etmesi de mecburi değildir.¹⁴

Soruşturma aşamasında görev yapan Cumhuriyet Savcısı, görevini ifa ederken doğrudan doğruyalık gibi bir ilkeye tabi değildir.¹⁵ Soruşturma işlemlerinin tamamının aynı kişi ya da kişilerce yapılması zorunluğu bulunmamaktadır, zira soruşturmanın yürütülmesi görevi Başsavcılığındır.¹⁶

¹² Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 99.

¹³ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1287-1288.

¹⁴ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 101.

¹⁵ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 490.

¹⁶ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1288.

CMK'nın 161. maddesi gereği Cumhuriyet Savcıları arasında istinabe yapılması mümkündür. Savcıların *“adli görevi gereğince nezdinde görev yaptığı mahkemenin yargı çevresi dışında bir işlem yapmak ihtiyacı ortaya çıkınca, bu hususta o yer Cumhuriyet Savcısından”* yapılması gereken işlem için yardım istenebilir. Savcılıkça bizzat yapılması zorunlu olan işler dışındaki soruşturma işlemleri, savcılık emrindeki adli kolluk marifetiyle de yapılabilir.¹⁷

7. Kamusal İlkesi

Modern toplumlarda uyuşmazlıkların çözümü işi Devletlere aittir.¹⁸ Bireyler arasındaki ilişkilerde Devletin düzenleyici işlevi vardır.¹⁹ Devlet, toplumda yaşanan olaylardan hangilerinin suç teşkil ettiğinin araştırılması yetkisini yani *“yargılama yetkisini”* elinde bulundurur.²⁰

Ülkemizde soruşturma yapma yetkisi Cumhuriyet Savcılıklarına verilmiştir ve Savcılar kamu görevi yapmaktadır. Soruşturma evresinin kamusalılığı, soruşturmayı Devlet adına Cumhuriyet Savcılığı makamının yerine getirmesi demektir.

Soruşturma makamlarının, suç şüphesinin varlığı halinde, aşağıdaki başlıkta inceleyeceğimiz soruşturmanın mecburiliği ilkesi doğrultusunda, bununla ilgili soruşturma yürütme yükümlülüğü bulunmaktadır. Cumhuriyet Savcısı, suç şüphesi halinde soruşturma işlemlerine başlamak zorundadır.

İstisna olarak takibi şikâyeteye bağlı bazı suçlar açısından suçtan zarar görenin soruşturma ve kovuşturma aşamasında etkinliği kabul edilmiştir. Fakat şikâyeteye bağlı suçlar dışında, Devletin bir suçu cezalandırma talebi, suçtan zarar görenin talebinden bağımsız bir şekilde incelemeye alınmaktadır. Cumhuriyet Savcılarının kamu adına kendiliklerinden soruşturma başlatma ve yürütme yetkileri bulunmaktadır.

¹⁷ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 101.

¹⁸ Öztekin Tosun, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri**, Cilt I, 4. Bası, İstanbul, Acar Matbaacılık, 1984, s. 289.

¹⁹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 103.

²⁰ Erdener Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, 9. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Nisan 2019, s. 538.

8. Kamu Davasının Mecburiliği ile Maslahata Uygunluk İlkesi

a. Kamu Davasının Mecburiliği İlkesi

Suç işlendiği haberinin öğrenilmesi ile birlikte Cumhuriyet Savcısı iddia edilen suça dair gerçeğin ne olduğunu tetkik etmeye başlar (CMK md. 160). Söz konusu tetkikin amacı, Cumhuriyet Savcısının soruşturma sonunda ceza davası açıp açmayacağına dair kanıya varabilmesidir. Cumhuriyet Savcısı toplanan delillerden kamu davasının açılması gerektiği sonucuna varırsa, soruşturmayı sonlandırarak bir iddianame düzenler ve ilgili mahkemesine iddianameyi sunar (CMK md. 170).

Toplanan delillere göre suç işlendiği hususunda yeterli şüphe olduğu sonucu çıkarılıyorsa, 5271 sayılı CMK’da kabul edilen sisteme göre Cumhuriyet Savcısı iddianameyi düzenlemek mecburiyetindedir. Yeterli şüphe, iddianamede belirtilen delillere göre şüpheli konumundaki kişinin yargılama sonunda mahkûm edilme ihtimalinin, beraat etmesi ihtimalinden yüksek olması halinde söz konusudur.²¹ Yeterli şüphenin varlığı halinde Cumhuriyet Savcısının iddianame düzenleme mecburiyeti, keyfiliğe engel olunması için CMK md. 170’te açıkça hüküm altına alınmıştır ve buna “*dava açma mecburiyeti*”²² ya da “*kamu davasının mecburiliği ilkesi*” denilmektedir.

Kamu davasının mecburiliği ilkesinin 5271 sayılı CMK’da benimsenmesindeki amaç, şüphelinin durumuna bakılmaksızın, işlenen her suçun mutlaka kovuşturulmasını ve gerekiyorsa cezalandırılmasını sağlamaktır. Bu ilke, toplumdaki herkese eşit bir şekilde davranılmasının, keyfiliğin barındırılmadığı bir adalet sisteminin garantisini ifade etmekte ve toplumun adalete duyduğu güven duygusunu pekiştirmektedir.²³

Cumhuriyet Savcısı yeterli delilin olduğu durumda, istisnasına birazdan değinilecek ise de genel olarak kamu davasını açmak zorundadır. Yeterli delilin olmaması durumunda ise Savcının takdir yetkisi mevcuttur ve bu yetki hukuki

²¹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 85.

²² Feridun Yenisey, “Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2013, s. 454.

²³ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 572.

denetime açıktır.²⁴ Cumhuriyet Savcısı, iddia edilen suçun işlenip işlenmediğine yönelik “yeterli şüphe” uyandıracak delil toplayamamışsa veya kovuşturma olanağı bulunmuyor ise soruşturmanın sonunda takdir yetkisini kullanarak “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar”, kısaca “takipsizlik kararı” verir (CMK md. 172).

Takipsizlik kararı verilmesi, kamu davasının mecburiliği ilkesinin istinası değildir. Zira takipsizlik kararının verilebilmesi için soruşturma sonunda yeterli delil ya da daha geniş anlamıyla yeterli şüphe elde edilememiş olmalıdır. Kaldı ki yeterli şüphe elde edilmiş olsa, zaten mecburilik ilkesi gündeme gelecektir. Bu nedenle kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın düzenlendiği CMK md. 172 hükmü, kamu davasının mecburiliğine istisna olarak değerlendirilemez. Kamu davasının mecburiyeti ilkesinin istisnası olarak uzlaştırma (CMK md. 253), ön ödeme (TCK md. 75), şikâyet, izin vs. gibi kurumlar sayılabilmektedir.

b. Maslahata Uygunluk İlkesi

Kamu davasının mecburiliği ilkesinin karşısında yer alan ve ceza davasının açılıp açılmamasını konu alan ilke, maslahata uygunluk, yani bir diğer adıyla yerindelik ilkesidir.²⁵ Keyfi olmamak kaydıyla iddianame düzenlemek açısından Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisini işaret eden maslahata uygunluk ilkesi, bir nevi iddianame düzenlememe kararı²⁶ ya da hiç dava açılmaması sebebidir.

Doktrinde yaygın olarak kabul gördüğü tanımı ile maslahata uygunluk “*Bir fiilin işlendiği haberinin alınması üzerine, bu fiilleri takibe yetkili makamlar tarafından derhal soruşturma evresine başlayıp başlamamakta; soruşturma evresinin neticesinde ceza ve güvenlik tedbiri takibini gerektirecek hususlarda fiilin ve failin belli olması, yeterli emareler teşkil edecek vakıaların bulunması yani şüphelerin ciddi olduğunun tespit edilememesi durumunda Savcının kamu davasını açıp*

²⁴ Yener Ünver, Hakan Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt I, 15. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Mayıs 2019, s. 88.

²⁵ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 573.

²⁶ Serkan Meraklı, **Cumhuriyet Savcısının Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2014, s. 52.

*açmamakta ve nihayet kamu davasını muhakeme sonuçlanıncaya kadar yürütüp yürütmemekte takdir yetkisinin bulunduğunu ifade eden ilke”dir.*²⁷

Maslahata uygunluk ilkesi, kamu davasının mecburiliği ilkesi ile çatışma halinde değildir. Maslahata uygunluk, ceza muhakemesinin amacına uygun şekilde benimsenmiş ve hukukun eşit uygulanması ilkesi ile uyum içerisinde olan CMK’nın 171. maddesinde düzenlenen istisnai-dar bir ceza muhakemesi ilkesidir.²⁸ Bu maddede Cumhuriyet Savcısına geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır.²⁹

CMK’nın 171. maddesinin birinci fıkrasında “*Cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet Savcısının kovuşturmaya yer olmadığı kararı*” verebileceğinden bahsedilir. Bu durumlara örnek olarak “*Yalan tanıklık suçu*” (TCK md. 273/1), “*Suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme suçu*” (TCK md. 281), “*Suçluyu kayırma suçu*” (TCK md. 283/3) gibi suçlar sayılabilir.

Cumhuriyet Savcısının CMK md. 171’e göre takdir yetkisi olduğu için, dosyada şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşullar ya da şahsi cezasızlık sebebi olsa da Cumhuriyet Savcısı dilerse dava açılması yönünde de bu takdir hakkını kullanabilir. Yahut Cumhuriyet Savcısı yine aynı maddeye göre takdir yetkisini kullanarak, yeterli suç şüphesinin varlığına rağmen, şartları uygunsa “*kamu davasının açılmasının ertelenmesi*” kararı da verebilir.³⁰

Cumhuriyet Savcısının CMK md. 171 gereğince takdir yetkisine dayanarak kovuşturmaya yer olmadığına dair karar vermesi üzerine, söz konusu karara yönelik başvurulabilecek bir itiraz yolu mevcut değildir. Bu durum CMK’nın 173/5. maddesinde açıkça hüküm altına alınmıştır. Cumhuriyet Savcısının verdiği ve itirazı mümkün olan kovuşturmaya yer olmadığı kararı, CMK md. 172 ve devamında

²⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 488; Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 152; Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 508; Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 116.

²⁸ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt I, s. 94.

²⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 152.

³⁰ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 56.

düzenlenen takipsizlik kararı halidir. Bu hal, yukarıda anılan 171. madde ile karıştırılmamalıdır.

Doktrinde Cumhuriyet Savcısının maslahata uygunluk ilkesine göre yetkisini kullandığı hallerde itiraz yolunun kapalı olmasının kanun koyucunun bilinçli bir tercihi ile verdiği bir karar olduğunu savunan görüşlere³¹ karşıt olarak bütün idari nitelikteki kararlara karşı yargı yollarının açık olması nedeniyle bu karara karşı da idareye başvuru, yani Cumhuriyet Başsavcılığına başvuru yolunun açık olduğunu savunan görüşler³² de vardır.

C. Soruşturma Evresinde Cumhuriyet Savcısının Görevleri

1. Genel Olarak

Devlet, yaptırım gücünü kullanarak bireyler adına hak arama yetkisine sahiptir ve bu yetkisini Cumhuriyet Savcıları aracılığıyla kullanır. Suçla mücadelede, suçluların cezalandırılmasında ve suç işlenmesi ile toplumun bozulan adalet düzeninin tekrar dengeye sokulmasında Cumhuriyet Savcılarının önemli bir rolü vardır.³³

Cumhuriyet Savcılarının görevlerini ifa ederken “*yasaya bağlılıkları*” en önemli ödevleridir ve bu anlamda Savcılara “*yasaların bekçileri*” denilmektedir.³⁴ Savcıların asıl görevleri ceza muhakemesine ilişkindir. Maddi gerçeğin ortaya çıkarılması hususunda çeşitli görevleri haiz olan Cumhuriyet Savcıları, ceza adalet sisteminin en önemli sükelerinden biridir.³⁵

5271 sayılı CMK’nın en önemli özelliklerinden biri, ceza yargılamasında soruşturma evresine ağırlık vererek bu evrede Cumhuriyet Savcısına büyük rol vermesidir. CMK’da soruşturma evresi, Savcı merkezli düzenlenmiştir; Savcı bu

³¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 154.

³² Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1323-1326.

³³ 1879 tarihinde yürürlüğe giren ve büyük oranda 1808 tarihli Fransız Ceza Muhakemesi Kanununun tercümesi niteliğindeki Usul-i Muhakemat-ı Cezaiye Kanunu Muvakkati ile ülkemizde modern anlamda Savcılık ortaya çıkmıştır. Daha detaylı bilgi için bkz. Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 188-191.

³⁴ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 188.

³⁵ Türkiye Barolar Birliği, **Bir Adli Organ Olarak Savcılık**, 1. Baskı, Sempozyum, Ankara, Ekim 2006, s. 148.

evrenin asıl sahibidir, sevk ve idarecisidir,³⁶ beynidir³⁷. 1412 sayılı CMUK'un mantığının tam tersi şekilde, CMK'da soruşturma evresinde karar alma ve soruşturma yapma yetkisi sadece Cumhuriyet Savcısına verildiğinden, Savcı bu evrenin tüm aşamalarında aktif süje olmak zorundadır.

İddia makamı olan Savcılık makamı, yargılamada bir taraf değildir. Zira CMK'ya göre Savcı şüphelinin aleyhine olan delillerin yanında, lehine olanları da toplayarak şüphelinin haklarını korumaktadır (CMK md. 160/2). Savcıların kanunen şüphelinin lehine olan delilleri de toplama görevi olduğu için taraflı olmaları söz konusu değildir ve eşit bir çaba göstererek olayı araştırmaları gerekmektedir.³⁸ Hatta denilebilir ki her ne kadar iddianame düzenleyerek bir suçun işlendiğini ortaya koysalar da Cumhuriyet Savcıları, şüpheli veya sanıkların haklarının koruyucusudurlar.³⁹

Soruşturma yapmak, Cumhuriyet Savcılarının asıl görevi olsa da çeşitli kanunlarla Savcılara birçok görev verilmiştir. 5235 sayılı “*Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*”un 20. maddesine göre Cumhuriyet Savcısının görevleri, adli göreve dair birtakım faaliyetleri yerine getirmek, duruşmalara iştirak etmek, kanun yollarına başvuru yapmak, Cumhuriyet Başsavcılığının verdiği idari ve adli görevleri yapmak, Cumhuriyet Başsavcısına gerektiğinde vekalet etmek ve kanunlarla kendisine verilen başkaca görevleri yerine getirmek şeklinde sayılmaktadır.

CMK'nın 161. maddesinde de Cumhuriyet Savcısının görevleri araştırma yapmak, bilgi toplamak, kamu görevlileri hakkında soruşturma yapmak, TCK'da sayılan bazı suçlar hakkında doğrudan soruşturma yapmak, seçimlerden önce yahut seçimlerden sonra hakkında suç isnadı bulunan milletvekilleriyle ilgili hem soruşturma hem de kovuşturma yapmak vs. şeklinde sayılmıştır.

³⁶ Cumhuriyet Şahin, Neslihan Göktürk, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023, s. 121.

³⁷ Ahu Karakurt, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl 22, Sayı 82, Mayıs-Haziran 2009, s. 171.

³⁸ İsmail Malkoç, Mert Yüksektepe, **Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu**, I. Cilt, Ankara, Malkoç Kitabevi, 2008, s. 878.

³⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özyayın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 227.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun Cumhuriyet Savcılarının görev ve yetkilerine ilişkin bir kararında şunlar ifade edilmiştir:

“Cumhuriyet Savcısının görevinin ne olduğu Anayasa ve yasalarımızda ayrıntılı olarak belirlenmiş değildir. ...

Hâkimlerin/Savcılarının görevlerini hangi esaslara göre yapmaları gerektiği konusunda mevzuatımızda açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Bununla birlikte, bu konudaki en önemli uluslararası metin Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonunun 23.04.2003 tarihli oturumunda kabul edilmiş olan Bangalor Yargı Etiği İlkeleri'dir. Nitekim Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun 27.06.2006 gün ve 315 sayılı kararı ile de Bangalor Yargı Etiği İlkeleri'nin benimsenmesine karar verilmiş ve bu husus Adalet Bakanlığı Personel Genel Müdürlüğünce tüm hâkim ve savcılara genelge şeklinde duyurulmuştur. Bu belgede 6 temel değerden bahsedilmiş ve bu değerlere ilişkin ilkeler tanımlanmıştır. Adı geçen belgede korunan değerler; bağımsızlık, tarafsızlık, doğruluk ve tutarlılık, dürüstlük, eşitlik, ehliyet ve liyakat olarak sayılır...

Hâkimler ve Savcılar Anayasa ve yasalarla kendilerine verilen görev ve yetkileri, yazılı olan veya olmayan ancak evrensel anlamda hâkim ve savcılar bağladığında da kuşku bulunmayan etik kurallara tabi olarak yerine getirmelidirler. Aksine davranışın ortaya çıkaracağı sonuçların 5237 sayılı TCK'nın 257. maddesinde açıklanan suç öğelerini içermesi durumunda da yetki ve görevin ihmalinden ya da kötüye kullanılmasından söz edilmesinin olanaklı bulunduğu açıktır. ...”⁴⁰

Cumhuriyet Savcısının görev ve yetkilerini gösteren bir düzenlemeden ziyade, yasa, tüzük, yönetmelik ve genelgelerle bu görev ve yetkilerin mevzuata serpiştirildiği söylenebilir.⁴¹ Çalışmamızın bu bölümünde Cumhuriyet Savcılarının görevlerini 7 ana başlık altında ele alacağız. Bunlar Cumhuriyet Savcısının araştırma görevi, soruşturma yapma görevi, kamu davasını açma görevi, cezaları yerine getirme görevi, koruma tedbirlerine başvurma görevi, kanun yollarına başvurma

⁴⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2007/5-83 Esas, 2007/244 Karar, 20.11.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁴¹ Özkan Gültekin, **Öğretide ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2021, s. 53.

görevi ve kanunlarla verilen diğer görevleri yapma görevi şeklinde aşağıda sırasıyla açıklanacaktır.

2. Araştırma Görevi

Soruşturma evresindeki tek yetkili ve görevli makam olan Cumhuriyet Savcısının ilk görevi, suç haberini alır almaz araştırma yapmaktır. CMK md. 160/1’de Savcının, suç işlendiğine yönelik bir durumu öğrenir öğrenmez derhal olayı incelemeye alacağı asli görev olarak hükme bağlanmıştır.

Cumhuriyet Savcısı, araştırma görevi gereğince, suç haberini alır almaz hem eylemi ortaya çıkarmak hem delil araçlarını elde etmek hem de şüpheli ya da şüphelileri bulabilmek için derhal harekete geçmek zorundadır. Savcı suç haberini, resen, ihbar ve şikâyet yoluyla (CMK md. 158), Adalet Bakanlığının talebiyle (TCK md. 12/1, 3, 4; TCK md. 13/2, 3), mahkeme tutanağıyla (CMK md. 205) vs. yollarla öğrenebilir.

Suça dair araştırmanın başladığı andan itibaren Cumhuriyet Savcısının en önemli yardımcısı kolluk görevlileridir.⁴² Kolluk ancak Savcının yardımcısı sıfatı ile soruşturma evresinde yer alabilir, kendiliğinden yetki kullanması söz konusu değildir.⁴³ Cumhuriyet Savcısı, bizzat kendisi ya da adli kolluk görevlileri vasıtasıyla gereken tüm araştırmaları yapabilir, gereken tüm bilgileri kamu görevlilerinden talep edebilir ve adli kolluk görevlileri de Cumhuriyet Savcısının tüm emirlerini derhal ifa etmekle yükümlüdür (CMK md. 161).

1412 sayılı CMUK’taki gibi müstakil kolluk araştırması devresi artık kalmamış ve soruşturma evresi bütünleşmiştir.⁴⁴ CMK’nın 160 ve devamı maddelerine göre artık Savcının emrinde bir adli kolluk vardır ve adli işler söz konusu olduğunda Cumhuriyet Savcısı adli kolluğun amiri konumundadır.

⁴² Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt I, s. 372.

⁴³ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1298. Ayrıca doktrinde *Karakehya/Arabacı*, uygulamada genel olarak soruşturma işlemlerinin büyük kısmının kolluk görevlileri tarafından gerçekleştirildiğini belirtmektedir. Bkz. Hakan Karakehya, Murat Arabacı, “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine...”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 65, Sayı 4, Aralık 2016, s. 2065.

⁴⁴ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özyayın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 601.

Aslında 1412 sayılı CMUK’a göre de Savcı hazırlık soruşturmasının patronuydu ancak, kolluk, uygulamada teknolojiyi kullanarak alt yapı olarak Savcılığın önüne geçmiş ve yetkileri Savcılıktan daha fazla olmaya başlayıp âdeta Savcılık makamının da yerine geçmişti.⁴⁵ Bu nedenle 5271 sayılı CMK ile yukarıda açıkladığımız üzere yeni Savcı modeli hayata geçmiştir.

Cumhuriyet Savcısının araştırma görevi sırasında, gerçeğin ortaya çıkarılabilmesi için, şüphelinin sadece aleyhindeki delilleri değil, onun lehindekileri de toplamak için çaba harcayacağı aşikârdır, zira bu husus Savcının Kanundan kaynaklanan bir görevidir.⁴⁶ CMK md. 160/2’ye göre “*Cumhuriyet Savcısı, maddi gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi için, emrindeki adli kolluk görevlileri marifetiyle, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayarak muhafaza altına almakla ve şüphelinin haklarını korumakla yükümlüdür.*” Bu nedenle soruşturma sırasında Savcının iki yönlü görev yaptığı kabul edilmektedir.⁴⁷ Zira Cumhuriyet Savcısının bir kamu davası açması yahut açmaması yönünde tutarlı ve daha doğru bir sonuca varması, ancak bu şekilde iki yönlü yapılan bir araştırma sonunda mümkün olabilecektir.⁴⁸

Ceza muhakemesi sistemimizde soruşturma evresindeki araştırma ve hazırlık aşamalarının etkili şekilde gerçekleştirilmesine ek olarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için de Cumhuriyet Savcılarının geniş yetkiler tanındığını söylemek mümkündür.

3. Soruşturma Yapma Görevi

Cumhuriyet Savcısının en önemli görevlerinden biri, soruşturma yapma görevidir. Cumhuriyet Savcısı, soruşturmayı hukuka uygun şekilde yürütmek, toplanan bilgi ve bulguları inceleyip değerlendirmek ve hukuki olarak olayı

⁴⁵ A.g.e., s. 606.

⁴⁶ Devrim Aydın, *Ceza Muhakemesinde Deliller*, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014, s. 96.

⁴⁷ Yurtcan, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)*, s. 551.

⁴⁸ Bu genel kabule ek olarak doktrinde Şahin/Göktürk’e göre, her ne kadar Cumhuriyet Savcısı şüphelinin lehine olan delilleri de araştırmak zorundaysa da aslında bu araştırma hiçbir zaman şüphelinin beklenti ve menfaatleri ile tam olarak örtüşmeyecektir. Zaten aksi halde Savcılığın iddianame düzenlemesine gerek kalmazdı. Benzer şekilde şüphelinin gerçeği de Cumhuriyet Savcısının ya da mağdur konumundaki kişinin beklentileri ile tam olarak uyuşmayacaktır. Konunun devamı için bkz. Şahin, Göktürk, a.g.e., s. 485.

nitelendirmek zorundadır. Yukarıda da belirttiğimiz üzere CMK md. 160 gereğince Cumhuriyet Savcısının ilk işi suç işlendiğine dair basit şüpheden haberdar olur olmaz delil araştırmasına başlamaktır.

Soruşturma esnasında elde edilen delillerin değerlendirilmesi aşamasında Savcı, ilk olarak delillerden bir suç isnadının ortaya konulup konulamayacağına karar vermelidir. Aksi halde tüm unsurları ile bir suçtan söz edilemeyeceği ve cezalandırılabilir bir eylem olmadığı için kovuşturmaya yer olmadığı kararının verilmesi gereklidir.⁴⁹

Ceza muhakemesinin amacı olan maddi gerçeğe ulaşabilmek adına, muhakemenin ilk evresi olan soruşturmanın hukuka uygun ve titizlikle yapılması gerekmektedir.⁵⁰ İhbar veya şikâyet üzerine soruşturmanın başlaması ile ihbarın asılsız olup olmadığının saptanması, delillerin karartılmadan evvel toplanması, işlenen fiilin bir suç oluşturup oluşturmadığının araştırılması ve gerekli ise koruma tedbirlerine başvurulması kovuşturma evresinin sağlıklı yapılabilmesi için önem arz eden adımlardır. Bu bağlamda Cumhuriyet Savcısı soruşturmaya esas olması için keşif yapabilir, bilirkişi incelemesi yaptırabilir, tarafların ifadelerini alabilir, yer gösterme ve teşhis işlemlerini yapabilir, otopsi yapabilir, kamu görevlilerinden gerekli olan tüm bilgileri talep edebilir ve yargı çevresi dışından bir yardım alma ihtiyacı doğarsa o yer Savcılığından ihtiyacı olan işlemi yerine getirmesini talep edebilir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatlarına göre etkin soruşturma, yeterli şekilde, özenle, hızla, bağımsız, tarafsız ve mağdur konumundaki kişinin de iştiraki ile soruşturmanın yürütülmesi gerektiğini ifade eden bir kavramdır. Etkin soruşturma yapma yükümlülüğünün ihlali, Anayasa Mahkemesi ve AİHM nezdinde çokça başvuruya konu edilmektedir.

Etkin soruşturma yükümlülüğü açıkça Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde bir madde halinde yer almamakta ise de AİHM'in içtihatlar yoluyla getirdiği bir yükümlülüktür. AİHM tarafından bu yükümlülüğün ihlaline dair kararlar, genelde

⁴⁹ Fatih Birtok, "Cumhuriyet Savcısı'nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi", **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2013, s. 976.

⁵⁰ Gültekin, **a.g.e.**, s. 56.

AİHS'in 13. maddesindeki⁵¹ etkili başvuru hakkına, 2. maddesindeki⁵² yaşama hakkına ve 3. maddesindeki⁵³ işkence yasağına dayandırılmaktadır. AYM de AİHM ile uyumlu şekilde kendisine yapılan başvuruları değerlendirerek kararlarında ihlal olup olmadığı sonucuna ulaşmaktadır.

Cumhuriyet Savcısı, soruşturma sonunda şüphelinin suçu işlediği yönünde yeterli şüphe elde etmişse görevli ve yetkili mahkemede kamu davasını açacaktır (CMK md. 170); ancak yeterli şüphenin elde edilememesi, kovuşturma olanağının bulunmaması ya da işlenen fiilin suç meydana getirmediği sonucuna varması durumunda Savcılık “*kovuşturmaya yer olmadığına dair karar*” verecektir (CMK md. 172).

Bunlar dışında soruşturma sonunda toplanan delillere göre şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşullar ya da şahsi cezasızlık sebebi var ise Savcı takdir hakkını kullanarak “*kovuşturmaya yer olmadığına dair karar*” verebilir (CMK md. 171/1) yahut yeterli suç şüphesinin varlığına rağmen Cumhuriyet Savcısı yine takdir yetkisini kullanarak, şartları uygunsa “*kamu davasının açılmasının ertelenmesi*” kararı da verebilir (CMK md. 171/2). Bu kararların verilme şartlarını ve sonuçlarını aşağıda daha detaylı şekilde açıklayacağımızdan burada kısaca bahsetmekle yetiniyoruz.

⁵¹ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin “*Etkili Başvuru Hakkı*”nı düzenleyen 13. maddesi şu şekildedir:

“*Bu Sözleşme’de tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, söz konusu ihlal resmi bir hizmetin ifası için davranan kişiler tarafından gerçekleştirilmiş olsa dahi, ulusal bir merci önünde etkili bir yola başvurma hakkına sahiptir.*”
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_TUR (Erişim Tarihi: 03.07.2024)

⁵² Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin “*Yaşam Hakkı*”nı düzenleyen 2. maddesi şu şekildedir:

“*1. Herkesin yaşam hakkı yasayla korunur. Yasanın ölüm cezası ile cezalandırdığı bir suçtan dolayı hakkında mahkemece hükmedilen bu cezanın infaz edilmesi dışında, hiç kimsenin yaşamına kasten son verilemez.*

2. Ölüm, aşağıdaki durumlardan birinde mutlak zorunlu olanı aşmayacak bir güç kullanımı sonucunda meydana gelmişse, bu maddenin ihlaline neden olmuş sayılmaz:

a) Bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunmasının sağlanması;

b) Bir kimsenin usulüne uygun olarak yakalanmasını gerçekleştirme veya usulüne uygun olarak tutulu bulunan bir kişinin kaçmasını önleme;

c) Bir ayaklanma veya isyanın yasaya uygun olarak bastırılması”
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_TUR (Erişim Tarihi: 03.07.2024)

⁵³ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin “*İşkence Yasağı*”nı düzenleyen 3. maddesi şu şekildedir:

“*Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz.*”
https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_TUR (Erişim Tarihi: 03.07.2024)

4. Kamu Davasını Açma Görevi

Ceza muhakemesinde, iddia faaliyetini yürüten süje olarak adalete hizmet eden kişi Cumhuriyet Savcısıdır.⁵⁴ Savcı, yasaların ihlal edildiğini iddia ederek yargılama makamlarına başvuran, kamu ile Devlet adına davacı olan kişidir.⁵⁵

CMK’da kamu davasını açma görevi, kanunlarda gösterilen istisnalar dışında, doğrudan doğruya Cumhuriyet Savcısına verilmiştir. CMK’nın 170/1. maddesi ile bu durum açıkça hüküm altına alınmıştır. Cumhuriyet Savcısı Türk Milleti adına karar vermez; kamu adına soruşturur, kamu adına iddianame düzenler, kamu adına talep eder ve yine kamu adına kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.⁵⁶ Bu nedenle Savcının hiçbir kararı, yargı kararı değildir.⁵⁷ Hatta bu nedenle Savcının düzenlediği iddianamede davacı kısmında “*Kamu Hukuku*” (K.H.) ifadesi yazılır.⁵⁸ Ancak Cumhuriyet Savcısı, adil yargılanma ilkesiyle bağlı ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ile yükümlü olduğu için, her ne kadar devletin temsilcisi olsa da, objektif davranması gereklidir.⁵⁹

Ceza muhakemesinde Cumhuriyet Savcılığının görevi cezalandırma talebinde bulunmaktır ve iddianame haline getirilen bu cezalandırma talebi, devlete ait olan ve suç işlenmesi ile birlikte somut şekilde ortaya çıkan cezalandırma hakkı veya yetkisinden kaynaklanmaktadır.⁶⁰ CMK’nın 170. maddesinin 2. fıkrasına göre soruşturmanın sonunda Cumhuriyet Savcısı, suçla ilgili haberin gerçek olabileceğine dair yeterli delil toplamış ise kovuşturma yapılması için iddianame metnini hazırlayıp ilgili mahkemesine sunacaktır.

14.07.2004 kabul tarihli 5219 sayılı Kanun ile CMUK’un 148. maddesinde değişiklik yapılmadan önce, Adalet Bakanı, Cumhuriyet Savcısına dava açma emri verebiliyordu. Ancak bu kanun değişikliği ile Adalet Bakanının bu yetkisi kaldırılmış

⁵⁴ Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, s. 188.

⁵⁵ Gültekin, *a.g.e.*, s. 50.

⁵⁶ Süleyman Özar, “İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler”, *Adalet Dergisi*, Yıl 98, Sayı 28, Mayıs 2007, s. 337.

⁵⁷ *A.g.m.*

⁵⁸ Ünver, Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt I, s. 374.

⁵⁹ Gültekin, *a.g.e.*, s. 58.

⁶⁰ Nevzat Toroslu, Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 22. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, Ekim 2023, s. 24.

ve ceza yargılamasının iddia faaliyetinin yürütülmesi konusunda, Savcının Adalet Bakanı ile ilişkisi sona erdirilmiştir.⁶¹

Savcının iddianame düzenlemesi ve bunu görevli ve yetkili mahkemeye vermesi, kamu davasının açıldığı anlamına gelmeyecektir.⁶² Çünkü CMK'nın kabul ettiği sisteme göre kamu davasının açılması ve kovuşturma evresinin başlangıcı, iddianamenin kabul edilmesi ile olacaktır (CMK md. 175/1). Keza benzer şekilde CMK'nın “*Tanımlar*” kenar başlıklı 2. maddesinin 1/f bendine göre de kovuşturma, iddianamenin kabulü ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evredir. Bu nedenle iddianamenin sunulduğu mahkemece iddianamenin kabulüne karar verilmesi üzerine yahut CMK md. 174/3 gereğince iddianame ile soruşturma dosyasının teslim edilmesinden itibaren 15 gün içinde iade edilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılması üzerine kamu davası açılmış sayılmaktadır.

5. Cezaları Yerine Getirme Görevi

Cumhuriyet Savcılarının bir diğer görevi, suçluların cezalandırılması ve toplumdaki bozulan düzenin yeniden tesisine, yani “*cezaları yerine getirme görevi*”ne⁶³ ilişkindir. Mahkemelerdeki yargılama sonunda verilip kesinleşen ve infaz aşamasına gelen kararlar, Cumhuriyet Başsavcılığına verilecektir (CMK md. 36/2). Aynı yönde 5235 sayılı “*Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*”un 17/1-3. bendi ile 5275 sayılı “*Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun*”un 5. maddesinde, Mahkemelerce verilen hükme göre cezaların infazının Cumhuriyet Savcıları tarafından izlenip denetleneceğinden bahsedilmektedir.

Ödemediklerinden bahisle haklarında adli para cezasının hapis cezasına çevrilmesine yönelik karar ve hapis cezası hükmü verilip kesinleşmiş mahkûmiyet kararları bulunan kişiler, 5275 sayılı Kanunun 21/1-1. cümlesi gereğince Cumhuriyet Başsavcılığının yazılı emri doğrultusunda infaz kurumuna gönderileceklerdir. Yine aynı Kanunun 106. maddesine göre adli para cezalarının infazı işlemleri de Savcıların görevleri arasındadır.

⁶¹ Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, s. 192.

⁶² Gültekin, *a.g.e.*, s. 58.

⁶³ Toroslu, Feyzioğlu, *a.g.e.*, s. 137.

6. Koruma Tedbirlerine Başvurma Görevi

Ceza muhakemesinde çok eskilerden beri delil elde etmek için başvurulmuş birtakım tedbirler vardır. Arama ve elkoyma gibi en çok başvurulmuş bu tedbirlerin ortak özelliği temel hak ve özgürlüklere müdahale etmeleridir.⁶⁴ Ancak diğer yandan da koruma tedbirleri, muhakemenin mümkün olduğunca hızlı şekilde nihayete erdirilmesi için elzemdir.

CMK'nın Birinci Kitabının Dördüncü Kısımında yedi bölüm altında toplam 55 madde halinde koruma tedbirleri düzenlenmiştir. Bunlar bölümlere göre sırasıyla yakalama ve gözaltı (md. 90-99), tutuklama (md. 100-108), adli kontrol (md. 109-115), arama ve elkoyma (md. 116-134), telekomünikasyon yoluyla yapılan iletişimin denetlenmesi (md. 135-138), gizli soruşturmacı ve teknik araçlarla izlemedir (md. 139-140/A). Son bölümde de koruma tedbirleri nedeniyle talep edilebilecek tazminata ilişkin hükümler (md. 141-144) mevcuttur.

Ceza muhakemesi sisteminde genel itibariyle hâkim kararı üzerine koruma tedbirleri verilmektedir. Fakat CMK'da istisnai olarak Cumhuriyet Savcısının da bu tedbirlere başvurabileceği durumlar hüküm altına alınmıştır.⁶⁵ Örneğin CMK md. 119 gereğince arama işlemi ve CMK md. 127 gereğince elkoyma işlemi, hâkim kararı ile yahut gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısının yazılı emri üzerine yerine getirilebilir. Tedbir kararı veren Cumhuriyet Savcısının bu kararlarından bazıları, örneğin CMK md. 134 gereğince şüphelinin kullandığı bilgisayar ve bilgisayar programları ile bilgisayar kütüklerinde arama yapılması, bilgisayar kayıtlarından kopya çıkarılması ve bu kayıtların çözülerek metin haline getirilmesi ya da CMK md. 135/6 gereğince şüpheli ve sanığın telekomünikasyon yoluyla iletişiminin tespiti, yirmi dört saat içinde hâkim onayına sunulur.

7. Kanun Yollarına Başvurma Görevi

Yargılama sırasında davaya bakan mahkemelerin her zaman doğru karar verdiğini söylemek mümkün değildir. Mahkemelerin kararlarındaki hata ya da

⁶⁴ Özbek, Doğan, Bacaksız, a.g.e., s. 323.

⁶⁵ Ünver, Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Cilt I, s. 384.

yanlışları düzeltmek için ve maddi gerçekle uyumlu kararların verilebilmesi adına mahkemelerin hukuken denetlenmesi bir haktır.⁶⁶ Verilen bir mahkeme kararının başka bir mahkeme tarafından denetlenmesi usulünü öngören sistem, kanun yollarına başvurulabilmesidir.

CMK sistemimizde kanun yolları, “*olağan kanun yolları*” ile “*olağanüstü kanun yolları*” olmak üzere iki başlıkta toplanmıştır. Aleyhine kanun yoluna başvurulacak kararın kesinleşmemesi halinde gidilen yol “*olağan kanun yolu*”, kararın kesinleşmiş olması halinde gidilen yol “*olağanüstü kanun yolu*” olarak adlandırılır. CMK’da düzenlenen olağan kanun yolları itiraz (md. 267-271), istinaf (md. 272-285) ve temyizdir (md. 286-307); olağanüstü kanun yolları ise Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi (md. 308-308/A), kanun yararına bozma (md. 309-310) ve yargılamanın yenilenmesidir (md. 311-323).

CMK’nın 260. maddesinde kanun yollarına başvurabilme hakkının kimler tarafından kullanılabilceği düzenlenmiştir. Buna göre mahkeme ve hâkim kararlarına karşı kanun yollarına başvurabilecek olanlar, şüpheli, sanık, Cumhuriyet Savcısı ve CMK’ya göre katılan sıfatını almış olanlar ile katılma isteği reddedilmiş, karara bağlanmamış ya da katılan sıfatını alabilecek surette suçtan zarar görmüş bulunanlar, müdafî, eş, kanuni temsilci ile kendileriyle alakalı konularda üçüncü kişilerdir.⁶⁷

Kural olarak kararın verildiği mahkeme nezdindeki Cumhuriyet Savcısı kanun yoluna başvurabilir.⁶⁸ Ayrıca ağır ceza mahkemelerinde görev yapan Cumhuriyet Savcıları, ağır ceza mahkemesinin yargı çevresinde bulunan asliye ceza mahkemelerinin; bölge adliye mahkemesinde görev yapan Cumhuriyet Savcıları da bölge adliye mahkemelerinin kararlarına karşı kanun yollarına başvurabileceklerdir (CMK md. 260/2).

CMK’da açıkça düzenlenen bir diğer husus da Cumhuriyet Savcısının sanığın aleyhine kanun yollarına başvurabileceği gibi, sanığın lehine olacak şekilde de kanun yollarına başvurabileceği hususudur (CMK md. 260/3). Benzer mantıkla Cumhuriyet

⁶⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 737.

⁶⁷ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 671.

⁶⁸ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 740.

Savcısı, CMK md. 160/2 ve 170/5'te sanığın hem lehine olan hem de aleyhine olan kanıtları toplamakta ve iddianamede de her iki hususu ileri sürmektedir.

Cumhuriyet Savcısının sanığın lehine kanun yollarına başvurabilmesi için sanığın rızasına ihtiyaç yoktur.⁶⁹ Ancak Savcı, sanık konumundaki kişinin lehine yaptığı kanun yolu başvurusundan sanığın rızası olmadan vazgeçememektedir (CMK md. 266/1).

Ayrıca eklemek gerekir ki CMK'da, bir kararın aleyhine Savcı tarafından kanun yoluna gidildiğinde, kararın sanığın lehine bozulma veya değiştirilme ihtimali varken, Savcının sanık lehine kanun yoluna başvurusu sonucunda, yeni verilen hükmün önceki hükümle verilen cezadan daha ağır bir cezayı içerebileceği açıkça hüküm altına alınmıştır (CMK md. 265 ve 283). Bu duruma aleyhe bozma yasağı⁷⁰ veya aleyhe ağırlaştırma yasağı⁷¹ denilmektedir.

8. Kanunlarla Verilen Diğer Görevleri Yapma Görevi

Cumhuriyet Savcıları esas olarak ceza mahkemelerinde görev yapmakta iseler de istisnai şekilde birtakım kanunlara göre yetkili ve görevli oldukları özel hukuk davaları da vardır.⁷²

6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununun 70. maddesinde Kanunda açıkça hüküm altına alınan durumlarda Cumhuriyet Savcısının hukuk davası açacağından yahut açılmış bir hukuk davasında taraf sıfatı ile bulunacağından bahsedilir.

Cumhuriyet Savcılarının 4721 sayılı Medeni Kanunda, 5490 sayılı Nüfus Hizmetleri Kanununda ve 2821 sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanununda

⁶⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özyayın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 672.

⁷⁰ Özbeke, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 741.

⁷¹ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1908.

⁷² Cumhuriyet Savcılarının özel hukuk davalarındaki yerine dair detaylı bilgi için bkz. Ali Selim Genç, **Cumhuriyet Savcısının Özel Hukuk Davalarındaki Yeri** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019, s. 62 vd.; Serkan Sabır, **Cumhuriyet Savcısının Hukuk Davalarında Yer Alması** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019, s. 102 vd; Ejder Yılmaz, "Savcılarının Hukuk Davalarındaki Görevleri", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 29, Sayı 1, Mayıs 1972, s. 259-281.

belirtilen görevleri de vardır. Örneğin, Cumhuriyet Savcısı, Medeni Kanun md. 60/2'ye göre⁷³ mahkemeden derneğin faaliyetinin durdurulmasına karar verilmesini isteyebilir yahut md. 89'a göre⁷⁴ mahkemeden derneğin feshine karar verilmesini isteyebilir.

Bunun dışında Cumhuriyet Savcılarının duruşmalara katılmak (CMK md. 188/1), gerektiğinde Cumhuriyet Başsavcısına vekalet etmek (5235 sayılı Kanun md. 20/1-3. bent), Cumhuriyet Başsavcısı tarafından kendisine verilen idari ve adli görevleri ifa etmek (5235 sayılı Kanun md. 20/1-2. bent), noterlikleri devamlı denetleyip teftişe tabi tutmak (1512 sayılı Noterlik Kanunu md. 122), icra ve iflas dairelerini devamlı denetleyip teftişe tabi tutmak (11.04.2005 tarihli ve 25783 sayılı Resmi Gazetede yayınlanan İcra ve İflas Kanunu Yönetmeliği md. 102) ve Kanunlarla verilen diğer görevleri yapmak (5235 sayılı Kanun md. 20/1-4. bent) gibi görevleri de vardır.

D. Soruşturma Evresinin Son Bulması

1. Genel Olarak

CMK'nın 2/e maddesine göre soruşturma, bir suç işlendiği şüphesinin yetkili merciler tarafından öğrenilmesi ile başlayıp iddianamenin kabulü kararı verilmesine kadar devam eden evreyi ve Kanunun 2/f maddesine göre kovuşturma evresi de iddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi ifade etmektedir.

İhbar, şikâyet veya başka bir yöntemle Cumhuriyet Savcılığınca suç işlendiğine yönelik izlenim oluşması halinde başlayan soruşturma evresinin sonlanmasına yönelik karar, Cumhuriyet Savcılığınca verilir.

⁷³ Medeni Kanun md. 60/2:

“Kuruluş bildiriminde, tüzükte ve kurucuların hukuki durumlarında kanuna aykırılık veya noksanlık tespit edildiği takdirde bunların giderilmesi veya tamamlanması derhal kuruculardan istenir. Bu istemin tebliğinden başlayarak otuz gün içinde belirtilen noksanlık tamamlanmaz ve kanuna aykırılık giderilmezse; en büyük mülki amir, yetkili asliye hukuk mahkemesinde derneğin feshi konusunda dava açması için durumu Cumhuriyet Savcılığına bildirir. Cumhuriyet Savcısı mahkemeden derneğin faaliyetinin durdurulmasına karar verilmesini de isteyebilir.”

⁷⁴ Medeni Kanun md. 89:

“Derneğin amacı, kanuna veya ahlâka aykırı hale gelirse; Cumhuriyet Savcısının veya bir ilgilinin istemi üzerine mahkeme, derneğin feshine karar verir. Mahkeme, dava sırasında faaliyetten alıkoyma dahil gerekli bütün önlemleri alır.”

Yargıtay da “... 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 170/2. maddesindeki ‘soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet Savcısı bir iddianame düzenler’ hükmü uyarınca, kamu davasının açılması gerekip gerekmediği yönünde delilleri takdir yetkisinin Cumhuriyet Savcılığına ait olduğu ...” diyerek, suç işlendiğine dair yeterli şüphenin oluşup oluşmadığının değerlendirilmesi açısından Savcılığın takdir yetkisi olduğunu açıkça işaret etmiştir.⁷⁵

Cumhuriyet Savcısı, soruşturma sonunda şüphelinin suçu işlediği yönünde yeterli şüpheyi ulaşırsa ilgili mahkemesine hitaben iddianame hazırlayarak kamu davasını açacaktır. Ancak Cumhuriyet Savcısının toplanan delillerden yeterli şüpheyi elde edememesi ya da kovuşturma ihtimalinin bulunmaması hallerinde “kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar” verilecektir (CMK md. 172).

Muhakeme şartlarının gerçekleşmediği ve gerçekleşme ihtimalinin bulunmadığı haller, kovuşturma olanağının bulunmadığı hallerdendir.⁷⁶ Örneğin şüphelinin ölümü ve af,⁷⁷ zamanaşımı⁷⁸ ve zarar görenin şikâyet etmemiş olması⁷⁹ kovuşturma ihtimalinin bulunmadığı durumlara örnek verilebilir.

CMK’ya göre kamu davası açılmadan önce birtakım suçlar açısından belli usullerin uygulanması öngörülmüştür. Bunlar önödeme (TCK md. 75), uzlaştırma (CMK md. 253-255), seri muhakeme (CMK md. 250), kamu davasının açılmasının ertelenmesi (CMK md. 171/2), şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşullar ya da şahsi cezasızlık sebebinin olduğu durumlarda iddianame düzenlenmemesi (CMK md. 171/1) gibi hallerdir.

Soruşturmaya konu suçun önödeme, uzlaştırma ya da seri muhakeme usullerinden birine tabi suçlardan olması durumunda Cumhuriyet Savcısı, elde edilen delillerden yeterli şüphe elde ettiğine kanaat getirdiğinde iddianame düzenlemeyip

⁷⁵ Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2006/6139 Esas, 2006/12759 Karar, 03.07.2006 Tarihli karar, Yılmaz Çağlayan, **Açıklamalı - İctihatlı Ceza Muhakemesi Kanunu**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2022, s. 496; Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1306.

⁷⁶ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 507.

⁷⁷ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özyayın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 617.

⁷⁸ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 507.

⁷⁹ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 321.

bahsi geçen usullerin uygulanmasına yönelik bir karar verecektir. Örneğin önödeme ya da uzlaştırma usullerinin şartlarının olması durumunda Savcılıkça “*kovuşturmaya yer olmadığına dair karar*” verilecektir, ancak şartların sağlanmadığı hallerde Cumhuriyet Savcısı iddianame düzenleyecektir.

Yine CMK md. 171/1’e göre cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin olduğu hallerde de Savcı “*kovuşturmaya yer olmadığına dair karar*” verebilecektir.

Çalışmanın bu bölümünde soruşturma aşamasının sonunda Cumhuriyet Savcısı tarafından verilebilecek kararlar, hangi durumlarda hangi tür kararların verilebileceği ve bu kararlara karşı bir itiraz yolunun olup olmadığı konuları ele alınacaktır.

2. Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisinin Kullanılması

a. Genel Olarak

CMK’nın 171. maddesinde ceza muhakemesi ilkelerinden istisnai olan maslahata uygunluk ilkesi düzenlenmiştir. Daha evvel açıkladığımız üzere bu madde ile ceza muhakemesi hukukunda Cumhuriyet Savcısına geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır.⁸⁰

171. maddenin ilk fıkrasında Cumhuriyet Savcısına tanınan takdir yetkisi ile dosyada şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde Savcının kovuşturmaya yer olmadığına yönelik karar verebileceğinden ve aynı maddenin ikinci ve devamı fıkralarında ise belli şartların varlığı halinde Cumhuriyet Savcısının yeterli şüphe olsa dahi kamu davasının açılmasının ertelenmesine yönelik karar verebileceğinden bahsedilmektedir. Çalışmanın bu bölümünde 171. maddede anılan her iki hal sırası ile incelenmektedir.

⁸⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 152; Vesile Sonay Evik, “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 147, Kasım 2016, s. 16.

b. Cezayı Kaldıran Şahsi Sebep Olarak Etkin Pişmanlık Hükümlerinin Uygulanmasını Gerektiren Koşullar veya Şahsi Cezasızlık Sebebinin Varlığı Hali

b.1. Genel Olarak

“Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi” kenar başlığını taşıyan CMK’nın 171. maddesinin ilk fıkrası şu şekildedir: *“Cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde, Cumhuriyet Savcısı kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilir.”* Maddenin devam eden fıkraları bir sonraki başlıkta ele alınacak olan kamu davasının açılmasının ertelenmesi hükümlerini düzenlemektedir.

CMK’da düzenlendiği üzere soruşturma sonunda elde edilen delillerin Cumhuriyet Savcısı tarafından değerlendirilmesi ile eğer *“yeterli şüphe”* elde edilmişse, yani şüphelinin yargılama sonunda ceza alma ihtimalinin beraat etme ihtimalinden daha fazla olduğu sonucuna varılmışsa,⁸¹ kamu davasının mecburiliği ilkesince Cumhuriyet Savcısı iddianame düzenleyecek ve ilgili mahkemesinden kamu davasının açılmasına dair karar verilmesini talep edecektir.

Kamu davasının mecburiliği ilkesi karşısındaki CMK md. 171/1’de düzenlenen maslahata uygunluk ilkesi, keyfi olmamak kaydıyla Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisini işaret etmektedir.⁸² Bu ilke bir nevi iddianame düzenlememe kararı ya da hiç dava açılmaması sebebi olarak karşımıza çıkmaktadır.

CMK’nın 171. madde metninin yürürlükteki son hali, 06.12.2006 kabul tarihli 5560 sayılı Kanun ile verilmiştir. Ancak bu değişiklikten önceki ilk halinde CMK’nın 171. maddesi tek fıkradan oluşmaktaydı ve o da şöyleydi: *“Cezanın ortadan kaldırılmasını gerektiren şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin*

⁸¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 234.

⁸² Aydın D., **a.g.e.**, s. 158.

uygulanmasını gerektiren koşulların ya da şahsi cezasızlık sebebinin varlığı halinde Cumhuriyet Savcısı kamu davasını açmayabilir.”⁸³

5560 sayılı Kanunla yapılan değişikliğe dair 06.11.2006 tarih ve 2-870 Esas, 111 Karar sayılı Adalet Komisyonu Raporunda, suç işlendiğine yönelik yeterli şüphenin mevcut olması durumunda kamu davasının mutlaka açılmasını “*kamu davasının mecburiliği ilkesi*”nin ifade ettiği, diğer ülkelerin ceza sisteminde de mecburilik ilkesinin istisnasız olmadığı, suça yönelik yeterli şüphenin olduğu durumların tamamında dava açılmasının yargıya iş yükü oluşturacağı, bunun sonucu olarak yargılamanın yavaşlayacağı, salt mecburilik sistemi ile Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki makul sürede yargılanma hakkının ve Devletin şahısları makul sürede yargılama yükümlülüğünün ifa edilemediği ve Kıta Avrupası da dahil birçok hukuki yapıya kamu davasının mecburiliği ilkesine sınırlı sayıda istisna getirildiği yönünde açıklama yapılmıştır.⁸⁴

Görülüyor ki maddenin bugünkü haline gelirken geçirdiği evrelerde maslahata uygunluk ilkesinin, kamu davasının mecburiliği ilkesi ile çatışmadığı, aksine bu istisna halin yeterli suç şüphesi bulunan her soruşturmanın mahkemelere taşınmasının fayda sağlamayacağı ve maslahata uygunluk ilkesi sonucu makul sürede yargılamaların önünün açılacağı kanun koyucu tarafından vurgulanmıştır.

b.2. Cezayı Kaldıran Şahsi Sebep Olarak Etkin Pişmanlık

CMK’da bahsi geçen “*cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık*” hallerini incelemek gerekirse, örneğin “*Etkin Pişmanlık*” kenar başlıklı TCK’nın 93. maddesinin 1. fıkrasında organ veya dokularını satan kişinin, resmi makamlardan önce durumu haber vererek suçluların yakalanmalarını kolaylaştırması halinde, o kişi hakkında ceza verilmeyeceğine hükmedilmiştir. Cumhuriyet Savcısının her etkin pişmanlığı düzenleyen kanun maddesi karşısında takdir yetkisine başvurarak kovuşturmaya yer olmadığına yönelik karar vermeyeceği dikkate alınmalıdır.⁸⁵

⁸³ 17.12.2004 tarih ve 25673 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu.

⁸⁴ Detaylı bilgi için bkz. Mehmet Emin Artuk, Ahmet Gökçen, A. Caner Yenidünya, **Gerekçeli Ceza Kanunları**, 7. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, Kasım 2007, s. 711-713.

⁸⁵ Evik V. S., “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi”, s. 17-18.

TCK md. 91’de organ veya doku ticareti suçu düzenlenirken, TCK md. 93/1’de yalnız “*organ veya dokularını satan kişi*” için etkin pişmanlık hükümleri getirilmiştir. Keza 93/2. maddesine göre bu suçun haber alınmasından sonra organ veya dokularını satan kişi hakkında, gönüllü şekilde suçun ortaya çıkmasına ve başkaca suç işleyen kişilerin ele geçirilmesine yardım etmesi halinde, o kişi için verilecek cezanın, dörtte birden yarısına kadarının indirileceğinden bahsedilerek bir tür etkin pişmanlık hali daha düzenlenmiştir. Ancak bu fıkra da etkin pişmanlık sonucu ceza verilmeyeceğinden değil, yalnız cezada indirim yapılması sonucunu doğuracak bir türünden bahsedilmektedir.

Dolayısıyla Cumhuriyet Savcısı TCK md. 93/1’e göre yürüttüğü soruşturma sonunda kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebilirken, 93/2’ye göre yürütülen soruşturma için aynı kararı veremeyecektir. Bu nedenle etkin pişmanlık hallerinden sadece cezada indirimi öngören hallerde Savcıya takdir yetkisi verilmemiş ve bu konudaki karar, yargılamayı yapacak mahkeme hâkimine bırakılmıştır.⁸⁶ Benzer şekilde TCK md. 221’de de⁸⁷ cezayı kaldıran şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerine yer verilmiştir.

b.3. Şahsi Cezasızlık Sebebi

Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisini kullanabileceği şahsi cezasızlık sebepleri ise suç esnasında mevcut olan ve failin cezalandırılmasına engel teşkil eden

⁸⁶ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1322.

⁸⁷ “Etkin Pişmanlık” kenar başlıklı TCK md. 221:

“(1) Suç işlemek amacıyla örgüt kurma suçu nedeniyle soruşturmaya başlanmadan ve örgütün amacı doğrultusunda suç işlenmeden önce, örgütü dağıtan veya verdiği bilgilerle örgütün dağılmasını sağlayan kurucu veya yöneticiler hakkında cezaya hükmolunmaz.

(2) Örgüt üyesinin, örgütün faaliyeti çerçevesinde herhangi bir suçun işlenişine iştirak etmeksizin, gönüllü olarak örgütten ayrıldığını ilgili makamlara bildirmesi halinde, hakkında cezaya hükmolunmaz.

(3) Örgütün faaliyeti çerçevesinde herhangi bir suçun işlenişine iştirak etmeden yakalanan örgüt üyesinin, pişmanlık duyarak örgütün dağılmasını veya mensuplarının yakalanmasını sağlamaya elverişli bilgi vermesi halinde, hakkında cezaya hükmolunmaz.

(4) Suç işlemek amacıyla örgüt kuran, yöneten veya örgüte üye olan ya da üye olmamakla birlikte örgüt adına suç işleyen veya örgüte bilerek ve isteyerek yardım eden kişinin, gönüllü olarak teslim olup, örgütün yapısı ve faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili bilgi vermesi halinde, hakkında örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçundan dolayı cezaya hükmolunmaz. Kişinin bu bilgileri yakalandıktan sonra vermesi halinde, hakkında bu suçtan dolayı verilecek cezada üçte birden dörtte üçe kadar indirim yapılır.

(5) Etkin pişmanlıktan yararlanan kişiler hakkında bir yıl süreyle denetimli serbestlik tedbirine hükmolunur. Denetimli serbestlik tedbirinin süresi üç yıla kadar uzatılabilir.

(6) Kişi hakkında, bu maddedeki etkin pişmanlık hükümleri birden fazla uygulanmaz.”

birtakım sebeplerdir.⁸⁸ Bunlar suçun işlendiği anda var olmaları halinde, kanundaki istisnai durumlarda, failin cezai sorumluluğunu baştan itibaren ortadan kaldıran sebeplerdir.⁸⁹

Örnek olarak taksir hükümlerini düzenleyen TCK'nın 22. maddesinin 6. fıkrasına göre *“Taksirli hareket sonucu neden olunan netice, münhasıran failin kişisel ve ailevi durumu bakımından, artık bir cezanın hükmedilmesini gereksiz kılacak derecede mağdur olmasına yol açmışsa ceza verilmez; bilinçli taksir halinde verilecek ceza yarıda altıda bire kadar indirilebilir.”*

Benzer şekilde yalan tanıklık suçuna dair TCK'nın 273. maddesine göre kişinin, Kanunda sayılan akrabaları ile ilgili olarak yalan tanıklık yapması halinde ceza vermekten vazgeçilebileceği; yine TCK'nın 167/1. maddesine göre Kanundaki malvarlığına karşı suçların bir kısmı açısından, bu suçların eş, akraba, evlatlık vs. zararına olarak işlenmesi halinde cezaya hükmolunmayacağı belirtilmektedir.

Yukarıda açıkladığımız durumların soruşturma dosyasında mevcut olduğunu gören Savcı, takdir yetkisine dayanarak *“kovuşturmaya yer olmadığına dair karar”* verebilecektir. Kanun metninde *“verir”* ifadesi değil, *“verebilir”* ifadesi kullanılmıştır. Zira dosyada şahsi sebep olarak etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanmasını gerektiren koşullar mevcut ise de Savcı dilerse kamu davası açılması yönünde de bu takdir hakkını kullanabilecektir, burada tercih ve karar Cumhuriyet Savcısına bırakılmıştır.

b.4. Denetimi

Cumhuriyet Savcısının CMK md. 171 gereğince takdir yetkisine dayanarak kovuşturmaya yer olmadığına yönelik karar vermesi üzerine, söz konusu karara dair gidilebilecek bir itiraz yolu mevcut değildir. Bu durum CMK'da Cumhuriyet Savcısının kararına itirazı düzenleyen 173. maddenin 5. fıkrasına açıkça hüküm altına alınmış ve *“Cumhuriyet Savcısının kamu davasının açılmaması hususunda takdir yetkisini kullandığı hallerde bu madde hükmü uygulanmaz.”* denilmiştir.

⁸⁸ Mahmut Koca, İlhan Üzülmüş, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2022, s. 378; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 489-490.

⁸⁹ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 379.

Cumhuriyet Savcısının verdiği ve itirazı mümkün olan kovuşturmaya yer olmadığı kararları, çalışmanın ileriki başlıklarında açıklanacak olan CMK md. 172 ve devamına istinaden verilen takipsizlik kararlarıdır.

Doktrinde Cumhuriyet Savcısının maslahata uygunluk ilkesine göre yetkisini kullandığı hallerde itiraz yolunun kapalı olmasının kanun koyucunun bilinçli bir seçimi olduğunu savunan görüşlere⁹⁰ karşı olarak bu düzenlemenin keyfiliğin önünü açtığını ve bunun sakıncalarından kurtulmak için en azından bu kararlara karşı da idareye başvuru, yani Cumhuriyet Başsavcılığına başvuru yolunun açık olduğunu savunan görüşler⁹¹ de vardır.

c. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi Kararı Verilmesi

c.1. Genel Olarak

Soruşturma evresinin sonunda Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisine dayanarak verebileceği kararlardan biri olan “*kamu davasının açılmasının ertelenmesi*” kararı, hukukumuzda ilk defa Çocuk Koruma Kanunu ile girmiş ve 5560 sayılı Kanun ile CMK’nın 171/2 ve devamı maddelerine ek olarak getirilmiştir.⁹²

Çalışmamızın önceki bölümlerinde de belirttiğimiz üzere, kamu davasının açılmasının ertelenmesi, Savcının takdiriliği kapsamında olup, Savcı dilerse şartları oluşsa dahi bu yönde karar vermeyip iddianame düzenleyebilecektir.⁹³

Ancak Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisini kullanamayacağı ve kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı vermek zorunda olduğu haller de vardır. Örneğin, kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak suçundan dolayı başlatılan soruşturmada şüpheli hakkında CMK md. 171’deki şartlar aranmaksızın beş yıl süreyle kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilir (TCK md. 191/2).

⁹⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 154.

⁹¹ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1322-1326.

⁹² Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 490.

⁹³ Evik V. S., “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi”, s. 18.

Benzer şekilde uzlaştırma sonucunda şüphelinin edimini yerine getirmesi ileri tarihe bırakılmış, takside bağlanmış veya süreklilik arz ediyorsa, CMK md. 171'deki koşullar aranmaksızın, şüpheli kişi hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine yönelik karar verilir (CMK md. 253/19).

Yine 6706 sayılı “*Cezai Konularda Uluslararası Adli İş Birliği Kanunu*” md. 24/3'te de soruşturmanın devri isteğinin kabul edilmesi üzerine, CMK md. 171'deki şartlara ve neticelerine bakılmaksızın kamu davasının açılmasının ertelenmesine yönelik karar verileceği düzenlenmiştir.⁹⁴ Bu hükümler açısından Savcı kamu davasının açılmasının ertelenmesi konusunda takdir yetkisini kullanamayacaktır.

“*Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi*” kenar başlığını taşıyan CMK'nın 171. maddesinin 2. ve devamı fıkralarını incelemek gerekirse Kanunun düzenlemesi şu şekildedir:

“(2) *Uzlaştırma ve önödeme kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, Cumhuriyet Savcısı, üst sınırı üç yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı, yeterli şüphenin varlığına rağmen, kamu davasının açılmasının beş yıl süre ile ertelenmesine karar verebilir. Suçtan zarar gören veya şüpheli, bu karara 173. madde hükümlerine göre itiraz edebilir.*

(3) *Kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilebilmesi için;*

a) *Şüphelinin daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması,*

b) *Yapılan soruşturmanın, kamu davası açılmasının ertelenmesi halinde şüphelinin suç işlemekten çekineceği kanaatini vermesi,*

c) *Kamu davası açılmasının ertelenmesinin, şüpheli ve toplum açısından kamu davası açılmasından daha yararlı olması,*

d) *Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı ve Cumhuriyet Savcısı tarafından tespit edilen zararın, aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi,*

koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.

⁹⁴ Arif Gümüşay, **Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi Kurumu**, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Mart 2023, s. 50.

(4) Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.

(5) Kamu davasının açılmasının ertelenmesine ilişkin kararlar, bunlara mahsus bir sisteme kaydedilir. Bu kayıtlar, ancak bir soruşturma veya kovuşturmayla bağlantılı olarak Cumhuriyet Savcısı, hâkim veya mahkeme tarafından istenmesi halinde, bu maddede belirtilen amaç için kullanılabilir.

(6) Bu madde hükümleri;

a) Suç işlemek için örgüt kurmak, yönetmek veya örgüte üye olmak suçları ile örgüt faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar,

b) Kamu görevlisi tarafından görevi sebebiyle veya kamu görevlisine karşı görevinden dolayı işlenen suçlar ile asker kişiler tarafından işlenen askerî suçlar,

c) Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar, hakkında uygulanmaz.”

Doktrinde bir görüşe göre kamu davasının açılmasının ertelenmesi, Savcı tarafından iddianamenin düzenlenmesinin ertelenmesi anlamındadır.⁹⁵ Kamu davasının açılmasının ertelenmesi sistemiyle basit suçlar nedeniyle kişilerin sanık sıfatını almaları önlenmiş ve aynı zamanda ceza mahkemelerinin iş yükünün azaltılmasına da yardım eden bir adım atılmış olmaktadır.⁹⁶

c.2. Koşulları

Cumhuriyet Savcısının kamu davasının açılmasının ertelenmesine yönelik karar verebilmesi için birden fazla şartın birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir.

Öncelikle soruşturmaya tabi eylemin uzlaştırma ve önödeme kapsamına giren suçlardan olmaması gereklidir. TCK'nın 75. maddesinde önödeme ve CMK'nın 253-255. maddeleri arasında uzlaştırma kurumları düzenlenmiştir. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu iki kurum da ayrı ayrı daha detaylı ele alınacaktır. Bu nedenle burada sadece kamu davasının açılmasının ertelenmesi için eldeki suçun, bu özel durumlar kapsamına giren suçlardan olmaması gerektiğini söylemekle yetiniyoruz.

⁹⁵ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 510; Evik V. S., “Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi”, s. 23.

⁹⁶ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 325.

Aksi halde, suçun önödeme ya da uzlaştırmaya tabi suçlardan olması halinde, bu usuller uygulanacaktır.

Soruşturmanın sonucunu CMK md. 171/2 kapsamında değerlendirmeyi mümkün kılacak durumlardan diğeri, suçun azami sınırının 3 yıl veya daha az süreli hapis cezasını gerektiren bir suç olması gereğidir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 19/2. maddesine göre, CMK’da belirtilen bu hapis cezasının azami sınırı, 15 yaşını doldurmamış çocuklar bakımından 5 yıl olarak uygulanacaktır.

Savcının kamu davasının açılmasının ertelenmesine yönelik karar verebilmesi için gereken bir diğeri ise, soruşturma sonunda toplanan delillere göre yeterli şüphenin var olması gerektirir. Keza Cumhuriyet Savcısı, yeterli şüphenin varlığına rağmen şüpheli hakkında iddianame düzenlememekte ve kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar vermektedir.

Bu sayılanlara ek olarak, kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair karar verilebilmesi için md. 171/3’te sayılı koşulların da birlikte gerçekleşmesi gerekmektedir. Yani şüphelinin daha önceden mahkûmiyetinin olmaması, yeniden suç işlemeye dair çekineceği kanaati oluşması hem toplum hem de şüpheli şahıs açısından dava açılmamasının, dava açılmasından daha yararlı olması ve mağdurun uğradığı zararın giderilmesi gibi koşulların tümünün bir arada olması halinde Cumhuriyet Savcısı takdir yetkisini kullanabilecektir.

Cumhuriyet Savcısı kamu davasının ertelenmesi kararını beş yıllık süre için verebilir. Bu sürenin uzatılması ya da daha kısa bir sürenin verilebilmesi mümkün değildir. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 19/1. maddesine göre, CMK’daki koşullar mevcut ise, suça sürüklenen çocuk hakkında da kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilebilecektir. Ancak çocuklar yönünden CMK’dakinden farklı olarak, erteleme süresi üç yıldır.

Erteleme süresindeyken fail yeniden kasten bir suç işlemediği durumda *“kovuşturmaya yer olmadığına dair karar”* verilecektir. Fakat erteleme

süresindeyken failin kasten bir suç işlemesi halinde⁹⁷ kamu davası açılacaktır (CMK md. 171/4). O halde buradan, erteleme süresindeyken taksirli bir suçun işlenmesi durumunda takipsizlik kararı verilebileceği sonucu çıkarılabilmektedir.⁹⁸

c.3. Denetimi

Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisine dayanarak kamu davasının açılmasının ertelenmesine yönelik verdiği kararlara karşı itiraz yolu açıktır. Bu karara karşı suçtan zarar gören veya şüpheli konumundaki kişi, CMK'nın "*Cumhuriyet Savcısının Kararına İtiraz*" kenar başlıklı 173. maddesine göre itiraz edebilmektedir.

Karara itiraz etmek isteyen kişi, kamu davasının açılmasının ertelenmesine yönelik kararı tebellüğ etmesinden itibaren 2 haftalık⁹⁹ süre içinde, kararı veren Cumhuriyet Savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz edebilecektir.

Sulh ceza hâkimliği yapılan itirazı haklı bulursa, Cumhuriyet Savcısı ilgili mahkemesine sunulmak üzere iddianame düzenleyecektir.¹⁰⁰

3. Kovuşturmaya Yer Olmadığına Dair Karar Verilmesi

a. Koşulları

Soruşturma aşamasında belli bir şüphe oluştuğunda, olayla ilgili deliller toplanmakta, gerekli ise keşif yapılmakta, koruma tedbirlerine başvurulmakta, deliller muhafaza altına alınmakta ve sonuç çıkarma aşamasında tüm bunlar değerlendirilerek iddianame hazırlanmakta veya takipsizlik kararı verilmektedir.¹⁰¹

⁹⁷ Bu konuda doktrinde *Centel/Zafer* yalnız kasıtlı bir suç işlenmesinin erteleme kararının geri alınmasına neden olmayacağını, bunun bir mahkeme kararı ile tespit edilmiş olması gerektiğini belirtmektedir. Bkz. Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 512-513.

⁹⁸ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 492.

⁹⁹ 12.03.2024 tarih ve 32487 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe giren 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 37. maddesinin 5/b fıkrasıyla CMK md. 173/1'de eski hali ile yer alan "*onbeş gün*" ibaresi "*iki hafta*" şeklinde değiştirilmiştir.

¹⁰⁰ Gümüştay, **a.g.e.**, s. 52.

¹⁰¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 614.

Soruşturmanın sonunda toplanan delillerden kamu davasının açılmasına yetecek derecede şüpheyne ulaşılarnaması ya da kovuşturma ihtimalinin bulunmaması durumlarında Cumhuriyet Savcısı kovuşturmaya yer olmadığına yönelik karar vermektedir (CMK md.172/1).

Ceza muhakemesi sistemimizin, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, uygulamadaki ismiyle “*takipsizlik kararı*” verilebilmesi için Kanunda iki olasılığı öngördüğünü söyleyebiliriz.¹⁰² Bunlardan ilki yeterli şüphe oluşturacak delilin elde edilememesidir.

“*Yeterli şüphe*” dosyadaki delillerin değerlendirilmesi sonucu şüpheli hakkında ceza kararı çıkmasının yüksek ihtimal dahilinde olması demektir. Fakat şüpheli konumundaki kişinin fail olma olasılığının yüksek olup olmaması önemli değildir. Burada önemli olan husus, fail hakkında yargılama başladığında mahkemede mevcut deliller vasıtasıyla şüpheli konumundaki kişinin atılı suçu işlediğinin ne ölçüde tartışılabilirliği ve cezalandırmaya yönelik kararın verilmesinin ne ölçüde mümkün olabileceğidir.¹⁰³ Örneğin işlendiği belirtilen suçun şüpheli tarafından işlendiğine dair tanık ifadelerinin olması, suç eşyalarında şüphelinin parmak izine rastlanması ya da suç mahallinde bulunan bir salgının şüpheli kişiye ait olduğunun tespit edilmesi yeterli güçte şüphenin varlığını göstermektedir.¹⁰⁴

Takipsizlik kararı verilmesi gereken bir diğer durum ise kovuşturma olanağının bulunmamasıdır. Kovuşturma olanağının bulunmaması, mevcut olmadıklarında davanın açılmasına engel olan dava şartlarının bulunmaması hali olarak kabul edilmektedir.¹⁰⁵ Keza muhakeme şartlarının gerçekleşmediği ve gerçekleşme ihtimalinin bulunmadığı haller de kovuşturma olanağının bulunmadığı hallerdir.¹⁰⁶

¹⁰² Kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilebilmesi için mutlaka şüphelinin dinlenilmesinin gerekli olmadığı yönündeki görüş için bkz. Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 963.

¹⁰³ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 495; Vesile Sonay Evik, “İddianamenin İadesi”, **Sulhi Dönmezer Armağanı**, Cilt II, Ankara, 2008, s. 823; Şükrü İlci, “CMK’nda İddianamenin İadesi”, **Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku**, Yayına Hazırlayanlar Eric Hilgendorf, Yener Ünver, Cilt III, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No: 18, 2010, s. 870.

¹⁰⁴ Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 933-934.

¹⁰⁵ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 504.

¹⁰⁶ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 507.

Örneğin şüphelinin ölümü ve af,¹⁰⁷ zamanaşımı,¹⁰⁸ zarar görenin şikâyet etmemiş olması¹⁰⁹ gibi durumlar kovuşturma olanağının bulunmadığı hallere örnek olarak gösterilebilir. Bunların dosyada mevcut olması durumunda Cumhuriyet Savcısı, takdir yetkisi olmaksızın, kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir.

b. Denetimi

Cumhuriyet Savcısının vermiş olduğu takipsizlik kararında, tarafların bu karara itiraz¹¹⁰ hakları olduğu belirtilerek hangi süre içinde itiraz etmeleri gerektiği ve hangi mercie itirazlarının sunulacağı gösterilir¹¹¹ ve takipsizlik kararı suçtan zarar görene ve daha evvel ifadesi alınmış yahut sorgusu yapılmış şüpheli kişiye tebliğ edilir (CMK md. 172/1).

Takipsizlik kararı kendisine tebliğ edilen kişi, bu karara tebliğden itibaren 2 hafta¹¹² içinde, kararı veren Cumhuriyet Savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ağır ceza mahkemesinin bulunduğu yerdeki sulh ceza hâkimliğine itiraz edebilir (CMK md. 173/1). Buradaki iki haftalık süre hak düşürücü bir süredir.¹¹³

İtiraz eden taraf bir dilekçe ile başvurur. İtiraz dilekçesinde takipsizlik kararının kaldırılmasını ve kamu davası açılması gerektiği yönündeki olaylar ile delillerini belirtir (CMK md. 173/2). Söz konusu itiraz, Cumhuriyet Savcısını kamu davası açmaya zorlama ve kovuşturma aşamasına geçilmesi için Savcıya ısrar etme manasına geldiği için uygulamada ve doktrinde buna “*kovuşturma davası*”

¹⁰⁷ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 617.

¹⁰⁸ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 507.

¹⁰⁹ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 321.

¹¹⁰ Doktrinde *Özbek/Doğan vd.*’ne göre CMK’da bu yol için “itiraz” teriminin kullanılması yerinde değildir. CMK md. 267 ve devamında düzenlenen olağan kanun yollarından olan itiraz, mahkeme kararları ile hâkim kararlarına karşı kabul edilmiş olan bir kanun yolu olduğundan burada da “itiraz” teriminin kullanılması eleştiri konusu yapılmıştır. Bkz. Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 505-506.

¹¹¹ Anayasamızın 40/2. maddesindeki “*Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.*” hükmü gereğince kovuşturmaya yer olmadığına dair kararda da bunların gösterilmesi zorunludur.

¹¹² 12.03.2024 tarih ve 32487 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe giren 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 37. maddesinin 5/b fıkrasıyla CMK md. 173/1’de eski hali ile yer alan “*onbeş gün*” ibaresi “*iki hafta*” şeklinde değiştirilmiştir.

¹¹³ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 507.

denilmektedir.¹¹⁴ Kovuşturma davasındaki amaç, suçtan zarar gören kişinin tatmin edilmesi değil, kamu davasının mecburiliği ilkesinin denetimini sağlamaktır.¹¹⁵

İtirazı inceleyen sulh ceza hâkimliği, hüküm verebilmek adına soruşturmanın genişletilmesine ihtiyaç duyabilir ve bunu açık bir şekilde ifade ederek, o yer Cumhuriyet Başsavcılığından bu yönde talepte bulunabilir. Eğer sulh ceza hâkimliği takipsizlik kararına itirazı haklı bulursa, Cumhuriyet Savcısı artık iddianame düzenleyip ilgili mahkemesine verecektir (CMK md. 173/4). Sulh ceza hâkimliğinin bu yöndeki kararı kesin niteliktedir.¹¹⁶

İtirazı inceleyen sulh ceza hâkimliği, itirazı yerinde görmez ve kamu davasının açılması için yeterli neden bulunmazsa, istem reddedilir, itiraz eden taraf giderlere mahkûm edilir ve dosya Cumhuriyet Savcısına gönderilir. Sulh ceza hâkimliğinin bu yönde verdiği karar da kesindir.¹¹⁷ Ancak unutulmamalıdır ki CMK md. 309 vd. hükümleri gereğince kanun yararına bozma yoluna gidilmesi mümkündür.¹¹⁸

Takipsizlik kararına itiraz üzerine verilen karar, Cumhuriyet Savcılığınca itirazı yapan tarafa ve şüpheli kişiye tebliğ edilir (CMK md. 173/3). Kovuşturmaya yer olmadığı kararına itirazın reddedilmesi ve söz konusu kararın kesinleşmesi üzerine artık şüpheli hakkında kamu davası açılmayacağı netleşmiş ve soruşturma evresi sona ermiş olmaktadır.¹¹⁹

Takipsizlik kararına itirazın reddedilmesi durumunda aynı fiilden dolayı yeniden soruşturma açılıp açılmayacağı konusunda, CMK md. 173/6 yollamasıyla 172/2'ye göre yeterli şüphe meydana getirecek “*yeni delil*” ortaya çıkmadıkça ve

¹¹⁴ Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023, s. 728; Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 618.

¹¹⁵ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 506.

¹¹⁶ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1350; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 508.

¹¹⁷ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1351; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 508.

¹¹⁸ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 508.

¹¹⁹ Serkan Cengiz, Fahrettin Demirağ, Teoman Ergül, Jeremy McBride, Durmuş Tezcan, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği, Kasım 2008, s. 9.

buna yönelik sulh ceza hâkimliği tarafından bir hüküm kurulmadıkça, aynı eylemden ötürü kamu davası açılamayacaktır.

c. Aynı Fiilden Dolayı Soruşturma ve Dava Açılması

Ceza muhakemesi sistemimizdeki insan haklarını ilgilendiren ¹²⁰ önemli güvence maddelerinden biri olan 172/2. maddeye göre, şüpheli hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesi ve buna dair itirazın da reddedilmesinden sonra, yeni bir delil ortaya sürülmedikçe, aynı fiilden ötürü aynı delillerle kamu davası açılmaz.

CMK'nın 172. maddesine göre yeni bir delil, yani Cumhuriyet Savcısının daha sonra elde ettiği ve takipsizlik kararı verildiği zaman soruşturma dosyasında olmayan ya da dosyada olmasına rağmen hiç değerlendirmeye alınmamış olan delil, ortaya çıkar ve mevcut durumu değiştirebilir ise fiil aynı bile olsa, yeniden kamu davası açılabilir.¹²¹

Aslında yeni delilin meydana çıkması da tek başına yeterli değildir, bu delilin diğer delillerle birleşmesi halinde, kovuşturma aşamasına geçilebilecek kadar yeterli şüphenin olduğu kanısı uyandıracak düzeyde olması ve dava şartlarının da gerçekleşmiş olması gerekir.¹²²

Kanun koyucu bu madde ile lehine olarak kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilen şüpheliye yargısal bir güvence sağlamıştır. İtiraz sürecinden de geçen kovuşturmaya yer olmadığı kararı üzerine Savcılıkça yeni delile dayanılsa dahi doğrudan iddianame hazırlanması ihtimalinin önüne geçilmiş ve bu konuda bir de sulh ceza hâkimliğinin kararının olması şartı getirilmiştir.

CMK'nın 172. maddesinin 3. fıkrasına göre “*Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek*

¹²⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 504.

¹²¹ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 145; Yenidünya, **a.g.m.**, par. 60.

¹²² Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 145; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 504.

tarafli deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren 3 ay içinde talep edilmesi halinde yeniden soruşturma açılır.”

CMK’nın 172. maddesinin bu son fıkrası, 11.04.2013 kabul tarihli 6459 sayılı “İnsan Hakları ve İfade Özgürlüğü Bağlamında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile hukukumıza eklenmiş ve 25.07.2018 kabul tarihli 7145 sayılı Kanun ile bugünkü güncel şeklini almıştır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin kararıyla etkin soruşturma yapılmadan karar verildiği anlaşıldığında, kovuşturmaya yer olmadığı kararı kendiliğinden kalkacak ve Savcı yeniden soruşturma açacaktır.¹²³

Konumuz açısından önemli bulduğumuz etkin soruşturma yapılmaması hakkındaki bir yargı kararına burada değinmek isteriz. Cumhuriyet Savcısı tarafından verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararına karşı itirazın kabulü kararı aleyhine kanun yararına bozma talebiyle Yargıtaya gönderilen bir dosyada, Yargıtay 4. Ceza Dairesi, CMK’nın 173. maddesinin, Cumhuriyet Savcısının yaptığı “soruşturma” sonunda verilen kovuşturmaya yer olmadığı kararının yargısal denetimini düzenlediğini, itirazı inceleyen merciin vereceği kararın kural olarak “Cumhuriyet Savcısının iddianame düzenlemesini sağlama” ya da “kovuşturmanın yerinde bulunması” biçiminde sonuçlanmasının öngörüldüğünü, ancak bu hükümlerin uygulanabilmesi için Cumhuriyet Savcısının yasaya uygun bir “soruşturma” yapmış olmasının zorunlu olduğunu, buna karşın somut olayda Cumhuriyet Savcısının şikâyetçinin beyanlarını almaktan başka herhangi bir soruşturma işlemi yapmadan kovuşturmaya yer olmadığına karar verdiğini, CMK tarafından kendisine yüklenen soruşturma yapma görevinin Savcı tarafından yerine hiç getirmediğini, bu nedenle aslında kanuna uygun yapılmış bir “soruşturma”nın bulunmadığını ve itirazı inceleyen merciin, Cumhuriyet Savcısının CMK 160 vd. maddeleri gereğince soruşturma işlemlerini yerine getirmesini tesis etmek için itirazın kabulü yönünde karar vermesi gerektiğini belirterek, sonuç olarak, CMK’nın 173/3. maddesinde belirtilen şartlar meydana gelmediğinden, Cumhuriyet Savcısının kanuna uygun şekilde soruşturma yapmasına imkân tanımak adına kovuşturmaya yer

¹²³ Gümüşay, a.g.e., s. 44.

olmadığı kararının kaldırılmasına karar verilmesini kanuna uygun bulmuş ve kanun yararına bozma talebinin reddine karar vermiştir.¹²⁴

4. Önödeme ve Uzlaştırma Usulünün Uygulanması

a. Genel Olarak

Cumhuriyet Savcısı, soruşturma işlemleri sonunda suçun önödemeye ya da uzlaştırmaya tabi suçlardan olduğunu gördüğünde bu usulleri denemeden soruşturmayı sonlandıramayacaktır. Önödemede ödemenin yapılması, uzlaştırmada tarafların uzlaşmaya varması, soruşturmayı sona erdiren ve bu nedenle dosyanın kovuşturma aşamasına geçmesine engel olan durumlardır.

Soruşturmaya konu suçun önödeme ya da uzlaştırmaya tabi suçlardan olması halinde, soruşturma sonunda düzenlenen iddianamede, bu usullerin denendiği ancak kabul edilmediği, ödeme yapılmadığı yahut uzlaşma sağlanamadığı gibi hususlar açıkça belirtilmek zorundadır. Cumhuriyet Savcısının bu usulleri denemeden iddianame düzenlemesi halinde, bu durum, çalışmamızın ileriki bölümlerinde daha detaylı ele alınacağı üzere, iddianamenin iadesi sebebi olacaktır (CMK md. 174/1-c).

b. Önödeme

Önödeme; uzlaştırma kapsamında kalan suçlar hariç olmak üzere, öngörülen cezanın yalnız adli para cezası olması ya da 6 aydan daha fazla hapis cezası gerektirmeyen suçlar için failin, bunu kabul etmesi ve verilen süre içinde belirlenen miktarı ödemesi halinde, yeterli şüphenin varlığına rağmen soruşturma aşamasında Cumhuriyet Savcısının şüpheli hakkında kamu davası açmasını önleyen, kovuşturma aşamasında ise sanık hakkındaki kamu davasının düşmesi sonucunu doğuran, kamu davası açma mecburiyeti ilkesinin istisnalarından olan alternatif bir çözüm yöntemidir.¹²⁵

¹²⁴ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2007/9636 Esas, 2007/9375 Karar, 14.11.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

¹²⁵ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 518-521; Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 874-877; Koca, Üzülmöz, **a.g.e.**, s. 793-794.

Önödeme, Cumhuriyet Savcısının belirlediği cezanın fail tarafından ödenmesi ile soruşturma aşamasından doğrudan infaz aşamasına geçilmiş olunmakta ve yargılama mekanizması hiç harekete geçmemektedir.¹²⁶

“Önödeme” kenar başlıklı TCK md. 75/1’e göre:

“Uzlaşma kapsamındaki suçlar hariç olmak üzere, yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının yukarı sınırı altı ayı aşmayan suçların faili;

a) Adli para cezası maktu ise bu miktarı, değilse aşağı sınırını,

b) Hapis cezasının aşağı sınırının karşılığı olarak her gün için yüz¹²⁷ Türk Lirası üzerinden bulunacak miktarı,

c) Hapis cezası ile birlikte adli para cezası da öngörülmüş ise, hapis cezası için bu fıkranın (b) bendine göre belirlenecek miktar ile adli para cezasının aşağı sınırını,

Soruşturma giderleri ile birlikte, Cumhuriyet Savcılığınca yapılacak tebliğ üzerine on gün içinde ödediği takdirde hakkında kamu davası açılmaz. Failin on gün içinde talep etmesi koşuluyla bu miktarın birer ay ara ile üç eşit taksit halinde ödenmesine Cumhuriyet Savcısı tarafından karar verilir. Taksitlerin süresinde ödenmemesi halinde önödeme hükümsüz kalır ve soruşturmaya devam edilir. Taksirli suçlar hariç olmak üzere, önödemeye bağlı olarak kovuşturmayla yer olmadığına veya kamu davasının düşmesine karar verildiği tarihten itibaren beş yıl içinde önödemeye tabi bir suçu işleyen faile bu fıkra uyarınca teklif edilecek önödeme miktarı yarı oranında artırılır.”

Madde metninde önödeme kurumunun uygulama şartları düzenlenmiştir. Önödeme, yalnızca adli para cezası yaptırımını içeren ya da 6 aydan daha fazla hapis cezası gerektirmeyen suçlarda uygulanmaktadır.

Kanunda önödeme teklifi yapılan suçun uzlaştırma kapsamında olan suçlardan olmaması gerektiği de açıkça belirtilmiştir.¹²⁸ Suç, sadece adli para

¹²⁶ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 1293.

¹²⁷ 12.03.2024 tarih ve 32487 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe giren 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 37. maddesinin 3/b fıkrasıyla TCK md. 75/1-b’de eski hali ile yer alan “otuz” ibaresi “yüz” şeklinde değiştirilmiştir.

cezasını gerektiren veya 6 aydan daha fazla hapis cezası gerektirmeyen suçlardan olsa bile, uzlaştırma kapsamında ise, faile önödeme önerisi yapılamamaktadır. Bunun sonucu olarak şikâyeteye bağlı suçlar, uzlaştırma kapsamında olduğundan, önödemenin uygulama alanı dışında bulunmaktadır.¹²⁹

TCK'nın 75/6. maddesine göre bir kısım suçlar, ceza miktarları dikkate alınmaksızın önödemeye tabi olarak belirlenmiştir.¹³⁰ Önödemeye tabi olan suçlara örnek olarak; TCK md. 98/1 (Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi), TCK md. 163/1 (Karşılıksız yararlanma), TCK md. 171/1 (Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması), 6222 sayılı “*Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesi Hakkında Kanun*” md. 18/9 (Seyirden yasaklanma)¹³¹ ve 6136 sayılı “*Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun*” md. 13/4 (Pek az sayıda mermi bulundurma veya taşıma) suçlarını gösterebiliriz.

Önödemeye tabi suçlar bakımından kamu davası açılabilir derecede yeterli şüpheyi ulaşılması durumunda, Cumhuriyet Savcısı tarafından şüpheliye önödeme konusunda bir tebligat gönderilecektir.¹³² Şüphelinin önödemeyi kabul edip ödemeyi gerçekleştirmesi halinde, Cumhuriyet Savcısının iddianame düzenlemeye yetecek

¹²⁸ Veli Özer Özbek, Koray Doğan, Serkan Meraklı, Pınar Bacaksız, İsa Başbüyük, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023, s. 793.

¹²⁹ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 790.

¹³⁰ TCK md. 75/6:

“Bu madde hükümleri;

a) Bu Kanunda yer alan;

1. Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi (98. maddenin birinci fıkrası),

2. Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması (madde 171),

3. Çevrenin taksirle kirlenmesi (182. maddenin birinci fıkrası),

4. Özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma (264. maddenin birinci fıkrası),

5. Suçu bildirmeme (278. maddenin birinci ve ikinci fıkraları),

suçları,

b) 31.08.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 108. maddesinin birinci fıkrasında yer alan suç,

c) 21.07.1983 tarihli ve 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 74. maddesinin ikinci fıkrasının birinci cümlesinde yer alan suç,

d) 04.11.2004 tarihli ve 5253 sayılı Dernekler Kanunu'nun 32. maddesinin birinci fıkrasının (d) bendinde yer alan suç,

bakımından da uygulanır. Bu fıkra kapsamındaki suçların beş yıl içinde tekrar işlenmesi halinde fail hakkında aynı suçtan dolayı önödeme hükümleri uygulanmaz.”

¹³¹ Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı'nın tüm Türkiye genelindeki dosyalardan elde ettiği istatistikleri yayınladığı rapora göre 2023 yılı içerisinde önödeme ile sonuçlanan suçlar arasında 1. sırada yer alan suç, 6222 sayılı Kanunun 18. maddesinde düzenlenen “Seyirden yasaklanma” suçunun 9. fıkrasında düzenlenen suçtur. Söz konusu önödemeye ilişkin Adalet Bakanlığı istatistik raporunun detayları için bkz. <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2042024135931%C3%96N%C3%96DEME%20%20%C4%B0STAT%C4%B0ST%C4%B0%C4%9E%C4%B0%202023%20YILI.pdf> (Erişim Tarihi 09.04.2024)

¹³² Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 794.

kadar delil toplamış olmasına rağmen iddianame düzenlemeyip şüphelinin yalnız belirlenen para cezasını ödemesi üzerine kamu davası açılmayacak, Cumhuriyet Savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilerek cezai uyuşmazlık ortadan kaldırılacaktır.¹³³ Ancak bu durum mağdurun kişisel haklarını istemesine engel olmayacağı gibi, malın geri alınmasına ve müsadereye ilişkin hükümlerin uygulanmasına da engel teşkil etmez (TCK md. 75/5).

c. Uzlaştırma

Soruşturmayı sona erdiren bir diğer durum olan uzlaştırma ise,¹³⁴ soruşturulması ve kovuşturulması için şikâyetin arandığı suçlar ile kanunda sayılı birtakım suçlarda suçtan zarar gören ya da mağdur kişi ile şüpheli kişinin, belli konular üzerinde özgür iradeleriyle anlaşmaları halinde,¹³⁵ soruşturma aşamasında kovuşturmaya yer olmadığına karar verilmesine yahut kamu davasının açılmasının ertelenmesine; kovuşturma aşamasında davanın düşmesine yahut hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilmesine sebep olan alternatif bir çözüm yöntemidir.¹³⁶

¹³³ Özbek, Doğan, Meraklı, Bacaksız, Başbüyük, **a.g.e.**, s. 792; Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 794; Muharrem Özen, Atacan Köksal, “Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 70, Sayı 2, Haziran 2021, s. 611.

¹³⁴ Uzlaştırma, tanımı itibarıyla, 05.08.2017 tarih ve 30145 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliğinin 4. maddesine göre “*Uzlaştırma kapsamına giren bir suç nedeniyle şüpheli veya sanık ile mağdur, suçtan zarar gören veya kanuni temsilcisinin, Kanun ve bu Yönetmelikteki usul ve esaslara uygun olarak uzlaştırmacı tarafından anlaşılmaları suretiyle uyuşmazlığın giderilmesi süreci*”dir.

¹³⁵ Uygulamada uzlaştırma sonucunda taraflar genelde mağdurun zararının giderilmesi hususunda bir anlaşmaya varmaya çalışmaktadırlar. Mağdurun zararının giderilmesi, mağdura bir miktar tazminat ödenmesi, mağdur veya toplum için belirli bir kamu hizmetinde bulunulması, kamu yararına hizmet eden özel bir kuruluşa ya da yardıma muhtaç kişilere bağış yapılması, mağdurdan özür dilenmesi veya hukuka ve ahlaka aykırı olmayacak herhangi bir edim de uzlaştırmaya konu edilebilir. Yahut taraflar tamamen edimsiz olarak da uzlaşabilmekte ve salt soruşturma dosyası işlemlerinin devam etmemesi sonucu ile de tatmin olabilmektedirler.

¹³⁶ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1823; Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 877-898; Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 524-535. Doktrinde Türk ceza muhakemesindeki uzlaştırma kurumuna eleştirel bir bakış açısı getiren Yurtcan ise şu fikri savunmaktadır:

“CMK ile Türk hukukuna uzlaştırma kurumu katılarak adliyenin yükünün hafifletilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç için bu kurumun seçilmesi, doğru bir tercihtir. Ancak, yasanın bu konudaki temelleri incelendiğinde, bir temel hata söz konusudur: Uzlaştırma, ceza yargılamasının bugün faydalandığı bir araçtır. Fakat, bizdekinin aksine, faille devlet arasında gerçekleşen bir olaydır. Uzlaşma, suç işlediği ileri sürülen kişinin bu fiili ile kamu düzenini bozması nedeniyle, onu cezalandırmak hakkını elinde tutan devletin, belirli koşullarla, faille uzlaşması ve onun cezasında indirim yapmasıdır. Bu niteliği ile uzlaşma, suç faili için devletin atıfette bulunmasıdır. Bu atıfet sağlanırken, faille savunma olanağı tanınacaktır. Bu olanak mutlaka bir müdafinin hukuki yardımı ile kullanılacaktır. Müdafinin faili aydınlatması ile, mümkün olduğunda, faille devlet bir noktada buluşacak, failin cezası tayin edilecektir.

Bu sistemde bir yargılama yoktur. Ancak faille devlet uyuşmasında, birinci aşamada savcı devleti temsil edecektir ve fail ve müdafii ile bir “pazarlığa” oturacaktır. Bu pazarlık olumlu

Uzlaştırmmanın amacı, önemsiz suçlardan ötürü yargılamadan kaçınmak, dava ekonomisini sağlamak¹³⁷ ve şüpheli ile mağdur arasında oluşan çekişmeyi tarafsız konumdaki uzlaştırmacı eliyle çözmektir.¹³⁸

CMK'nın uzlaştırmayı düzenleyen 253. maddesine göre uzlaştırma kapsamında olan suçlar, şikâyeteye tabi olan suçlar ile CMK md. 253/1-b'de sayılan suçlardır.¹³⁹ Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye tabi olan suçlar hariç olmak üzere, diğer kanunlarda yer alan suçlara uzlaştırma usulünün uygulanabilmesi için kanunda bu konuda açık hüküm bulunması gerekir (CMK md. 253/2).

Uzlaştırmaya tabi olan suçlara örnek olarak; TCK md. 86/1-2 (Kasten yaralama), TCK md. 125/1-2 (Hakaret), TCK md. 106/1 (Tehdit), TCK md. 89/1-4

sonuçlandığında, bu sonuç bir yargıcın süzgecinden geçirilecektir. Bunun anlamı, tarafların uyuşturduğu sonuç, yargıç tarafından onanacaktır.

Bizde ise, yasakoyucu hatalı bir yaklaşımla, faille mağduru karşılıklı getirerek uzlaştırmayı sağlamayı düşünmüştür. Bu yaklaşımın başarı sağlamayacağı açıktır. Gerçekten de CMK'nın yürürlüğe girmesinden sonra, uzlaştırma mekanizması çalışmamıştır.

*Bu temeli 5560 sayılı Yasa da değiştirmemiştir. Uzlaştırmaya konu olabilecek olan suçların çerçevesini de genişletilmiştir.” (Bkz. Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 965.) Ayrıca uzlaştırma kurumuna yönelik doktrindeki diğer görüş ve eleştiriler için bkz. Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 892-895; Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1846-1857.*

¹³⁷ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 962.

¹³⁸ Mustafa Aydın Aşık, **6763 ve 7188 Sayılı Yasa Değişiklikleri ile Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Temmuz 2020, s. 33.

¹³⁹ CMK md. 253/1:

“(1) Aşağıdaki suçlarda, şüpheli ile mağdur veya suçtan zarar gören gerçek veya özel hukuk tüzel kişinin uzlaştırılması girişiminde bulunulur:

a) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye bağlı suçlar.

b) Şikâyeteye bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan;

1. Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88),

2. Taksirle yaralama (madde 89),

3. Tehdit (madde 106, birinci fıkra),

4. Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116),

5. İş ve çalışma hürriyetinin ihlali (madde 117, birinci fıkra; madde 119, birinci fıkra (c) bendi),

6. Hırsızlık (madde 141),

7. Güveni kötüye kullanma (madde 155),

8. Dolandırıcılık (madde 157),

9. Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi (madde 165),

10. Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234),

11. Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239), suçları.

c) Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca, üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlar.”

(Taksirle yaralama) ve TCK md. 151/1-2 (Mala zarar verme) suçlarını¹⁴⁰ gösterebiliriz.

Kanunda bazı durumlarda uzlaştırma usulünün uygulanamayacağı hüküm altına alınmıştır. Bunlardan ilki, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyeteye tabi olsa dahi, soruşturmaya konu suçun cinsel dokunulmazlığa karşı suçlardan ya da TCK md. 123/A'da düzenlenen ısrarlı takip suçu¹⁴¹ olmasıdır.

Bir diğeri ise, uzlaştırma hükümlerinin uygulanma durumu olan bir suçun, uygulanma durumu olmayan bir başka suçla beraber aynı mağdura yönelik işlenmiş olmasıdır. Bu hallerde uzlaştırma maddelerinin uygulanma ihtimali yoktur (CMK md. 253/3).

Cumhuriyet Savcısı soruşturma aşamasında elde ettiği kanıtlardan suç işlendiğine dair yeterli derecede şüpheyne ulaşır ve soruşturmaya konu suç, uzlaştırmaya tabi suçlardan ise, Savcı, dosyayı uzlaştırma usulünü uygulaması üzere Cumhuriyet Başsavcılığı nezdindeki uzlaştırma bürosuna gönderir.¹⁴² Uzlaştırma bürosu Savcısı, kamu davası açılmasına yetecek derecede şüphe olduğunu gösterir delillerin evraklar arasında bulunmadığını tespit ederse, dosyayı soruşturma bürosuna iade edecektir (“*Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği*” md. 11/1-b).¹⁴³

Uzlaştırma bürosu, uzlaştırma işlemlerini yerine getirmesi için dosyaya bir uzlaştırmacı görevlendirir (CMK md. 253/4). Dosyanın uzlaştırma bürosundaki işlemleri devam ederken, yani uzlaştırmacının uzlaşma teklifinde bulunması, taraflarca teklifin kabul edilmesi gibi aşamalarla aynı anda suçla ilgili kanıtların

¹⁴⁰ Burada sayılan suçlar, sırası ile, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı'nın tüm Türkiye genelindeki dosyalardan elde ettiği istatistikleri yayınladığı rapora göre 2023 yılı içerisinde en fazla uzlaşma sağlanan ilk 5 suçtur. Söz konusu uzlaştırmaya ilişkin Adalet Bakanlığı istatistik raporunun detayları için bkz. <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/20420241343372023%20UZLA%C5%99ETIRMA%20G%C3%96RSEL.pdf> (Erişim Tarihi 09.04.2024)

¹⁴¹ 12.05.2022 kabul tarihli 7406 sayılı Kanunun 8. maddesi ile TCK'ya yeni bir madde eklenmiş ve 123/A maddesinde “*Israrlı Takip*” suçu düzenlenmiştir. 7406 sayılı Kanunun 12. maddesiyle de CMK'nın 253/3. madde metnine bu suç da eklenmiştir.

¹⁴² 6763 sayılı Kanun ile uzlaştırma işlemlerinin soruşturma evresinin başında yapılması hususu değiştirilmiştir. Değişiklik öncesi uzlaştırma, soruşturma evresinin başında gerçekleştiriliyor ve henüz deliller toplanmadan, kovuşturmayaya yer olmadığına dair karar bile verilebilecekken dosya uzlaştırmaya tabi tutuluyordu. Detaylı bilgi için bkz. Aşık, **a.g.e.**, s. 75-76.

¹⁴³ Aşık, **a.g.e.**, s. 58-59.

toplanmasına yahut koruma tedbirlerinin alınmasına da devam edilebilir. Dosyada uzlaştırma usulünün uygulanıyor olması bunlara engel değildir (CMK md. 253/8).

Uzlaştırmacı, uzlaştırma süresi sonunda olumlu ya da olumsuz bir rapor düzenleyecektir. Uzlaştırma sürecinin olumsuz sonuçlanması halinde, soruşturma evresi içinde ikinci bir uzlaştırma denemesi yapılmayacak, ¹⁴⁴ şartları varsa Savcılıkça şüpheli hakkında iddianame düzenlenecek ve kamu davası açılacaktır.¹⁴⁵

Uzlaştırmanın olumlu sonuçlanması halinde ise, şüpheli tarafın kabul ettiği edimi defaten yerine getirmesi durumunda, şüpheli için “kovuşturmaya yer olmadığına dair karar” verilecektir.¹⁴⁶

Eğer edimin ifası ilerideki belli bir zamana bırakılmışsa, edim konusu takside bağlanmışsa ya da edim süreklilik arz ediyorsa, bu kez CMK md. 171’deki koşullara bakılmaksızın şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı verilecektir (CMK md. 253/19).¹⁴⁷ Bu şekilde verilen kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararından sonra, şüpheli tarafça uzlaştırmanın gerekleri yerine getirilmezse, CMK md. 171/4’teki koşul¹⁴⁸ aranmaksızın şüpheli hakkında kamu davası açılacaktır (CMK md. 253/19).

¹⁴⁴ Hazal Ertemür, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Alternatif Bir Çözüm Yolu Olarak Uzlaştırma**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2021, s. 86.

¹⁴⁵ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 884.

¹⁴⁶ Koca, Üzülmüş, **a.g.e.**, s. 800.

¹⁴⁷ Kovuşturma aşamasında da uzlaştırma usulünün denenmesini mümkün kılan durumlar vardır. Örneğin uzlaştırmaya tabi suçlardan olmasına rağmen soruşturma aşamasında uzlaştırma usulü uygulanmadan kovuşturmaya geçilmişse ya da kovuşturma aşamasında suçun hukuki niteliğinin değişmesi sonucu artık uzlaştırmaya tabi suçlardan olduğu ortaya çıkarsa, kovuşturma aşamasında uzlaştırma usulü uygulanacaktır. Bu gibi hallerde CMK md. 254/2’ye göre uzlaştırmanın olumlu sonuçlanması halinde, mahkeme, uzlaşma sonucunda sanığın edimini defaten yerine getirmesi halinde davanın düşmesine; edimin yerine getirilmesinin ileri tarihe bırakılması, takside bağlanması veya süreklilik arz etmesi halinde ise sanık hakkında CMK’nın 231. maddesindeki şartlar aranmaksızın, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verir. Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verildikten sonra, sanığın uzlaşmanın gereklerini yerine getirmemesi halinde ise mahkeme tarafından, CMK md. 231/11’deki şartlar aranmaksızın hüküm açıklanır.

¹⁴⁸ CMK md. 171/4:

“Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmediği takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi halinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zamanaşımı işlemez.”

5. Seri Muhakeme Usulünün Uygulanması

a. Genel Olarak

Soruşturma evresinin sona ermesi hallerinden biri olan seri muhakeme usulü, Türk ceza muhakemesi sistemine 17.10.2019 kabul tarihli 7188 sayılı Kanun ile yapılan önemli değişiklikler sonucu eklenmiştir.

Kamu davasının mecburiliğine bir istisna teşkil eden seri muhakeme usulü, muhakemenin kamu davası dışında sonuçlandırılmasına imkân tanıdığından, klasik ceza muhakemesi işleyişinin dışında yer alan ve amacı bakımından muhakeme ekonomisine hizmet eden alternatif bir uyuşmazlık çözüm yoludur.¹⁴⁹ Seri muhakeme usulünün uygulanması halinde geleneksel anlamda yargılama yapılmaksızın yaptırıma hükmolunmaktadır.¹⁵⁰

CMK'nın 250. maddesinde yer alan seri muhakeme usulü, ispatı kolay ve önem derecesi düşük olarak değerlendirilen sınırlı sayıdaki suç için, Cumhuriyet Savcısının teklifi ile şüphelinin müdafii huzurunda kabulüne bağlı olarak, muhakemenin kovuşturma evresine geçmeden mahkeme hükmü ile sonuçlandırılması ve şüphelinin daha az ceza almasını sağlayan geleneksel ceza muhakemesinin uygulanmasına istisna teşkil eden bir çözüm yöntemidir.¹⁵¹

Savcının seri muhakeme usulünü tatbik edebilmesi için gerekenlere bakıldığında; Öncelikle hakkında soruşturma açılan suçun bu usule tabi suçlardan olması, şikâyet, müracaat, izin gibi kovuşturma engeli olarak kabul edilen hallerin bulunmaması,¹⁵² soruşturma evresinin tamamlanmış yani sonuna gelinmiş olması, Cumhuriyet Savcısı tarafından kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair bir karar verilmemiş olması ve şüphelinin, Savcı yahut kolluk tarafından bu usul hakkında bilgilendirilmiş olması (CMK md. 250/2) gerekmektedir.¹⁵³

¹⁴⁹ Yeşim Yılmaz, **Ceza Muhakemesinde Pazarlık Yöntemleri ve Kovuşturmaya Alternatif Bir Yöntem Olarak Seri Muhakeme Usulü**, İstanbul, Der Yayınları, 2022, s. 190.

¹⁵⁰ **A.g.e.**

¹⁵¹ **A.g.e.**, s. 191.

¹⁵² Gültekin, **a.g.e.**, s. 278.

¹⁵³ Gümüüşay, **a.g.e.**, s. 54.

Savcı, seri muhakeme usulüne tabi olan bir suç işlendiği şüphesi yaratan bir olayı öğrendiğinde, kamu davası açılıp açılmayacağına dair bir karar vermek için derhal olayı incelemeye başlayacaktır. Soruşturma konusu eylemin seri muhakeme usulüne tabi olması, Cumhuriyet Savcısının maddi gerçeği araştırma yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz (Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği¹⁵⁴ md. 8/1). Ancak doktrinde kimi yazarlara göre, seri muhakeme usulünde amaç, maddi gerçeğe ulaşmak değildir ve kişinin seri muhakeme usulünün sonunda hakkında mahkûmiyet hükmü kurulması, kişinin suçu işlediğini ispat etmemekte, yalnızca seri muhakeme usulünü kabul ettiğini göstermektedir.¹⁵⁵

Soruşturmanın sonunda kamu davası açılacak derecede yeterli şüphe uyandıran delilin toplanamamış olması yahut kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde Cumhuriyet Savcısı kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verecektir (“Yönetmelik” md. 8/3).

b. Usulü

CMK md. 250/1’de sınırlı sayıda sayılan suçlarla ilgili olarak, soruşturma aşaması sonunda kamu davası açılacak derecede yeterli şüphe uyandıran delil elde edilmesi halinde ve şüpheli konumundaki kişi hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine dair karar verilmeyen durumlarda, özel ve istisnai bir muhakeme yöntemi olan seri muhakeme usulü uygulanacaktır.¹⁵⁶ (“Yönetmelik” md. 8/4)

Seri muhakeme usulüne tabi olan suçlara örnek olarak; TCK md. 179/2-3 (Trafik güvenliğini tehlikeye sokma), 6136 sayılı “*Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanun*” md. 13/1, 13/3 ve 15/1, TCK md. 203 (Mühür bozma), TCK md. 170/1-c (Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması) ve TCK md. 154/2 (Hakkı olmayan yere tecavüz) suçlarını¹⁵⁷ gösterebiliriz.

¹⁵⁴ Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği 31.12.2019 tarihli ve 30995-4. Mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bundan sonra bu bölümde kısaca “Yönetmelik” olarak anılacaktır.

¹⁵⁵ Abdullah Batuhan Baytaz, “Seri Muhakeme Usulü”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, 2020, s. 232.

¹⁵⁶ Yılmaz, **a.g.e.**, s. 217.

¹⁵⁷ Burada sayılan suçlar, sırası ile, Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı’nın tüm Türkiye genelindeki dosyalardan elde ettiği istatistikleri yayınladığı rapora göre 2023 yılı içerisinde en fazla seri muhakeme usulü uygulanan ilk 5 suçtur. Söz konusu seri muhakemeye ilişkin Adalet Bakanlığı istatistik raporunun detayları için bkz.

Seri muhakeme hakkında bilgilendiren şüpheliye, Cumhuriyet Savcısı tarafından bu usulün uygulanması teklif edilecektir ve şüpheli kişinin avukatı huzurunda yapılan teklifi kabul etmesi halinde söz konusu seri muhakeme usulü uygulanacaktır (CMK md. 250/2-3). Teklifi kabul eden şüpheli hakkında Cumhuriyet Savcısı, seri muhakeme usulünün uygulanması yönündeki talebini yazılı şekilde görevli mahkemesine iletacaktır. Teklifin kabul edilmesi, şüphelinin suçu işlediğinin ikrarı manasına gelmez.¹⁵⁸

Talep yazısında CMK md. 250/8'de belirtilen unsurlar¹⁵⁹ yer almak zorundadır. Aksi halde talep yazısı, unsurların olmadığı ya da eksik olduğu sebepleri ile mahkeme tarafından Cumhuriyet Başsavcılığına iade edilebilecektir. Seri muhakeme usulü muhakeme şartı niteliğinde olduğundan, bu usule tabi bir suçla ilgili olarak seri muhakeme usulü uygulanmadan iddianame düzenlenemeyecek ve kovuşturma aşamasına geçilemeyecektir.¹⁶⁰

Mahkeme, şüpheli konumundaki kişiyi avukatı huzurunda dinledikten sonra, şüpheliye seri muhakeme usulünün teklif edilip edilmediğini ve şüphelinin de bu usulü avukatı huzurunda kabul edip etmediğini irdeleyip suçun seri muhakeme usulüne dahil olduğu ve eldeki delillere istinaden mahkûmiyet kararı verilmesi

<https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2042024134915SER%C4%B0%20MUHAKEME%20USUL%C3%9C%20%C4%B0STAT%C4%B0ST%C4%B0%C4%9E%C4%B0%202023.pdf> (Erişim Tarihi 09.04.2024)

¹⁵⁸ İbrahim Keskin, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü", **Adalet Dergisi**, 2022/1 Sayı 68, 2022, s. 235.

¹⁵⁹ CMK md. 250/8:

"Cumhuriyet Savcısı, şüpheli hakkında seri muhakeme usulünün uygulanmasını yazılı olarak görevli mahkemeden talep eder. Talep yazısında;

- a) Şüphelinin kimliği ve müdafii,
- b) Mağdur veya suçtan zarar görenlerin kimliği ile varsa vekili veya kanuni temsilcisi,
- c) İsnat olunan suç ve ilgili kanun maddeleri,
- d) İsnat olunan suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
- e) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,
- f) İsnat olunan suçun oluşturan olayların özeti,
- g) Üçüncü fıkra da belirtilen şartların gerçekleştiği,
- h) Belirlenen yaptırım ile beşinci ve altıncı fıkra uygulanmış ise bunlara ilişkin hususlar ve güvenlik tedbirleri,

gösterilir. Bu fıkra ya aykırı olarak düzenlendiği, belirlenen yaptırımda maddi hata yapıldığı, yaptırım hakkında 231. veya Türk Ceza Kanunu'nun 50. ve 51. maddelerinin uygulanmasında objektif koşulların gerçekleşmediği ya da teklif edilen cezanın mahiyetine uygun bir güvenlik tedbiri belirtilmediği anlaşılan talep yazısı, eksikliklerin tamamlanması amacıyla mahkemeye Cumhuriyet Başsavcılığına iade edilir. Cumhuriyet Savcısı tarafından eksiklikler tamamlandıktan ve hatalı noktalar düzeltildikten sonra talep yazısı yeniden düzenlenerek mahkemeye gönderilir."

¹⁶⁰ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 83.

gerektiği sonucuna ulaşırsa, Savcının talebinden daha ağır olmamak kaydıyla ceza ve/veya güvenlik tedbirine hükmedecektir. Aksi halde ise mahkeme, talebi reddederek soruşturmanın genel hükümlere tabi şekilde sonuçlandırılması maksadıyla dosyayı Cumhuriyet Başsavcılığına gönderecektir (CMK md. 250/9).

CMK md. 250/10'da açıkça belirtildiği üzere, seri muhakeme usulünün tamamlanamadığı yahut soruşturmanın genel hükümlere tabi şekilde sonuçlandırılması maksadıyla işin Cumhuriyet Başsavcılığına gönderildiği hallerde, şüpheli konumundaki kişinin seri muhakeme usulünü kabul ettiği yönündeki beyanları ile buna ilişkin belgeler, devam eden soruşturma yahut kovuşturma aşamalarında kanıt olarak bu kişiye karşı kullanılamayacaktır.

Çalışmamızın ileriki bölümlerinde daha detaylı ele alınacağı üzere, Cumhuriyet Savcısının, açıkça seri muhakeme usulüne tabi olmasına rağmen bu usulü uygulamaksızın bir iddianame düzenlemesi halinde, bu durum iddianamenin iadesi sebebi olacaktır (CMK md. 174/1-c, "Yönetmelik" md. 5/10).

6. Kamu Davasının Açılması

Soruşturma evresini sona erdiren durumlardan bir diğeri kamu davasının açılması ile işin kovuşturmaya aktarılmasıdır.

Ceza muhakemesinde Cumhuriyet Savcısı, yasaların ihlal edildiğini öne sürerek iddia faaliyetini yürüten, Devlet ve kamu adına davacı olan kişidir. Suç işlendiği haberinin öğrenilmesi ile birlikte Savcı olayın gerçekte nasıl olduğunu araştırmaya başlar (CMK md. 160). Bu araştırmanın amacı, Cumhuriyet Savcısının soruşturma sonunda kamu davasını açıp açmayacağına dair kanıya varabilmesidir.

Cumhuriyet Savcısı toplanan delillerden kamu davasının açılması gerektiği sonucuna varırsa, soruşturmayı sonlandırarak bir iddianame düzenleyecek ve ilgili mahkemesine iddianameyi sunacaktır (CMK md. 170). İddianamenin sunulduğu mahkeme, iddianameyi iade etmeyip iddianamenin kabulüne karar verirse artık soruşturma aşaması tamamlanmış ve kovuşturma aşamasına geçilmiş olunacaktır.

Deliller, bir suçun işlendiğini ortaya koyuyor ise Cumhuriyet Savcısı dava açma mecburiyeti¹⁶¹ ilkesi gereğince iddianame düzenleyerek işi kovuşturmaya aktarmak zorundadır. Suç işlendiği yönündeki haber gerçek değilse yahut varılan şüphe derecesi kamu davası açacak derecede değilse veya iş takibe değer görülmezse, çalışmamızın önceki bölümlerinde ele alındığı üzere “kovuşturmama” yani “takipsizlik” adı verilen bir karar verilecektir.¹⁶²

Soruşturmanın sonraki adımı olan kovuşturma aşamasında suç isnat edilen kişinin yargılanmasına başlanacaktır. CMK’nın kabul ettiği sisteme göre kamu davasının açılması ve kovuşturma evresinin başlangıcı, iddianamenin kabul edilmesi ile olacaktır (CMK md. 175/1). İddianamenin sunulduğu mahkemece, iddianamenin kabulüne karar verilmesi üzerine yahut CMK md. 174/3 gereğince iddianamenin sunulduğu günden itibaren 15 gün içinde iade edilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılması üzerine kamu davası açılmış sayılmaktadır.

Kovuşturmanın başlamasıyla birlikte, kendisine suç isnat edilen kişi artık “şüpheli” değil, “sanık” olarak anılmaya başlanacaktır.¹⁶³ Soruşturma evresine hakim olan “gizlilik” ilkesi de, yerini “aleniyet” ilkesine bırakacaktır (CMK md. 182/1). Bu evrede yapılacak yargılamanın sınırını, iddianamedeki fiil ve fail oluşturmaktadır (CMK md. 225/1).¹⁶⁴

İddianameyi kabul eden mahkeme, duruşma günü belirleme ve duruşmada hazır bulunacak kişileri çağrı işlemlerine başlayıp duruşma hazırlıkları yapılırken, soruşturma aşamasında yapılmış olmakla birlikte yetersiz olduğu düşünülen usul işlemlerinin ya da hiç yapılmayanların bu aşamada yapılmalarına ve gerçekleştirilmelerine de karar verebilir (CMK md. 180, 181).¹⁶⁵

Soruşturma evresinin son bulması ile kamu davasının açılması, iddianame ve iddianamenin kabulü başlıkları altında çalışmanın ileriki bölümlerinde daha detaylı ele alınacağı için burada kısaca bahsetmekle yetinilmiştir.

¹⁶¹ Yenisey, **a.g.m.**, s. 454.

¹⁶² Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 601.

¹⁶³ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 622; Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 33.

¹⁶⁴ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2013/14-49 Esas, 2013/146 Karar, 16.04.2013 Tarihli karar, Osman Yaşar, Cengiz Otacı, **Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu**, II. Cilt, 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Şubat 2022, s. 1692.

¹⁶⁵ Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 1029.

İKİNCİ BÖLÜM

İDDİANAME VE İDDİANAMENİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. İddianame

1. İddianamenin Tanımı

Soruşturma evresinin sonuna gelindiğinde Cumhuriyet Savcısı, elde ettiği verileri yazılı bir belgeye aktarmak ve bu verilerden bir sonuç çıkartmak zorundadır. Toplanan veriler Cumhuriyet Savcısı açısından kovuşturma aşamasına geçilmesi gerektiği kanaati yaratıyorsa, Savcı “*iddianame*” adı verilen yazılı bir belge düzenler ve soruşturma evresini sonlandırarak kovuşturma evresine geçiş yapılmasını uygun bulduğunu bu belge üzerinden mahkemeye bildirir.

İddianame, ceza muhakemesi açısından oldukça önemli bir belgedir. Bu belgenin ismi, yani “*iddianame*” sözcüğü, yargılanacak uyuşmazlığın mahkemeye taşınması ve orada tutulması anlamına gelen “*iddia*”¹⁶⁶ ve bu belgenin yazılı olduğunu belirten “*name*” sözcüklerinin bir araya gelmesi ile doğmuştur.¹⁶⁷ Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre iddianame “*Savcılığın soruşturma sonunda elde ettiği kanıtları ve iddialarını içinde topladığı, mahkemede okunan yazı; savca*”dır.¹⁶⁸

İddianame kelimesinin anlamı konusunda doktrinde çokça görüş beyan edilmiştir. Bunlardan birkaçına göre iddianame, Cumhuriyet Savcısının soruşturma evresi sonunda dava açabilecek derecede yeterli kanıya ulaştığında, iddia ve

¹⁶⁶ Nurullah Kunter, Feridun Yenisey, Ayşe Nuhoğlu, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Bası, İstanbul, Beta Basım, Ekim 2010, s. 281.

¹⁶⁷ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 576.

¹⁶⁸ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 23.04.2024)

taleplerini iletmek üzere hazırladığı, kanunda sayılı unsurları barındıran, her ne kadar mahkemeye hitaben düzenlenmekte ise de gerçekte “*şüpheliye yönelik*” yazılı bir belge;¹⁶⁹ içerik olarak kovuşturmayı yürütecek mahkemeye verilen ve bu mahkemenin söz konusu uyuşmazlığı gidermesini talep eden belge;¹⁷⁰ yazılı bir iddia;¹⁷¹ kamu davası açılmasındaki asli unsur¹⁷² yahut iddia makamının bir mütalaası¹⁷³ olarak tanımlanmaktadır.

Cumhuriyet Savcısının düzenlediği iddianamede, soruşturmanın en başından beri yapılan hukuki işlemler ve süreç özetlenerek mahkemeye taşınmak istenen uyuşmazlığın öyküsü yazılmalıdır. Bunu ifade ederken her işlemi, her detayı, her bulguyu değil; net, açık, olayların bir bütün olarak ifade edildiği, sanığın aleyhine olduğu kadar lehine olan hususların da gösterildiği şekilde iddianamenin hazırlanması gerekmektedir. Kaldı ki dosyada mevcut belgelere salt atıf yapılması şeklinde iddianame düzenlenmesi yerine, mevcut belgelerin iddiaya konu suça esas teşkil edebilecek yönlerinin açıklanarak bir iddianame düzenlenmesi daha doğru olacaktır.¹⁷⁴

5271 sayılı CMK’nın 170. maddesi, mülga 1412 sayılı CMUK’un 163. maddesindeki düzenlemeye benzer şekildedir. CMK md. 170/2’de “*Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet Savcısı, bir iddianame düzenler.*” şeklinde yer alan hüküm; CMUK md. 163/1’de “*Yapılan hazırlık tahkikatı sonunda, toplanan deliller kamu davasının açılmasına yeterli ise Cumhuriyet Savcısı mahkemeye bir iddianame vermek suretiyle kamu davasını açar.*” şeklinde yer almaktaydı. Her iki Kanun döneminde de yargılamaya geçilmeden önce Cumhuriyet Savcısı tarafından bir iddianame metni düzenlenmesi gerektiği açıkça görülmektedir.

CMK’ya göre iddianame düzenleme konusunda, istisnalar saklı kalmak üzere, tek yetkili makam Cumhuriyet Savcılığıdır (CMK md. 170/1). Savcı, kamu adına

¹⁶⁹ Murat Aydın, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 10, Sayı 1-2, Haziran-Aralık 2006, s. 372-373.

¹⁷⁰ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 576.

¹⁷¹ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 327.

¹⁷² Enes Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası: İddianame Yerine Geçen Belge”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 16, Sayı 174, Şubat 2021, s. 260.

¹⁷³ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 498.

¹⁷⁴ Aydın M., **a.g.m.**, s. 373; Murat Aydın, **Kamu Davasının Açılması ve İddianame**, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2003, s. 76.

soruşturan, kamu adına iddianame düzenleyen¹⁷⁵ ve Devlet ve kamu adına davacı olan¹⁷⁶ kişidir. Bu nedenle de iddianamelerin “davacı” kısmında herhangi bir mağdur ya da şikâyetçi ismi değil, “*Kamu Hukuku*” anlamına gelen kısaca “*K.H.*” harfleri yazılır.¹⁷⁷

Cumhuriyet Savcısı, mahkemeye hitaben hazırladığı iddianame ile sadece kamu davasının açılmasını istemekle kalmaz, aynı zamanda kovuşturmanın yapılarak sanığın cezalandırılmasını da ister.¹⁷⁸ İddianamenin içeriğinde talep edilen cezanın kanun maddesi de belirtilir. Mahkemece iddianamede gösterilen cezanın verilip verilmeyeceğinin tartışılabilmesi için öncelikle iddianamenin kabulü gerekmektedir (CMK md. 175). Kovuşturma evresi için gereken iddianamenin kabulüne ilişkin mahkeme kararı, kamu davasının açıldığını gösteren belgedir.

2. İddianamenin İçeriği ve Unsurları

a. Genel Olarak

Soruşturma evresi sonunda Cumhuriyet Savcısının iddianame düzenleyebilmesi için somut olayda öncelikle yeterli şüphenin varlığına ulaşılmış, suçun yasal unsurlarının ve muhakeme şartlarının oluşmuş olması gerekmektedir.¹⁷⁹ Cumhuriyet Savcısı tarafından hazırlanacak iddianamenin yasal unsurları ile iddianamenin içeriğinde yazılması zorunlu olan bilgi ve belgeler, CMK’nın “*Kamu Davasını Açma Görevi*” kenar başlıklı 170. maddesinin 2. ve devamı fıkralarında tek tek sayılmıştır. Buna göre:

“(2) Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluştuyorsa; Cumhuriyet Savcısı, bir iddianame düzenler.

(3) Görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede;

a) Şüphelinin kimliği,

b) Müdafii,

c) Maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği,

¹⁷⁵ Özar, **a.g.m.**, s. 337.

¹⁷⁶ Gültekin, **a.g.e.**, s. 50.

¹⁷⁷ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt I, s. 374.

¹⁷⁸ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 327.

¹⁷⁹ Gümüşay, **a.g.e.**, s. 59-60.

- d) Mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi,
- e) Açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği,
- f) Şikâyetle bulunan kişinin kimliği,
- g) Şikâyetin yapıldığı tarih,
- h) Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri,
- i) Yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,
- j) Suçun delilleri,
- k) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,

Gösterilir.

(4) İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır; yüklenen suçu oluşturan olaylar ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere yer verilmez.

(5) İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür.

(6) İddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği; suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbiri açıkça belirtilir.”

CMK'daki iddianamenin unsurlarına ilişkin 170. madde, genel hatlarıyla CMUK'taki düzenleme ile paraleldir. CMUK'ta “Kamu Davasının Açılması” kenar başlığı ile düzenlenen 163. maddeye göre:

“... (2) İddianamede sanığın açık kimliği, isnat olunan suçun neden ibaret olduğu, suçun kanuni unsurlarıyla uygulanması gereken kanun maddeleri, deliller ve duruşmanın yapılacağı mahkeme gösterilir.

(3) Asliye ve ağır ceza mahkemelerine ait işlerde, hazırlık tahkikatının verdiği esaslı neticeler dahi iddianameye yazılır.”

CMUK'a nazaran CMK'ya yeni birkaç unsur eklendiği görülmektedir ve bunlara ek olarak bir de CMK'nın 174. maddesinde bu unsurların bir ya da birkaçının mevcut olmaması durumu, iddianamenin iadesi sebebi olarak hüküm

altına alınmıştır.¹⁸⁰ Çalışmamızın bu başlığı altında CMK md. 170’de düzenlenen iddianamenin unsurlarını sırasıyla ele alacak ve ilerleyen bölümlerde bu unsurların iddianamenin iadesi sebebi teşkil etmeleri hususuna ayrıca değinilecektir.

b. Delillerin Yeterli Şüphe Oluşturması

Soruşturma evresinin başlaması için Cumhuriyet Savcısına suç teşkil eden şüpheli bir durumun bildirilmesi gerekmektedir. Savcı da bu durumu öğrenmesinin ardından işin gerçeğini ortaya çıkarabilmek için delil toplamaya başlayacaktır. İddianame düzenlenebilmesi için toplanmaya başlanan delillerin, soruşturma evresi sonuna gelindiğinde “yeterli şüphe” derecesine varmış olması gerekmektedir.

CMK’nın 170/2. fıkrasında “*Soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet Savcısı, bir iddianame düzenler.*” denilerek iddianame düzenlenebilmesi için ilk olarak, delillerin “yeterli şüphe” derecesine ulaşmış olması gerektiğine vurgu yapılmıştır.

“Yeterli şüphe” kavramından kastedilenin ne olduğunu anlayabilmek için öncelikle ceza muhakemesinin merkezinde olan şüphenin derecelerine değinmek isteriz. Ceza muhakemesi hukukumuzda şüphenin, ana hatlarıyla kabul edildiği üzere basit şüphe, makul şüphe, yeterli şüphe ve kuvvetli şüphe olmak üzere dört derecesi mevcuttur.¹⁸¹

CMK md. 160/1’e göre “*bir suç işlendiği izlenimi veren*” durumdaki şüphenin yoğunluğu ile iddianame düzenlemeye yetecek şüphenin yoğunluğu farklıdır. Çünkü “*basit şüphe*” üzerine harekete geçilen soruşturma aşamasında, daha kuvvetli bir suç şüphesinin aranması halinde hiçbir işlem yapılamaz hale gelirdi. Bir suçun işlendiği izlenimini veren şüphe, şüphenin en hafif derecesi olan “*basit şüphe*” ya da diğer bir adıyla “*başlangıç şüphesi*”dir.¹⁸² Bir olayda basit şüphenin varlığı halinde, belirli olguların, suç işlendiği yolunda ufak da olsa bir belirti (emare) ortaya koyması gerekmektedir. Kriminalistik tecrübelerle göre, ilgilinin bir suça katıldığıının

¹⁸⁰ Aydın M., **a.g.m.**, s. 374.

¹⁸¹ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 70.

¹⁸² Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 91, 297, 336, 341.

mümkün olduğunu ortaya koyan somut tutamak noktaları mevcutsa, başlangıç şüphesinin var olduğu kabul edilmektedir.¹⁸³

Ancak karıştırılmamalıdır ki, “*basit şüphe*” ile “*tahmin*” farklı şeylerdir.¹⁸⁴ Belli bir olaya dayanmayan, yalnızca basit bir tahminden oluşan veya mantığa ve akla aykırı birtakım iddialarda bulunulduğu durumlarda, şüphenin “*basit şüphe*” olduğundan bahsedilemez. Zira bir “*tahmin*” üzerine soruşturmaya başlanması hem soruşturma makamlarının keyfi davranmalarına hem de asılsız iddialarla masum kişilerin adli makamlarla karşı karşıya getirilerek rahatsız edilmelerine sebep olur.

“*Makul şüphe*”nin tanımı, “*Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği*”nin¹⁸⁵ 6. maddesinde yapılmıştır. Buna göre “(1) *Makul şüphe, hayatın akışına göre somut olaylar karşısında genellikle duyulan şüphedir. ... (3) Makul şüphede, ihbar veya şikâyeti destekleyen emarelerin var olması gerekir. (4) Belirtilen konularda şüphenin somut olgulara dayanması şarttır.*”

Makul şüphe, objektif kişiler tarafından somut olay karşısında genel hayat deneyimlerine göre duyulabilecek şüphedir.¹⁸⁶ CMK’nın “*Şüpheli veya sanıkla ilgili arama*” hükümlerini düzenleyen 116. maddesinde “*Yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği hususunda makul şüphe varsa; şüphelinin veya sanığın üstü, eşyası, konutu, işyeri veya ona ait diğer yerler aranabilir.*” denilmektedir. Bu hükümde, hayatın olağan akışına göre şüphelinin yakalanması ya da kendisinde suça ilişkin delillerin bulunduğu konusunda hissedilen şüphe derecesi, “*makul şüphe*” olarak adlandırılmaktadır.

Soruşturma “*basit şüphe*” ile başlamakta ve “*yeterli şüpheyeye*” ulaştığında iddianame düzenlenmektedir.¹⁸⁷ Yeterli şüphede, eldeki delillerle mahkûmiyet kararı çıkmasının yüksek ihtimal dahilinde olması gerekmektedir. İşlendiği iddia edilen suçun, şüpheli tarafından işlendiğine yönelik tanık beyanlarının mevcut olması, suç

¹⁸³ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 166.

¹⁸⁴ **A.g.e.**

¹⁸⁵ Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği 01.06.2005 tarihli ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

¹⁸⁶ Mehmet Yayla, **Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2021, s. 125.

¹⁸⁷ Ali Çelik, Zeki Murteza Albayrak, **Bilimsel Görüşler, Yargıtay Ceza Genel Kurulu ve Daire Kararları Işığında Notlu - Atıflı - Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu “Öz Kitap”**, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Haziran 2022, s. 518; Yayla, **a.g.e.**, s. 117.

eşyalarında şüpheli kişinin parmak izinin tespit edilmesi yahut olay yerinde şüpheliye ait bir salgının çıkması gibi durumlar “yeterli şüphe”nin varlığını gösterir.¹⁸⁸

“Yeterli şüphe”nin varlığında şüpheli konumundaki kişinin, fail olma olasılığının yüksek olup olmaması önemli değildir. Önemli olan, fail hakkında yargılama başladığında mahkemedeki mevcut delillerle şüphelinin atılı suçu işleyip işlemediğinin ne derecede tartışılabileceği ile mahkûmiyet kararı çıkmasının ne ölçüde mümkün olabileceğidir.¹⁸⁹ Zira “yeterli şüphe” ile başlayan yargılamada, şüphenin belirli bir ağırlığa ulaşması halinde, “şüphe”nin yerini “kesinlik” alır ve kesin kanıya ulaşılması ile de yargılama sona erer.

Bir diğer şüphe derecesi olan “kuvvetli şüphe” ise, eldeki delillere istinaden yapılacak yargılama sonunda sanık konumundaki kişinin savcıma olasılığının kuvvetli olmasını ifade eder. “Kuvvetli şüphe”, kişi hakkında iddianame düzenlenmesi için aranan “yeterli şüphe”ye nazaran, kişinin suçu işlediğine yönelik daha yoğun bir şüphenin bulunması halidir. CMK’da pek çok koruma tedbirine müracaat için kuvvetli şüphe aranmaktadır. Örneğin tutuklama (CMK md. 100), taşınmazlara, hak ve alacaklara elkoyma (md. 128), şirket yönetimi için kayyım tayini (md. 133), iletişimin tespiti, dinlenmesi ve kayda alınması (md. 135) gibi.

Somut olarak algılanması zor olan “yeterli şüphe” ya da “kuvvetli şüphe” kavramları, şüpheli ile ilgili toplanan delillerin değerlendirilmesi sonucu meydana çıkacak kavramlar olup bu hususta matematiksel kriterlerin mevcut olmaması nedeniyle her olayın kendi içinde ele alınarak değerlendirilmesi gereken hususlardır.¹⁹⁰ Kuvvetli şüphe, yeterli şüpheden daha yoğun olduğu için “kuvvetli şüphe” bulunan durumlarda, iddianame düzenlenmesi için aranan “yeterli şüphe” derecesi aşılmış olmaktadır.¹⁹¹

Cumhuriyet Savcısı, mevcut ve elde edilebilir delilleri toplayıp (CMK md. 174/1-b), delilleri olaylarla ilişkilendirip (CMK md. 170/4), delillerle şüpheli

¹⁸⁸ Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 933-934.

¹⁸⁹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 495; Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 823; İlci, **a.g.m.**, s. 870.

¹⁹⁰ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 202.

¹⁹¹ Yayla, **a.g.e.**, s. 131.

arasında bağlantı noktası bulup mahkûmiyet ihtimalini yüksek görürse “*yeterli şüphe*”ye ulaştığından bahisle iddianame düzenlemelidir.¹⁹²

Fakat suçun işlendiğine yönelik “*yeterli şüphe*” delillerle ispatlanacağından, eğer soruşturmanın sonunda şüphelinin işlediği iddia edilen suç, şüphelinin işlediğinin ispatlanabilme olasılığı düşükse, Cumhuriyet Savcısı şüpheli hakkında iddianame düzenlenmeyip “*takipsizlik kararı*” vermelidir.

c. Görevli ve Yetkili Mahkemeye Hitaben Düzenlenmesi

CMK’nın 170. maddesinin 3. fıkrasında iddianamenin unsurlarından biri olarak “*Görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede ...*” denilerek, Cumhuriyet Savcısının soruşturma evresi sonunda hazırladığı iddianameyi, soruşturmaya konu suça ilişkin muhakemeyi yapacak olan görevli ve yetkili mahkemeye hitaben hazırlaması gerektiği vurgulanmıştır.

Burada öncelikle ceza muhakemesi hukuku bağlamında “*görev*” ve “*yetki*” kavramlarına ve ardından da iddianamenin unsurlarından olan “*görevli ve yetkili mahkeme*” ifadesinden ne kastedildiğine değinelim.

CMK md. 3’e göre mahkemelerin görevleri kanunla belirlenmektedir; md. 12/1’deki genel kurala göre de davaya bakma yetkisi atılı suçun işlendiği iddia olunan yer mahkemesine aittir. Genel yetki kuralının dışında bazı suçların işleniş şekline göre özel durumlar da söz konusu olabilir. Örneğin teşebbüste son icra hareketinin meydana geldiği yer, kesintisiz suçlarda kesintinin olduğu yer, zincirleme suçlarda son suçun işlendiği yer mahkemeleri yetkilidir (CMK md. 12/2). Ceza mahkemelerinin görev ve yetkisine dair CMK’daki bu genel hükümlerin ardından, konuya dair daha detaylı yasal düzenlemeler, 5235 sayılı “*Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Bölge Adliye Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yetkileri Hakkında Kanun*” ile yapılmıştır.

5235 sayılı Kanuna göre, Kanunların ayrıca görevli kıldığı özel durumlar saklı olmak üzere, sulh ceza hâkimliği ve ağır ceza mahkemelerinin görevleri dışında

¹⁹² A.g.e., s. 129.

kalan dava ve işlere asliye ceza mahkemeleri bakmaktadır (5235 sayılı Kanun md. 11).

5235 sayılı Kanunun 12. maddesine göre de Kanunların ayrıca görevli kıldığı özel durumlar saklı olmak üzere, TCK’da yer alan yağma (md. 148), irtikâp (md. 250/1-2), resmi belgede sahtecilik (md. 204/2), nitelikli dolandırıcılık (md. 158), hileli iflas (md. 161) suçları, TCK’nın İkinci Kitap Dördüncü Kısımının Dört, Beş, Altı ve Yedinci Bölümünde yer alan suçlar (md. 318, 319, 324, 325 ve 332. maddeler hariç) ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun kapsamına giren suçlardan dolayı açılan davalar ile ağırlaştırılmış müebbet hapis, müebbet hapis ve 10 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarla ilgili dava ve işlere ağır ceza mahkemeleri bakmaktadır.

Sayılan bu işler dışındaki diğer ceza mahkemeleri ise, özel kanunlarla belirlenen dava ve işleri görmektedir (5235 sayılı Kanun md. 13). Örneğin 5187 sayılı Basın Kanunu md. 27¹⁹³ yahut 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu md. 25 vd¹⁹⁴ gibi.

Cumhuriyet Savcısı tarafından suçun niteliğine göre değerlendirme yapılarak, kendisinin görev yaptığı yargı çevresindeki mahkemeye hitaben iddianame düzenlenecektir. Soruşturmayla konu suçun Asliye Ceza Mahkemelerinin görev alanında kalması halinde, Asliye Ceza Mahkemesi’ne hitaben; Ağır Ceza Mahkemelerinin görev alanında kalması halinde, Ağır Ceza Mahkemesi’ne hitaben iddianame hazırlanacaktır.

¹⁹³ 5187 sayılı Basın Kanunu md. 27:

“(1) Basılmış eserler veya internet haber siteleri yoluyla işlenen veya bu Kanunda öngörülen diğer suçlardan dolayı açılan davalardan, ağır ceza işlerinden olanlar ağır ceza mahkemelerinde, diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür.

(2) Bir yerde ağır ceza veya asliye ceza mahkemesinin birden fazla dairesi bulunması halinde bu davalar iki numaralı mahkemede görülür. ...”

¹⁹⁴ 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu md. 25:

“(1) Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşur. ... Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet Savcısı bulunmaz.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemelerinde bir başkan ile yeteri kadar üye bulunur ve mahkeme bir başkan ve iki üye ile toplanır. ...”

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu md. 26:

“(1) Çocuk mahkemesi, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlar bakımından, suça sürüklenen çocuklar hakkında açılacak davalara bakar.

(2) Çocuk ağır ceza mahkemesi, çocuklar tarafından işlenen ve ağır ceza mahkemesinin görev alanına giren suçlarla ilgili davalara bakar. ...

(4) Çocuklar hakkında açılan kamu davaları, Kanunun 17. maddesi hükümleri saklı kalmak kaydıyla bu Kanunla kurulan mahkemelerde görülür.”

Görevli ve yetkili olduğu düşünülerek Cumhuriyet Savcısı tarafından hazırlanan iddianamenin sunulduğu mahkeme, ilk olarak davaya bakabilmek için kendisinin hem görevli hem de yetkili olup olmadığı hususunu ayrı ayrı inceleyecektir. İddianameyi inceleyen mahkemenin bu değerlendirmesi, kendisinin şahsi ve hukuki takdirlerinden arı olarak, Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamede gösterilen sevk maddeleri üzerinden yapılacaktır. Mahkeme, görev ve yetki hususunda yapacağı incelemede Cumhuriyet Savcısının iddianamedeki hukuki değerlendirmesiyle bağlı olduğunu unutmadan, incelemesini bu çerçevede tutarak sınırlandırmalıdır.¹⁹⁵

İleride daha detaylı değineceğimiz üzere, CMK'nın 174. maddesinin 2. fıkrasına göre, suça dair Cumhuriyet Savcısının hukuki nitelendirmesi sebebiyle mahkemece iddianamenin iadesine karar verilemez. Bu nedenle mahkeme, iddianamede gösterilen suç ve sevk maddelerine göre belirlenen görev hususunda ve suçun işlendiği yer bakımından yetki hususunda hatalı bir belirtme yahut açıkça çelişki olmaması halinde, “görevli ve yetkili mahkemeye hitaben” iddianamenin düzenlendiği sonucuna varacaktır.

d. Şüphelinin Kimliğinin Gösterilmesi

İddianamede yazılması gereken bilgilerden biri “şüphelinin kimliği”dir (CMK md. 170/3-a). Hakkında soruşturma açılıp yeterli şüpheyne ulaşılması sonucu iddianame ile yargılanması talep edilen kişinin kimlik bilgilerinin iddianamede gösterilmesi zorunluluğu, olası karışıklık ya da hataların önüne geçilmesi için önemlidir.

1412 sayılı CMUK'un 163. maddesinde “sanığın açık kimliği” olarak düzenlenen ifade, 5271 sayılı CMK'da “şüphelinin kimliği” şeklinde değiştirilmiştir. Kimlik bilgilerinden kasıt, şüphelinin ismi, soy ismi, adresi, anne-baba ismi, medeni hali, doğum tarihi ve yeri, eğitim durumu, mesleği, nüfusa kayıtlı olduğu yer, yerleşim yeri, vatandaşlığı ve şüpheli küçük ise yasal temsilcisinin ismi ve

¹⁹⁵ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 80.

adresidir.¹⁹⁶ Görüldüğü gibi iddianameye şüpheliyi diğer kişilerden ayıracak özellikleri ve bilgileri olabildiğince yazmak gerekmektedir.¹⁹⁷

Şüphelinin kimliği konusunda tereddüt olmaması ve karışıklıkların önlenmesi için mümkünse kişinin T.C. kimlik numarasının da iddianamede belirtilmesi gerekmektedir.¹⁹⁸ Zira şüphelinin adres, doğum yeri, doğum yılı gibi bilgilerinin hiç yazılmamış ya da yanlış yazılmış olması halinde dahi T.C. kimlik numarası ile UYAP sistemi üzerinden bilgilerine erişim mümkün olacaktır. UYAP üzerinden yapılan her türlü işlemde (soruşturma, kovuşturma ya da infaz aşamasındaki işlemlerde) kişinin T.C. kimlik numarası gereklidir.¹⁹⁹

Doktrinde iddianamede şüphelinin yalnızca fizik kimlik olarak gösterilip açık kimliğine yer verilmesinin zorunlu olup olmadığı hususunda çeşitli görüşler vardır. Bir grup görüşe göre,²⁰⁰ şüphelinin sadece ferden veya sadece fizik kimlik olarak belirtilmesi, iddianamenin iadesi sebebidir. Bizim de iştirak ettiğimiz bu görüşe göre, soruşturma evresinin en önemli görevi ilk etapta şüpheliyi tespit etmek olduğundan şüphelinin kimliği belirlenmeden iddianame düzenlenemeyecektir.

Aksi görüşteki yazarlara²⁰¹ göre ise, kimliğini bildirmeyen fakat ferden belli olan şüpheli hakkında iddianame düzenlenebilir. Fakat bu görüşe katılmak pek mümkün değildir. Zira günümüzdeki UYAP sisteminin getirdiği kolaylıklar, Emniyet Müdürlüklerindeki vatandaşlara ait kimlik bilgileri, daha önce alınmış ise parmak izi ve yüz tanıma sistemi kayıtları gibi kayıtlar, MERNİS ve nüfus kayıt sistemlerindeki gelişmeler ve teknolojik gelişmeler dikkate alındığında, bir kişinin kimliği, kovuşturma evresine bırakılmadan soruşturma evresinde Savcılık ve adli kolluk tarafından belirlenebilir durumdadır. Bu nedenle şüphelinin açık kimlik bilgilerinin tespit edilemediği durumlarda düzenlenen iddianamenin unsurlarından biri eksik kabul edilmelidir.²⁰²

¹⁹⁶ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 499; Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 934; Yaşar, Otacı, **a.g.e.**, s. 1686.

¹⁹⁷ İlci, **a.g.m.**, s. 878.

¹⁹⁸ Özkan Gültekin, “İddianamenin İadesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Kasım 2006, s. 51.

¹⁹⁹ İlci, **a.g.m.**, s. 872.

²⁰⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 625; Yenidünya, **a.g.m.**, par. 82.

²⁰¹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 500.

²⁰² Aynı yönde görüş için bkz. Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 821.

Şüphelinin kimliği hususunda üzerinde durulması gereken bir diğer nokta da şüphelinin kimlik bilgilerini vermemesi, söylememesi yani bu konuda “susması”dır. Bu durumda dikkate alınması gereken mevzuat hükümleri, Anayasa md. 38/5, CMK md. 81, md. 147/1-a, md. 147/1-e ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu md. 40’tır.²⁰³

Anayasanın 38. maddesinin 5. fıkrasında “Hiç kimse kendisini ve kanunda gösterilen yakınlarını suçlayan bir beyanda bulunmaya veya bu yolda delil göstermeye zorlanamaz.” denilmesi, kişinin kendi kimliği hakkında bilgi vermemesi ve “susma hakkımı kullanıyorum” demesine izin vermek şeklinde anlaşılmamalıdır. Susma hakkı, şüpheli veya sanık yönünden kimliği hakkındaki bilgiler dışında kalan hususlara ilişkindir.²⁰⁴

CMK md. 147/1-a’ya göre “... Şüpheli veya sanık, kimliğine ilişkin soruları doğru olarak cevaplandırmakla yükümlüdür.” Mevzuatımız, şüpheli veya sanığın kimliğine ilişkin bilgileri vermek zorunda olduğunu kabul etmiştir. Ancak maddenin devamında, kişinin ifade ya da sorgusunda kimliğine dair kısımlar hariç olmak üzere, atılı suç ile ilgili açıklamada bulunmamasının yasal hakkı olduğunun hatırlatılmasını da zorunlu kılmıştır (CMK md. 147/1-e).

Şüphelinin kimlik bilgilerine dair susması halinde, konuyu çözebilmek için CMK’nın 81. maddesinden yararlanılarak kişinin fizik kimliğinin tespiti yoluna gidilebilir. Buna göre, şüpheli veya sanığın kimliğinin belirlenebilmesi için, beden ölçüleri, fotoğrafı, vücudundaki şahsın teşhisini kolaylaştıracak birtakım özellikleri, parmak ve avuç içi izi ile ses ve görüntüleri kayda alınıp dosyaya eklenebilir. Kabahatler Kanunu md. 40’a göre de görevi nedeniyle sormasına rağmen kamu görevlisine kimliği ve adresi hakkında bilgi vermeyen kişi hakkında idari para cezası verilir ve bu kişi kimliği anlaşılan kadar gözaltına alınır ya da tutuklanabilir.

Son olarak belirtelim ki, kimliği tespit edilmiş ancak adresi tespit edilememiş ya da sabit bir adresi bulunmayan kişiler aleyhine de iddianame düzenlenebilir. Keza

²⁰³ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1313.

²⁰⁴ **A.g.e.**

CMK'nın 244 ila 248 arası maddeleri, gaipilerin ve kaçakların yargılanmasına dair usul maddeleri olup bu tür şahısların yargılanması için getirilmiş özel hükümlerdir.²⁰⁵

e. Şüphelinin Müdafinin Gösterilmesi

Adalet sisteminin en önemli ayaklarından biri “savunma”dır ve hukuk bilgisi olmayan ya da az olan şüpheli veya sanık, kendisini bir müdafii ile savunursa bu hakkını tam olarak kullanmış olacaktır.²⁰⁶ Bu nedenle Cumhuriyet Savcısı tarafından düzenlenen iddianamede bulunması gereken unsurlardan bir diğeri, varsa şüphelinin müdafinin gösterilmiş olmasıdır (CMK md. 170/3-b). Müdafii, CMK'nın “Tanımlar” kenar başlıklı 2. maddesinde “Şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukatı ...” şeklinde tanımlanmıştır.

Soruşturma dosyasından şüphelinin müdafinin olduğu bilgisine erişiliyorsa, 7201 sayılı Tebligat Kanununun 11. maddesindeki “Vekil vasıtasıyla takip edilen işlerde tebligat vekile yapılır.” kuralı nedeniyle müdafie ait bilgilerin iddianamede gösterilmesi gerekmektedir. İster zorunlu müdafilik kurumunun uygulandığı hallerde (CMK md. 150/2, 150/3, 101/3, 74/2, 247/4, 250/3, 250/9)²⁰⁷ isterse de şüphelinin kendisine özel bir müdafii seçmesi halinde, bu müdafii isim ve adres bilgileri,

²⁰⁵ Aydın M., **a.g.m.**, s. 374. Kaçakların yargılanması hakkında detaylı bilgi için bkz. Ali Hakan Evik, “Ceza Muhakemesinde Kaçakların Yargılanması”, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 12, Sayı 23, Ocak 2021, s. 30-49.

²⁰⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 199.

²⁰⁷ “Müdafii Görevlendirilmesi” kenar başlıklı CMK md. 150:

“... (2) Müdafii bulunmayan şüpheli veya sanık; çocuk, kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz ise, istemi aranmaksızın bir müdafii görevlendirilir.

(3) Alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlardan dolayı yapılan soruşturma ve kovuşturmada ikinci fıkra hükmü uygulanır. ...”

“Tutuklama Kararı” kenar başlıklı CMK md. 101/3:

“Tutuklama istenildiğinde, şüpheli veya sanık, kendisinin seçeceği veya baro tarafından görevlendirilecek bir müdafii yardımından yararlanır.”

“Gözlem Altına Alınma” kenar başlıklı CMK md. 74/2:

“Şüpheli veya sanığın müdafii yoksa hâkim veya mahkemenin istemi üzerine, baro tarafından bir müdafii görevlendirilir.”

“Kaçağın Tanımı” kenar başlıklı CMK md. 247/4:

“Duruşma yapılan hallerde kaçak sanığın müdafii yoksa, mahkeme barodan bir avukat görevlendirilmesini ister.”

“Seri Muhakeme Usulü” kenar başlıklı CMK md. 250:

“... (3) Cumhuriyet Savcısı tarafından seri muhakeme usulünün uygulanması şüpheliye teklif edilir ve şüphelinin müdafii huzurunda teklifi kabul etmesi halinde bu usul uygulanır. ...

(9) Mahkeme, şüpheliyi müdafii huzurunda dinledikten sonra üçüncü fıkradaki şartların gerçekleştiği, eylemin seri muhakeme usulü kapsamında olduğu ve dosyadaki mevcut delillere göre mahkûmiyet kararı verilmesi gerektiği kanaatine varırsa talep yazısında belirtilen yaptırımdan daha ağır olmamak üzere dört ila yedinci fıkra hükümleri doğrultusunda hüküm kurar; aksi takdirde talebi reddeder ve soruşturmanın genel hükümlere göre sonuçlandırılması amacıyla dosyayı Cumhuriyet Başsavcılığına gönderir. Mazeretsiz olarak mahkemeye gelmeyen şüpheli, bu usulden vazgeçmiş sayılır. ...”

soruşturma evresi sonunda hazırlanan iddianameye yazılmalıdır ki kovuşturma aşamasında mahkemece müdafie duruşma günü bildirilebilsin.²⁰⁸

Uygulamada şüphelinin müdafine dair bilgiler, adı-soyadı ve bağlı bulunduğu baro şeklinde kayıtlarda yer almaktadır. Fakat aynı baroya kayıtlı avukatların ad-soyad benzerliği olması sebebiyle karışıklığa yol açmamak adına, müdafinin bağlı bulunduğu baro sicil numarasının da iddianamede yazılması daha doğru olacaktır.²⁰⁹ Şüpheli müdafinin atanmış müdafî ya da şüpheli tarafından seçilmiş müdafî olduğu konusunun da iddianamede yer alması, yargılamayı yapan mahkemenin atanmış müdafîi görev açısından denetleyebilmesine de kolaylık sağlayacaktır (CMK md. 151).²¹⁰

f. Maktul, Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Kimliğinin Gösterilmesi

Cumhuriyet Savcısı ve adli kolluğun, soruşturmaya konu olay nedeniyle ölen biri varsa bu kişinin, suçtan zarar gören ya da mağdur olan varsa bu kişilerin kimlik bilgilerini tespit etmesi soruşturmanın sağlıklı yürütülmesi için gereklidir. Cumhuriyet Savcısının araştırmalar sonucunda “*maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği*”ni tespit etmesi halinde, bunları iddianamede mutlaka göstermesi gereklidir (CMK md. 170/3-c).

“*Maktul*” kelimesinin anlamı Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre “*öldürülmüş, öldürülen*” kimsedir.²¹¹ “*Suçtan zarar gören*” terimi, suçla korunan hukuki yararın sahibi olmasa dahi, suçtan dolayı maddi yahut manevi olarak zarara uğrayan gerçek

²⁰⁸ Aydın M., **a.g.m.**, s. 375.

²⁰⁹ Gültekin, **a.g.e.**, s. 154.

²¹⁰ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 83; Özar, **a.g.m.**, s. 336; CMK md. 151:

“(1) 150’nci madde hükmüne göre görevlendirilen müdafî, duruşmada hazır bulunmaz veya vakitsiz olarak duruşmadan çekilir veya görevini yerine getirmekten kaçınırsa, hâkim veya mahkeme derhal başka bir müdafî görevlendirilmesi için gerekli işlemi yapar. Bu durumda mahkeme oturuma ara verebileceği gibi oturumun ertelenmesine de karar verebilir. ...

(3) 149’uncu maddeye göre seçilen veya 150’nci maddeye göre görevlendirilen ve Türk Ceza Kanununun 220 ve 314’üncü maddesinde sayılan suçlar ile terör suçlarından şüpheli, sanık veya hükümlü olanların müdafilik veya vekillik görevini üstlenen avukat, hakkında bu fıkra da sayılan suçlar nedeniyle kovuşturma bulunması halinde müdafilik veya vekillik görevini üstlenmekten yasaklanabilir. ...

(5) Görevden yasaklama kararı, şüpheli, sanık veya hükümlü ile yeni bir müdafî görevlendirilmesi için derhal ilgili baro başkanlığına bildirilir. ...”

²¹¹ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 19.06.2024)

yahut tüzel kişileri,²¹² yani belli bir suç nedeniyle zarara yahut tehlikeye uğratılan hak ve yararın sahibini tanımlamaktadır.²¹³ “Mağdur” konumundaki şahıs ise, bir suçun işlenmesinden dolayı zarar gören şahıstır; ancak yine de “suçtan zarar gören” şahıs her zaman suç işlendiği için mağdur olan şahıs değildir.²¹⁴

Kovuşturma evresinde mahkeme, yasal haklarını kullanmaları üzere suçtan zarar gören veya mağdur konumunda olan kişileri duruşmaya davet edecek ve yargılama sürecinden kendilerini haberdar edecektir. Ancak soruşturma evresinde bu kişilerin kim olduklarının bilinmemesi ya da açık kimlik bilgilerine veya adreslerine ulaşamaması durumu söz konusu ise, bu durum Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamenin içeriğinde belirtilmeli, bu kişilerin neden ve nasıl bulunamadıklarına ilişkin gerekçeler ve bulunmaları için gösterilen çaba da kısaca iddianameye yazılmalıdır.²¹⁵ Aksi halde açıklama olmaksızın iddianamenin unsurlarından biri olan bu bilgilerin eksikliği nedeniyle, iddianamenin iadesi gündeme gelecektir.

g. Mağdur veya Suçtan Zarar Görenin Vekili veya Kanuni Temsilcisinin Gösterilmesi

İddianamede bulunması gereken unsurlardan bir diğeri de şüphelinin müdafinin gösterildiği gibi, iddianamede “mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisinin gösterilmesi”dir (CMK md. 170/3-d). “Vekil” terimi CMK’nın “Tanımlar” kenar başlıklı 2. maddesinde “Katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiyi ceza muhakemesinde temsil eden avukatı ... ” olarak tanımlanmaktadır. “Kanuni temsilci” ise, suçun mağdurunun 18 yaşından küçük çocuk olduğu durumlarda çocuğun velayet hakkına sahip kişiyi ifade etmektedir.²¹⁶

²¹² Bahri Öztürk, Mustafa Ruhan Erdem, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 23. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2023, s. 200; Sulhi Dönmezer, Sahir Erman, Köksal Bayraktar, Serap Keskin Kızıroğlu, Hamide Zafer, Pınar Memiş Kartal, Hasan Sınar, R. Barış Erman, Fulya Eroğlu, R. Murat Önok, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, Cilt II, 15. Bası, İstanbul, Der Yayınları, 2021, s. 726-727.

²¹³ Öztürk, Erdem, **a.g.e.**, s. 178-179; Dönmezer, Erman, Bayraktar, Keskin Kızıroğlu, Zafer, Memiş Kartal, Sınar, Erman, Eroğlu, Önok, **a.g.e.**, s. 726-727.

²¹⁴ Gültekin, **a.g.e.**, s. 159.

²¹⁵ Aydın M., **a.g.m.**, s. 375.

²¹⁶ Gümüşay, **a.g.e.**, s. 81.

Mağdur veya suçtan zarar gören açısından ister CMK md. 239 gereğince zorunlu vekil atamasının yapıldığı hallerde²¹⁷ isterse de kişinin özel vekil seçmesi halinde, vekilin isim, adres, bağlı bulunduğu baro ile sicil bilgileri, soruşturma evresi sonunda hazırlanan iddianameye yazılmalıdır. Zira iddianamenin kabulü ile başlayacak olan kovuşturma evresinde, yargılamayı yapacak mahkeme tarafından varsa mağdur veya suçtan zarar görenin vekiline ya da kanuni temsilcisine duruşma günü tebliğ edilecek ve yargılama hakkında kendilerine bilgi verilecektir.

Doktrinde, CMK md. 170/3-d fıkrasından farklı olarak, 170/3-b fıkrasında şüphelinin müdafisine ek olarak kanuni temsilcisinin de iddianamede gösterilmesi gerektiğinden bahsedilmemesi eleştirilmektedir. Mağdur için kanunda düzenlenen bu durumun, şüpheli için de düzenlenmesi gerektiğini savunan ve bizim de katıldığımız bu fikre göre, savunma hakkına hanel gelmemesi adına, kıyas yolu ile iddianamenin unsurları arasına şüphelinin 18 yaşından küçük olması halinde yasal temsilcilerinin de gösterilmesi zorunluluğu eklenmelidir.²¹⁸

h. Açıklanmasında Sakınca Bulunmaması Halinde İhbarda Bulunan Kişinin Kimliğinin Gösterilmesi

Soruşturma evresi bir şahsın ihbarı üzerine başlamışsa ve ihbarda bulunan kişinin kimliğinin “*açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde*” iddianamede bu bilginin gösterilmesi gerekmektedir (CMK md. 170/3-e).

İhbar, resen kovuşturulan bir suçun, şikâyetle bağlı bir suç olması halinde şikâyet hakkı sahibi dışındaki herhangi bir kişi tarafından CMK’da sayılan yetkili makamlara bildirilmesidir.²¹⁹ CMK’nın 158. maddesinde ihbarın, Cumhuriyet Başsavcılığına, kolluğa, Türkiye’nin elçilik ve konsolosluklarına ve ilgili kurum ve

²¹⁷ CMK md. 239:

“(1) Mağdur veya suçtan zarar gören davaya katıldığında, cinsel saldırı, çocukların cinsel istismarı veya ısrarlı takip suçları ile kadına karşı işlenen kasten yaralama, işkence veya eziyet suçlarında ve alt sınırı beş yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlarda, baro tarafından kendisine avukat görevlendirilmesini isteyebilir.

(2) Mağdur veya suçtan zarar görenin çocuk, sağır ve dilsiz veya kendisini savunamayacak derecede akıl hastası olması halinde avukat görevlendirilmesi için istem aranmaz.”

²¹⁸ Özar, **a.g.m.**, s. 336; Gültekin, **a.g.e.**, s. 157-158.

²¹⁹ Yener Ünver, **İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (TCK’da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar)**, 7. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Şubat 2023, s. 79.

kuruluşlara yapılabileceği belirtilmiştir.²²⁰ Herhangi bir şekil şartına bağlı olmadığından yazılı yahut sözlü olarak ihbarda bulunulabilir (CMK md. 158/5).

İhbarda bulunan kişinin kimliğini gizlemek istediği ya da isimsiz şekilde ihbarda bulunduğu durumlar söz konusu olabilir. Fiili ihbar edenin kimliğinin açıklanması kendisi açısından tehlike oluşturacaksa, iddianamede bu kişinin kimlik bilgilerine yer verilmez.²²¹ Bu kişinin kimlik bilgilerinin iddianamede yer almasında sakınca olup olmadığına tespiti ve takdiri, soruşturmayı yürüten Cumhuriyet Savcısına aittir.²²²

i. Şikâyet Bulunan Kişinin Kimliğinin Gösterilmesi

Mağdur veya suçtan zarar görenin, 6 aylık şikâyet süresi içinde, soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet tabi bir fiil dolayısıyla, soruşturma ve kovuşturma yapılmasını istemesine şikâyet denilmektedir.²²³ CMK'nın 158. maddesinde şikâyetin, Cumhuriyet Başsavcılığına, kolluğa, Türkiye'nin konsolosluk ve elçiliklerine ve ilgili kurum ve kuruluşlara yapılabileceği belirtilmiştir.²²⁴ Şikâyet, herhangi bir şekil şartına bağlı değildir ve sözlü yahut yazılı olarak yapılabilmektedir (CMK md. 158/5).

²²⁰ CMK md. 158:

“(1) Suça ilişkin ihbar veya şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir.
(2) Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.
(3) Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar veya şikâyetle bulunulabilir.
(4) Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.
(5) İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir. ...”

²²¹ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 822.

²²² Gültekin, **a.g.e.**, s. 162.

²²³ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 164-165.

²²⁴ CMK md. 158:

“(1) Suça ilişkin ihbar veya şikâyet, Cumhuriyet Başsavcılığına veya kolluk makamlarına yapılabilir.
(2) Valilik veya kaymakamlığa ya da mahkemeye yapılan ihbar veya şikâyet, ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.
(3) Yurt dışında işlenip ülkede takibi gereken suçlar hakkında Türkiye'nin elçilik ve konsolosluklarına da ihbar veya şikâyetle bulunulabilir.
(4) Bir kamu görevinin yürütülmesiyle bağlantılı olarak işlendiği iddia edilen bir suç nedeniyle, ilgili kurum ve kuruluş idaresine yapılan ihbar veya şikâyet, gecikmeksizin ilgili Cumhuriyet Başsavcılığına gönderilir.
(5) İhbar veya şikâyet yazılı veya tutanağa geçirilmek üzere sözlü olarak yapılabilir. ...”

Şikâyet tabi suçlar yönünden iddianamede, şikâyet tabi suçların kimliği denetime olanak verecek şekilde yer almalıdır (CMK md. 170/3-f).²²⁵ Hem yargılamayı yapacak mahkemenin dava şartlarından biri olan şikâyet hususunu incelenmesi hem şikâyetçi olan kişinin işin kovuşturma aşamasına geçilmesinden haberdar edilmesi ile davaya katılma talebinde bulunup bulunmamaı tercih edebilmesi hem de şüpheli veya sanık açısından kendisine suç isnat eden kişinin kim olduğunu öğrenme hakkı için, şikâyet tabi suçların kimliği ait kimlik bilgilerinin iddianame evrakında yazılması gerekmektedir.

j. Şikâyetin Yapıldığı Tarihin Gösterilmesi

Şikâyet tabi suçlar yönünden, şikâyet tabi suçların kimliği, TCK md. 73'e göre 6 aylık yasal süre içinde şikâyet tabi suçların bulunmazsa, suçla ilgili soruşturma ve kovuşturma yapılması ihtimali olmayacaktır.²²⁶

Soruşturmaya konu suçun şikâyet tabi suçlardan olması halinde, iddianamenin sunulduğu mahkeme tarafından şikâyetin süresi içinde yapıp yapılmadığının belirlenebilmesi, şikâyet süresinin tayin ve tespiti için şikâyet tarihinin iddianamede belirtilmesi önemli ve gereklidir (CMK md. 170/3-g).²²⁷

k. Yüklene Suç ve Uygulanması Gereken Kanun Maddelerinin Gösterilmesi

Cumhuriyet Savcısı tarafından soruşturma evresi sonunda, şüpheliye yüklene suç ve deliller açıklanıp olayın hukuki nitelendirmesi yapılarak atılı suç uygulanması gereken kanun maddeleri, diğer bir ifade ile sevk maddeleri, iddianamede belirtilmek zorundadır (CMK md. 170/3-h).²²⁸

²²⁵ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 87; Gültekin, **a.g.e.**, s. 164.

²²⁶ TCK md. 73:

“(1) Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet tabi suç hakkında yetkili kimse altı ay içinde şikâyet tabi suçların bulunmadığı takdirde soruşturma ve kovuşturma yapılamaz.

(2) Zamanaşımı süresini geçmemek koşuluyla bu süre, şikâyet hakkı olan kişinin fiili ve failin kim olduğunu bildiği veya öğrendiği günden başlar.

(3) Şikâyet hakkı olan birkaç kişiden birisi altı aylık süreyi geçirirse bundan dolayı diğerlerinin hakları düşmez. ...”

²²⁷ İlci, **a.g.m.**, s. 873; Gültekin, “İddianamenin İadesi”, s. 51.

²²⁸ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 89; Aydın M., **a.g.m.**, s. 376; Gültekin, **a.g.e.**, s. 174.

Soruşturma dosyasındaki eylemde birden fazla suç veya birden fazla şüpheli kişi mevcutsa, her bir şüpheliye atılı suç, bu suçun hangi eylemden meydana geldiği ve kime hangi kanun maddelerinin uygulanması gerektiği hususları tek tek gösterilmelidir.²²⁹

İddianameye konu olay, şüpheli hakkında yalnızca cezaya hükmedilmesini gerektirmeyip cezanın yanında ya da ayrı olarak güvenlik tedbirine hükmedilmesini gerektirebilir. Örneğin TCK md. 53 (Belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma), md. 54 ve 55 (Eşya ve kazanç müsaderesi), md. 56 ve 57 (Çocuklara ve akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri), md. 60 (Tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri) gibi hükümlerin uygulanması iddianamede talep edilebilir. Böyle durumlarda iddianame hazırlanırken, Cumhuriyet Savcısı tarafından sevk maddelerinin yanında, uygulanması talep edilen güvenlik tedbirleri varsa bunlar da belirtilmelidir (CMK md. 170/6).

İddianamede sevk maddelerinin gösterilmesinin birçok açıdan önemi vardır. İlki, sanık açısından, kendisine isnat edilen suçlamanın ne olduğunu anlayıp buna göre savunmasını yapabilmesi ve delillerini sunabilmesi için önemli olmasıdır.²³⁰ Sanığın hakkındaki suçlamayı doğru şekilde öğrenmesi, en temel haklarından olan savunma hakkının kısıtlanmaması için elzemdir.

Sevk maddelerinin iddianamede doğru yazılmasının diğer bir önemi de sanığın ek savunma yapma hakkı açısındandır. İddianamede uygulanması gereken kanun maddeleri arasında gösterilmeyen bir hüküm ya da hatalı gösterilen bir madde, CMK md. 226/3'e göre sanığa ek savunma verilmesini gerektiren durumlardandır.²³¹ Böyle bir durumda isteği üzerine sanığa ek savunmasını hazırlaması yönünde süre verilecektir. Zira iddianamede eksik ya da hatalı gösterilen sevk maddesinin sanığa

²²⁹ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 89; İlci, **a.g.m.**, s. 879.

²³⁰ Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 935.

²³¹ CMK md. 226:

“(1) Sanık, suçun hukuki niteliğinin değişmesinden önce haber verilip de savunmasını yapabilecek bir halde bulundurulmadıkça, iddianamede kanuni unsurları gösterilen suçun değindiği kanun hükmünden başkasıyla mahkûm edilemez.

(2) Cezanın artırılmasını veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek haller, ilk defa duruşma sırasında ortaya çıktığında aynı hüküm uygulanır.

(3) Ek savunma verilmesini gerektiren hallerde istem üzerine sanığa ek savunmasını hazırlaması için süre verilir.

(4) Yukarıdaki fıkralarda yazılı bildirimler, varsa müdafie yapılır. Müdafii sanığa tanınan haklardan onun gibi yararlanır.”

uygulanabilmesi için sanığa bu yönde ek savunma sunma imkânı tanınması zorunludur. Bu zorunluluk ceza muhakemesinin temel ilkelerinden biri addedilen “*davasız yargılama olmaz ilkesi*”nin²³² bir gereğidir.

İddianamede sevk maddesinin gösterilmesi zorunluluğunun bir diğer önemi ise, iddianamenin sunulacağı mahkemenin görevli olup olmadığının tespiti açısındandır. Daha evvel görev ve yetkiye ilişkin başlık altında daha detaylı açıkladığımız üzere, Cumhuriyet Savcısı tarafından suça yönelik yapılan tespit ve sevk maddelerindeki ceza miktarlarına göre davanın görüleceği görevli mahkeme belirlenecek ve o mahkemeye hitaben bir iddianame düzenlenecektir. İddianamedeki sevk maddesinin yanlış gösterilmiş olması davanın görevsiz mahkemede açılmasına neden olacak ve görevsiz mahkemenin görevsizlik kararı verip dosyayı görevli mahkemeye göndermesi işlemleri yargılamanın gereksiz yere uzamasına yol açacaktır.²³³

İddianamenin incelenmesinde, anlatılan olaylar ile uygulanması talep edilen kanun maddeleri arasında çelişki varsa, mahkemece, suçun maddesini gösteren rakam değil, iddianamede anlatılan olayın içeriğinin esas alınması gerektiği kabul edilmektedir. Bu konuya ilişkin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Gea Catalán/İspanya kararına göre, iddianamedeki sevk maddesinin rakam olarak yanlış yazılmasına rağmen, hangi maddeden dolayı sanığın suçlandığı iddianamenin içeriğinde “*açıkça*” belirtilmişse ve sanık diğer unsurları gözeterek hangi suçla ilgili olarak hakkında iddianame düzenlendiğini “*net olarak*” bilmekteyse, artık suçlamanın özelliği ve nedenlerine dair “*bilgilendirme hakkı*”nın ihlalinin söz edilemeyecektir.²³⁴ Yargıtay’ın da aynı yönde pek çok kararı mevcuttur.²³⁵

²³² Bir eylemin yargılanmasına geçilebilmesi için, kural olarak o eylemin suç oluşturduğunun ve failinin mahkûmiyetine karar verilmesi gerektiği talebinin Cumhuriyet Savcılığınca iddianamede öne sürülmesini belirten ilkeye “*davasız yargılama olmaz ilkesi*” denir. (Bkz. Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 147; Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 155; Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 112-116; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 75-77; Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt I, s. 100-111.

²³³ Mustafa Tören Yücel, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (YCMK) Karşısında Ceza Adaleti Sisteminin -de facto- Görünümü ve Sosyolojik Çıkmazlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Cilt 18, Sayı 57, Mart 2005, s. 50.

²³⁴ Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Gea Catalán/İspanya, Başvuru No: 19160/91, Karar Tarihi: 10.02.1995, par. 25-30, <https://hudoc.echr.coe.int/tur#%7B%22tabview%22%3A%22document%22%2C%22itemid%22%3A%22001-57919%22%7D> (Erişim Tarihi: 07.07.2024)

²³⁵ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2014/1480 Esas, 2014/18157 Karar, 30.10.2014 Tarihli karar, Kazancı İhtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2017/830 Esas,

İddianamedeki sevk maddelerinin gösterilmemesi ya da hatalı gösterilmesi, yargılamaların uzamasına sebep olmasının yanında,²³⁶ yargılama aşamasında değerlendirilecek “*fiili*” de etkilemektedir. Hükümün konusuna ilişkin CMK’nın 225. maddesinin 1. fıkrasındaki “*Hüküm, ancak iddianamede unsurları gösterilen suçla ilişkin fiil ve faili hakkında verilir.*” kuralı, “*iddianamenin içeriğiyle bağlılık*” şeklinde isimlendirilmekte ve “*davasız yargılama olmaz ilkesi*”nin yasal görünüm biçimlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yargıtay kararlarında da iddianamede yazılı olmayan fiil ve fail hakkında hüküm kurulamayacağı sıklıkla vurgulanmaktadır.²³⁷

Soruşturmaya konu suçun anlatımı sırasında başka bir olayın daha meydana geldiğinden iddianamede bahsedilmesi durumu ise, Cumhuriyet Savcısının o olay hakkında da dava açılmasını istediği şeklinde yorumlanarak yargılama yapılmasını mümkün kılmaz.²³⁸ Cumhuriyet Savcısı her bir fiil ve fail için ayrı ayrı suç tanımına uyacak şekilde olayları anlatıp ayrı ayrı sevk maddelerini belirtmek zorundadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu kararına göre de iddianamede suç oluşturduğu açıklanan fiilin dışına çıkılarak davanın konusu olmayan bir fiilden ötürü muhakeme yapılması ve açılmış olmayan bir davadan da hüküm tesis edilmesi yasaya aykırılık teşkil etmektedir.²³⁹

Son olarak belirtelim ki doktrinde *Gültekin*’e göre, CMK’nın 324 ila 330. maddeleri arasında hüküm altına alınan yargılama giderleri de, iddianamenin iadesi sebebi sayılmasa da, iddianamedeki sevk maddeleri yanında yer almalıdır. Bu görüşe göre, CMK md. 324/2’de “*Hüküm ve kararda yargılama giderlerinin kimlere yükletileceği gösterilir.*” denilmesi sebebiyle, yargılama giderlerinin hangi şüpheliye

2020/6064 Karar, 21.10.2020 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 2014/19639 Esas, 2017/10890 Karar, 15.05.2017 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

²³⁶ Aydın M., **a.g.m.**, s. 376.

²³⁷ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2019/6725 Esas, 2019/9937 Karar, 29.05.2019 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2017/3034 Esas, 2018/11350 Karar, 19.09.2018 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

²³⁸ Yaşar, Otacı, **a.g.e.**, s. 1687.

²³⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2004/8-92 Esas, 2004/125 Karar, 25.05.2004 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024). Aynı yönde bkz. Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2017/1542 Esas, 2020/1233 Karar, 10.03.2020 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

yükletilmesinin talep edildiği Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamede yazılmalıdır ki mahkemenin hüküm kurmasında kolaylık sağlanmış olunsun.²⁴⁰

Ancak biz bu görüşe katılmıyoruz. Zira CMK’da açıkça “*hüküm ve kararda*” denilerek yargılama giderlerine dair konunun kovuşturma evresinde değerlendirilmesi gerektiği ve aynı zamanda Kanunun 324/3. fıkrasında da “*Giderlerin miktarı ... mahkeme başkanı veya hâkim belirler.*” denilerek yargılama giderlerinin miktarının belirlenmesi ve hangi tarafa yükletileceğine dair karar merciinin mahkeme ya da hâkim olduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle kanaatimizce, yargılama giderine dair tespit ve talepte bulunmak hem soruşturma evresine ait bir işlem değildir hem de kanunen Cumhuriyet Savcısının iddianamede yapabileceği bir işlem değildir.

I. Yüklenen Suçun İşlendiği Yer, Tarih ve Zaman Diliminin Gösterilmesi

Cumhuriyet Savcısının hazırladığı iddianamede mutlaka yazılması gereken unsurlardan bir diğeri, “*yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi*”nin gösterilmiş olmasıdır (CMK md. 170/3-i). Şüpheliye isnat edilen suça ilişkin bu bilgilerin iddianamede yer alması, uyuşmazlığın sınırının çizilmesine ve o eylemin başka eylemlerle karışmasının önüne geçilmesine olanak sağlayacaktır.²⁴¹

İlk olarak “*yüklenen suçun işlendiği yer*” kavramını ele alalım. CMK md. 12/1’e göre davaya bakmakla yetkili mahkemenin, suçun işlendiğinin iddia edildiği yer mahkemesi olduğunu daha evvel görev ve yetki konusunda belirtmiştik. Genel yetki kuralı dışında, örneğin, mesafe suçunda olduğu gibi suç birden fazla farklı yerde işlenmişse, teşebbüste son icra hareketi nerede meydana gelmişse, kesintisiz suçlarda kesinti nerede gerçekleşmişse ya da zincirleme suçlarda son suç nerede işlenmişse o yer mahkemeleri yetkili olacaktır (CMK md. 12/2). Bu nedenle iddianamede suçun işlendiği yerin gösterilmesi, öncelikle yetkili mahkemenin tayini açısından son derece önemlidir.

“*Davasız yargılama olmaz ilkesi*” ve sanığın savunma hakkı kapsamında olayın somutlaşmasına olanak tanıyacağından, suçun işlendiği yerin gösterilmesi

²⁴⁰ Gültekin, **a.g.e.**, s. 179.

²⁴¹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 502.

mühimdir.²⁴² Keza iddianameyi tebellüğ edip savunmasını hazırlayacak olan sanık, iddianamede belirtilen bilgilere bakarak savunmasını oluşturacak ve hatta atılı suçun işlendiği yer ve zaman diliminde orada olmadığını dahi kanıtlamaya çalışacaktır.²⁴³

İddianamedeki bir diğer unsur olan “*yüklenen suçun işlendiği tarih*” ise, sanığın sorumluluğunun belirlenmesinde esas alınacaktır. Dava zamanaşımının hesaplanması,²⁴⁴ ceza ehliyeti,²⁴⁵ sanığın akli durumu, mağdurun yaşı, yaş küçüklüğü²⁴⁶ vs. gibi durumlar suçun işlendiği tarihe göre ele alınması gereken konulardır.²⁴⁷ Benzer şekilde af ya da koşullu salıverilmede, örneğin belli bir tarihten sonra işlenen suçlara af veya koşullu salıverilme hükümlerinin uygulanması halinde, yine suçun işlendiği tarih baz alınarak hükümlünün durumu değerlendirilecektir.²⁴⁸

Suçun işlendiği tarihin belirlenmesi, farklı zamanlarda aynı kişiye karşı aynı suçu birden fazla defa işleyen şüphelinin, zincirleme suç hükümleri kapsamında kastının yenilenip yenilenmediğinin tespiti ve değerlendirilmesi açısından da önemlidir.²⁴⁹ Bu konuda Yargıtay “... zincirleme suçlarda suçun işleniş tarihinin zincirleme suçu oluşturan son suçun işlendiği tarih olacağı nazara alındığında; öncelikle suç tarihinin belirlenmesi, sonucuna göre ... tüm deliller birlikte tartışılarak sanıkların hukuki durumlarının belirlenmesi gerekirken ...” diyerek soruşturma evresinde ve iddianame metninde suç tarihinin kesin şekilde tespit edilmesi gerektiğini vurgulamıştır.²⁵⁰

Soruşturmada işlenen suçun tarihinin gün, ay ve yıl olarak net bir biçimde belirlenmesi için Cumhuriyet Savcısı ve kolluk tarafından tüm araştırmalar yapılmalıdır. Suçun işlendiği tarih, açık bir şekilde tespit edilemiyorsa dahi, mümkün

²⁴² Yenidünya, **a.g.m.**, par. 91.

²⁴³ Aydın M., **a.g.m.**, s. 377.

²⁴⁴ İlci, **a.g.m.**, s. 873; Yaşar, Otacı, **a.g.e.**, s. 1688.

²⁴⁵ Haydar Erol, **Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması**, Yayın Matbacılık, 2006, s. 488.

²⁴⁶ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 92.

²⁴⁷ Aydın M., **a.g.m.**, s. 377.

²⁴⁸ Aydın M., **a.g.m.**, s. 377; Erol, **Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması**, s. 488.

²⁴⁹ Ali Burak Uğur, **Kamu Davasının Hazırlanması ve İddianame** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım 2014, s. 85-86.

²⁵⁰ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2021/11536 Esas, 2021/11135 Karar, 30.11.2021 Tarihli karar, Kazancı İhtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

olduğunca kısıtlı bir zaman dilimi şeklinde somutlaştırılmaya çalışılmalıdır.²⁵¹ Örneğin “2023 yılı Mart ayı” gibi belirlenebilir bir tarih dönemi ortaya konulmalıdır.

Suçun işlendiği tarihin belirlenmesine yönelik araştırma yapılmadan “2020 ila 2023 yılları arası” gibi ibarelerin iddianamede yazılması uygun değildir.²⁵² Belirlemenin yapılamadığı böyle bir ihtimalde dahi Cumhuriyet Savcısı, suç tarihini hangi sebeplerle net olarak belirleyemediğini ve belirlemeye yönelik hangi araştırmaları yaptığını iddianamede yazmalıdır.²⁵³ Böyle bir durumda, yargılamayı yapan mahkeme de suçun tarihini gün olarak kesin şekilde tespit edemiyorsa, “şüpheden sanık yararlanır ilkesi” gereğince sanık lehine değerlendirme yapılmalıdır.²⁵⁴

“Yüklenen suçun işlendiği zaman dilimi” kimi suçlar açısından suçun kurucu ögesi, kimisinde ise eyleme bağlı bir artırım sebebi şeklinde kanunda öngörüldüğünden, bu bilginin de iddianamede belirtilmesi gerekmektedir. TCK’nın “Tanımlar” kenar başlıklı 6. maddesinin 1/e fıkrasında “Gece vakti deyiminden; güneşin batmasından bir saat sonra başlayan ve doğmasından bir saat evvele kadar devam eden zaman süresi”nin anlaşılağı hüküm altına alınmıştır. Konut dokunulmazlığını ihlal eden fiilin gece vakti işlenmesi (TCK md. 116/4), hırsızlık suçunun gece vakti işlenmesi (TCK md. 143) ve yağma suçunun gece vakti işlenmesi (TCK md. 149/1-h) halleri, bu suçlar için nitelikli hal olarak kabul edilmiş ve cezada artırım yapılması öngörülmüştür. Bu nedenle bu suçlar yönünden suçun işlendiği zaman dilimi net olarak tespit edilmeli ve mümkünse suçun işlendiği saat de iddianameye yazılmalıdır.²⁵⁵

Bir kez daha görölmektedir ki, suçun işlendiği yer, tarih ve zaman diliminin kesin ve doğru şekilde tespiti için, Cumhuriyet Savcısı ile emrindeki adli kolluğun, tahkikat evraklarını, olay yeri inceleme raporlarını ve düzenlenen tüm tutanakları son derece dikkatli, özenli ve ayrıntılı hazırlamaları mühimdir.²⁵⁶

²⁵¹ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 823.

²⁵² Yenidünya, **a.g.m.**, par. 92.

²⁵³ **A.g.m.**

²⁵⁴ Aydın M., **a.g.m.**, s. 377-378.

²⁵⁵ Gültekin, **a.g.e.**, s. 183; Gümüştay, **a.g.e.**, s. 89.

²⁵⁶ Gültekin, **a.g.e.**, s. 185.

m. Suçun Delillerinin Gösterilmesi

Suç işlendiği haberinin alınması üzerine Cumhuriyet Savcısı, işin gerçeğini araştırmaya başlayacaktır. Cumhuriyet Savcısının, şüpheliye isnat edilen suçun işlenip işlenmediği konusundaki en önemli dayanak noktası delillerdir. Deliller gerek uyuşmazlığın çözümünde gerekse sonuçta gerçeğin ortaya çıkarılmasında temel rol oynarlar.²⁵⁷

“*Delil*” kelimesi, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre “*İnsanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, kanıt*” demektir.²⁵⁸ CMK’da delilin ne olduğu tanımlanmamıştır ama doktrindeki tanımlarına göre, delil, Cumhuriyet Savcısının ceza uyuşmazlığının konusu olan olayı araştırırken bize geçmişini yaşatacağı ve olayın mahkeme önünde canlandırılmasına yarayan yardımcı araçlardır.²⁵⁹ Yani deliller, ceza muhakemesinin konusunu teşkil eden resmi, yeniden oluşturma faaliyetindeki *yap-boz* parçalarının her biridir denilebilir.²⁶⁰

Suç konusu olayın ne olduğunu, yerini, zamanını, nasıl ve niçin olduğunu, ne ile, kime ya da neye karşı işlendiğini, suç failinin kimliğini ve meydana gelen zararı belirlemeye yarayan deliller; hukuka, akla, maddi gerçeğe ve mantığa uygun şekilde olayı temsil eden eşya, bulgu, emare, izler, belge ve tutanaklar ile sanık, tanık ve suçtan zarar gören kişinin beyanlarından oluşan vasıtalarlardır.²⁶¹

Mülga 1412 sayılı CMUK döneminde, delillerin toplanması işinin kovuşturma aşamasında mahkemeler tarafından yapılması yargılamaları çok uzatmaktaydı. Önceki Kanun döneminde Cumhuriyet Savcıları, delil değerlendirmesi konusuna dahil olmadıkları için hazırladıkları iddianamelerde, olayların büyük çoğunluğunu “*delillerin takdiri mahkemeye ait olmak üzere ...*” diyerek mahkemeye işi havale etmekteydiler.²⁶²

²⁵⁷ Yurtcan, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)*, s. 75.

²⁵⁸ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.07.2024)

²⁵⁹ Mustafa Arslantürk, *Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı*, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2022, s. 126.

²⁶⁰ Centel, Zafer, *a.g.e.*, s. 224.

²⁶¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özyayın, Erden Tütüncü, Tok, *a.g.e.*, s. 299; Arslantürk, *a.g.e.*, s. 126; Erol, *Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması*, s. 489.

²⁶² Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık*, Ankara, US-A Yayıncılık, Şubat 1996, s. 12.

CMUK'un aksine, CMK'nın ceza muhakemesi sisteminde ana hedeflerinden biri, mahkemelerin artık delil toplama işi ile uğraşmaması,²⁶³ kovuşturmanın en az emek ve masrafla ve mümkünse tek celsede sonuçlanmasıdır. Bu nedenle Cumhuriyet Savcısı, soruşturma evresinde gerekli tüm araştırmaları yapıp delillerin tamamını eksiksiz şekilde toplayarak bir kanıya varmalıdır.²⁶⁴ Ceza muhakemesinde ispat yükünün kendisinde olduğunu bilen Cumhuriyet Savcısı (iddia makamı)²⁶⁵, delilleri eksiksiz toplamaya çalışacak, delil yasaklarını ve “*şüpheden sanık yararlanır ilkesi*”ni göz önüne alacak ve tüm delillerin yargılama aşamasına kadar emniyet altında tutulmasını sağlayacaktır.

Cumhuriyet Savcısı, delillerden elde ettiği kanı ile yeterli şüpheye ulaşıldığı sonucuna varıyorsa, iddianame düzenlemeli ve CMK md. 170/3-j bendinde açıkça belirtildiği üzere “*suçun delilleri*”nin neler olduğunu hazırladığı iddianamede göstermelidir.

Cumhuriyet Savcısı iddianamede, delillerin nasıl elde edildiklerini ve hukuka uygun olduklarını da belirtmelidir.²⁶⁶ Zira CMK md. 217/2'ye göre “*Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir.*” ve benzer şekilde CMK md. 206/2-a'ya göre hukuka aykırı şekilde elde edilen deliller reddolunacaktır.

Nitekim Yargıtayın da kararlarında “*Ceza muhakemesinin amacı; sosyal düzenin korunması ile kişilerin hak ve özgürlüklerine saygı arasında bir denge kurulması suretiyle hukuken geçerli kanıtlarla hiçbir duraksamaya yer vermeden maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.*”²⁶⁷ denilerek, hukuka aykırı delillerin hüküm verilirken kullanılması halinde meydana gelebilecek zararın, ceza verilmesi ile sağlanacak yarardan daha fazla olduğu hususu vurgulanmış olmaktadır.

²⁶³ İlci, **a.g.m.**, s. 874.

²⁶⁴ Gültekin, **a.g.e.**, s. 187.

²⁶⁵ Karakehya, Arabacı, **a.g.m.**, s. 2072-2073.

²⁶⁶ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 228.

²⁶⁷ Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2015/4628 Esas, 2015/4072 Karar, 09.09.2015 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Gültekin, **a.g.e.**, s. 192.

İddianame metninde, soruşturma sonunda elde edilen delillerinin neler olduğunun teferruatlı bir şekilde gösterilmesine ek olarak,²⁶⁸ bu deliller iddianamenin ekinde incelemeyi yapacak mahkemeye de sunulmalıdır.²⁶⁹ Adil yargılanma hakkı, usul ekonomisi ve ayrıca sanığın kendini kolayca savunabilmesi açısından önemli olması nedeniyle, soruşturma sonunda elde edilen delillerin iddianamede doğru ve eksiksiz şekilde tek tek gösterilmiş olması gerekmektedir.²⁷⁰

n. Şüphelinin Tutukluluk Durumu, Gözaltı ve Tutuklama Tarihleri ile Bunların Sürelerinin Gösterilmesi

Soruşturma evresinde şüpheli hakkında koruma tedbirlerine başvurularak kişinin gözaltına alınması ya da “*kuvvetli şüphe*” varsa tutuklanması mümkündür. Şüpheli hakkında koruma tedbirlerine başvurulduğuna dair bilgiler kovuşturma evresi için önemli olduğundan Cumhuriyet Savcısının düzenleyeceği iddianamede yazılması gereken zorunlu unsurlardan biri “*şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri*”nin gösterilmiş olmasıdır (CMK md. 170/3-k).

CMK’nın 100 vd. maddelerinde şüpheli hakkında tutuklama kararının verilebileceği durumlar ve tutuklama nedenleri detaylı şekilde hüküm altına alınmıştır. Bu hükümlere göre, kuvvetli suç şüphesi olduğuna dair delillerin somut olması ve soruşturma dosyasına göre CMK’daki tutuklama nedenlerinin de varlığı halinde Cumhuriyet Savcısı, sulh ceza hâkimliğinden şüphelinin tutuklanmasına karar verilmesini gerekçeli şekilde ve nedenlerini göstererek talep edebilir (CMK md. 101/1).

Soruşturma aşamasında şüphelinin tutuklu kalabileceği süre, ağır ceza mahkemelerinin görevi dışındaki işler için azami 6 aydır; ağır ceza mahkemelerinin görevine giren işler için ise azami 1 yıldır. Ancak TCK’nın İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümünde tanımlanan suçlar (TCK md. 302 ila 339), Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu olarak

²⁶⁸ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 94.

²⁶⁹ Aydın M., **a.g.m.**, s. 378; Gültekin, **a.g.e.**, s. 186.

²⁷⁰ Gültekin, **a.g.e.**, s. 187; Gümüşay, **a.g.e.**, s. 94.

işlenen suçlar bakımından, azami 1 yıl olan bu süre, en çok 1 yıl 6 ay olabilir ve gerekçesi gösterilerek 6 ay daha uzatılabilir (CMK md. 102/4).

Soruşturma evresinde şüpheli hakkında tutuklama kararı verilmiş olması durumunda ise, Savcının talebi üzerine sulh ceza hâkimliğince, tutukevinde şüphelinin kaldığı zaman içinde ve en geç 30’ar günlük dönemler aralığında şüphelinin tutuklu kalmaya devam edip etmeyeceği değerlendirilerek karara bağlanır (CMK md. 108/1).

Cumhuriyet Savcısının iddianame hazırlaması için aranan şüphe derecesi “*yeterli şüphe*” iken, tutuklama için “*kuvvetli şüphe*” aranmaktadır. Çünkü tutuklama, koruma tedbirlerinden en ağır olanıdır ve kişi özgürlüğünü ortadan kaldırdığı için somut delillere dayanan kuvvetli şüphe gerekmektedir. Şüpheli hakkında tutuklama kararı verilince, iddianame hazırlanması için aranan şüphe derecesi zaten aşılmış olduğundan, Cumhuriyet Savcısı vakit kaybetmeden iddianame düzenlemelidir ve tutukluluk hali, tutuklama tarihi ve süresi iddianamede gösterilmelidir.²⁷¹

CMK md. 91 vd. hükümlerine göre gözaltı, koruma tedbirlerinden bir diğeridir. Soruşturma yönünden zorunlu olması halinde, suç isnadı altındaki kişinin suçu işlediğine dair somut delillerin varlığı ve bu kişinin yakalandıktan sonra Cumhuriyet Savcısı tarafından serbest bırakılmaması durumunda, kanunen, soruşturmanın tamamlanması için şüphelinin gözaltına alınacağı belirtilmiştir (CMK md. 91/2).

Genel olarak gözaltı süresi, şüphelinin yakalandığı yere en yakın hâkim ya da mahkemeye ulaştırılması için mecburi olan azami 12 saatlik süre hariç olmak üzere, yakalama anından itibaren 24 saati geçemez (CMK md. 91/1). Ancak toplu şekilde işlenen suçlarda, delillerin elde edilmesindeki zorluk veya şüpheli konumundaki kişi sayısının fazla olması nedeniyle, Savcı gözaltı süresinin, her defasında 1 günü geçmemek kaydıyla, en fazla 3 gün süreyle uzatılmasını yazılı şekilde emredebilir (CMK md. 91/3). Bu durumda toplu şekilde işlenen suçlarda şüpheli, en fazla 4 günün sonunda sorguya çekilecektir (CMK md. 91/7).

²⁷¹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 365.

Gözaltı ve tutuklamaya dair bilgiler, yargılama neticesinde sanık hakkında hüküm kurulurken mahkemece bilinmesi gereken bilgilerdir. Zira mahkemece sanık hakkında mahkûmiyet kararı verilirse, hürriyeti bağlayıcı olan gözaltı ve tutuklama hallerinde geçirilen süreler, sanığın cezasından mahsup edilecektir (TCK md. 63²⁷²). Ya da sanık hakkında ceza hükmü dışında bir hüküm kurulması halinde sanık, gözaltı ve tutuklama hallerinde geçirdiği süreler nedeniyle CMK'nın 141 ila 144 arası maddelerine binaen²⁷³ tazminat talep edebilecektir.²⁷⁴ Gözaltı ve tutuklamaya dair bilgilerin kovuşturma evresi sonunda mahsup ya da tazminat hesabına etkisi olacağından, soruşturma evresindeki durumları iddianamede detaylı gösterilmelidir.

²⁷² 12.03.2024 tarih ve 32487 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe giren 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 37. maddesinin 3/a fıkrasıyla TCK md. 63'te eski hali ile yer alan "yüz" ibaresi "beş yüz" şeklinde değiştirilmiştir ve TCK'nın 63. maddesinin son hali şu şekildedir:

"Hüküm kesinleşmeden önce gerçekleşen ve şahsi hürriyeti sınırlama sonucunu doğuran bütün haller nedeniyle geçirilmiş süreler, hükmolunan hapis cezasından indirilir. Adli para cezasına hükmedilmesi durumunda, bir gün beş yüz Türk Lirası sayılmak üzere, bu cezadan indirim yapılır."

²⁷³ CMK md. 141/1:

"Suç soruşturması veya kovuşturması sırasında;

a) Kanunlarda belirtilen koşullar dışında yakalanan, tutuklanan veya tutukluluğunun devamına karar verilen,

b) Kanuni gözaltı süresi içinde hâkim önüne çıkarılmayan,

c) Kanuni hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan,

d) Kanuna uygun olarak tutuklandığı halde makul sürede yargılama mercii huzuruna çıkarılmayan ve bu süre içinde hakkında hüküm verilmeyen,

e) Kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,

f) Mahkûm olup da gözaltı ve tutuklulukta geçirdiği süreleri, hükümlülük sürelerinden fazla olan veya işlediği suç için kanunda öngörülen cezanın sadece para cezası olması nedeniyle zorunlu olarak bu cezayla cezalandırılan,

g) Yakalama veya tutuklama nedenleri ve haklarındaki suçlamalar kendilerine, yazıyla veya bunun hemen olanaklı bulunmadığı hallerde sözle açıklanmayan,

h) Yakalanmaları veya tutuklanmaları yakınlarına bildirilmeyen,

i) Hakkındaki arama kararı ölçüsüz bir şekilde gerçekleştirilen,

j) Eşyasına veya diğer malvarlığı değerlerine, koşulları oluşmadığı halde elkonulan veya korunması için gerekli tedbirler alınmayan ya da eşyası veya diğer malvarlığı değerleri amaç dışı kullanılan veya zamanında geri verilmeyen,

k) Yakalama, adli kontrol veya tutuklama işlemine karşı Kanunda öngörülen başvuru imkanlarından yararlandırılmayan,

l) Konutunu terk etmemek veya uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla hastaneye yatmak dahil, tedavi veya muayene tedbirlerine tabi olmak ve bunları kabul etmek şeklindeki adli kontrol yükümlülükleri uygulandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen,

Kişiler, maddi ve manevi her türlü zararlarını, Devletten isteyebilirler."

CMK md. 144:

"Kanuna uygun olarak yakalanan, adli kontrol altına alınan veya tutuklanan kişilerden aşağıda belirtilenler tazminat isteyemezler: ...

c) Genel veya özel af, şikâyetten vazgeçme, uzlaşma gibi nedenlerle hakkında kovuşturmaya yer olmadığına veya davanın düşmesine karar verilen veya kamu davası geçici olarak durdurulan veya kamu davası ertelenen veya düşürülenler. ..."

²⁷⁴ Aydın M., **a.g.m.**, s. 378; Gültekin, "İddianamenin İadesi", s. 51; İlci, **a.g.m.**, s. 874.

Keza yine, CMK md. 331/2'ye göre²⁷⁵ tutukluluk hali adli tatil süresince ivedi işlerden sayıldığı için ve CMK md. 102'deki tutuklulukta geçecek süreye ilişkin hesapların yapılabilmesi için de Cumhuriyet Savcısının hazırladığı iddianamenin gözaltı ve tutukluluğa dair bilgileri içermesi mühimdir.²⁷⁶

o. Suçu Oluşturan Olayların Mevcut Delillerle İlişkilendirilerek Açıklanması

İddianamenin unsurlarından bir diğeri, şüpheliye atfedilen suçun delillerle ilişkilendirilerek gösterilmesi gerekliliğidir. Bu unsur CMK md. 170/4'te *“İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır; yüklenen suçu oluşturan olaylar ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere yer verilmez.”* şeklinde hüküm altına alınmıştır.

Kovuşturmanın hukuka uygun ve makul sürede tamamlanabilmesi ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için soruşturma aşamasında delillerin en iyi şekilde elde edilmesi ve kaybolmasının önüne geçilmesi zorunludur. Bu nedenle CMK md. 170/4'te iddianamenin unsurları açısından getirilen bu yeni hüküm yerindedir ve CMK bakımından en önemli düzenlemelerden biridir.

Zira 1412 sayılı CMUK'ta delillerin olaylarla ilişkilendirilerek açıklanmasına dair bir düzenleme mevcut değildi. Bu yüzden uygulamada bazı iddianamelerde salt müşteki ve şüpheli ifadelerinin alıntılanmasıyla yetinilerek ve yalnızca bu delillere dayanılarak iddianame düzenlendiği görülmekteydi.²⁷⁷ 5271 sayılı CMK'nın amaçladığı şeylerden biri de bu tür özensiz uygulamalara son vermektir.²⁷⁸

Soruşturma evresinde şüpheliye isnat edilen suça ilişkin öncelikle meydana gelen olayların tespit edilmesi ve bu olaylara ilişkin delillerin toplanması gerekmektedir. Ardından da toplanan delillerin hangi olaya ilişkin delil olduğu

²⁷⁵ CMK md. 331/2:

“Soruşturma ile tutuklu işlere ilişkin kovuşturmaların ve ivedi sayılacak diğer hususların tatil süresi içinde ne suretle yerine getirileceği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenir.”

²⁷⁶ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 504.

²⁷⁷ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 98; İlci, **a.g.m.**, s. 880.

²⁷⁸ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 98.

soruşturma dosyasında belirtilip Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianame düzenlenirken olaylar ile mevcut deliller arasındaki bağlantı noktaları açıkça gösterilmelidir.²⁷⁹ Ancak bunun için söz konusu delillerin “*elde edilmiş*” olması gereklidir.

Kanunda bahsi geçen “*mevcut delil*” ifadesinden, Cumhuriyet Savcısı tarafından ulaşılması mümkün olan, ancak eksik soruşturma yapılması nedeniyle ulaşılamayan delil anlaşılmalıdır.²⁸⁰ “*İlişkilendirerek açıklama*” ise bir anlamda deliller ile eylemleri, yorum katarak bağlı ve ilintili duruma getirmek demektir.

Cumhuriyet Savcısının hazırladığı iddianamede delillerin tartışıldığı bir bölüm olmalıdır ve ancak böyle bir tartışma neticesinde Savcının somut olaya ilişkin görüşü ve talebi anlaşılabilir.²⁸¹ İddianamede ulaşılan sonuca, hangi delillerin kullanılması sonucu ulaşıldığı net bir biçimde açıklanınca, yeterli suç şüphesinin varlığı da bir nevi kanıtlanmış olacaktır.²⁸² Yalnızca suça konu olayların alt alta sayılıp “*Delillerin takdiri sayın mahkemeye aittir*” şeklindeki kalıplaşmış ifadelerle iddianame düzenlenmesi²⁸³ ve soyut ve genel ibarelerle olayların geçirilmesi, “*Davasız yargılama olmaz ilkesi*”ne zarar verecektir.²⁸⁴

08.07.2021 kabul tarihli 7331 sayılı “*Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile CMK’nın 170. maddesinin 4. fıkrasına eklendiği üzere,²⁸⁵ soruşturma evresindeki her delile ya da her olaya iddianamede yer verilmemesi gerekir. Bunlar Cumhuriyet Savcısı tarafından hukukçu gözüyle bir süzgeçten geçirilecek ve olaylarla ya da delillerle ilgisi olmayan lüzumsuz bilgiler elenerek iddianamede yer almayacaktır. Aksi halde şüpheli ya da dosyada bahsi geçen diğer kişilerin gereksiz ve rencide edici bilgilerinin soruşturma

²⁷⁹ Ahmet Gökçen, M. Emin Alşahin, Kerim Çakır, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Mayıs 2024, s. 615.

²⁸⁰ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1361; Gültekin, **a.g.e.**, s. 212.

²⁸¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 626; Yenidünya, **a.g.m.**, par. 97.

²⁸² Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 472.

²⁸³ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 96; Aydın M., **a.g.m.**, s. 378, 388; Karakurt, **a.g.m.**, s. 185; İlci, **a.g.m.**, s. 873.

²⁸⁴ Erol, **Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması**, s. 489.

²⁸⁵ 08.07.2021 kabul tarihli ve 31541 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 7331 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 19. maddesiyle, CMK’nın 170. maddesinin 4. fıkrasında yer alan “*açıklanır.*” ibaresi “*açıklanır; yüklenen suçu oluşturan olaylar ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere yer verilmez.*” şeklinde değiştirilmiştir.

dosyasına girmesi ihtimali ve bu kişilerin özel hayatlarının gizliliğinin ihlali tehlikesi doğabilecektir.²⁸⁶ 2021 tarihli değişiklik öncesi dahi Yargıtay tarafından da kabul edildiği üzere, kişilerin özel hayatının iddianame ile ifşa edilmesi halinde, mağdur olan kişiye manevi tazminat ödenmesi gerekmektedir.²⁸⁷

CMK'nın 170. maddesinin 4. fıkrasının, şüphelinin, hakkında açılan kamu davasında kendisini savunması için hazır olma imkânına kavuşması ve Cumhuriyet Savcısının da şüpheli hakkında açtığı kamu davasındaki haklılığını ortaya koyabilmesi açısından ceza muhakemesi sistemimize katkısı büyüktür. Bu sayede Cumhuriyet Savcısı iddiasını somutlaştırmış olacak ve sanığın da savunma hakkına zarar gelmeyecektir. Söz konusu maddenin önemini Yargıtay da *“Ceza muhakemesinin konusunu ve hükmün sınırlarını oluşturan iddianamede, sanığın gerçekleştirdiği iddia olunan eylemin delillerle bağlantısı açıkça gösterilmelidir.”*²⁸⁸ diyerek pekiştirmektedir.

p. Şüphelinin Lehine Olan Hususların da İleri Sürülmesi

İddianamenin unsurlarından biri olan CMK md. 170/5'e göre *“İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür.”* Cumhuriyet Savcısının soruşturma aşamasında şüpheli konumundaki kişinin lehine ve aleyhine olan kanıtları toplayarak onun haklarını

²⁸⁶ Çelik, Albayrak, **a.g.e.**, s. 519-520; Yaşar, Otacı, **a.g.e.**, s. 1688-1689; Safa Ogün Aslan, **İddianamenin İadesi (CMK md. 174)** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2023, s. 69.

²⁸⁷ *“Ceza yargılama mevzuatımızda kişilerin gizli veya özel hayatı ile ilgili kabul edilebilecek bilgiler ile kişilerin onur ve saygınlığını zedeleyecek ifade ve ibarelerin iddianamede bulunmasını yasaklayıcı pozitif bir hukuk kuralı bulunmamaktadır. ... Cumhuriyet Savcıları da, zorunluluk ve gereklilik ilkelerine uygun hareketle özenli davranmalı, kişilerin gizli veya özel hayat alanına ait olan, haberleşme içerikleri, kişiler arasındaki konuşmalar, özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerle ilgili bilgi ve belgelere iddianame içeriğinde yer vermelerinin gerekli olması halinde, maruz kalınan suçlar bakımından kişilerin onur ve saygınlığını en az zedeleyecek şekilde yer vermeli, zorunluluk ve gereklilik bulunmadıkça yer vermemelidir. ... (D)avacının iddiaları değerlendirildiğinde, iddianamede mağdur olarak gösterilen davacı hakkında tutulan fişleme kayıtlarının iddianamede aynen yer alması, içeriğiyle ilgili hiçbir değerlendirme yapılmaksızın ve değer yargısında bulunulmaksızın CMK'nın 141/3. fıkrası uyarınca tazminatı gerektirmektedir. Zira sanıklara isnat edilen suç gözetildiğinde, bu kayıtların iddianamede aynen yer alması gerekmediği gibi, aynen yer almasında kamusal bir yarar da bulunmamaktadır. ... Devletin kusursuz sorumluluğu söz konusu olup, ... bu tür zararların ... Devlet tarafından karşılanması gerekmektedir.”* (Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 2015/13049 Esas, 2015/17584 Karar, 11.11.2015 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/2015-17584/12-Ceza-Dairesi-2015-13049-E,-2015-17584-K,-11112015-T_xxvid5228365_xxmid5228365_search#5228365 (Erişim Tarihi: 24.07.2024))

²⁸⁸ Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2011/57096 Esas, 2011/37787 Karar, 27.10.2007 Tarihli karar, Yayla, **a.g.e.**, s. 129, dn. 364.

koruması, CMK md. 160/2'ye göre maddi gerçeğin bulunması ve adil yargılanma yapılması için gereklidir.

5271 sayılı CMK'nın yürürlüğe girmesi ile Mülga 1412 sayılı CMUK döneminde düşünülmesi dahi olanaksız bir kural, yani Cumhuriyet Savcısının şüphelinin lehine olan hususları da ileri sürmesi zorunluluğu, insan haklarının korunması ve adil yargılama adına Türk yargısının hizmetine sunulmuştur.²⁸⁹

Cumhuriyet Savcısının eksiksiz bir iddianame sunması için sonuç kısmında, toplanan delillerden şüphelinin aleyhine olanlarının yanında lehine olanlarının da yazılması gerekmektedir. Ancak uygulamada genellikle Cumhuriyet Savcılarının iddianamede şüphelinin lehine olan hususlara yer vermedikleri görülmektedir.²⁹⁰

Şüphelinin lehine olan hususlara örnek olarak, şüphelinin cezai sorumluluğunu azaltan veya ortadan kaldıran nedenlerin varlığı,²⁹¹ soruşturma aşamasında toplanan delillerden hukuka aykırı olarak elde edilenlerin olması, hukuka uygunluk nedeni olabilecek hususların olayda olması ya da etkin pişmanlık hükümlerinin uygulanabileceği hususların varlığı gibi durumlar gösterilebilir.²⁹²

Dosyada hukuka uygun olmayan şekilde elde edilmiş bir kanıtın olması halinde, Cumhuriyet Savcısının iddianamede bu kanıtı göstermesi ve hukuka aykırı olarak elde edildiğini de özellikle belirtmesi gerekmektedir.²⁹³ Zira bu delilin hukuka uygun olmayan şekilde toplanmış olması şüphelinin lehine olan bir durumdur ve hukuka aykırı elde edilen delil muhakeme aşamasında kesinlikle kullanılamayacaktır. Bu delilin kullanılması “*mutlak bozma sebebi*” oluşturacaktır (CMK md. 289/1-i). Görülüyor ki, soruşturma evresinde şüphelinin haklarının güvencesi de yine Cumhuriyet Savcısıdır.

²⁸⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 627.

²⁹⁰ Murat Volkan Dülger, Şaban Cankat Taşkın, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2023, s. 681.

²⁹¹ Aydın M., **a.g.m.**, s. 379.

²⁹² Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 479.

²⁹³ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 99. Bu konuda doktrinde *Köken* ise aksi görüştedir; Cumhuriyet Savcısının hukuka aykırı delilleri iddianameye hiç yazmaması gerektiğini, iddianame hazırlanırken bunların dikkate alınmaması gerektiğini, çünkü Cumhuriyet Savcısının hukuka aykırı delillerden yararlanamayacak olması nedeniyle delil değeri taşımayan bu hususların iddianamede belirtilmesinin de anlamı olmayacağı görüşündedir. Detaylı bilgi için bkz. Enes Köken, “Yeni CMK Sisteminde Soruşturma Evresi ve İddianame”, **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, Nisan 2021, s. 392-394.

Cumhuriyet Savcısı, şüphelinin suçla ilgili yargılanmasını istediği sevk maddelerinin yanında, şüphelinin lehine delil elde etmişse, bu lehe olan delilleri ve uygulanmasını talep ettiği lehe kanun maddelerini de iddianamede yazmalıdır. Örneğin, teşebbüs, meşru savunma, yaş küçüklüğü, haksız tahrik, cezada indirim yapılmasını gerektiren şahsi nedenler gibi sanığın suçunun sabit olması halinde cezada indirim öngören durumların, Cumhuriyet Savcısı tarafından mahkemeye sunulan iddianamede gösterilmesi gerekmektedir.²⁹⁴

İddianamenin incelenmesi üzere sunulduğu mahkeme, iddianamenin unsurlarında eksiklik olup olmadığını kontrol ederken, CMK md. 170/5 gereğince şüphelinin lehine olan delillerin de toplanıp toplanmadığı hususunu inceleyecektir. Ancak mahkeme bunu yaparken, sadece Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamede yazılan hususlar ve soruşturma dosyası çerçevesinde değerlendirme yapabilecektir. Mahkeme, iddianame inceleme yetkisini aşarak bizzat kendisi yeni bir araştırmaya girişemeyecektir.²⁹⁵

r. Suça Dair Hükmedilmesi İstenen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Belirtilmesi

İddianamede yazılması gereken unsurlardan sonuncusu, CMK md. 170/6'da düzenlenen hükümdür. Buna göre *“İddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği; suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbiri açıkça belirtilir.”*

İddianamede Cumhuriyet Savcısının, şüpheli kişi aleyhinde uygulanmasını talep ettiği ceza ve güvenlik tedbirleri açık ve anlaşılır şekilde gösterilmelidir. Cumhuriyet Savcısı şüpheli hakkında ceza verilmesini veya güvenlik tedbiri uygulanmasını isteyebileceği gibi hem ceza verilmesini hem de güvenlik tedbiri uygulanmasını da isteyebilir.²⁹⁶ Cumhuriyet Savcısının iddianamede, şüpheli

²⁹⁴ Gültekin, **a.g.e.**, s. 215.

²⁹⁵ Karakurt, **a.g.m.**, s. 186.

²⁹⁶ Gümüştay, **a.g.e.**, s. 99.

hakkındaki delilleri ve olayları açıklayıp, uygulanacak ceza ve güvenlik tedbirinin takdirini yargılamayı yapacak mahkemeye bırakması yerinde olmayacaktır.

5237 sayılı TCK'nın Birinci Kitap Üçüncü Kısım Birinci ve İkinci Bölümünde, uygulanabilecek cezalar ve güvenlik tedbirleri hüküm altına alınmıştır. Buna göre cezalar, hapis veya adli para cezası olabilir (TCK md. 45 ila 52). Güvenlik tedbirleri ise, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma (TCK md. 53), eşya müsaderesi (TCK md. 54), kazanç müsaderesi (TCK md. 55), çocuklara özgü güvenlik tedbirleri (TCK md. 56), akıl hastalarına özgü güvenlik tedbirleri (TCK md. 57), alkol ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde bağımlısı kişiler hakkındaki güvenlik tedbirleri (TCK md. 57/7), sınır dışı edilme (TCK md. 59) ve tüzel kişiler hakkında güvenlik tedbirleri (TCK md. 60) şeklinde olmak üzere kanunda tek tek sayılmıştır.

İddianamede, suç dolayısıyla öngörülen ve hükmedilmesi talep edilen ceza ve güvenlik tedbirlerinin gösterilmesi zorunluluğu, şüphelinin kendisi hakkında talep edilen ceza ve/veya güvenlik tedbirinin ne olduğunu öğrenmesinin yanında, yargılama aşaması için savunmasını hazırlaması konusunda da kolaylık sağlayacaktır.²⁹⁷

Benzer şekilde iddianamede CMK md. 170/6'da gösterilen unsurun belirtilmesi, zorunlu müdafilik sisteminin işlerliği açısından da kolaylık getirecektir. CMK'ya göre asgari sınırı 5 yıldan fazla hapis cezasını gerektiren suçlar açısından ve 18 yaşından küçük yahut kendisini savunamayacak derecede malul veya sağır ve dilsiz olan şüpheli veya sanığa, zorunlu müdafilik kurumu gereğince baro tarafından bir müdafî görevlendirileceği belirtilmiştir (CMK md. 150). Buna göre Cumhuriyet Savcısının, uygulanmasını talep ettiği ceza ve güvenlik tedbirlerini iddianamede göstermesi, yargılama aşamasında sanığa müdafî tayini yapılabilmesi açısından da pratiklik sağlayacaktır.²⁹⁸

B. İddianame Yerine Geçen Belgeler

Ceza muhakemesi sistemimizde kamu davasını açma görevinin yalnız Cumhuriyet Savcısına ait olduğunu daha evvel belirtmiştik. CMK her ne kadar bu

²⁹⁷ A.g.e., s. 100.

²⁹⁸ Karakurt, a.g.m., s. 186-187.

tekeli Cumhuriyet Savcılarına vermiş ise de birtakım kanunlarla bu duruma istisnalar getirilmiştir. Bu istisnalara göre Cumhuriyet Savcısı tarafından düzenlenmeyen bazı belgelere dayanılarak da kamu davası açılabilir. ²⁹⁹ Bunlara doktrinde ve uygulamada “*iddianame yerine geçen belgeler*”, ³⁰⁰ “*dava açan iddianame yerine geçen belgeler*” ³⁰¹ veya “*iddianame hükmünde olan belgeler*” ³⁰² adı verilmektedir.

CMK md. 191’e bakıldığında, iddianame yerine geçen belgelerin salt uygulamada ya da doktrinde kullanılan bir terim olmadığı ve kanun koyucunun da bu ifadeyi kullandığı görülmektedir. Söz konusu madde “*Duruşmanın Başlaması*”na yönelik bir düzenleme olup 3. fıkrasının ³⁰³ (b) bendinde “*İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır.*” denilerek, bu tür belgelerin varlığı Kanunda da kabul edilmiş olmaktadır.

Yine benzer şekilde önödemeye ilişkin düzenleme içeren TCK’nın 75. maddesinin 2. fıkrasında “*Özel kanun hükümleri gereğince işin doğrudan mahkemeye intikal etmesi halinde de ...*” denilerek her zaman Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianame düzenlenmesi ile yargılama faaliyetinin başlamadığı satır arasında dile getirilmiştir.

Benzer şekilde 2797 sayılı Yargıtay Kanunu md. 14/3-a’da “*Daireler arasındaki iş bölümünün belirlenmesinde mahkeme kararındaki nitelendirme, mahkûmiyet dışındaki kararlarda ise iddianamede veya iddianame yerine geçen belgedeki nitelendirme esas alınır.*” denilmesi; 6216 sayılı “*Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun*” md. 57/3’te “*Yüce Divan, 5271 sayılı Kanundaki iddianamenin iadesi sebeplerinden başka esaslı hukuka aykırı*

²⁹⁹ Gümüştay, **a.g.e.**, s. 62.

³⁰⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 474; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 500; Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 638; Aydın M., **a.g.e.**, s. 94-95.

³⁰¹ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 330.

³⁰² Gültekin, **a.g.e.**, s. 100.

³⁰³ CMK md. 191/3:

“*Duruşmada, sırasıyla;*

a) *Sanığın açık kimliği saptanır, kişisel ve ekonomik durumu hakkında kendisinden bilgi alınır,*

b) *İddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır,*

c) *Sanığa, yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu ve 147. maddede belirtilen diğer hakları bildirilir,*

d) *Sanık açıklamada bulunmaya hazır olduğunu bildirdiğinde, usulüne göre sorgusu yapılır.”*

hallerin bulunması halinde de iddianamenin veya iddianame yerine geçen belgelerin iadesine karar verebilir.” denilmesi ve 05.08.2017 tarihli 30145 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “*Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma Yönetmeliği*” md. 22/1-c’de “*Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianame düzenlenmeksizin, iddianame yerine geçen belge ile doğrudan mahkeme önüne gelen...*” denilmesi ile “*iddianame yerine geçen belge*” teriminin mevzuatımızda sıkça kullanıldığını görmekteyiz.

İddianame yerine geçen belgelerin düzenlenmesi için idari merciler birtakım araştırmalar yapmaktadır ve bu araştırma faaliyetleri bir anlamda CMK’daki soruşturma işlemleri gibidir.³⁰⁴ İddianame yerine geçen belgelerin hazırlanmasında, bir tür idari kurul, kişi ya da merci, soruşturma makamı yerine geçmektedir³⁰⁵ ve bu belgeler genel olarak kurum müracaatları yahut kollukça tutulan tutanaklar olmaktadır.³⁰⁶ Örneğin Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesine birtakım kamu görevlileri ile ilgili açılan davalarda TBMM tarafından düzenlenen belgeler, iddianame yerine geçen belgelerdendir.³⁰⁷

Yine 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu md. 53/c’ye³⁰⁸ göre araştırmalar sonucunda personelin suç işlediğine ilişkin yeterli delil mevcutsa yargılama yapılması için lüzum-u muhakeme kararı verilmekte ve bu karar, direkt olarak

³⁰⁴ Gültekin, **a.g.e.**, s. 101.

³⁰⁵ Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası: İddianame Yerine Geçen Belge”, s. 251.

³⁰⁶ Özkan Gültekin, “İddianame Yerine Geçen Belgeler İddianamenin İadesine Konu Olabilir Mi?”, **Adalet Dergisi**, Sayı 37, Mayıs 2010, s. 152-153.

³⁰⁷ Mustafa Özen, “1982 Anayasasına Göre Yüce Divan Yargılamasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 3, Sayı 17, Ocak 2008, s. 29; Köken, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası: İddianame Yerine Geçen Belge”, s. 253.

³⁰⁸ 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu md. 53/c:

“Yükseköğretim üst kuruluşları başkan ve üyeleri ile yükseköğretim kurumları yöneticilerinin, kadrolu ve sözleşmeli öğretim elemanlarının ve bu kuruluş ve kurumların 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na tabi memurlarının görevleri dolayısıyla ya da görevlerini yaptıkları sırada işledikleri ileri sürülen suçlar hakkında yetkili makamlarca inceleme başlatılabilir, inceleme sonucunda soruşturma açılmasına karar verilmesi ya da doğrudan soruşturma başlatılması halinde aşağıdaki hükümler uygulanır: ...

(4) ... Lüzum-u muhakemesi kesinleşen Yükseköğretim Kurulu ve Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyelerinin yargılanması Yargıtay ilgili ceza dairesine, temyiz incelemesi Ceza Genel Kuruluna, diğer görevlilerin yargılanmaları suçun işlendiği yer adliye mahkemelerine aittir. ...

(6) Yükseköğretim Kurulu Başkanı ve rektörler hakkında 19.04.1990 tarihli ve 3628 sayılı *Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu* kapsamına giren suçlarından dolayı yapılacak ceza soruşturmasında yukarıda belirtilen ceza kovuşturması usulü tatbik edilir. ...

(7) İdeolojik amaçlarla Anayasada yer alan temel hak ve hürriyetleri, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü veya dil, ırk, sınıf, din ve mezhep ayrılığına dayanılarak nitelikleri Anayasada belirtilen Cumhuriyeti ortadan kaldırmak maksadıyla işlenen suçlarla bunlara irtibatlı suçlar, öğrenme ve öğretme hürriyetini doğrudan veya dolaylı olarak kısıtlayan, kurumların sükun, huzur ve çalışma düzenini bozan boykot, işgal, engelleme, bunları teşvik ve tahrik, anarşik ve ideolojik olaylara ilişkin suçlar ile ağır cezayı gerektiren suçüstü hallerinde, yukarıda yazılı usuller uygulanmaz; bu hallerde kovuşturmayı Cumhuriyet Savcısı doğrudan yapar. ...”

mahkemeye gönderilip kamu davası açılmasına sebep olduğundan iddianame yerine geçen belgelerden sayılmaktadır.³⁰⁹

Yargıtay da “CMK’nın 225/1. maddesine göre hükmün konusunun iddianamede anlatılan eylemlerle sınırlı bulunması, somut olayda; ... Üniversitesi Rektörlüğünce oluşturulan Yetkili Kurulun ... lüzum-u muhakeme kararının ve Danıştay ... onama kararının, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu gereği iddianame yerine geçen belge olması ve iddianamenin hüküm ve sonuçlarını doğurması ...”³¹⁰ diyerek lüzum-u muhakeme kararlarının iddianame yerine geçen belgelerden olduğunu açıkça belirtmektedir.

İddianame yerine geçen belgelere bir diğer örnek, 2004 sayılı İcra ve İflas Kanunu’nun cezai hükümlerinden biri olan 349/1. maddesine³¹¹ istinaden mağdur tarafından direkt mahkemesine verilen şikâyet dilekçeleridir.³¹² Bu dilekçeler ile kişi hakkında doğrudan kovuşturma yapılabilir. Keza Yargıtay da “Ceza muhakemesi hukukumuzda mahkemelerce bir yargılama faaliyetinin yapılabilmesi ve hüküm kurulabilmesi için yargılamaya konu edilecek eylemle ilgili usulüne uygun olarak açılmış bir ceza davası bulunması gerekmektedir. CMK’nın 170/1. maddesi uyarınca ceza davası, dava açan belge niteliğindeki icra ceza mahkemesine verilen şikâyet dilekçesi, son soruşturmanın açılması kararı gibi istisnai hükümler dışında, kural olarak Cumhuriyet Savcısı tarafından düzenlenecek bir iddianame ile açılır.”³¹³ diyerek icra mahkemesine müştekice sunulan bu tür şikâyet dilekçelerinin iddianame yerine geçen belge olduğunu söylemiştir.³¹⁴

³⁰⁹ Gültekin, “İddianame Yerine Geçen Belgeler İddianamenin İadesine Konu Olabilir Mi?”, s. 156.

³¹⁰ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2015/38237 Esas, 2017/10555 Karar, 09.10.2017 Tarihli karar, <https://www.kanunum.com/YargK/2017-10555/18-Ceza-Dairesi-2015-38237-E-2017-10555-K-09-10-2017-T-xxxvid17563234> (Erişim Tarihi: 12.06.2024)

³¹¹ İİK md. 349/1:

“Şikâyet dilekçe ile veya şifahi beyanla yapılır. Dilekçeyi veya dava beyanını alan icra mahkemesi duruşma için hemen bir gün tayin edip şikâyetçinin imzasını alır ve maznuna celpname gönderir. Şahit gösterilmişse o da celbolunur.”

³¹² Yakup Duranoğlu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri Sonucunda Düzenlenen İddianame ve İddianame Yerine Geçen Belgelerin İadesi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 30, Sayı 1, Mart 2022, s. 37.

³¹³ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2014/30216 Esas, 2018/2886 Karar, 15.03.2018 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

³¹⁴ Aynı yönde bkz. “(Ç)özümlemesi gereken uyuşmazlık; İcra İflas Yasası’nın 331. maddesine aykırı davranma suçundan iddianame ile açılan bir davada, müştekinin mazeretsiz olarak herhangi bir oturuma katılmaması halinde ... şikâyet hakkının düşmesine karar verilip verilemeyeceğine ilişkindir. ... Bu suçlarla ilgili dava açma yöntemi, ... yetkili kılınan İcra Ceza Mahkemesine yapılmalı ve bu suçlarla ilgili soruşturmalarda 5271 sayılı Yasa hükümleri değil, İY hükümleri uygulanmalıdır. ... Şikâyete tabi olduğu belirtilen bu suçlarla ilgili olarak, şikâyetin doğrudan İcra

Doktrinde idari mercilerin, iddianame yerine geçen belgelerin hazırlık aşamasındaki araştırma faaliyetleri sırasında, hakkında suç iddiası olan kişinin “şüpheli” sıfatını alması eleştirilmekte ve bunun CMK’da “şüpheli” tanımının yapıldığı 2. madde³¹⁵ ile uyumlu olmadığı görüşü ileri sürülmektedir.³¹⁶ Keza iddianame yerine geçen belgelerin hazırlanması sırasında, kişinin CMK’da düzenlenen zorunlu müdafilik kurumundan da yararlandırılmadığı ve kişilerin savunmaları alınmaksızın doğrudan mahkemeye intikal ettirilmeleri de başka bir eleştiri konusu yapılmaktadır.³¹⁷

C. İddianamenin Değerlendirilme Süreci

1. İddianameyi İncelemeye Yetkili Makam

Soruşturma evresinin sonunda Cumhuriyet Savcısı, düzenlediği iddianame ve soruşturmaya dair evrakları, değerlendirip bir karar vermesi üzere mahkemeye sunmaktadır. Bu mahkeme, esas yargılamayı yapacak olan yetkili ve görevli mahkemedir (CMK md. 170/3, 174/1). “Yetkili ve görevli mahkeme” deyiminden hangi mahkemelerin anlaşılması gerektiğini ve “yetki” ile “görev” kavramlarını, daha evvel iddianamenin unsurları başlığı altında detaylı şekilde açıkladığımızdan burada tekrar etmiyoruz.

Ceza Mahkemesine yapılması gerektiğinden, 5271 sayılı Yasa’nın 170. maddesi uyarınca iddianame düzenlenmesine gerek bulunmamaktadır. ... somut olayda davanın iddianame ile açılmış olmasında isabet bulunmamaktadır. ... müştekinin C.Savcılığı’na verdiği şikâyet dilekçesinin İcra Ceza Mahkemesine gönderilmek yerine iddianame düzenlenerek dava açılmış olması müşteki aleyhine sonuç doğurmayacaktır. Ancak, şikâyet dilekçesiyle açılması gereken davanın usulüne uygun olmayacak bir biçimde iddianame ile açılmış olması, davayı kamu davası niteliğine de dönüştürmeyecektir. Bu nedenle, ... müşteki vekilinin ... tarihli oturuma herhangi bir mazeret bildirmeden katılmamasından dolayı yerel mahkemece müştekinin şikâyet hakkının düşmesine karar verilmesi gerekirken ...” (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2009/16.HD-154 Esas, 2009/282 Karar, 08.12.2009 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/125227/Ceza-Genel-Kurulu-2009-16HD-154-E,-2009-282-K,-08122009-T_xxvid2262728_xxmid2262728_search#2262728 (Erişim Tarihi: 18.06.2024))

³¹⁵ CMK md. 2/1-a:

“Şüpheli: Soruşturma evresinde, suç şüphesi altında bulunan kişiyi, ... ifade eder.”

³¹⁶ Doktrinde Gültekin bu konuda, kanun koyucunun Cumhuriyet Savcısına bile kamu davası açıp açmaması için yeterli derecede şüphe olup olmadığını araştırma yükümlülüğü vermişken, idari bir merci tarafından şüphenin yoğunluğunun takdirinin adil olmayacağını; idari mercilerce yapılan araştırmalar sonunda hukukçu bir kişinin süzgecinden geçmeden kişilere “şüpheli” denilmesinin hukuk devleti ilkesi ile bağdaşmadığını söylemektedir. Detaylı bilgi için bkz. Gültekin, **a.g.e.**, s. 100-110.

³¹⁷ Gültekin, **a.g.e.**, s. 101-102.

İddianamenin sunulduğu yetkili ve görevli mahkeme, kendisinin görevli olup olmadığını Cumhuriyet Savcısının düzenlediği iddianamede gösterilen suç ya da suçlara göre tespit edecektir.³¹⁸ Bu nedenle iddianamenin sunulduğu mahkemece yapılması gereken ilk iş, kendisinin davaya bakmakta görevli ve yetkili olup olmadığının incelenmesi olacaktır.³¹⁹

İddianamenin değerlendirilmesi süreci, söz konusu evrakların yetkili ve görevli mahkemeye gönderilmesiyle başlamaktadır. Soruşturma evresine dair tüm evrakları inceleyip noksan görünen kısımları belirterek iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verebilecek olan makam da yine iddianamenin sunulduğu mahkemedir.

2. İddianamenin Unsurları Bakımından Değerlendirilmesi

Cumhuriyet Savcısı, düzenlediği iddianameyi imzalayıp mühürlemekte ve UYAP üzerinden onay işlemlerini tamamladıktan sonra, soruşturma dosyasını yetkili ve görevli mahkemesine teslim etmektedir.³²⁰ İddianamenin, ilgili mahkemeye gelmesi ile öncelikle “*Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik*”in 140. maddesi³²¹ gereğince “*iddianamenin değerlendirilmesi kaydı*”na kayıt yapılmakta ve bir kayıt numarası verilmektedir.³²² Mahkemenin verdiği iade yahut kabule dair karar da yine aynı kayda işlenmekte ve hatta Cumhuriyet Savcısı söz konusu kayıt numarasını belirterek iddianamenin iadesine dair karara itiraz edebilmektedir (“Yönetmelik” md. 140/3).

İddianamenin sunulduğu mahkeme, CMK’da düzenlenen 15 günlük yasal süre içinde, iddianameyi ve soruşturma dosyasını inceleyecektir. Bu incelemenin

³¹⁸ A.g.e., s. 146.

³¹⁹ Yenidünya, a.g.m., par. 80.

³²⁰ Gültekin, a.g.e., s. 221.

³²¹ 06.08.2015 tarih ve 29437 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik, çalışmamızın bu başlığı altında kısaca “Yönetmelik” olarak anılacaktır. Söz konusu “Yönetmelik”in “*İddianamenin Değerlendirilmesi Kaydı*” kenar başlıklı 140. maddesinin 1. fıkrası şu şekildedir:

“*İddianame ve soruşturma evrakının UYAP’tan mahkemeye gönderildiği tarihten başlayıp, mahkemece kabul veya iadesine karar verildiği tarihe kadar geçen sürecin safahatının işlendiği kayıttır.*”

³²² Gültekin, a.g.e., s. 221.

nasıl yapılacağı ve inceleme esnasında nelere dikkat edilmesi gerektiği CMK’da belirtilmiştir.

İddianamenin mahkemece incelenmesine başlanıldığında, ilk etapta şekli olarak inceleme yapılacaktır. İddianamenin yetkili ve görevli mahkemeye sunulup sunulmadığı, iddianamenin Cumhuriyet Savcısı tarafından düzenlenip düzenlenmediği, Savcının ad-soyadının yazılı olup olmadığı ve Cumhuriyet Başsavcılığı mührünün bulunup bulunmadığı kontrol edilecektir.³²³ Mahkemece iddianamenin esaslı unsurlarını incelemeye geçmeden önce CMK md. 170/3’te³²⁴ sayılan şekli hususların iddianamede yer alıp almadığı da tek tek kontrol edilecektir.

CMK md. 170/3’te sayılanlar yönünden iddianamede herhangi bir eksiklik yahut iade edilmesine yönelik bir sebep görülmezse, bu kez mahkeme iddianamenin, suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenip düzenlemediğini; atılı suçun önödeme, uzlaştırma ya da seri muhakeme usulüne tabi işlerden olup olmadığını ve tabi ise bu usullerin uygulanıp uygulanmadığını ve soruşturulması veya kovuşturulması izne ya da talebe bağlı olan suçlarda bu izinlerin alınıp alınmadığı ya da talebin olup olmadığını kontrol edecektir (CMK md. 174/1-b, c, d).

Şekli unsurlar bakımından eksiklik olmadığı sonucuna varılırsa, artık mahkeme, iddianamenin maddi unsurları bakımından kanuna uygun olup olmadığını inceleme aşamasına geçecektir. Bu aşamada mahkeme, Cumhuriyet Savcısının suçu oluşturan olaylar ile dosyadaki delilleri ilişkilendirip ilişkilendirmediğine; iddianamede dosyadaki suç ve delillerle ilgisi olmayan bilgiler bulunup

³²³ A.g.e., s. 231.

³²⁴ CMK md. 170/3:

“Görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenen iddianamede;

a) Şüphelinin kimliği,

b) Müdafii,

c) Maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği,

d) Mağdurun veya suçtan zarar görenin vekili veya kanuni temsilcisi,

e) Açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliği,

f) Şikâyetle bulunan kişinin kimliği,

g) Şikâyetin yapıldığı tarih,

h) Yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri,

i) Yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman dilimi,

j) Suçun delilleri,

k) Şüphelinin tutuklu olup olmadığı; tutuklanmış ise, gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların süreleri,

Gösterilir.”

bulunmadığına; Cumhuriyet Savcısının sadece şüphelinin aleyhine değil, lehine olan hususları da gözetip gözetmediğine; lehe hususlar varsa bunlara iddianamede yer verilip verilmediğine ve işlenen suç için kanunda öngörülen ceza veya güvenlik tedbirlerinin belirtilip belirtilmediğine bakacaktır (CMK md. 170/4, 5, 6).

Tüm bu unsurlara bakılarak iddianamenin incelenmesi sonunda, mahkemenin, iade sebeplerinin gerçekleşip gerçekleşmediği konusundaki değerlendirmesi, iddia ve savunma makamının katılabileceği bir muhakeme şeklinde yapılması yönünde CMK’da bir düzenleme öngörülmediği için, kamuya kapalı olarak ve sadece mahkemeyi oluşturan hâkim/hâkimlerin katılımıyla yapılacaktır.³²⁵

3. Değerlendirmenin Yapılacağı Süre

a. Genel Olarak

İddianame ve soruşturma evresine dair evrakların görevli ve yetkili mahkemeye sunulmasından itibaren 15 gün içinde, sunulduğu mahkemece tüm iddia ve deliller incelenecektir (CMK md. 174/1). CMK’ya göre en geç 15. günün sonunda iadesine karar verilmeyen iddianameler kabul edilmiş sayılacaktır (CMK md. 174/3).

Söz konusu 15 günlük süre, CMK’nın ilk halinde 7 gün olarak düzenlenmişti. Ancak özellikle büyük merkezlerdeki mahkemelerin iş yükü nedeniyle³²⁶ baktıkları dava sayısı hesaba katılarak 25.05.2005 tarihinde 5353 sayılı “*Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile bu süre 7 günden 15 güne çıkarılmıştır.

b. Sürenin Hukuki Niteliği

Doktrinde, iade için gereken 15 günlük sürenin hukuki niteliği konusunda görüş ayrılıkları vardır. Bunlara değinmeden önce ceza muhakemesinde üç çeşit süre olduğunu belirtmek isteriz: Hak düşürücü süre, koruyucu süre ve düzenleyici süre.

³²⁵ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 821.

³²⁶ Halûk Çolak, Mustafa Taşkın, **Açıklamalı-Karşılaştırmalı-Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Haziran 2005, s. 589-590.

Hak düşürücü süre, bir işlemin yapılabilceği zamanın yukarı haddinin tayin edilmesi durumundaki süredir.³²⁷ Hak düşürücü sürenin geçirilmesi durumunda ilgisi artık o muhakeme işlemini yapamayacaktır.³²⁸ Örneğin, CMK md. 291'e göre temyiz talebinin, gerekçeli kararın tebliğinden itibaren iki hafta içinde yapılacağı belirtilmiştir. Bu süre içinde hüküm temyiz edilmezse, temyiz hakkı düşecektir.

Koruyucu süre, bir işlemin yapılamayacağı zamanı işaret etmek için aşağı haddin tayin edildiği durumlardaki süredir.³²⁹ Örneğin, CMK md. 176/4' göre çağrı kağıdının sanığa tebliği ile ilk celse arasında en az 1 hafta süre bulunması gerekir. Bu süreye uyulmamasının kural olarak bir yaptırımı bulunmamaktadır.³³⁰ Ancak CMK md. 190/2'de bu süreye uyulmaması durumunda sanığın duruşmalara ara verilmesini isteme hakkı olduğunun hatırlatılması gerektiği belirtilmiştir.

Düzenleyici süre ise, bir işlemin yapılması veya yapılmaması için yaptırımı olmayan bir süre tayin edildiği durumlarda söz konusudur.³³¹ Örneğin, CMK md. 177/1'e göre sanığın savunmaya yönelik delillerinin toplanmasını istemesi halinde, bu yöndeki dilekçesini duruşma gününden en az 5 gün önce mahkemeye vereceği hüküm altına alınmıştır. Benzer şekilde, CMK md. 66/1'e göre bilirkişiye raporunu sunması için 3 ayı geçmemek üzere bir süre verileceği yazılıdır. Kanun koyucunun amacı, düzenleyici süreleri koyarak muhakemeyi çabuklaştırmak³³² ve hak kaybına yol açmadan işlemin yapılmasını sağlamaktır³³³.

Bu bilgiler ışığında, iddianamenin sunulduğu mahkemeye incelenmesi ve gerekli görülürse iadesi için CMK'da öngörülen 15 günlük sürenin hukuki niteliğine dönersek, Kanunun lafzı bu sürenin, kesin süre olduğunu söylemektedir ve doktrindeki baskın grup görüşü³³⁴ ve Yargıtayın kabulü de bu yöndedir.³³⁵ 5353

³²⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 155.

³²⁸ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt I, s. 248.

³²⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 156.

³³⁰ **A.g.e.**

³³¹ **A.g.e.**

³³² **A.g.e.**

³³³ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt I, s. 249.

³³⁴ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 475-476; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 136; Aydın M., **a.g.m.**, s. 384; Mustafa Özen, "Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi", **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 67, Sayı 3, Mayıs 2009, s. 26; Gümüşay, **a.g.e.**, s. 102-103; Hüseyin İnce, "İddianamenin İadesi", **Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar**, İstanbul, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, Haziran 2009, s. 198; İlci, **a.g.m.**, s. 876.

sayılı Kanun değişikliğinin madde gerekçesinde de bu sürenin kesin süre olduğu yazılmıştır.³³⁶ Zira 15 günlük süre içinde iadesine karar verilmeyen iddianame artık kabul edilmiş sayılacaktır. Bu nedenle bu sürenin, hak düşürücü süre olduğu doktrinde belirtilmektedir.³³⁷

Bir diğer grup doktrin görüşü ise,³³⁸ bu sürenin kesin süre olmadığını, iddia makamına değil, incelemeyi yapacak olan mahkemeye yönelik olduğu için³³⁹ hak düşürücü değil, düzenleyici süre olduğunu,³⁴⁰ bu süre geçse dahi iddianamenin kabulü veya iadesi kararı verilebileceğini ve sürenin geçirilmiş olmasının herhangi bir yaptırımı olmadığını savunmaktadır. Bu fikrin savunucularına göre, iddianamenin değerlendirilmesi süresinin hak düşürücü olmayıp düzenleyici nitelik göstermesi, bu sürenin hiç hak bahsetmeyip yasa koyucu tarafından muhakemeyi düzenlemek ve kısa sürede sonuçlandırmak amacıyla öngörülmüş olmasından ileri gelmektedir.

Kimi yazarlara göre 15 günlük süre, zamanaşımı gibi kesilme ya da durmalarla uzama ihtimali olmayan “*dava süresi*”ne benzer bir süredir ve özürsüz olarak geçirilmesi durumunda dahi eski hale getirme talebinde bulunulamayacağından hak düşürücü sürelerden de farklıdır.³⁴¹ Ancak 15 günlük sürenin geçmesi ile iade yetkisi ortadan kalkacağından bahisle de kesin süre olduğu için uzamasının mümkün olmadığını söylemektedirler.³⁴²

³³⁵ “İade için öngörülen on beş günlük süre kesin bir süredir. Nitekim bu durum, 5353 sayılı Kanunun gerekçesinde de belirtilmiştir. Bu süre kesin olduğu için, kesilme, durma, eski hale getirme mümkün olmayacaktır.” (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2021/30159 Esas, 2021/22887 Karar, 28.09.2021 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024))

³³⁶ CMK’nın 174. maddesinde değişiklik yapan 5353 sayılı Kanunun 30. maddesinin gerekçesinde “İddianameyi iade için öngörülen süre, kesin bir süredir. Bu süre içinde iade edilmeyen iddianame artık kabul edilmiş sayılır.” şeklinde belirtilmektedir. Gerekçenin tam metni için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0453.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024)

³³⁷ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 510; Özen, “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, s. 26; İbrahim Keskin, “Uygulama ve Öğretide İddianamenin İadesi”, **Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 10, Sayı 1, Temmuz 2022, s. 348; Çağlayan, **a.g.e.**, s. 495.

³³⁸ Metin Feyzioğlu, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl 19, Sayı 62, Ocak-Şubat 2006, s. 39; Özar, **a.g.m.**, s. 336.

³³⁹ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 816; Feyzioğlu, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, s. 39.

³⁴⁰ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 548; Gökhan Taneri, “İlkesel Yaklaşımla İddianamenin İadesi”, **Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, Eylül 2013, s. 95; Feyzioğlu, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, s. 39.

³⁴¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 630; Gültekin, **a.g.e.**, s. 228; İnce, **a.g.m.**, s. 198.

³⁴² Gültekin, **a.g.e.**, s. 228.

Kimi yazarlar ise “*esasın şekle kurban edilmemesi*” adına, mahkemenin 17. günde eksiklik ve yanlışlıkların belirtildiği iade kararı üzerine Cumhuriyet Savcısının gerekli değişiklikleri yapması gerektiğini savunmaktadırlar.³⁴³ Zira bu süreden sonra iade kararına karşı, Savcının CMK md. 174/5 gereğince itiraz hakkı var ise de Cumhuriyet Savcısı, itiraz etmeyerek belirtilen eksiklik veya yanlışlıkları tamamlarsa da herhangi bir sorun olmayacaktır diye düşünülmektedir.³⁴⁴

Farklı bir görüşe göre de 15 günlük iade süresinin niteliği, ceza hukukundaki hiçbir süre türüyle uyumlu değildir. Zira hâkime yönelik bir yaptırım öngören başka bir süre CMK’da yoktur.³⁴⁵

c. Sürenin Ne Zaman Başlayacağı Sorunu

c.1. Genel Olarak

İddianamenin iadesi için öngörülen 15 günlük sürenin, hangi tarihte başlayacağı önemlidir. CMK md. 174/1’e göre sürenin “*iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren*” başlayacağı belirtilmiştir. Bunun yanında, sürenin başlangıcına dair “*Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik*”in 140. maddesi³⁴⁶ “*İddianame ve soruşturma evrakının UYAP’tan mahkemeye gönderildiği tarihten başlayıp ...*” demektedir.

CMK ile “Yönetmelik”in lafzını birleştirdiğimizde, Cumhuriyet Savcılığından gönderilen iddianame ve soruşturma evraklarının mahkemeye geldiği

³⁴³ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 630; Çelik, Albayrak, **a.g.e.**, s. 542.

³⁴⁴ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 816.

³⁴⁵ Fahri Gökçen Taner, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2021, s. 290.

³⁴⁶ 06.08.2015 tarih ve 29437 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Bölge Adliye ve Adli Yargı İlk Derece Mahkemeleri ile Cumhuriyet Başsavcılıkları İdari ve Yazı İşleri Hizmetlerinin Yürütülmesine Dair Yönetmelik, çalışmamızın bu başlığı altında kısaca “Yönetmelik” olarak anılacaktır. Söz konusu “Yönetmelik”in “İddianamenin Değerlendirilmesi Kaydı” kenar başlıklı 140. maddesinin 1. fıkrası şu şekildedir:

“İddianame ve soruşturma evrakının UYAP’tan mahkemeye gönderildiği tarihten başlayıp, mahkemece kabul veya iadesine karar verildiği tarihe kadar geçen sürecin safahatının işlendiği kayıttır.”

tarihin, evrakların UYAP'tan gönderilmesi ile “iddianamenin değerlendirilmesi kaydı”na işlendiği tarih olduğu sonucunu çıkartmaktayız.³⁴⁷

CMK md. 174/1’de düzenlenen bir diğer önemli konu, “... verildiği tarihten itibaren ...” ifadesinin “verilen günü” kapsayıp kapsamadığı konusudur. CMK md. 39/1’deki “Gün ile belirlenen süreler, tebligatın yapıldığının ertesi günü işlemeye başlar.” hükmü gereğince ertesi günden itibaren hesaplanmaya başlanmalıdır.³⁴⁸ Bir diğer anlatımla, her gün 24 saat üzerinden hesaplanmalı ve süre 15. günün ortasında bitiyorsa bu sürenin o günkü mesai saati sonuna kadar uzatılması gerekmektedir.³⁴⁹

c.2. Yargıtay Kararlarındaki Durum

CMK’daki iddianamenin mahkemeye “verildiği anın” ne zaman olduğuna dair Yargıtayın çelişkili gördüğümüz kararları, üzerinde durmak istediğimiz bir diğer konudur. 6352 sayılı Kanun ile 2012 yılında CMK’ya eklenen “Elektronik İşlemler” kenar başlıklı 38/A maddesine³⁵⁰ göre:

“(1) Her türlü ceza muhakemesi işlemlerinde Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) kullanılır. Bu işlemlere ilişkin her türlü veri, bilgi, belge ve karar, UYAP vasıtasıyla işlenir, kaydedilir ve saklanır.

(2) Kanunlarda gösterilen istisnalar hariç olmak üzere, dosyalar güvenli elektronik imza kullanılarak UYAP’tan incelenebilir ve her türlü ceza muhakemesi işlemi yapılabilir.

(3) Bu Kanun kapsamında fiziki olarak hazırlanması öngörülen her türlü belge ve karar elektronik ortamda düzenlenebilir, işlenebilir, saklanabilir ve güvenli elektronik imza ile imzalanabilir. ...

(5) Elektronik imzalı belgenin elle atılan imzalı belgeyle çelişmesi halinde UYAP’ta kayıtlı olan güvenli elektronik imzalı belge geçerli kabul edilir. ...

³⁴⁷ Aynı yönde bkz. Gökhan Taneri, **Notlu, Atıflı, Şerhli, Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay Uygulamalarıyla Ceza Muhakemesi Kanunu El Kitabı**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2020, s. 638.

³⁴⁸ Ramazan Arıttürk, “İddianamenin İadesi ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl 13, Sayı 50, Nisan 2022, s. 203.

³⁴⁹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 548.

³⁵⁰ 05.07.2012 tarih ve 28344 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6352 sayılı Yargı Hizmetlerinin Etkinleştirilmesi Amacıyla Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Basın Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesi Hakkında Kanunun 95. maddesi ile söz konusu 38/A maddesi CMK’ya eklenmiştir.

(7) Zorunlu nedenlerle fiziki olarak düzenlenmiş belge veya kararlar, yetkili kişilerce taranarak UYAP'a aktarılır ve gerektiğinde ilgili birimlere elektronik ortamda gönderilir. ...”

Yargıtay 4. Ceza Dairesi'nin 2017 tarihli bir kararında,³⁵¹ Cumhuriyet Savcısı tarafından 10.05.2017 tarihinde düzenlenen iddianame, sunulduğu mahkemeye 03.07.2017 tarihinde iade edilmiştir. İade kararını veren mahkeme, kararında, mahkemenin müstemir yetkili hâkiminin, tayin dönemi olması nedeniyle 28.06.2017 tarihi itibarıyla mahkemede göreve başladığını, bu tarih itibarıyla iddianameyi gördüğünü, Anayasanın 141/4. maddesindeki yargının görevinin davaların asgari giderle ve mümkün olan en hızlı şekilde bir neticeye bağlanması olduğu hükmü ve usul ekonomisi ilkesi hatırlatılarak iddianamenin mahkemeye ulaşma tarihini 28.06.2017 olarak kabul ettiğini belirtmiştir. Bunun üzerine Cumhuriyet Savcısı tarafından 15 günlük sürenin geçmesinin ardından iade edildiğinden bahisle karara itiraz edilmiş ve itirazının reddi üzerine verilen kesin nitelikli karara karşı Cumhuriyet Savcısı kanun yararına bozma yoluna gitmiştir.

Yargıtay, bu kararında, öncelikle CMK'nın elektronik işlemler başlıklı 38/A maddesi ve iddianamenin iadesine ilişkin 174. maddesi ile “Yönetmelik”in UYAP'ın kullanılmasına ilişkin 5. maddesi, soruşturma kaydı başlıklı 108. maddesi, esas kaydı başlıklı 119. maddesi ve iddianamenin değerlendirilmesi kaydı başlıklı 140. maddesine değindikten sonra, Cumhuriyet Savcısı tarafından 10.05.2017 tarihinde düzenlenen iddianamenin, 15 günlük yasal süre geçtikten sonra 03.07.2017 tarihinde iade edilmesini yerinde görmemiştir.

Yargıtayın bu kararı ile iddianamenin iadesine dair olan sürenin hukuki niteliğine yönelik ipucu verdiği kanaatindeyiz. Zira kararda, iddianamenin sunulduğu mahkeme hâkiminin tayin olması nedeniyle yerine yeni başlayan hâkimin işe al attığı süreye kadarki geçen zamanın, bir nevi eski hale getirme nedeni gibi kabul edilmediğine ve hem CMK hem yönetmelik bazında mevzuatın açık olduğunu vurgulayıp 15 günlük sürenin geçtikten sonra verilen iade kararının hukuka aykırı olduğuna hüküm verilmiştir.

³⁵¹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2017/19261 Esas, 2017/28180 Karar, 15.12.2017 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 23.07.2024)

Yargıtay 10. Ceza Dairesi'nin 2019 tarihli bir kararında,³⁵² iddianame 28.02.2018 tarihinde düzenlenmiş ve UYAP sistemi üzerinden mahkemeye gönderilmiş, ancak fiziki olarak iddianame ve ekindeki soruşturma evrakı 01.03.2018 tarihinde mahkemeye teslim edilmiştir. Mahkeme, iddianame ve evrakları inceleyerek “... şüpheli hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verildikten sonra Denetimli Serbestlik Müdürlüğüne gönderilen tebligatların usulsüz olduğu ve bu nedenle ısrar şartı gerçekleşmeden dava açıldığı ...”; iddianamenin iade edilip edilmeyeceğine mahkemenin karar verebilmesi için CMK'nın 174. maddesine göre iddianame ve soruşturma dosyasının verildiği günden itibaren bütün belgelerin mahkemece incelenmesi gerektiği; ancak bu inceleme sonucunda eksik veya hatalı noktaların belirtilebileceği ve iade sebebi bulunup bulunmadığına ancak bu aşamada karar verilebileceği gerekçesiyle, iddianame 16.03.2018 tarihinde iade edilmiştir. Bunun üzerine Cumhuriyet Savcısı, iddianamenin UYAP üzerinden gönderildiği tarihe göre 15 günlük iade süresinin geçtiğinden bahisle karara itiraz etmiş, itirazının reddi üzerine verilen kesin nitelikli karara karşı da kanun yararına bozma yoluna gitmiştir.

Yargıtay, kararında, mahkemenin iade sebebi olan Denetimli Serbestlik evrakları arasındaki tebligat parçalarının incelenmesi gerektiğini ve erteleme kararının şüpheli tarafından ihlal edilip edilmediğinin ve tüm bu çerçevede “yükümlülüklerle aykırı davranmakta ısrar etme” şeklindeki dava şartının mevcut olup olmadığının anlaşılabilmesi için iddianame ile soruşturmaya yönelik evrakların ilgili mahkemeye fiziki olarak teslim edilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu nedenle de olaydaki 15 günlük sürenin, iddianamenin UYAP sistemi üzerinden teslimi değil, iddianame ve soruşturma evrakının fiziken mahkemeye teslimi tarihinden başlatılması gerektiğini karar altına almıştır. Sonuç olarak Yargıtay, iddianamenin süresinde iade edilmesinin kanuna uygun olduğunu belirterek kanun yararına bozma talebini yerinde görmemiştir.

Kanaatimizce Yargıtayın bu kararı ile iddianamenin iadesi süresinin fiziki teslim mi, UYAP üzerinden sisteme yüklendiği tarih mi tartışması daha da karışık bir hal almıştır. Zira Yargıtayın görüşünün aksine, hangi durumlarda evrakların fiziken incelenmesinin gerekip gerekmeyeceği, UYAP üzerinden teslimin yetersiz görülüp

³⁵² Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2019/2449 Esas, 2019/6341 Karar, 14.10.2019 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İhtihat Programı (Erişim Tarihi: 23.04.2024)

görülmeyeceği Cumhuriyet Savcıları açısından belirsizlik yaratarak hukuk güvenliği ilkesini sarsacaktır. Keza bu karar ile Yargıtayın, CMK, “Yönetmelik”, UYAP sistemi üzerinden tüm işlemlerin yapılmasını öngören Genelgeler³⁵³ ve özellikle CMK md. 38/A/5’teki “*Elektronik imzalı belgenin elle atılan imzalı belgeyle çelişmesi halinde UYAP’ta kayıtlı olan güvenli elektronik imzalı belge geçerli kabul edilir.*” açık hükmüne rağmen fiziki evrak teslimine üstünlük tanıdığını görmekteyiz.

Yargıtayın 16. Ceza Dairesi’nin 2019 tarihli bir kararında³⁵⁴ ise, biraz evvel ele aldığımız kararı ile tamamen zıt şekilde hüküm verdiğini görmekteyiz. Bu karara konu olayda, UYAP üzerinden 04.02.2019 tarihinde mahkemenin ekranına iletilen iddianame, 07.02.2019 tarihinde fiziki olarak mahkemeye gönderilmiş ve mahkemece 21.02.2019 tarihinde iade edilmiştir. İade kararına karşı Cumhuriyet Savcısı, iddianamenin UYAP üzerinden gönderildiği tarihe göre 15 günlük iade süresinin geçtiğinden bahisle karara itiraz etmiş ve itirazın reddi üzerine verilen kesin nitelikli karara karşı da kanun yararına bozma yoluna gitmiştir.

Kararda, iddianamenin verildiği tarihin, UYAP sisteminden gönderildiği 04.02.2019 tarihinin mi, yoksa fiziki evrakın mahkemeye gittiği 07.02.2019 tarihinin mi dikkate alınacağı ve bu nedenle iddianamenin iadesi kararının yasal süresi içerisinde olup olmadığı hususu tartışılmıştır. Kararın sonuç kısmında, UYAP’tan yapılan işlemlerde sürelerin, UYAP sistemindeki kayıtlarda bulunan e-imza tarihini baz alması gerektiği, e-imzalı belge ile ıslak imzalı belgenin çelişmesi durumunda UYAP sistemindeki güvenli elektronik imzalı belgeye üstünlük tanınacağı ve

³⁵³ Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığının 09.02.2006 tarihli “UYAP Uygulamaları” konulu 124 nolu Genelgesi:

“... (4) UYAP’nin işleme geçtiği birimlerdeki bütün kayıt, tevzi, veri girişleri, soruşturma, kovuşturma, harç, duruşma, karar, infaz ve diğer tüm işlemlerin UYAP üzerinden gerçekleştirilmesi, ...”

Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığının 10.11.2011 tarihli “UYAP Uygulamaları” konulu 124/1 nolu Genelgesi:

“... (2) Her türlü kalem hizmetlerinin UYAP üzerinden yürütülmesi, ...

(9) UYAP kapsamındaki bilgiler ile fiziki ortamdaki bilgiler arasında çelişkiye mahal verilmemesi, bir çelişki olması halinde UYAP kayıtlarına itibar edilmesi,

(10) UYAP ortamında düzenlenen her türlü belge ve kararın güvenli elektronik imza kullanılmak suretiyle imzalanması, ...

(13) Güvenli elektronik imza ile imzalanarak UYAP üzerinden gönderilen belgelerin ayrıca elle atılan imza ile imzalanmış aslının istenmemesi, ...

(16) UYAP üzerinde iş listelerinin kontrol edilerek teraküme sebebiyet verilmemesi, varsa biriken işlerin ivedilikle yerine getirilmesi ...”

Genelgelerin tam metinleri için bkz. <https://bigm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/mevzuat> (Erişim Tarihi: 24.04.2024)

³⁵⁴ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2019/7930 Esas, 2019/5939 Karar, 04.10.2019 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İhtihat Programı (Erişim Tarihi: 23.04.2024)

UYAP'ta yapılan işlemin e-imza ile onaylanması sonucunda hukuki varlık kazanacağı belirtilerek 15 günlük iade süresi geçirildikten sonra iddianamenin iade edilmesi nedeniyle iddianamenin kabul edilmiş sayılması gerektiği kararı verilmiştir. Önemli gördüğümüz husus ise, kararda özellikle *“fiziki dosyanın mahkemeye geç gönderilmesinin sonuca etkili olmadığı”* ibarelerinin vurgulanmış olmasıdır.³⁵⁵

Ele aldığımız son iki Yargıtay kararındaki çelişki açıktır. Birinde iddianamenin incelenmesi safhasının fiziki evraklar üzerinden yapılması gerektiğine dair yasal mevzuata dayanılmış, diğerinde ise fiziki olarak dosyanın gönderildiği tarihe göre iade kararı süresinde olacakken UYAP sistemi üzerinden gönderildiği tarihe göre hesaplayıp iadenin süresinde olmadığı yönünde karar verilmiştir. Bu konuda uygulamada sıkça sorun yaşandığı aşikâr olup iddianamenin iadesi için konulan 15 günlük sürenin, fiziki evrak teslimi ile mi yoksa UYAP'tan gelen evrak tarihi ile mi başlayacağı konusunda Yargıtayın fikir ve görüş birliği yaratarak çelişkiyi gidermesi gerektiği kanaatindeyiz.

d. Sürenin Geçirilmiş Olmasının Sonucu

İddianamenin sunulduğu mahkemece, en geç 15. günün sonunda iadesine karar verilmeyen iddianameler kabul edilmiş sayılmaktadır (CMK md. 174/3). Kanunda, mahkemece iddianamenin incelenmesine devam edilirken sürenin kaçırılmış olması halinde yahut mahkemenin inceleme süresinin bitiş tarihini hatalı hesapladığı durumlarda, iddianamenin değerlendirilmesi evresinin kovuşturmayaya geçilmesini geciktirmemesi açısından bu yönde bir düzenleme yapılmıştır.

CMK'nın düzenlemesinde 15. günün sonunda iade edilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılacağı hükmü var ise de doktrinde kimi yazarlar bu hükmün CMK'da olmaması gerektiğini, 15 gün içinde incelenip mahkeme tarafından iade

³⁵⁵ Aynı yöndeki Yargıtay kararları için bkz. Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2019/13937 Esas, 2019/18341 Karar, 14.10.2019 Tarihli karar, Taneri, **a.g.e.**, s. 640; Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2022/7171 Esas, 2022/6103 Karar, 04.07.2022 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Progr/amı (Erişim Tarihi: 06.05.2024); Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2022/13942 Esas, 2023/15 Karar, 09.01.2023 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024); Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2023/3968 Esas, 2023/2745 Karar, 05.05.2023 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024)

edilmeyen iddianamenin otomatik olarak kabul edilmesinin, iddianamenin iadesi kurumunu işlevsiz bıraktığını savunmaktadırlar.³⁵⁶

Kanaatimizce, bir tarafta iş yoğunluğu nedeniyle iddianamenin 15 gün içinde incelenememesi ve kamu davasının eksiklerle açılması tehlikesi varken,³⁵⁷ diğer tarafta da inceleme için belirli bir gün sınırı koyulmaması nedeniyle işin sürüncemede kalma tehlikesi vardır. Savcılıkça hazırlanıp mahkemeye sunulan iddianamenin, mahkemece incelenebilmesi için elbette belirli bir süre verilmesine ihtiyaç vardır ve mahkemenin iade kararı verip vermeyeceğini belli bir süre içinde sağlamak gerekmektedir.

4. İddianamenin Değerlendirilmesi Sonucu

İddianameyi inceleyerek kabul ya da iade kararı vermeye yetkili makam, Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamenin sunulduğu mahkemedir. İnceleme sonunda mahkemece iddianamede eksik veya hatalı hususların bulunduğu tespit edilmesi halinde, bu hususlar gösterilerek iddianamenin iadesine karar verilecektir. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde, iddianamenin iadesine sebep teşkil etmeleri nedeniyle iddianamenin unsurları tek tek ele alınacak olup burada sadece mahkemenin bu unsurları değerlendirmek zorunda olduğunu belirtmekle yetiniyoruz.

İnceleme sonunda mahkemece iddianamenin eksiksiz ve hatasız düzenlendiği ve kamu davasını açmaya hazır bir belge niteliğinde olduğu kanaatine varılırsa, mahkemece iddianamenin kabulü kararı verilerek kovuşturmayaya başlanacaktır (CMK md. 175/1).

Doktrinde tartışılan bir husus, iddianameyi inceleyen mahkemenin, iddianamenin eksikliklerini gidererek ve yanlışlıklarını düzelterek kabul kararı verip veremeyeceği konusudur. Kimi yazarlar³⁵⁸ mahkemenin iddianameyi iade etmesi gerekirken eksiklik ya da yanlışlığı kendisinin düzelterek kabul kararı vermesinin söz

³⁵⁶ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 104; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 475-476; Arntürk, **a.g.m.**, s. 198; Rezan Epözdemir, “İddianamenin İadesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 13, Sayı 138, Şubat 2018, s. 23.

³⁵⁷ Karakurt, **a.g.m.**, s. 192.

³⁵⁸ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 622; Karakurt, **a.g.m.**, s. 196-197.

konusu olamayacağını belirtmektedirler. Çünkü bu ihtimalde iddia makamı ile yargılama makamı tek bir kişide ya da kurulda birleşmiş olmaktadır ve ceza muhakemesi sistemimizde bu mümkün değildir. Kaldı ki bunun mümkün olması, adil yargılanma ilkesinin de ihlali anlamına gelecektir.

Buna karşıt bir görüşe³⁵⁹ göre de iddianamede fark edilen eksikliğin giderilmesi yargılama sırasında bir işlem olarak yapılmalı, zaman ve hak kaybı yaşanmaması adına, mahkemece eksik dahi olsa iddianame esas defterine kaydedilip yargılama başladıktan sonra tensip ara kararı verilerek Cumhuriyet Savcılığından eksikliğin giderilmesi talep edilmelidir.

Kanaatimizce doktrindeki ilk görüş yerindedir. Zira ikinci görüşün teklif ettiği gibi tensip ara kararı ile Cumhuriyet Savcılığından eksikliğin giderilmesinin beklenmesi halinde, iddianamenin iadesi kurumunun getirilme amaçlarından olan yargılamanın hızlandırılması ve soruşturma evresinin eksikliklerinin kovuşturmada tamamlanmak zorunda kalınmaması amaçlarının yine hayata geçemeyeceği ve eksikliğin giderilme süresi ya da Savcılıkça giderilip giderilmeyeceği kesin olmadığından yargılamanın sürüncemede kalması tehlikesi ile karşı karşıya olunacaktır.

Son olarak, iddianamenin incelenmesi aşaması ile ilgili olarak CMK'da düzenlenmeyen ama doktrinde farklı görüşler ileri sürülen bir husus da mahkemenin iddianameyi incelediği 15 günlük süre içinde Cumhuriyet Savcısının iddianameyi geri alıp alamayacağı konusudur. Düzenlemedeki bu boşluk hakkında ileri sürülen ve bizim de katıldığımız bir görüş, Cumhuriyet Savcısının iddianameyi geri almasına yasal bir engel olmadığından bunun mümkün olduğu yönündedir.³⁶⁰ Aksi yöndeki görüş ise, Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açma mecburiyeti doğrultusunda, iddianame ile kamu davasının açıldığı ve davayı sona erdiren kararlar arasında iddianamenin geri alınmasının sayılmadığı ve bu nedenlerle de geri almanın mümkün olmadığı yönündedir.³⁶¹

³⁵⁹ Aydın M., **a.g.e.**, s. 90-91.

³⁶⁰ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 476.

³⁶¹ Atacan Köksal, "Kamu Davasının Açılmasında Takdirilik İlkesi ve Denetimi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 90. Kuruluş Yıldönümü Armağanı**, Ankara, 2017, s. 603-658.

D. İddianamenin Kabulü ve Kovuşturma Evresi

1. İddianamenin Kabulü Kararı

1412 sayılı CMUK döneminde, soruşturma evresi sonunda toplanan delillerin iddianame düzenlenmesine yeterli olması halinde, Cumhuriyet Savcısının düzenlediği iddianame ile kamu davası açılmaktaydı (CMUK md. 163/1). CMK’da ise bu sistem değiştirilmiş ve Cumhuriyet Savcısının kamu davasını açması hükmü yerine, mahkemenin iddianameyi kabul etmesi ile kamu davasının açıldığı hususu kabul edilmiştir (CMK md. 175/1). Bu nedenle yeni ceza muhakemesi sistemine göre davanın açıldığı tarih, iddianamenin görevli ve yetkili mahkeme tarafından kabul edildiği tarihtir.

Cumhuriyet Savcısı tarafından sunulan iddianame, CMK md. 170’e uygun olarak düzenlenmişse, yeterli suç şüphesi varsa, muhakeme engeli yoksa ve başkaca bir eksik de olmaması halinde mahkeme, yargılama aşamasına geçmek için iddianamenin kabulü kararı verecektir. Kabul kararı, iddianamenin sunulduğu yetkili ve görevli mahkeme tarafından verilecektir ve bu karar niteliği gereği “*kesin*” karardır.³⁶²

İddianamenin kabul kararı, Savcılık değil, bir mahkeme işlemidir. Kabul kararı ile kamu davası açılmış sayıldığından soruşturma aşaması sonlanmış ve Cumhuriyet Savcısının soruşturma evresine ilişkin olan görevleri de sona ermiş olmaktadır.

İddianamenin kabulü kararından sonra mahkeme, tensip ara kararları ile yargılama aşamasındaki ilk işlemlerin yapılmasına karar verir. Mahkemenin bu şekilde vermiş olduğu kabul kararına, “*açık kabul kararı*” denilmektedir.³⁶³ Çünkü burada iade edilmeyip mahkemece yasal süresi içinde kabule dair açıkça bir karar

³⁶² Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 815; Dülger, Taşkın, **a.g.e.**, s. 687.

³⁶³ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2014/37 Esas, 2015/47 Karar, 17.03.2015 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/2015-47/Ceza-Genel-Kurulu-2014-37-E,-2015-47-K,-17032015-T_xxvid2130884_xxmid2130884_search (Erişim Tarihi: 24.07.2024); Burak Taş, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin Kabulü, Tensip Zaptı ve İlk Duruşma”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 6, Sayı 2, Aralık 2020, s. 295.

verilerek kovuşturma süreci başlatılmaktadır.³⁶⁴ Bu şekilde açık kabul kararı verilmesinin ardından, 15 günlük süre dolmamış ise de artık mahkeme iddianamenin iadesi kararı veremeyecektir.³⁶⁵

Eğer iddianame 15 günlük süre sonunda hala iade edilmemişse ancak kabul kararı da verilmemişse, işin sürüncemede kalmaması için CMK md. 174/3 hükmü ile yasal süre sonunda halen iadesine karar verilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılacağı kuralı getirilmiştir. Kanunun getirdiği iddianamenin mahkemece kabulü önkoşulu aynı zamanda “*davasız yargılama olmaz ilkesi*”nin de bir görünümüdür.³⁶⁶

İade süresinin geçmesi halinde mahkemenin kendiliğinden duruşma hazırlıklarına başlayıp başlamaması ve bu durumda bir kabul kararı verilmesi gerekir gerekmediği konusunda doktrinde farklı kabuller söz konusudur. İddianamenin “*açık kabulü*” ile değil de iade edilmeyip “*kabul edilmiş sayılması*” ile sürecin devam ettiği hallerde de mahkemece bir karar verilmesi gerektiğini ve bu karara “*zımni kabul kararı*” denildiğini savunan doktrin görüşleri mevcuttur.³⁶⁷ Bu görüştekilere göre, dosyada iddianamenin kabulüne dair bir mahkeme kararı olması amacıyla, mahkeme tarafından bir tensip yapılarak kabul kararı verilmelidir ve bu durum CMK md. 191/1’e³⁶⁸ de uygun olacaktır.³⁶⁹

Yargıtay uygulamalarında ise, mahkemelerce iade süresinin dolması ile iddianamenin zımnen kabul olduğu durumlarda, kabul kararı verilmeden de yargılamaya başlanmasının mümkün olduğuna ve mahkemenin doğrudan tensip yaparak duruşma hazırlıklarına başlaması ve duruşma günü tayin ederek işlemlere devam etmesinin kabul edilebilir olduğuna dair kararlar mevcuttur.³⁷⁰ Yargıtayın görüşü, bu şekilde yargılama işlemlerine başlanmış ve bitirilmiş olmasının,

³⁶⁴ Gültekin, “İddianamenin İadesi”, s. 53.

³⁶⁵ **A.g.m.**

³⁶⁶ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 619.

³⁶⁷ Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 791.

³⁶⁸ CMK md. 191/1:

“Sanığın ve müdafinin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmedikleri saptanarak duruşmaya başlanır. Sanık, duruşmaya başsız olarak alınır. Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın başladığını, iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar.”

³⁶⁹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 548; İlci, **a.g.m.**, s. 888.

³⁷⁰ “... 14.06.2005 günlü iddianamenin, ... Mahkemesince iddianamenin kabulü kararı verilmeksizin 20.06.2005 tarihinde esasa kaydedilerek duruşmaya hazırlık tutanağı düzenlenmiş bulunması karşısında, 5271 sayılı CYY’nın 174/3. maddesi uyarınca 20.06.2005 tarihinin, iddianamenin kabulü tarihi olarak kabul edilmesi gerekmektedir.” (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2011/85 Esas, 2011/94 Karar, 17.05.2011 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 25.07.2024))

iddianamenin zaten kabul edildiği şeklinde yorumlanması gerektiği yönündedir.³⁷¹ Ayrıca belirtelim ki, iddianamenin kısmen kabulü kısmen iadesi gibi bir durum ceza muhakemesi sistemimizde söz konusu değildir.³⁷²

2. Kovuşturma Evresi

a. Kovuşturma Evresi Kavramı

CMK'nın “Tanımlar” kenar başlıklı 2/1-f bendine göre “*Kovuşturma, iddianamenin kabulü ile başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi*”, yani ceza muhakemesinin soruşturmadan sonraki ikinci evresini ifade etmektedir.

Doktrinde kovuşturma evresi, Yenisey/Nuhoğlu'na göre “*Toplumsal ve bireysel iddia makamının şüphesinin kuvvetlenip “sanı” haline gelmesi üzerine şüphelinin sanık olması ile başlayan ve bu şüphenin yenilmesine kadar devam eden iddia faaliyeti*”³⁷³; Öztürk/Erdem vd.'ne göre “*İddianamenin kabulü ile başlayıp iddia ve savunma ışığında yargılama neticesinde verilen bir hükümle sona eren ve duruşma hazırlığı, duruşma ve son karar devrelerinden ibaret bulunan ceza muhakemesi safhası*”³⁷⁴; Şahin/Göktürk'e göre “*Sanıklık statüsü devam ettikçe, yani hüküm kesinleşinceye kadar devam eden evre “geniş anlamda kovuşturma evresi”; istinaf ve temyiz incelemesi dışında kalan ilk derece mahkemesindeki süreç ise “dar anlamda kovuşturma evresidir”*”³⁷⁵ şeklinde tanımlanmaktadır.

Ceza yargılamasının tam manası ile yapılabilmesi için kovuşturma yapılması zorunludur ve bunu Devletin yapması nedeni ile adı “*kamu davası*”dır.³⁷⁶ İddianamenin kabulü kararından sonra kamu davası açılmış ve artık kovuşturma evresine geçilmiş olunacaktır (CMK md. 175/1). Kovuşturmanın maksadı, suç

³⁷¹ “... Asliye Ceza Mahkemesi her ne kadar Yönetmelikte belirtilen iddianamenin değerlendirilmesi defterine kayıt yapma ve iddianamenin kabul veya reddine ilişkin karar düzenleme gereklerine uymamış ise de, iddianameyi inceleyen mahkemenin doğrudan duruşma açarak işin esasına girmek suretiyle hüküm kurması karşısında, zımnen de olsa iddianamenin kabulüne karar vermiş bulunduğu anlaşılmaktadır.” (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/7404 Esas, 2008/16991 Karar, 17.09.2008 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 24.07.2024))

³⁷² İlci, **a.g.m.**, s. 887; Gültekin, **a.g.e.**, s. 368.

³⁷³ Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 751.

³⁷⁴ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 632.

³⁷⁵ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 478.

³⁷⁶ Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 733.

isnadına konu olan cezai uyumsuzluğu, ortaklaşa bir şekilde, nihai hüküm oluşturacak son bir kararla sonuca ulaştırmaktır.³⁷⁷

Kovuşturma evresine geçilmesi ile öncelikle soruşturma evresindeki “şüpheli” sıfatındaki kişi, “sanık” sıfatını alır. Çünkü şüpheli, soruşturma aşamasındaki suç isnadı altındaki kişiyi tanımlarken, sanık, kovuşturmanın başlamasından hükmün kesinleşmesine kadarki evrede suç isnadı altındaki kişiyi tanımlamaktadır (CMK md. 2/1-a, b).

Soruşturma evresinde bir nevi “patron” ya da “kral”³⁷⁸ Cumhuriyet Savcısı iken, kovuşturma evresinde artık yargılama makamının hakimiyeti, sevk ve idaresi söz konusudur.³⁷⁹ Ama yine de kamusal iddia makamının temsili için Cumhuriyet Savcısı kamu davasını sonuna kadar devam ettirmekle yükümlüdür.³⁸⁰

Kamu davasının açılması ile artık soruşturma evresine hakim olan ilkeler ortadan kalkmaktadır. Bunlardan ilki olan gizlilik ilkesi, aleniliğe dönmektedir. Aleniyet, davanın taraflarının tehlike arz eden kişiler bile olması halinde duruşmanın açık yapılmasını emreden ve sanıkların adaletle yargılanmasını hedefleyen demokratik rejimlerin vazgeçilmezi olan evrensel bir ilkedir.³⁸¹ Duruşmaların kapalı yapılmasına karar verilmesi durumları hariç olmak üzere,³⁸² duruşmalar herkese açıktır (Anayasa md. 141/1, CMK md. 182/1).

Bir diğer kovuşturma evresi ilkesi “bağımsız ve tarafsız hâkim ilkesi”dir (Anayasa md. 138, AİHS md. 6/1). Bağımsızlık, kimseden emir almamak³⁸³; tarafsızlık, hâkimin taraflar açısından objektif davranması³⁸⁴ anlamına gelmektedir.

³⁷⁷ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 331.

³⁷⁸ Arslantürk, **a.g.e.**, s. 125.

³⁷⁹ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 477.

³⁸⁰ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 494; Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 777; Gümüştay, **a.g.e.**, s. 57.

³⁸¹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 130; Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 765.

³⁸² “Genel ahlakın veya kamu güvenliğinin kesin olarak gerekli kıldığı hallerde, duruşmanın bir kısmının veya tamamının” kapalı yapılması mümkündür. Fakat “duruşmanın kapalı yapılması konusundaki gerekçeli karar ile hüküm, açık duruşmada açıklanır” (CMK md. 182/2-3). Duruşmanın kapalı yapılacağına dair “açıklığın kaldırılması kararı”, sebepleriyle birlikte açıklanıp zapta bağlanır (CMK md. 186). Ancak sanık 18 yaşından küçük ise duruşma zorunlu olarak kapalı yapılır ve “hüküm de kapalı duruşmada açıklanır” (CMK md. 185).

³⁸³ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 186.

³⁸⁴ Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 260.

Hâkimleri bağımsız ve tarafsız olmayan ve belli kişi ya zümrelerin istek ve talimatları yönünde karar veren bir devlet, hukuk devleti değildir.³⁸⁵

“*Şüpheden sanık yararlanır ilkesi*” de yine kovuşturma evresine ait evrensel bir ilkedir. Yargılamanın başlamasından hükmün verildiği ana kadar geçerli olan bu ilke, soruşturma evresi için değil, yalnız kovuşturma evresi için geçerlidir.³⁸⁶ Masumiyet karinesi ile sıkı bir ilişki içinde olan bu ilkeye göre, yargılama sonunda atılı suçun sanık tarafından işlendiği tam bir kesinliğe ulaşmıyorsa sanık hakkında beraat kararı verilmesi gerekmektedir³⁸⁷ (Anayasa md. 38/4, AİHS md. 6/2). Ceza muhakemesinde amaç, maddi gerçeğin hiçbir şüpheye mahal vermeyecek şekilde meydana çıkarılmasıdır. Şüphe yaratan bir durum olması halinde mahkûmiyet kararı verilemeyecektir.

Ceza yargılaması hukukumuzda mahkemelerce bir suç hakkında yargılamanın başlayabilmesi için muhakemeye konu edilecek fiille ilgili usulüne uygun şekilde açılan bir kamu davası olması gerekmesine “*davasız yargılama olmaz ilkesi*” denilmektedir.³⁸⁸ Bu ilke, CMK md. 175’teki iddianamenin kabulü kuralının, yargılama evresinin sınırını çizen ve ancak Cumhuriyet Savcısı tarafından hazırlanan iddianamedeki fiil ve fail hakkında hüküm verilebileceğini ifade eden ilkedir (CMK md. 225/1 ve 226/1).

Yine kovuşturma evresine hakim olan diğer ilkelere “*doğrudan doğruyalık ilkesi*” ve “*sözlülük ilkesi*”ni örnek olarak verebiliriz. Mahkemenin/hâkimin, kararını, delillerle olabildiğince bizzat ve delilin sahibinden sözlü olarak duyarak temasa geçip karar vermesini ifade eden ilke “*doğrudan doğruyalık ilkesi*”dir.³⁸⁹ “*Sözlülük ilkesi*” ise, soruşturma evresindeki yazıllık ilkesinin tam aksine, kovuşturma evresine hakim olan ve duruşmada söz ile ne söylenmişse ancak onun karar açısından değer taşıyabileceğini ifade eden ilkedir.³⁹⁰

³⁸⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 137.

³⁸⁶ Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 933.

³⁸⁷ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 139.

³⁸⁸ Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 92; Mert Asker Yüksektepe, **İddianamenin İadesi**, 1. Baskı, İstanbul, Platon Plus Yayıncılık, Ocak 2023, s. 61.

³⁸⁹ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 503.

³⁹⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 151; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 486.

b. Duruşma Hazırlığı Safhası

CMK md. 175/1'e göre kabul kararı sonrası kamu davasının açıldığı, yani kovuşturma evresinin başladığı belirtilmiştir. Kovuşturma evresine geçiş ile birlikte mahkeme tarafından ilk etapta yapılması gereken birtakım işlemler vardır. Bunlar CMK md. 175/2'de de belirtildiği üzere öncelikle duruşma gününün belirlenmesi ve duruşmada hazır olması gereken kişilerin duruşmaya çağırılmasıdır. Bu işlemlere genel olarak duruşma hazırlıkları denir.

Duruşma hazırlıkları, CMK'nın "*Kovuşturma Evresi*"ne dair Üçüncü Kitabının Birinci Kısımının Birinci Bölümünde md. 175-181 arasında düzenlenmiştir. Bu hükümlere göre duruşma hazırlıkları, iddianamenin kabulü, iddianamenin sanık sıfatındaki kişiye tebliği, sanık ile müdafinin duruşmaya çağırılması, sanığın savunmalarını ve delillerini sunmasının istenmesi, bu delillerin mümkünse duruşma gününden önce toplanması, tanıkların ve bilirkişilerin dinlenmesi ve yeniden keşif ve muayene yapılması gibi işlemlerdir. Duruşma hazırlıkları yapılırken, soruşturma aşamasında yapılmış olmakla birlikte yetersiz olduğu düşünülen usul işlemlerinin ya da hiç yapılmayanların bu aşamada yapılmalarına ve gerçekleştirilmelerine karar verilebilir (CMK md. 180, 181).³⁹¹

İddianamenin tebliği hususu CMK md. 176/1'de "*İddianame, çağrı kâğıdı ile birlikte sanığa tebliğ olunur.*" şeklinde düzenlenmiştir. Bu madde, CMK'nın kovuşturma evresine ilişkin hükümleri arasındadır. Zira CMK'da soruşturma evresinde iddianamenin şüpheliye, müdafine ve hatta suçtan zarar gören ve vekiline bildirilmesine dair bir hüküm yer almamaktadır. Mahkemeye yalnızca soruşturma dosyası ile iddianame ileildiğinden şüpheli konumundaki kişinin yargılama aşamasındaki etkisi, soruşturma dosyasındaki ifadesiyle kısıtlıdır.³⁹²

Bu durum doktrinde, silahların eşitliği, adil yargılanma hakkı ve çelişmeli yargılama ilkeleri açısından bir eksiklik olarak görülmektedir.³⁹³ Çünkü kovuşturma

³⁹¹ Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 1029.

³⁹² Karakurt, **a.g.m.**, s. 196; Özar, **a.g.m.**, s. 337.

³⁹³ Evik V. S., "İddianamenin İadesi", s. 815; Erdener Yurtcan, **Ceza Yargıcının El Kitabı**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2019, s. 192; M. Sezgin Tanrıku, "Adil Yargılanma Hakkı ve İddianamenin Kabulü-İadesi-Tebliği", **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 64, Mayıs 2006, s. 109; Epözdemir, **a.g.m.**, s. 24.

başlamadan önce sanık veya müdafî, iddianameden, iddianamenin iade ve/veya kabul edildiğinden haberdar olamamaktadır.

Doktrinde kimi yazarlar sanığın, işin esasına ilişkin olmayacak şekilde iddianamenin kabulü kararına karşı itiraz hakkının kanunda düzenlenmesi gerektiğini³⁹⁴ ve bu durumun kanunda olmayışının hak arama özgürlüğü açısından önemli bir eksiklik olduğunu söylemektedir.³⁹⁵

Aslında kanunen bir itiraz hakkı verilmese de soruşturma aşamasında dosyayı iyi takip eden bir şüpheli ya da suçtan zarar gören/mağdur avukatı, dosyaya elbette bu konu hakkında bir dilekçe sunabilir.³⁹⁶ Örneğin şüpheli müdafî, şüphelinin lehine olan delillerinin olduğunu ancak bunların toplanmadığını ve dosyaya konulmadığını belirten bir dilekçeyi soruşturma dosyasına ekleyebilir. Böyle bir dilekçenin, kanunen itiraz niteliğinde sayılmaması, iade konusundaki incelemeyi yapan mahkeme açısından dilekçenin dikkate alınmayacağı anlamına gelmeyecektir.

Doktrindeki bir diğer görüşe göre de iddianamenin kabulü aşaması, yargılama işlemlerinin esasında kovuşturma evresinde yapılacak olması nedeniyle geçici bir süreç olduğundan, burada verilecek hükmün istinaf veya temyiz kanun yolları ile denetlenmesinin mümkün olması ve bu nedenlerle iddianamenin iadesi kararına karşı hiçbir kanun yolunun açılmamış olması normal karşılanabilir.³⁹⁷

c. Duruşma Safhası ve Delillerin Tartışılması

İddianamenin kabulü kararı ve duruşma hazırlığı işlemlerinin ardından yapılan ilk duruşmada, mahkeme başkanı, iddianamenin kabulüne yönelik kararı sesli okuyarak ve okunduğunu tutanağa geçirerek duruşmanın başladığını açıklar (CMK md. 191/1).³⁹⁸ Ardından iddianame yahut iddianame yerine geçen belgede yer

³⁹⁴ Özar, **a.g.m.**, s. 337.

³⁹⁵ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 827; Tanrıkulu, **a.g.m.**, s. 113; Serkan Meraklı, “İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Özel Sayı, Temmuz 2013, s. 1603-1605; Arıtürk, **a.g.m.**, s. 210; Keskin, “Uygulama ve Öğretide İddianamenin İadesi”, s. 349, 351.

³⁹⁶ Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 756; Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 815; Dülger, Taşkın, **a.g.e.**, s. 687; Çelik, Albayrak, **a.g.e.**, s. 542.

³⁹⁷ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 488.

³⁹⁸ Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 791.

alan suçlamaların kaynağını meydana getiren fiiller ve kanıtlar ile suçlamaların hukuki niteliği sanığa anlatılır (CMK md. 191/3-b³⁹⁹) ve yargılama aşaması başlar.

Kovuşturma evresinde yargılamanın başlaması ile duruşmalar yapılır, sanığa kanuni hakları hatırlatılır, savunması alınır, deliller toplanır, gerekirse sanığın ek savunması alınır ve en son da mevcut tüm veriler ışığında değerlendirme yapılarak olgulardan karar vermeye elverişli olduğu kanaatine varıldığında hüküm kurulur.

Yargılama sırasında, sanığın tebligata rağmen mazeretsiz olarak gelmemesi sebebiyle sorgusu yapılamamışsa da bu durum delillerin toplanmasına ve ortaya koyulmasına engel değildir. Zira bu deliller, sanığın sonradan gelmesi halinde kendisine bildirilir (CMK md. 206/1).

Mahkemece hüküm verilmesinden önce tüm taraflara söz hakkı verilir, ancak hükümden hemen önceki son söz, duruşmada hazır olan sanığa verilir ve bu aşamada sanığın zorunlu müdafinin duruşmada olmaması hükmün açıklanmasına engel değildir⁴⁰⁰ (CMK md. 216/3). Ancak son sözün sanığa verilmesi savunma açısından çok önemli olduğundan, verilmemesi mutlak temyiz ve bozma sebebi sayılmaktadır.⁴⁰¹

Yargılama boyunca toplanan delilleri, son evrede vicdani kanaatiyle serbestçe takdir eden yargılama makamı, vereceği kararını yalnız kovuşturma aşamasına taşınmış ve duruşmalarda değerlendirmeye alınmış kanıtlara dayandırabilecektir (CMK md. 217/1). Duruşmaya getirilip tartışılmamış hiçbir bilgi kaynağı hükme dayanak yapılamayacaktır ve bu nedenle hâkimin duruşma dışı edindiği kişisel bilgilerin hüküm verilirken dikkate alınması mümkün değildir.⁴⁰²

³⁹⁹ CMK'nın 191. maddesinin 3-b fıkrası 24.11.2016 kabul tarihli 6763 sayılı Kanunun 29. maddesi ile değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklikten önce sanığa tebliğ edilmişse dahi iddianame veya iddianame yerine geçen belge duruşmada mutlaka okunmaktaydı. Çok uzun hazırlanan iddianamelerin okunmasının güçlük yaratması sebebiyle bu fıkra da değişikliğe gidildiği kanaatindeyiz. Bu husustaki eleştiri ve öneri için bkz. Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 792.

⁴⁰⁰ Bu cümle 15.08.2017 tarihli 694 sayılı Kanun Hükmünde Kararname md. 148 ve aynen kabul edilen 01.02.2018 tarihli 7078 sayılı Kanun md. 143 ile CMK'ya eklenmiştir.

⁴⁰¹ Yenisey, Nuhoğlu, **a.g.e.**, s. 802.

⁴⁰² Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 547.

d. Duruşmanın Sona Ermesi ve Hüküm

Duruşmanın sona erdiğinin mahkemece açıklanması ile artık hüküm verilir. Şüphe üzerine başlayan muhakeme, şüphenin elbirliği ile yenilmesi ile sonlandırılır.⁴⁰³

Hüküm, beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi veya düşmesi kararlarından biridir (CMK md. 223/1). Duruşmanın sona ermesini ve yargılama makamının işten el çekmesini sağlamakla birlikte, sorunun başka mahkemece çözülmesi üzere verilen kararlar da vardır. Bunlar hüküm sayılmamaktadır. Yetkisizlik, adli yargı içinde olacak şekilde görevsizlik, ayırma ve birleştirme gibi kararları bunlara örnek gösterebiliriz.⁴⁰⁴

Verilebilecek hüküm çeşitlerine bir diğer alternatif ise CMK md. 231'de⁴⁰⁵ düzenlenen “*Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması*” kurumudur. Eğer sanığın daha evvel kasten işlenen bir suçtan mahkûmiyetinin olmadığı, sanığın mahkemece tekrar suç işlemeyeceğine dair bir kanıya varılması ve sanığın mağdur ya da

⁴⁰³ Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 806.

⁴⁰⁴ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 552.

⁴⁰⁵ CMK md. 231:

“... (5) Sanığa yüklenen suçtan dolayı yapılan yargılama sonunda hükmolunan ceza, iki yıl veya daha az süreli hapis veya adli para cezası ise; mahkemece, hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir. Uzlaşmaya ilişkin hükümler saklıdır. Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, müsadereye ilişkin hükümler hariç, kurulan hükmün sanık hakkında bir hukuki sonuç doğurmamasını ifade eder.

(6) Hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilmesi için;

a) Sanığın daha önce kasıtlı bir suçtan mahkûm olmamış bulunması,

b) Mahkemece, sanığın kişilik özellikleri ile duruşmadaki tutum ve davranışları göz önünde bulundurularak yeniden suç işlemeyeceği hususunda kanaate varılması,

c) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın; aynen iade, suçtan önceki hale getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi, gerekir.

(7) Açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilen hükümde, mahkûm olunan hapis cezası ertelenemez ve kısa süreli olması halinde seçenek yaptırımlara çevrilemez. ...

(9) Altıncı fıkranın (c) bendinde belirtilen koşulu derhal yerine getiremediği takdirde; sanık hakkında mağdura veya kamuya verdiği zararı denetim süresince aylık taksitler halinde ödemek suretiyle tamamen gidermesi koşuluyla da hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilebilir.

(10) Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlenmediği ve denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle uygun davranıldığı takdirde, açıklanması geri bırakılan hüküm ortadan kaldırılarak, davanın düşmesi kararı verilir.

(11) Denetim süresi içinde kasten yeni bir suç işlemesi veya denetimli serbestlik tedbirine ilişkin yükümlülüklerle aykırı davranması halinde, mahkeme hükmü açıklar. Ancak mahkeme, kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getiremeyen sanığın durumunu değerlendirerek; cezanın yarısına kadar belirleyeceği bir kısmının infaz edilmemesine ya da koşullarının varlığı halinde hükümdeki hapis cezasının ertelenmesine veya seçenek yaptırımlara çevrilmesine karar vererek yeni bir mahkûmiyet hükmü kurabilir. Açıklanan veya yeni kurulan hükme itiraz edilebilir. İtiraz mercii ancak bu fıkradaki koşullarla sınırlı olarak bir değerlendirme yapabilir. ...”

kamunun uğradığı zararı tamamen gidermesi söz konusu ise, sanıkla ilgili olarak hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilebilir.

Hükmün açıklanmasının geri bırakılması, ilk kez suç işlemiş sanıklarda belli bir ağırlığa ulaşmayan cezalar açısından “*hükümlü*” sıfatı verilmeden evvel sanığa son bir şans tanınması mantığı ile çalışmaktadır.⁴⁰⁶ Yargılama sonunda sanığa yüklenen ceza, 2 yıl ya da daha az süreli hapis veya adli para cezası ise, mahkeme hükmün açıklanmasının geri bırakılmasına karar verebilecektir. Bu kurumun uygulanması halinde, sanık hakkında verilen hükmün herhangi bir hukuki sonuç doğurmaması kastedilmektedir.⁴⁰⁷

Yargılama aşaması, iddianamenin sunulduğu mahkemece bir hüküm tesis edilmesi ile sona ermektedir. Ancak kovuşturma evresi, verilen hükmün kesinleşmesine kadar devam etmektedir. Hükmün kesinleşmesi ancak olağan kanun yollarının (İtiraz, istinaf ve temyiz) tüketilmesi ile söz konusu olabilecektir. Bu aşamalardan da geçip hükmün kesinleşmesi ile artık kovuşturma evresi son bulmuş olacaktır.

⁴⁰⁶ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 563.

⁴⁰⁷ Hükmün açıklanmasının geri bırakılması konusunda daha geniş bilgi için bkz. İzzet Özgenç, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023, s. 809-822; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 563-576; Akif Yıldırım, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2018, s. 211 vd.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İDDİANAMENİN İADESİ

A. İddianamenin İadesinin Türk Ceza Hukukundaki Tarihi Gelişimi

1. Genel Olarak

İddianamenin değerlendirilmesi ve iadesi aşamaları Türk ceza hukuku sistemimizde Mülga 1412 sayılı CMUK dönemi ile 5271 sayılı CMK döneminde farklı şekillerde düzenlenmiştir. Her Kanunun kendi içinde yürürlükte olduğu dönemlerde önemli değişikliklere uğrayarak iddianamenin iadesine dair hüküm günümüzdeki halini almıştır.

Çalışmamızın bu başlığında, CMUK dönemini 1985 tarihli Kanun değişikliği öncesi ve sonrası dönem olarak iki başlık altında ve CMK dönemini ise Kanunun ilk temel hali, 2005 tarihli değişiklik sonrası ve 2019 tarihli değişiklik sonrası olacak şekilde üç başlık altında inceleyerek iddianamenin iadesi kurumunun mevzuatımızdaki gelişmelerine değinmeye çalıştık.

2. 1412 Sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu Dönemi

a. 1985 Tarihli Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu Değişikliği Öncesi Dönem

1412 sayılı CMUK'un, 1985 yılındaki önemli değişikliklerin yapıldığı zamana kadar yürürlükte olduğu halinde, ceza muhakemesi, “*ön soruşturma*” ve “*son soruşturma*” adlı iki ana evreden oluşmaktaydı. Ön soruşturma evresi de kendi içinde “*hazırlık soruşturması*” ve “*ilk soruşturma*” adlı iki aşamadan meydana

gelmekteydi. Ön soruşturmanın aşamalarından olan ilk soruşturmanın amacı, zayıf güçteki iddiaların ayrıştırılması, mahkemeye gönderilebilecek kısımların belirlenmesi, delillerin toplanması, koruma tedbirlerine başvurulması ve nihai olarak da son soruşturma evresinin hazırlanmasıydı.⁴⁰⁸

Cumhuriyet Savcılığınca hazırlanan ve ilk soruşturmanın açılmasının istenildiği belge “*talepname*” adlı belgeydi. Sorgu hâkimliği, ilk soruşturma aşamasında görevli olan yargılama makamıydı. Cumhuriyet Savcılığı talepname ile kamu davasını açmakta ve sorgu hâkiminden ilk soruşturma açılıp açılmaması hususunda karar vermesini talep etmekteydi.⁴⁰⁹

Sorgu hâkimi Savcılığın talebini kabul ederse, gerekliyse delilleri toplayıp iddia makamından son soruşturmaya geçilip geçilmemesi konusundaki mütalaasını 7 gün içinde bildirmesini istemekteydi. Bu yıllardaki mevzuata göre “*iddianame*” Cumhuriyet Savcısının son soruşturma açılması yönündeki mütalaasını içeren belgeye verilen isimdi. Sorgu hâkimi, değerlendirmelerini yaptıktan sonra “*lüzum-u muhakeme kararı*” yani son soruşturmanın açılmasına karar verebilirdi.⁴¹⁰

Sorgu hâkimi Savcılığın ilk soruşturma açılması talebini kabul etmezse “*talepnamenin reddine*” karar verirdi.⁴¹¹ İlk soruşturmada Savcılığın iddiasının mahkemeye götürülecek kuvvette olmadığı kanaatine varan sorgu hâkimi ise “*men-i muhakeme kararı*” yani son soruşturmaya geçmeme kararı verirdi.⁴¹²

CMUK’un bu yıllarda yürürlükte olan halinde, suç işlendiğine dair şüphenin ortaya çıkmasından sanık hakkında bir hüküm tesis edilmesine kadar geçen sürecinin çok katmanlı olması ve aslında “*sorgu hâkimliği*” ve “*ilk soruşturma*” aşamalarının ceza muhakemesi sürecini uzatması gerekçeleriyle, 21.05.1985 tarihinde bu hükümlerin kaldırılmasına karar verilmiştir.⁴¹³ Yapılan kanun değişikliği ile

⁴⁰⁸ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 544.

⁴⁰⁹ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 812.

⁴¹⁰ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 544.

⁴¹¹ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 812.

⁴¹² Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 544.

⁴¹³ **A.g.e.**, s. 544-545.

CMUK'un bugünkü adı ile soruşturma ve kovuşturma diyebileceğimiz evreleri köklü bir değişikliğe uğramıştır.⁴¹⁴

b. 1985 Tarihli Ceza Muhakemesi Usulü Kanunu Değişikliği Sonrası Dönem

21.05.1985 kabul tarihli 3206 sayılı “1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile yapılan köklü değişiklikler sonucu, “sorgu hâkimliği” ve “ilk soruşturma” aşamaları CMUK'tan kaldırılmış ve son soruşturma evresine “iddianame” düzenlenmesiyle⁴¹⁵ geçileceğine dair yeni hükümler getirilmiştir. Sorgu hâkimliğinin kaldırılmasıyla Cumhuriyet Savcısı, soruşturma evresindeki tek hukukçu olarak kalmıştır.⁴¹⁶

1985 tarihli bu değişiklikler ile artık ceza muhakemesi evreleri “hazırlık soruşturması” ve “son soruşturma” şeklinde iki evreden ibaret hale gelmiştir.⁴¹⁷ Suç haberinin Savcılığa ulaşması üzerine Savcılık tarafından yürütülen soruşturma sonunda ya kamu davasının açılmasıyla son soruşturma evresine geçilmekte ya da ön soruşturmada takipsizlik kararı ile süreç sonlandırılmaktaydı.⁴¹⁸

CMUK'un bu değişiklik sonrası döneminde, kamu davası, iddianamenin mahkemeye sunulmasıyla açılmış olmaktadır⁴¹⁹ ve mahkemenin iddianameyi iade

⁴¹⁴ 1985 tarihli değişiklik öncesi, 20.04.1929 tarihli ve 1172 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 1412 sayılı CMUK'un “Hukuku Amme Davasının Açılması Suretleri” kenar başlıklı 163. maddesinin ilk hali şu şekildedir:

“(1) Yapılan hazırlık tahkikatı hukuku amme davasının açılmasını haklı göstermeğe kâfi ise Cümhuriyet müddei umumisi bu davayı, ya ilk tahkikatın açılması hakkında müstantika bir talepname veya karar hâkimine bir iddianame vermek suretile açar.

(2) Aksi halde Cümhuriyet müddei umumisi takibata mahal olmadığına karar verir ve bu kararından, evvelce hâkim tarafından sorguya çekilmiş olur veya hakkında bir tevkif müzekkeresi verilmiş bulunursa maznuna da haber verir.”

CMUK'un ilk yayımlanan halinin konumuzla ilgili 147 ila 205. maddeleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/1172.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024)

⁴¹⁵ Gültekin, **a.g.e.**, s. 291.

⁴¹⁶ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 605.

⁴¹⁷ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 545.

⁴¹⁸ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 515.

⁴¹⁹ 21.05.1985 kabul tarihli 3206 sayılı Kanunun 38. maddesi ile CMUK'un 163. maddesi, başlığı ile birlikte şu şekilde değiştirilmiştir:

“Kamu davasının açılması - Madde 163:

(1) Yapılan hazırlık tahkikatı sonunda, toplanan deliller kamu davasının açılmasına yeterli ise Cümhuriyet Savcısı mahkemeye bir iddianame vermek suretiyle kamu davasını açar.

(2) İddianamede sanığın açık kimliği, isnat olunan suçun neden ibaret olduğu, suçun kanuni unsurlarıyla uygulanması gereken kanun maddeleri, deliller ve duruşmanın yapılacağı mahkeme gösterilir.

gibi bir yetkisi mevcut değildi.⁴²⁰ Savcılıkça sunulan iddiaların gerekli unsurları taşınamaması ya da duruşmaya geçilemeyecek kadar zayıf isnatlardan meydana gelmesi hallerinde, iddianamenin reddi, iddianamenin iadesi yahut duruşmaya geçmeme kararı verilmesi gibi ihtimaller söz konusu değildi.⁴²¹ Hatta hangi suçtan dolayı dava açıldığı dahi iddianameden anlaşılamıyorsa dosya Cumhuriyet Savcısına gönderilmekteydi.⁴²² Doktrinde 1985 tarihli bu değişiklikle doğrudan son soruşturma evresine geçilmesi, hâkimlik güvencesinden çıkmış olması nedeniyle eleştirilmiştir.⁴²³

CMUK'taki bu değişiklikten bir müddet sonra, iddianamelerin yeterli özenle hazırlanmadığı, somut olmayan iddialarla kişilerin yargılandığı ve bu özensizlik ve basit şüphelerle dahi yargılama yapılması sonucu beraat kararları verilme oranının arttığı gözlemlenmiştir.⁴²⁴ Bu nedenle de CMUK'un 1999 tarihli Tasarısı ile “iddianamenin iadesi” ve ayrıca “iddianamenin reddi” adı altında yeni kurumların ve bunlara itiraz usullerinin düzenlenmesi planlanmıştır.

İddianamenin iadesi ve iddianamenin reddi kurumları ile duruşmaların tek celsede bitirilerek parçalı muhakemenin önüne geçilmesi ve adalete gecikmeden erişilmesi için tam ve eksiksiz bir hazırlık soruşturması yapılması hedeflenmişti.⁴²⁵ Bu sistemin getirilmesi, hızlı şekilde yargılamaların yapılması ve lekelenmeme hakkına zarar vermemek adına sanığın gereksiz yere suç isnadı altında bırakılmamasını amaçlamıştı ve Cumhuriyet Savcısının da gerçek görevini yapmasına zorlamak açısından olumlu bir adım olarak görülmekteydi.⁴²⁶ Fakat bu

(3) Asliye ve ağır ceza mahkemelerine ait işlerde, hazırlık tahkikatının verdiği esaslı neticeler dahi iddianameye yazılır.

(4) Cumhuriyet Savcısının sulh ceza mahkemesinin görevine giren işler için düzenleyeceği iddianamede, sanığın açık kimliğini, uygulanması gereken kanun maddesini ve esaslı delilleri göstermesi yeterlidir.”

1985 tarihinde CMUK'ta yapılan değişikliklere dair daha detaylı bilgi için bkz. <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/18774.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024). Ayrıca belirtelim ki 163. maddenin bu halindeki 4. fıkrası, Anayasa Mahkemesinin 2000/28 Esas, 2002/36 Karar ve 20.03.2002 Tarihli kararı ile iptal edilmiştir.

⁴²⁰ Gümüşay, **a.g.e.**, s. 105.

⁴²¹ Gültekin, **a.g.e.**, s. 292.

⁴²² Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 545.

⁴²³ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 545; Kunter, Yenisey, Nuhoglu, **a.g.e.**, s. 721-722.

⁴²⁴ Gümüşay, **a.g.e.**, s. 107.

⁴²⁵ Aydın M., **a.g.e.**, s. 106, 107.

⁴²⁶ **A.g.e.**, s. 108-109.

Tasarı, zaman içinde yapılan birtakım değişikliklerle ancak 2005 tarihinde 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu olarak yürürlüğe girmiştir.⁴²⁷

3. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Dönemi

a. 2005 Tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu Değişikliği Öncesi Dönem

1412 sayılı CMUK döneminde ceza yargılamasındaki beraat oranlarının yüksek olması, davaların tekemmül etmeden, soruşturma aşamasında yeterince kanıt toplanmadan ve salt basit şüphe ile harekete geçildiğini göstermekteydi.⁴²⁸ Bunun sonucu olarak da hem kişilerin lekelenmeme hakkı zedelenmekte hem de mahkemelerin iş yükü artmaktaydı.⁴²⁹ Bu nedenle CMUK'ta benimsenen sistemin değiştirilmesine karar verilmiş ve 5271 sayılı CMK ile iddianamenin iadesine dair yeni hükümler tesis edilmiştir. CMUK'ta benimsenen Cumhuriyet Savcısının iddianame ile direkt olarak kamu davası açmasına, CMK'da bir nevi kısıtlama getirilmiştir.

İddianamenin iadesi, ceza muhakemesi sistemimize 5271 sayılı CMK ile ilk kez giren yeni bir kavramdır.⁴³⁰ CMK'nın soruşturma evresini anlattığı İkinci Kitabının son maddesi, iddianamenin iadesine dair olan 174. maddedir. Kovuşturma evresine geçilmeden hemen önceki soruşturma evresinin son işlemi olan iddianamenin mahkemeye sunulması sonrası iadesine karar verilebileceği haller, 174. maddede açıklanmıştır.

Başlangıçta Kanun Tasarısında, belli sebeplerle iddianamenin Cumhuriyet Savcılığına geri gönderilmesini öngören iki ayrı kurum öngörülmüştü: İddianamenin iadesi ve iddianamenin reddi.

Tasarıdaki iddianamenin iadesi,⁴³¹ davaya bakacak olan mahkemenin, bazı çok önemli olmayan eksiklikler için, örneğin şüphelinin açık kimliğinin

⁴²⁷ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 546.

⁴²⁸ Keskin, "Uygulama ve Öğretide İddianamenin İadesi", s. 324; Cumhur Şahin, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Aralık 2005, s. 534-535.

⁴²⁹ Taneri, **a.g.m.**, s. 78.

⁴³⁰ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 508.

⁴³¹ Tasarıdaki iddianamenin iadesine ilişkin 178. madde şu şekilde idi:

belirtilmemesi yahut önödemeye bağlı bir suç için sehven dava açılmış olması gibi hallerde, şekli açıdan bir inceleme yaparak dosyayı Cumhuriyet Savcısına geri vermesi olarak düşünülmüştü.⁴³²

İddianamenin reddi⁴³³ ise, işin esasının daha yakından incelendiği, kuvvetli şüpheyi belirten hususların eksikliği hali yahut yetersiz delil ile ve hatta delilsiz olarak dava açılmış olması gibi mahkemenin yargılama aşamasında soruşturma yapmak zorunda kalacağına anlaşıldığı durumlar için tasarlanmıştı.⁴³⁴

Tasarının kanunlaşması döneminde TBMM Adalet Alt Komisyonunda, uygulamada ortaya çıkabilecek muhtemel sorunlar, iddianamenin “reddi” ibaresinin nezaket kurallarına aykırı olması ve reddin sonuçlarının ağır olması nedenleriyle iddianamenin iadesi maddesi, iddianamenin reddi hükümlerini de kapsar şekilde tek

“(1) Mahkemece, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren, 5 gün içinde, soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra:

1. Şüphelinin açık kimliğinin veya hiç değilse o kişinin belirlenmesine olanak sağlayacak diğer özelliklerinin ve yükletilen suçun ne olduğunun belirtilmediği,
2. Suçun unsurları ile uygulanması gereken kanun maddelerinin gösterilmediği,
3. Suçun delil, iz, eser ve emareleri ile duruşmanın yapılacağı yetkili ve görevli mahkemenin gösterilmemiş veya eksik veya hatalı gösterilmiş olduğu,
4. Soruşturmanın esaslı sonuçlarının yazılmadığı,
5. Cumhuriyet Savcısının iddianamede kamu davasının açılması bakımından kendi kanaatini açıklamayarak takdiri mahkemeye bırakmış olduğu,
6. Varsa gözaltı, tutukluluk ve salıverme tarihlerinin veya suç tarih ve yerinin açıklanmadığı,
7. Suçun ispatlanmasına yardım edecek tüm bilgi ve belgelerin mahkemeye verilmemiş bulunduğu,
8. Önödemeyi, yargılamanın durmasını veya davanın düşmesini gerektiren hallerin varlığı,
9. Eksik ve hatalı başka noktaların var olduğu saptandığında, eksik ve hatalı noktalar belirtilerek iddianamenin Cumhuriyet Savcılığına iadesine karar verilir.

(2) Cumhuriyet Savcısı, iddianamenin iadesi üzerine kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra soruşturma belgelerini aynı iddianameye bağlayıp yetkili mahkemesine gönderir, gerektiğinde yeniden iddianame düzenler.

(3) Önödemeyi gerektiren halin varlığı nedeniyle iddianame iade olunduğunda, Cumhuriyet Savcısı bunun için gerekli işlemi başlatır veya dosyayı gerekli kararı vermesi için merciine gönderir veya kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.” Tasarının tam metni için bkz. **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı Sempozyumu 13-14 Şubat 2004**, Ceza Hukuku Derneği Yayınları, Şubat 2004, s. 62.

⁴³² Aydın M., a.g.e., s. 110.

⁴³³ Tasarıdaki iddianamenin reddine ilişkin 179. madde şu şekilde idi:

“(1) İddianamenin ve soruşturma evrakının verilmesinden itibaren 5 gün içinde mahkeme, soruşturma evresinde kamu davasının açılabilmesi için yeterli delil, iz, eser ve emarelerin toplanmamış bulunduğunu ve bu nedenle mahkemenin delil, iz, eser ve emareleri toplamak için araştırma yapmak zorunluğu ile karşı karşıya kalacağını saptadığında iddianamenin reddine karar verir.

(2) Bu karar üzerine Cumhuriyet Savcısı yeniden soruşturma yapar ve sonuçta yeterli delil, iz, eser ve emare elde ederse yeniden kamu davası açar, aksi halde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir.” Tasarının tam metni için bkz. **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı Sempozyumu 13-14 Şubat 2004**, Ceza Hukuku Derneği Yayınları, Şubat 2004, s. 62-63.

⁴³⁴ Aydın M., a.g.e., s. 110.

bir madde halinde detaylı bir düzenleme ile yazılmıştır ve “*iddianamenin reddi*” kurumuna 5271 sayılı CMK’da hiç yer verilmemiştir.⁴³⁵

17.12.2004 tarih ve 25673 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan CMK’nın ilk halinde “*İddianamenin İadesi*” kenar başlıklı 174. maddesi şu şekilde kabul edilmiştir:

“(1) Mahkeme, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren yedi gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra; iddianamenin 170’inci maddedeki unsurları içermediğini tespit ettiğinde, eksik ve hatalı noktaları belirterek iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verir.

(2) Önödemeye tabi işlerde, önödeme usulü uygulanmaksızın kamu davası açılmaz. Aksi takdirde iddianame iade edilir.

(3) Cumhuriyet Savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir.

(4) İade kararına karşı Cumhuriyet Savcısı itiraz edebilir.”

Doktrinde hala iddianamenin iadesi kurumunun isimlendirmesinin doğru olmadığını, “*iadesi*” yerine “*reddi*” ibaresinin tercih edilmesi gerektiğini savunan yazarlar vardır. Bu görüşteki yazarlara göre, bir iddianameyi iade etmek için önce “*kabul etmek*” gerektiğinden ve kabul edilmeyen bir şeyin iadesi de olamayacağından dolayı, kabul etmemek anlamındaki “*ret*” kelimesinin bu kurumun isimlendirilmesinde kullanılmasının daha uygun olacağı fikri savunulmaktadır.⁴³⁶

CMUK’taki sistemden farklı olarak, CMK’nın 174. maddesinde düzenlenen iddianamenin iadesi kurumu ile hâkimlik güvencesine sahip bir yargı organı tarafından iddianamenin denetlenebilir hale gelmesi ve mahkemenin vereceği

⁴³⁵ Bahri Öztürk, “Ceza Muhakemesinde Ara Muhakeme Evresi Özellikle İddianamenin İadesi”, **Prof. Dr. M. İlhan Ulsan’a Armağan**, Cilt III, Editörler: Atilla Altop, Rudolf Welser, Cüneyt Bellican, Nihal Ural Çınar, Güler Gümüşsoy Karakurt, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Temmuz 2016, s. 633-634; Aydın M., **a.g.m.**, s. 381-382.

⁴³⁶ Bu görüş hakkında detaylı bilgi için bkz. Özar, **a.g.m.**, s. 323.

iddianamenin kabulü kararı ile kamu davasına başlanacak olması, şüpheli konumundaki kişi için bir nevi teminat teşkil etmektedir.⁴³⁷

b. 2005 Tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu Değişikliği Sonrası Dönem

CMK'da iddianamenin iadesi, ayrı bir madde olarak düzenlenmiş olsa da maddenin muğlak olması ve detaylı olmaması nedeniyle uygulamada daha evvel yaşanan duraksamaların devam edeceği düşünülerek CMK'nın yürürlüğe girmesinden evvel, 25.05.2005 kabul tarihli 5353 sayılı “*Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun*” ile CMK'da birtakım değişikliklere gidilmiştir.

5353 sayılı Kanun ile CMK'nın 174. maddesi değiştirilerek yeni hali ile şu şekli almıştır:

“(1) Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren on beş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle;

a) 170'inci maddeye aykırı olarak düzenlenen,

b) Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,

c) Önödemeye veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.

(2) Suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez.

(3) En geç birinci fıkrada belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır.

(4) Cumhuriyet Savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez.

(5) İade kararına karşı Cumhuriyet Savcısı itiraz edebilir.”

⁴³⁷ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 546; Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 813.

5353 sayılı Kanunun iddianamenin iadesine yönelik değişikliği öngören madde gerekçesinde, yapılan değişikliğin nedenleri şu şekilde açıklanmıştır:

“Kamu davasının tek veya zorunlu olduğunda birbirini izleyen oturumlarda ve mümkünse bir günde sonuçlandırılmasını gerçekleştirebilmek amacıyla; iddianamenin, hukuken geçerli ve yeterli delillerin toplanmasından ve dava açma koşullarının gerçekleşmesinden sonra, tüm yönleriyle doğru ve eksiksiz olarak mahkemeye verilmesi gerekmektedir.

Yeterli delil bulunmadan veya toplanmadan âdeta delilsiz davanın açılmış olması ve bunun sonucu olarak mahkemenin soruşturma yapmak zorunluluğunda kalacağının anlaşılması halinde iddianame iade edilecektir. Mahkemenin bu karar üzerine Cumhuriyet Savcısı, eğer itiraz yoluna gitmeyecekse yeniden soruşturma yapacaktır. Yaptığı bu soruşturma sonunda yeterli delil saptayabildiğinde Cumhuriyet Savcısı yeniden iddianame düzenleyerek mahkemeye verecek, yeterli delil bulamazsa kovuşturmaya yer olmadığına karar verecektir. Böylece soruşturmanın gereğince tamamlanmadan dava açılmasının sakıncaları, duruşmaların uzaması ve ertelenmesi önlenebilecektir.”⁴³⁸

İddianamenin iadesi maddesine, CMK’nın ilk kabul edilen haline göre birtakım yeni hükümlerin eklendiği görülmektedir. İlk olarak göze çarpan, Cumhuriyet Savcısının iddianameyi mahkemeye sunmasının ardından, mahkemenin iddianameyi incelemesi için öngörülen sürenin 7 günden 15 güne çıkarılmış olmasıdır. Özellikle büyük merkezlerdeki mahkemelerin iş yükü nedeniyle ⁴³⁹ baktıkları dava sayısı hesaba katılarak bu süre 15 gün olarak değiştirilmiştir.

Diğer bir değişiklik “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan” hazırlanan iddianamelerin iade edilebilmesine dair hüküm getirilmesidir. Söz konusu kavramdan ne anlaşılması gerektiği CMK’da net bir şekilde açıklanmamış ise de suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut delilin, Savcı tarafından elde edilmesine olanak olmasına rağmen, kendisinin ihmal

⁴³⁸ 5353 sayılı Kanunun 30. maddesinin gerekçesinin tam metni için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0453.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024)

⁴³⁹ Çolak, Taşkın, a.g.e., s. 589-590.

etmesi yahut dikkatinden kaçması gibi bir nedenle elde edilememiş olması halinde, bu durumun iddianamenin iadesine sebep teşkil edeceği kuralı getirilmiştir.⁴⁴⁰

Yapılan değişiklik ile yeni eklenen bir diğer hüküm, artık hem önödeme hem de uzlaştırmaya tabi suçlardan olduğu açıkça görülen durumlarda, bu usuller uygulanmadan düzenlenen iddianamelerin iadesine karar verileceğidir. Maddenin değişiklik öncesi halinde bu fıkra sadece önödemeye ilişkin hüküm varken, değişiklik sonrası uzlaştırma usulü de fıkraya eklenmiştir.

CMK'nın ilk halinden farklı olarak yeni eklenen bir hüküm de suçun hukuki nitelendirmesi sebebiyle iddianamenin iade edilemeyeceğidir. Artık iddianamenin sunulduğu mahkeme tarafından, Cumhuriyet Savcısının nitelendirmesine iştirak edilmediğinden bahisle iddianamenin iadesine karar verilemeyecektir. Zira CMK md. 225/2'ye göre de Cumhuriyet Savcısının soruşturmaya konu suçla ilgili yapmış olduğu hukuki nitelendirme mahkemeyi bağlamamaktadır.⁴⁴¹ Keza iddianamenin mahkemeye sunulmasından sonra, mahkeme dosyayı incelemeye başlayınca suçun hukuki nitelendirmesinde farklı bir görüşe de sahip olabilir.⁴⁴²

2005 tarihli değişiklik ile yine CMK'nın ilk halindeki bir muğlaklık da daha belirgin hale getirilmiştir. İddianamenin, incelenme süresi sonunda, kabul ya da iadesine karar verilmemesi halinde ne olacağı Kanunun ilk halinde belli değilken, bu husus, 174. maddeye bir fıkra eklenmesi ile çözülmüş ve en geç 15 günlük iade süresi sonunda iadesine yönelik karar verilmeyen iddianamelerin “*kabul edilmiş sayılacağı*” açıkça belirtilmiştir. “*Kabul edilmiş sayılacağı*” vurgusu ile iddianamenin iadesi süresinin de “*kesin süre*” olduğu netleştirilmiş olmaktadır.

Getirilen son yenilik ise, Cumhuriyet Savcısının, iddianamenin iadesi üzerine, şartlar gerektiriyorsa kovuşturmaya yer olmadığı kararı verebileceğine dair ifadenin ve yine bu fıkranın son cümlesine iddianameyi inceleyen mahkemenin, ilk iade kararında belirtmediği sebeplere dayanarak yeniden iddianameyi iade edemeyeceği kuralının eklenmiş olmasıdır. Bu düzenleme sonrası artık mahkemelerin titiz bir

⁴⁴⁰ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 135.

⁴⁴¹ Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 329.

⁴⁴² Yenidünya, **a.g.m.**, par. 116; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 133.

inceleme ve değerlendirme yaparak iadeye konu edilebilecek tüm hususları tespit etmesi gerekmektedir.

c. 2019 Tarihli Ceza Muhakemesi Kanunu Değişikliği Sonrası Dönem

CMK'nın 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girdiği günden bugüne kadarki süreç içerisinde, iddianamenin iadesi kurumunun işleyişinde, 2005 tarihli CMK değişikliğinin de yetersiz kaldığından bahisle, 17.10.2019 kabul tarihli 7188 sayılı “Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile iddianamenin iadesi maddesinde bir kez daha değişikliğe gidilmiştir. Maddenin geldiği bu hali ile mevcut uygulama sorunları giderilmeye çalışılmıştır.

İddianamenin iadesine dair halen yürürlükte olan CMK hükmünün son hali şu şekildedir:

“İddianamenin İadesi - Madde 174 – (Değişik: 25.05.2005 - 5353/27 md.)

(1) Mahkeme tarafından, iddianamenin ve soruşturma evrakının verildiği tarihten itibaren on beş gün içinde soruşturma evresine ilişkin bütün belgeler incelendikten sonra, eksik veya hatalı noktalar belirtilmek suretiyle;

a) 170'inci maddeye aykırı olarak düzenlenen,

b) (Değişik: 17.10.2019 - 7188/20 md.) Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen,

c) (Değişik: 17.10.2019 - 7188/20 md.) Önödeme veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen,

d) (Ek: 17.10.2019 - 7188/20 md.) Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen,

İddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verilir.

(2) Suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez.

(3) En geç birinci fıkrada belirtilen süre sonunda iade edilmeyen iddianame kabul edilmiş sayılır.

(4) Cumhuriyet Savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmaya yer

olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez.

(5) İade kararına karşı Cumhuriyet Savcısı itiraz edebilir.”

7188 sayılı Kanunun, iddianamenin iadesine yönelik değişikliği öngören madde gerekçesinde, yapılan değişiklik ve eklemenin nedenleri şu şekilde açıklanmıştır:

“... (U)ygulamadan kaynaklanan sorunlar nedeniyle soruşturmalar tam anlamıyla neticelendirilmeden bir kısım eksikliklerle dava açılmaya devam edilmiştir. Buna karşılık, gerekli delillerin soruşturma evresinde toplandığı davalarda ilk celsede duruşmanın bitirilebildiği görülmektedir. Yargılamanın makul bir sürede bitirilebilmesi için mevcut delillerin duruşma başlamadan önce toplanmış olması gerekmektedir.

Maddenin birinci fıkrasının (b) bendinde suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianamenin iadesine karar verileceği hüküm altına alınmıştır. Söz konusu düzenleme uygulamada hâkimler ve savcılar tarafından farklı yorumlanmaktadır. “Mutlak sayılan mevcut bir delil” ibaresi dikkate alındığında mahkemelerin iade yetkisinin çok sınırlı olduğu ve mutlak olmamakla birlikte suçun sübutuna etki edebilecek deliller toplanmadan açılan iddianamelerin iade edilemediği görülmektedir. Yargıtay içtihatları da bu yönde gelişmiştir. Bu itibarla, maddeyle yapılan değişiklikle suçun sübutuna doğrudan etki edecek delillerin toplanması sağlanmaktadır. Suçun sübutuna doğrudan etki edecek delil, olayın oluş şekline göre ceza muhakemesi hukuku çerçevesinde belirlenecektir.

Sadece delil toplanmış olması yeterli olmayıp, bunun öncesinde o soruşturma veya kovuşturmaya devam edilebilmesi için gerekli kovuşturma şartlarının da gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar sağlanmadan dava açılmış olması yargılamayı uzatan nedenlerden birisidir. Bir kamu görevlisi hakkında izin almaksızın soruşturma yapılması veya vergi suçlarında yetkili organın mütalaası alınmadan dava açılması bu tür nedenlerin başında gelmektedir. Yapılan düzenlemeyle, soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın iddianame düzenlenmesi hali, iddianamenin iadesi nedeni olarak kabul edilmektedir.

Maddeyle yapılan diğer bir değişiklikle, bu Teklifte ceza muhakemesi sistemimize girmesi öngörülen seri muhakeme usulünün uygulanmamış olmasının da iddianamenin iadesi nedeni sayılmasıdır. Böylelikle, seri muhakeme usulüne tabi suçlar bakımından bu usul uygulanmadan açılan davalarda iddianamenin iadesi yoluna gidilecektir. Cumhuriyet Savcısının iddianamede veya dosya içerisinde yer alan belgelerde seri muhakeme usulüne başvurulduğunu belirtmesi halinde iddianame iade edilemeyecektir.”⁴⁴³

İddianamenin iadesi maddesinin 2005-2019 yılları arasındaki sürede uygulanması ve maddeye dair hangi hususlarda sorun yaşandığının ya da aksaklıkların olduğunun anlaşılması üzerine, önceki haline göre CMK’nın 174. maddesine 2019 yılında bir kısım değişiklikler ve yenilikler getirilmiştir.

Bunların ilki hem doktrinde hem de uygulamacılar arasında çokça tartışmaya sebebiyet veren “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddianamelerin iade edilmesine yönelik olan fıkranın daha net hale getirilmeye çalışılmasıdır. CMK md. 174/1-b’deki bu eski kavram “suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” şeklinde yeniden düzenlenmiştir. Kanaatimizce bu değişiklik ile karışıklığa sebep olan “mutlak sayılan” ifadesinin çıkartılması ile asıl kastedilenin “delilin mevcut olmasına rağmen toplanmamış olmasının” iddianamenin iadesi sebebi yapılacağı hususu netleştirilmiştir.

Diğer bir değişiklik, önödeme ve uzlaştırmaya tabi suçlardan oldukları açıkça görülen hallerde bu usuller uygulanmadan düzenlenen iddianamelerin iadesine karar verileceği hükmüne, seri muhakeme usulüne dair ibarelerin eklenmiş olmasıdır. Bu durumda önödeme ve uzlaştırma halleri gibi, suçun seri muhakeme usulüne tabi olduğunun anlaşılması halinde, bu usulün denenmemesi iade sebebi teşkil edecektir.

Son olarak yapılan yenilik ise, yine doktrinde tartışma konusu olan iddianamenin iadesi konusundaki muhakeme şartları hususuna açıklık getirilerek, soruşturulması veya kovuşturulması izne ya da talebe bağlı olan suçlar açısından izin

⁴⁴³ 7188 sayılı Kanunun 20. maddesinin gerekçesinin tam metni için bkz. https://www.kanunum.com/file/cid18333784_vid23780636_fid1102332 (Erişim Tarihi: 15.06.2024)

alınmaksızın ya da talep olmaksızın hazırlanan iddianamelerin iadesine karar verileceğinin açıkça belirtilmesi olmuştur.

Doktrinde, maddenin bu son haliyle bile hala sorunlar yaratmaya devam ettiği ve daha köklü değişiklikler yapılarak iddianamenin iadesi kurumunun daha anlaşılır ve net hale getirilmesi gerektiğini savunan görüşler vardır.⁴⁴⁴

B. İddianamenin İadesinin Amacı

5271 sayılı CMK soruşturma evresini Cumhuriyet Savcısı merkezli düzenlediği için Cumhuriyet Savcısının soruşturma evresinin “*bel kemiği*”⁴⁴⁵ ya da “*patronu*” olduğundan bahsetmiştik. CMK ile hukuk sistemimize giren iddianamenin iadesi kurumu da soruşturma evresinin son adımı olduğundan Cumhuriyet Savcılarına, mümkün olduğunca eksiksiz ve tek celse esasına uygun yargılama yapmaya elverişli bir iddianame hazırlama görevi düşmektedir.⁴⁴⁶

İddianamenin iadesi kurumunun başarılı olması için elbette ki iddianamenin sunulduğu mahkemelere de görev düşmektedir. “*Mahkûmiyet olasılığının varsayılan yüksekliği*” iddianamenin sunulduğu mahkemece, iade kararı vermek ya da yargılamaya başlamak seçenekleri arasında dikkate alınacak ölçüt olmalıdır.⁴⁴⁷ Mahkemeler iddianamenin iadesi kararlarında, yasal sebeplere uygun, süresinde ve gerekçeli olarak iade kararları vermelidir.

İddianamenin iadesinin en temel amaçlarından biri, CMK’ya uygun şekilde yürütülen soruşturma sonunda hazırlanan iddianame ile kovuşturmanın verimli şekilde ilerlemesinin sağlanması ve buna bağlı olarak da maddi gerçeğin tespit edilmesine hizmet etmektir.⁴⁴⁸

⁴⁴⁴ Gümüştay, **a.g.e.**, s. 109.

⁴⁴⁵ Öztürk, **a.g.m.**, s. 632.

⁴⁴⁶ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 547; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 472; Gültekin, “İddianamenin İadesi”, s. 59.

⁴⁴⁷ Yücel, **a.g.m.**, s. 49.

⁴⁴⁸ Arıttürk, **a.g.m.**, s. 197.

Bir diğerk amaç da “*tek celselik yargılama*” ilkesinin uygulamaya konulma isteğidir.⁴⁴⁹ Keza aksi halde suçda dair bir hükme varmak uzun zaman alacağından, adaletin tesisi sürüncemede kalacak ve makul sürede yargılanma hakkı ihlalleri ile de karşı karşıya kalınacaktır.

C. İddianamenin İadesi Kararını Vermeye Yetkili Makam

Soruşturma evresi sonunda iddianame, suçun niteliğine göre Cumhuriyet Savcısının yargı çevresinde görev yaptığı ilgili mahkemeye hitaben düzenlenecektir. Soruşturmaya konu edilen suç, asliye ceza mahkemesi ya da ağır ceza mahkemesinden hangisinin görev alanına giriyorsa, iddianame de o mahkemeye sunulmak üzere hazırlanacaktır.

İddianamenin değerlendirilmesi süreci, soruşturmaya dair dosya ve belgelerin yetkili ve görevli mahkemeye göndermesiyle başlamaktadır. Soruşturma evresine ilişkin bütün belgeleri inceleyip eksik veya hatalı görülen kısımları belirterek iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verebilecek olan makam, iddianamenin sunulduğu mahkeme, yani esas yargılamayı yapacak olan mahkemedir (CMK md. 170/3, 174/1).

CMK md. 170/3’e göre iddianamenin unsurlarından biri, iddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye hitaben hazırlanmış olmasıdır. Bu nedenle iddianamenin sunulduğu mahkeme, iadeye dair incelemesini yaparken, kendisinin görevli olup olmadığını da kontrol edecek ve bunu Savcının iddianamede yazdığı suçda göre yapacaktır.⁴⁵⁰

İddianamenin iadesi kararını verebilecek olan mahkeme, iddianamenin CMK md. 170’e uygunluğunu, suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delilin toplanıp toplanmadığını, önödeme, uzlaştırma yahut seri muhakeme usullerine tabi suç ise bu usullerin denenip denenmediğini ve soruşturulması ya da kovuşturulması izne veya talebe bağlı suçlarda bu aşamaların yapılıp yapılmadığını irdeleyecektir. Mahkemenin bu irdelemeyi yapması için 15 günlük yasal süresi vardır.

⁴⁴⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 622; Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 328.

⁴⁵⁰ Gültekin, **a.g.e.**, s. 146.

İddianamenin iadesini değerlendirmek üzere inceleme yapan mahkemenin, yargılama aşamasında davayı yürütecek olan mahkeme ile aynı olması doktrinde tartışma konusudur. Mahkemenin, inceleme sırasında, iddianamenin usule uygunluğunu kontrol ederken sınırını aşması halinde, hâkimin tarafsızlığının şüpheyeye düşmesi ihtimali yani ihsas-ı rey olup olmayacağı şüphesi doğmaktadır.

İhsas-ı rey, Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre “*ihsasırey*” şeklinde yazılmakta ve “*görüüş veya kararı önceden hissettirme, oyu önceden açıklama*” anlamına gelmektedir.⁴⁵¹ Hukuk terimi olarak ihsas-ı rey, hâkimin yargılama sonlanmadan şüpheli ya da sanığın suçluluğuna ilişkin görüşünü açığa vurması ya da belirtmesi olarak tanımlanmaktadır.⁴⁵² Fakat hâkimin yargılama bitmeden konuya dair bir fikrinin olması kabul edilemeyeceği gibi, bu fikrini bir de açığa vurması, tarafsızlığını şüpheyeye düşürecektir.⁴⁵³

Doktrinde iddianamenin iadesine karar veren makam ile iddianamenin düzeltmelerin ardından tekrar sunulduğu ve iddianamenin kabulüne karar veren makamın aynı olması, ihsas-ı rey açısından eleştirilmektedir.⁴⁵⁴

Bir görüşe göre, iddianameyi yeterli şüphe oluşmadığından bahisle iade eden ya da yeterli şüphenin mevcut olduğu kanısı ile iddianameyi kabul eden mahkeme, maddi meseleyle yargılama başlamadan temasa geçmiş ve ihsas-ı rey kapsamına giren bir karar vermiş olacaktır.⁴⁵⁵ Bu durum da hem hâkimin tarafsızlığı ilkesine hem “*habeas corpus*”⁴⁵⁶ güvencesine hem de “*davasız yargılama olmaz ilkesine*” aykırılık teşkil edecektir.⁴⁵⁷ Çünkü henüz açılmış bir dava yokken mahkeme, iddianameyi yeterli şüphe açısından incelediğinde, sanık hakkında duruşmada

⁴⁵¹ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 17.06.2024)

⁴⁵² Selahattin Kolcu, **Adil Yargılanma Hakkı Boyutuyla Ceza Muhakemesi Hukukunda Hakimnin Davaya Bakamaması ve Reddi**, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mart 2020, s. 210.

⁴⁵³ **A.g.e.**

⁴⁵⁴ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 615; Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 551-552; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 480; Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 815; Yenidünya, **a.g.m.**, par. 126-127; Tanrıkulu, **a.g.m.**, s. 113.

⁴⁵⁵ Özar, **a.g.m.**, s. 333; Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 551-552; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 480.

⁴⁵⁶ “*Habeas corpus*” hakkında detaylı bilgi için bkz. Metin Feyzioğlu, “Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 44, Yıl 1995, Sayı 1, s. 665-688.

⁴⁵⁷ Özar, **a.g.m.**, s. 334.

edinilmemiş bir önyargıya sahip olacak ve hatta hâkimin reddi kurumu gündeme gelecektir.⁴⁵⁸

Bu görüşün aksini savunanlara göre de, mahkemenin, iddianame belgesinin içeriğinde soruşturmaya konu suça ilişkin unsurların tartışılmadığını tespit etmesi durumunda iade kararı vermesi, o mahkemenin olaya dair görüş açıkladığı (ihzas-ı rey) anlamına gelmemektedir.⁴⁵⁹ Bu görüşe göre, mahkemenin görevi dosyanın eksiksiz hale getirilmesini sağlamak olduğundan, mahkemenin delillerin toplanmadığı ya da suçun unsurlarının tartışılmadığından bahisle iddianameyi iade etmesi ihzas-ı rey değildir.⁴⁶⁰ Ancak yine de mahkemenin iddianamenin iadesi kararında, ihzas-ı rey olabilecek veya bu durumu uyandırabilecek beyan ve gerekçelerden kaçınması gerekmektedir.⁴⁶¹

Doktrinde *Yurtcan*'a göre ise, ihzas-ı rey yasağına aykırılık oluşmaması adına, iddianamenin iadesi sonrası eksiklerin düzeltilerek yeniden mahkemeye sunulması aşamasında, dosya dağıtımına dikkat edilerek o dosyanın bu kez başka bir mahkemeye tevdi edilmesi ile sorun çözülecektir.⁴⁶² Fakat biz bu önerinin, küçük yerleşim yerlerindeki bir ya da iki mahkemesi bulunan ilçe adliyelerinde işlevsiz olacağı kanaatindeyiz.

Kanaatimizce iddianamenin incelenmesi üzerine iade ya da kabul kararı verecek olan makam, yargılamayı yapacak olan mahkeme dışında bir makam olmalıdır. Çözüm yolu olarak önerimiz de ön inceleme hâkimi ya da ön değerlendirme hâkimi gibi bir kurumun hukukumuzda getirilmesi ile bu hâkimlerce iddianamenin değerlendirilerek kabul ya da iadesine karar verilmesi ve kabul kararı verildiyse yargılamayı yapacak mahkemenin belirlenmesi için dosyanın tevziye gönderilmesidir.⁴⁶³ Bu seçeneğin hayata geçirilmesi halinde hem sadece

⁴⁵⁸ Yurtcan, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)*, s. 615.

⁴⁵⁹ Karakurt, *a.g.m.*, s. 179-180; Hakan Kaşka, *Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2018, s. 186; Gümüşay, *a.g.e.*, s. 117; Taneri, *a.g.m.*, s. 97.

⁴⁶⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, *a.g.e.*, s. 628.

⁴⁶¹ Gültekin, "İddianamenin İadesi", s. 59.

⁴⁶² Yurtcan, *Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)*, s. 615.

⁴⁶³ Doktrinde benzer yöndeki bir öneriye göre, iddianamenin kabulü ya da iadesine yönelik inceleme, diğer mahkemelere nazaran soruşturma evresi işlemlerinde uzmanlaşmış olmaları nedeniyle sulh ceza hâkimlikleri tarafından yapılmalıdır. Detaylı bilgi için bkz. Tülay Kitapçioğlu, *Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Soruşturmanın Sonuçlandırılması*, 1. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, Ekim 2014, s. 210, 214.

iddianamenin kabulü ya da iadesi konusunda yetkin ve uzmanlaşmış hâkimlerin ortaya çıkması hem de asıl yargılamayı yapacak olan mahkeme hâkimlerinin iş yükünün hafifletilmiş olması ile mevcut ceza yargılaması sisteminin daha verimli ve hızlı olması sağlanmış olacaktır.

D. İddianamenin İadesi Aşamasının “Ara Muhakeme” Evresi Olup Olmadığı

Soruşturma ve kovuşturma evrelerinin tanımları 5271 sayılı CMK md. 2/1’de yapılmıştır. Buna göre “(e) *Soruşturma, kanuna göre yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evreyi; (f) Kovuşturma, iddianamenin kabulüyle başlayıp, hükmün kesinleşmesine kadar geçen evreyi ifade eder.*” Bu düzenlemeden görüleceği üzere “soruşturma” ve “kovuşturma” olmak üzere ceza muhakemesinin iki ana evresi vardır.

İddianamenin iadesine ya da kabulüne ilişkin bir karar verilebilmesi için mahkemenin, iddianameyi değerlendirdiği bir süreye ihtiyacı vardır. CMK’da bu sürenin 15 gün olarak tayin edildiğine daha evvel değinmiştik. İddianamenin değerlendirmeye alındığı bu sürenin ceza muhakemesinin hangi safhasına dâhil olduğu hususu doktrindeki tartışma konularından biridir.

Bir grup görüşe göre, iddianamenin mahkemeye sunulmasından iddianamenin kabulüne kadar olan süreç, soruşturma evresine de kovuşturma evresine de dâhil değildir. Bu fikrin savunucuları, iddianamenin incelendiği aşamanın, soruşturma ile kovuşturma evreleri arasında mecburen üçüncü bir evre meydana getirdiğini ve bunun “ara muhakeme” evresi olduğunu söylerler.⁴⁶⁴

Bizim de iştirak ettiğimiz diğer görüşe göre ise, CMK’nın sistematığına uygun olarak, soruşturma aşamasının, suç şüphesinin öğrenildiği anda başlayıp

⁴⁶⁴ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 621; Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 814; Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 547; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 472-473; Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1309, 1358; Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s. 613; Dülger, Taşkın, **a.g.e.**, s. 687; Gültekin, **a.g.e.**, s. 32; Yenidünya, **a.g.m.**, par. 3; İlci, **a.g.m.**, s. 875; Taneri, **a.g.m.**, s. 75-77; Köken, “Yeni CMK Sisteminde Soruşturma Evresi ve İddianame”, s. 367; Epözdemir, **a.g.m.**, s. 16.

iddianamenin kabulüne kadar geçen süreci kapsadığı kabul edilmektedir.⁴⁶⁵ Zira iddianamenin iadesini düzenleyen 174. madde, CMK'nın "*Soruşturma*" başlığını taşıyan İkinci Kitabı altındaki hükümler arasında yer almaktadır. CMK'nın tanımlamasına göre "*ara muhakeme*" isminde bir evre mevcut değildir.

"*Ara muhakeme*" evresinin mevcut olmadığını ceza hukuku sistemimizdeki birtakım farklı düzenlemelerden de çıkartabiliriz. Örneğin "*Gizliliğin ihlali*" suçunu düzenleyen TCK'nın 285. maddesine göre "*soruşturma evresinde yapılan işlemlerin*" içeriği yahut "*soruşturma evresinde alınan kararların*" gizliliğinin ihlali suçu terimleri, iddianamenin incelenmesi ve iadesi aşamalarındaki gizlilik ihlallerini de kapsamına almaktadır.⁴⁶⁶

Benzer şekilde, toplumda büyük bir kesim tarafından üzerinde duyarlılıkla durulan konularda, şüpheli kişi ile ilgili iddianame metninde bulunan iddiaların, iddianamenin sunulduğu ancak henüz iddianamenin kabulüne ilişkin herhangi bir karar verilmediği aşamada basın aracılığıyla alenileştirilmesi, anayasal hak olan lekelenmeme hakkının ihlal edildiği manasını taşıyacaktır.⁴⁶⁷

Bu şekildeki bütüncül yaklaşımla değerlendirerek iddianamenin iadesi aşamasının soruşturma evresine dahil olduğunun kabulü, hem bu kurumun temel mantığına uygun olacak hem de iddianamenin iadesinin ruhu ile bağdaşacaktır.

E. İddianamenin İadesi Nedenleri

1. Genel Olarak

CMK'nın 174. maddesine göre iddianamenin iadesi, soruşturma aşamasında düzenlenen iddianamenin ilgili mahkemece değerlendirildikten sonra, kanundaki sınırlı sayılı nedenlere istinaden Cumhuriyet Savcılığına geri çevrilmesi anlamına

⁴⁶⁵ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 32-33; Karakurt, **a.g.m.**, s. 177; Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 46; Kaşka, **a.g.t.**, s. 182; Yakup Duranoğlu, "Türk Ceza Muhakemesi Hukukundaki Soruşturma Evresinin Tarihi Gelişimi", **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, Ocak 2022, s. 184.

⁴⁶⁶ Karakurt, **a.g.m.**, s. 177.

⁴⁶⁷ **A.g.m.**

gelmektedir.⁴⁶⁸ Bu geri çevirmeye dair kararda, iddianamenin unsurları üzerinden bir değerlendirme yapılması zorunludur.

Mahkemece, iddianamenin CMK md. 170'e uygunluğu (CMK md. 174/1-a), suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delilin toplanıp toplanmadığı (CMK md. 174/1-b), soruşturma konusu önödeme, uzlaştırma yahut seri muhakeme usullerine tabi bir suç ise bu usullerin denenip denenmediği (CMK md. 174/1-c) ve soruşturulması ya da kovuşturulması izne veya talebe bağlı suçlarda bu aşamaların uygulanıp uygulanmadığı (CMK md. 174/1-d) hususları incelenecek ve bu unsurlarda eksiklik olması halinde iddianame iade edilecektir. Mevcut delillerin toplanmadığı, soyut iddialara dayanan ve toplanan delillerin şüpheli ve olaylarla ilişkilendirilmediği bir iddianame, unsurları bakımından eksik olacağı için iade edilmeye mahkûmdur.⁴⁶⁹

Daha evvel iddianamenin unsurları başlığı altında detaylı şekilde incelediğimiz üzere, CMK'nın 170. maddesinde iddianamede bulunması gereken unsurlar şu şekilde sayılmıştır: Toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturması (CMK md. 170/2); iddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye hitaben düzenlenmesi (CMK md. 170/3); şüphelinin kimliği ve müdafinin gösterilmesi (CMK md. 170/3-a, b); maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği ve mağdur veya suçtan zarar görenin vekili yahut kanuni temsilcisinin gösterilmesi (CMK md. 170/3-c, d); açıklanmasında sakınca bulunmaması halinde ihbarda bulunan kişinin kimliğinin gösterilmesi (CMK md. 170/3-e); şikâyetle bulunan kişinin kimliğinin gösterilmesi (CMK md. 170/3-f); şikâyetin tarihinin gösterilmesi (CMK md. 170/3-g); yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddelerinin gösterilmesi (CMK md. 170/3-h); yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman diliminin gösterilmesi (CMK md. 170/3-i); suçun delillerinin gösterilmesi (CMK md. 170/3-j); şüphelinin tutuklu olup olmadığı, tutuklanmış ise gözaltına alma ve tutuklama tarihleri ile bunların sürelerinin gösterilmesi (CMK md. 170/3-k); suçu oluşturan olayların mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanması (CMK md. 170/4); iddianamenin sonuç kısmında şüphelinin lehine olan hususların da ileri sürülmesi

⁴⁶⁸ Doktrinde Taneri'ye göre iddianamenin iadesi kurumu, uygulamada birtakım şekli işlemlere indirgenmiş halde olduğundan "iddianamenin iadesi" terimi yerine "iddianamenin düzeltilmesi" terimi daha doğru bir kullanım olacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Taneri, **a.g.m.**, s. 75.

⁴⁶⁹ Yayla, **a.g.e.**, s. 129.

(CMK md. 170/5) ve iddianamenin sonuç kısmında işlenen suç için kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin talep edildiği (CMK md. 170/6).

Kanunda Cumhuriyet Savcısının imzası ve mührünün olmaması, iade nedenlerinden biri ya da iddianamenin unsuru olarak gösterilmemiş ise de Cumhuriyet Savcısının imzasının olmadığı bir iddianame yok hükmünde olacağı için⁴⁷⁰ biz bu konuyu da çalışmamızda iddianamenin iadesi nedenlerinden biri olarak aşağıda ele aldık.

2. İddianamenin CMK'nın 170. Maddesine Aykırı Olarak Düzenlenmesi

a. Yeterli Şüphe Olmadan İddianame Düzenlenmesi

İddianamenin unsurlarından biri olan *“toplanan delillerin suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturmaması”* durumunun Cumhuriyet Savcısı tarafından hazırlanan iddianamede mevcut olmaması, iddianamenin iadesi sebeplerinden biridir (CMK md. 170/2, 174/1-a). Cumhuriyet Savcısının *“yeterli delil elde ettiğinde”* değil, soruşturma evresinde toplanan tüm delillerden *“suçun işlendiğine dair yeterli şüpheye”* ulaştığında iddianame düzenlemesi gereklidir.⁴⁷¹

Soruşturma evresi sonunda iddianame hazırlanabilmesi için, toplanan delillerden, suçun işlendiğine dair *“yeterli şüphe”* derecesine varılmış olması gerekmektedir. Yargıtayın bir kararında *“(K)uvvetli suç şüphesini gösteren deliller bulunmadan eksik soruşturma ile kamu davası açıldığından bahisle iddianamenin iadesine karar verilmiş ise de ... iade nedenleri arasında kuvvetli şüphe nedenlerinin bulunması koşulu yer almamakla birlikte, kontratlardaki yazı ve imzaların sanık ... 'a ait olduğu bilirkişi raporları ile belirlenmiş olduğundan bu kişi hakkında dava açmaya yeterli şüphenin bulunduğundan da söz edilebilmektedir.”* denilerek,

⁴⁷⁰ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 546.

⁴⁷¹ Çelik, Albayrak, **a.g.e.**, s. 521; Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2010/15028 Esas, 2011/4207 Karar, 30.03.2011 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024)

iddianame düzenlenmesi için kanunda aranan şüphe derecesinin “kuvvetli şüphe” değil, “yeterli şüphe” olduğu vurgulanmıştır.⁴⁷²

İddianame düzenlenmesi gereken aşamaya gelinip gelinmediğini, iddianamenin sunulduğu mahkeme takdir edecektir. Bunun için delilleri ve bu delillerden çıkarılan sonuca göre yeterli şüphenin mevcut olup olmadığını mahkemenin incelemesi gerekmektedir.

İncelediği iddianame hakkında iade kararı verirken mahkemenin değerlendirdiği husus, yeterli şüphenin varlığının somut delillere dayanıp dayanmamasıdır.⁴⁷³ Şüphenin somut delillere dayanmaması halinde, kovuşturma aşamasında bir yandan deliller toplanacak, bir yandan da yargılama yapılmaya devam edilecektir.

⁴⁷² Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2010/3200 Esas, 2010/5533 Karar, 29.03.2010 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/124881/4-Ceza-Dairesi-2010-3200-E,-2010-5533-K,-29032010-T_xxvid2262062_xxmid2262062_search#2262062 (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

⁴⁷³ “(M)üştekinin ... gözetilmesine alındığında şüpheli polis görevlilerince darp edildiği ve yine aynı görevlilerce kendisine hakaret edildiği iddiasına ilişkin olarak yürütülen soruşturma neticesinde, müşteki ile birlikte gözetilmesine alınan ve olay nedeniyle kimseden şikâyeti olmadığını beyan edenin alınan beyanında, müştekiye karşı ilçe emniyet müdürlüğü bodrum katında karşı darp ve hakaret eylemlerinin gerçekleştiğini doğruladığı ve dosya içerisindeki olay tarihine ait adli muayene raporuna göre müştekinin basit tıbbi müdahale ile giderilebilir nitelikte yaralandığının belirtildiği dikkate alındığında, CMK’nın 170/2. maddesi uyarınca dosyadaki mevcut delillerin şüpheliler hakkında hakaret ve yaralama suçlarından iddianame düzenlenebilmesi için suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturduğu, şüphelilerin eyleminin sübut bulup bulmadığı hususu, lehine ve aleyhine toplanacak tüm kanıtların, mahkemece birlikte tartışılıp değerlendirilmesi sonucu belirlenmesi gerekmektedir. Yapılan açıklamalara göre, şüpheliler hakkında kovuşturmaya yer olmadığına ilişkin karar ve bu karara itiraz sonucunda verilen itirazın reddine dair mercii kararı hukuka aykırıdır.” (Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2018/6742 Esas, 2019/4372 Karar, 05.03.2019 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)). Aynı yönde bkz. “(Ş)ikâyetçi ile şüpheli arasında ... aracın teslimi hususunda anlaşmazlık bulunduğu, şikâyetçinin dosyaya sunduğu mesaj kayıtlarına göre şüphelinin aracın kendisine verilmemesi halinde çalıntı ihbarında bulunacağını söylediği, şüphelinin aracın çalındığına dair kolluğa müraacatından sonra aracın ruhsatını da yenilettiği bu sebeple şikâyetçi de bulunan araç ruhsatının hükümsüz kaldığı da gözetilerek; CMK’nın 170/2. maddesi uyarınca dosyadaki mevcut delillerin şüpheli ... hakkında “suç uydurma” suçundan iddianame düzenlenebilmesi için suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturduğundan şüphelinin eyleminin sübut bulup bulmadığı hususunda delillerin takdir ve değerlendirme yetkisinin kovuşturma aşamasında davayı görececek olan mahkemesine ait bulunduğu gözetilmeden ...” (Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2017/13734 Esas, 2018/5881 Karar, 24.05.2018 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)); “(S)uç konusu olan ...’e ait cesedin bulunamadığı, fiziki olarak öldüğüne ilişkin kesin tespit, karine ve otopsi raporunun bulunamadığı, bu nedenle öldürme suçu isnadının konusuz olup soyut şüphe ve iddiaya dayandığından bahisle iddianamenin iadesine karar verilmiş ise de ... şüpheli ...’in beyanında diğer şüpheli ...’nin maktulü öldürdüğü ve kendisinin de dolaylı yardım ettiği şeklindeki ikrarı karşısında, şüphelilerin üzerlerine atılı suçları gerçekleştirdikleri yönünde kamu davası açılması için yeterli şüphenin olduğu, maktulün cesedinin bulunamamış olmasının suçun oluşumunu etkilemeyeceğinden cihetle, iddianamenin iadesi kararına yapılan itirazın kabulü yerine ...” (Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2017/2343 Esas, 2018/2365 Karar, 21.05.2018 Tarihli karar, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 166-168.); Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2021/3373 Esas, 2021/14662 Karar, 20.05.2021 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2022/6519 Esas, 2023/2375 Karar, 04.04.2023 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

İddianamenin iadesi kurumunun hukukumuza getirilmesinin amaçlarından biri, soruşturma evresinde toplanmaması nedeniyle kovuşturma evresinde delil toplamak zorunda kalınmasının önüne geçmek iken, hem kovuşturmayı yapacak mahkemelerin iş yükünün artmaması hem de “*sanık*” sıfatını alan kişilerin “*lekelenmeme hakkı*”nın zedelenmemesi ⁴⁷⁴ adına, iddianameyi inceleyen mahkemenin ilk değerlendireceği hususlardan biri, yeterli şüphenin mevcut olup olmadığının incelenmesi olmak zorundadır.

b. Görevli ve Yetkili Olmayan Mahkemeye Hitaben İddianame Düzenlenmesi

İddianamenin iadesini düzenleyen CMK md. 174/1-a’nın göndermesi ile iddianamenin görevli ve yetkili mahkeme gösterilmeden eksik düzenlenmesi yahut bunların kendi içinde çelişki yaratacak şekilde hatalı gösterilmesi, iddianamenin iadesi sebebi teşkil edecektir.⁴⁷⁵ Örneğin, iddianame içeriğinde anlatılan suça konu olaya ve delillere göre suç “hırsızlık” olarak belirtilmiş, ancak iddianame “Ağır Ceza Mahkemesine” hitaben düzenlenmişse, yani iddianamede kendi içinde açık bir çelişki varsa, bu durumda mahkeme iddianamenin iadesi kararı verecektir.

Görev ve yetki hususu, iddianamenin sunulduğu mahkeme tarafından ilk incelenmesi gereken unsurlardan biridir. Mahkemenin bu incelemesi, Cumhuriyet Savcısı tarafından hazırlanan iddianamede belirtilen sevk maddelerine ve iddianamenin içeriğinde anlatılan olay ve delillere göre yapılacaktır. İddianamedeki sevk maddelerine göre kendisinin görevli ve yetkili olduğunu gören mahkeme iddianameyi iade edemeyecektir.

CMK’nın hem 170. maddesine hem de 174. maddesine göre iddianameyi inceleyen mahkeme, görev ve yetki hususunda yapacağı incelemede, Cumhuriyet Savcısının iddianamedeki hukuki nitelendirmesiyle sınırlıdır. ⁴⁷⁶ Mahkemenin, kendisinin görevli ve yetkili olmadığı kanaatinde olduğu, ancak iddianamenin görev

⁴⁷⁴ Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s. 615; Gümüşay, **a.g.e.**, s. 121.

⁴⁷⁵ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 133; Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2010/3585 Esas, 2010/3358 Karar, 05.05.2010 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024)

⁴⁷⁶ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 80.

ve yetki dışında kalan unsurları bakımından herhangi bir iade nedeninin de olmadığı hallerde, mahkeme, iddianameyi iade edemeyecektir. Bunun yerine iddianamenin kabulü kararı verecek ve kovuşturma evresinin başlaması ile görevsizlik yahut yetkisizlik kararı verip dosyayı görevli ve yetkili mahkemesine aktaracaktır.⁴⁷⁷ Zira CMK md. 225/2'ye göre de “*Mahkeme, filin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir.*”

Örneğin Cumhuriyet Savcısı soruşturma aşamasında toplanan delillere istinaden suça konu olayın TCK md. 191/1'e göre “*kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alındığı*” şeklinde nitelendirerek iddianameyi Asliye Ceza Mahkemesine hitaben hazırlamışsa, iddianameyi incelemeye alan Asliye Ceza Mahkemesi, olayı TCK md. 188/3'e göre “*uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak ülke içinde satan*” olduğu şeklinde değerlendirerek kendisinin görevsiz olduğundan bahisle iddianameyi iade edemez.⁴⁷⁸

Bu örnekteki Asliye Ceza Mahkemesi, iddianamenin diğer unsurlarının eksik olmaması halinde, iddianamenin kabulüne karar vererek kovuşturma evresinde görevsizlik kararı verip dosyayı Ağır Ceza Mahkemesine göndermelidir. Çünkü iddianamenin kabulünden önce, yani daha soruşturma evresindeyken, mahkemenin, kovuşturma aşamasına ait bir işlem olan “*görevsizlik kararı*” vermesi mümkün değildir. CMK'nın 5. maddesinin 1. fıkrasına göre de “*İddianamenin kabulünden sonra; işin, davayı gören mahkemenin görevini aştığı veya dışında kaldığı anlaşılırsa, mahkeme bir kararla işi görevli mahkemeye gönderir.*”

CMK'nın 174. maddesinde değişiklik yapan 5353 sayılı Kanunun madde gerekçesi bu hususu şöyle açıklamıştır:

“*Cumhuriyet Savcısının değerlendirmesinde bir çelişki olmadığı sürece, örneğin mahkeme görev veya yetki konusunda Cumhuriyet Savcısı ile aynı kanaatte olmasa bile, bu sebeple iddianameyi iade edemez. Çünkü bu sorun görev veya yetki*

⁴⁷⁷ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 821; Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/5263 Esas, 2006/8292 Karar, 18.10.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024); Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2007/8659 Esas, 2007/5291 Karar, 27.06.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁴⁷⁸ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 80; Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 624.

uyuşmazlığının konusu olabilecek bir husustur ve bir merciin çözmesi gereken bir konuyu mahkeme iddianamenin iadesi yoluyla çözemez. Kaldı ki, bu ihtimalde, iddianamenin iadesine yönelik inceleme ile göreve ilişkin incelemenin aynı zaman diliminde olması mümkün değildir. İddianamenin iadesi, ancak, iddianamenin mahkemeye verilmesinden sonra fakat kabulünden önce, yani soruşturma evresinde verilebilecek bir karardır. Oysa mahkemenin nitelendirmesi sonucu ortaya çıkabilecek olan görevsizlik karan, ancak kovuşturma evresinde, iddianamenin kabulünden sonra verilebilmektedir. Aynı durum yer yönünden yetki bakımından da geçerlidir.

Bu nedenle mahkeme, iddianame kendisine verildiği zaman, görev yönünden herhangi bir değerlendirme yapmaksızın, kabul edilebilir bir iddianamenin bulunup bulunmadığına karar vermek zorundadır.”⁴⁷⁹

Görev konusuna ilişkin bir diğer önemli madde de CMK’nın 6. maddesidir. Buna göre “*Duruşmada suçun hukuki niteliğinin değiştiğinden bahisle görevsizlik kararı verilerek dosya alt dereceli mahkemeye gönderilemez.*” CMK md. 5/1’e göre aşağı yetkili mahkemeler (Örneğin ağır ceza mahkemesine oranla asliye ceza mahkemesi) yargılamanın her durumunda “*kesin hükme kadar*” görevsizlik kararı verebilmektedir; ancak 6. maddeye göre yüksek görevli mahkemeler ancak “*iddianamenin kabulünden sonra fakat duruşma aşamasından önce*” görevsizlik kararı verebilme yetkisine sahiptir. Zaten CMK’nın 6. maddesinde bu hususu netleştirebilmek için kanun koyucu tarafından özellikle “*duruşmada*” kelimesi seçilmiştir.⁴⁸⁰

Örneğin “kasten öldürmeye teşebbüs” sebebiyle Ağır Ceza Mahkemesinde bir kovuşturma başlamış, ancak yargılamadaki süreçte suçun hukuki niteliği değişerek Asliye Ceza Mahkemesinin görev alanına giren “yaralama” suçuna dönüşmüş ise, bu durumda CMK’nın 6. maddesi gereğince davaya Ağır Ceza Mahkemesinde bakılmaya devam edilecektir.⁴⁸¹ Burada yargılama başladıktan sonra görevsizlik kararı verilmesi kanuna aykırı olacaktır. Bu örnekteki Ağır Ceza Mahkemesi, suçun

⁴⁷⁹ 5353 sayılı Kanunun 30. maddesinin gerekçesinin tam metni için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0453.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024)

⁴⁸⁰ CMK’nın 6. maddesini değiştiren 06.12.2006 kabul tarihli 5560 sayılı Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanunun madde gerekçesi için bkz. <https://www.kanunum.com/tutanakproxy.php?action=show&id=138174> (Erişim Tarihi: 18.06.2024)

⁴⁸¹ Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, s. 159.

niteliğinin “yaralama” olduğunu ve dolayısıyla görevsiz olduğunu duruşma başlamadan önce fark etseydi, bu dönemde görevsizlik kararı vererek dosyayı Asliye Ceza Mahkemesine gönderebilirdi. Ancak iddianame kabul edilip duruşma evreleri başladıktan sonra bu mümkün değildir.

c. İddianamede Gösterilmesi Gereken Kimlik Bilgilerinin Gösterilmemesi

Soruşturma dosyasındaki birtakım kimlik bilgileri, iddianamede gösterilmesi gereken ve eksikliği halinde iddianamenin iadesine sebep olan hususlardandır (CMK md. 174/1-a). Bunlardan ilki “*şüphelinin kimliği*”nin (CMK md. 170/3-a) ve “*maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin kimliği*”nin (CMK md. 170/3-c) iddianamede gösterilmemiş olmasıdır.

Şüphelinin avukatının yahut maktul, mağdur veya suçtan zarar görenin avukatının veya kanuni temsilcisinin, isim, adres, bağlı bulunduğu baro ve baro sicil bilgilerinin iddianamede yazılmamış olması da yine iddianamenin iadesi sebebi teşkil edecektir (CMK md. 170/3-b ve 3-d). Müdafî ya da vekil bilgilerinin eksikliği halinde iddianamenin iadesi gibi bir durumla karşılaşılması ağır bir sonuç gibi görünse de müdafî ya da vekil yokmuşçasına yalnızca asil taraflar ile yargılamanın yapılması, tarafların, duruşmadan haberdar edilme hakkı, avukat yardımından yararlanma hakkı, savunma hakkı vs. gibi temel haklarını zedeleyecektir.

İhbarda bulunan kişinin kimliğinin açıklanmasının tehlike oluşturmadığı halde, bu kişinin bilgilerinin yahut şikâyetinde bulunan bir kişinin varlığı halinde, bu kişinin kimlik bilgilerinin iddianamaya eklenmemesi, bir diğer iddianamenin iadesi sebebidir (CMK md. 170/3-e ve 3-f). Zira hakkında suç isnadı yapılan şüphelinin bu ihbarı ya da şikâyeti kimin yaptığını öğrenmeye hakkı vardır.⁴⁸² Ancak uygulamada ihbar edenler genelde kimliğini saklayıp ihbarda bulunduğu için kimlik bilgileri saptanamamaktadır. Kimlik bilgileri bilinen ihbar edenler ise dosyada “tanık” sıfatı ile ifade vermektedirler. Bu nedenlerle uygulamada ihbar eden kişilerin kimlik bilgileri genelde iddianamelerde yer almamaktadır.⁴⁸³

⁴⁸² Gümüşay, **a.g.e.**, s. 82-83.

⁴⁸³ **A.g.e.**, s. 130.

İddianamede gösterilmesi gereken kimlik bilgilerinin gösterilmemesi, iddianamenin iadesini gündeme getirecektir ancak CMK'nın 170. maddesinde sayılan iddianamenin unsurlarını “*mevcut olanlar*” açısından anlamak gerekmektedir.⁴⁸⁴ Örneğin, şüphelinin atanmış ya da seçilmiş bir müdafinin ya da soruşturma aşamasında ihbarda bulunan bir kimsenin olmaması halinde, iddianamenin unsurlarının eksikliğinden bahisle iddianamenin iadesine karar verilmesi elbette söz konusu olmayacaktır.

İddianamede yer alan kişilerin isimlerinin hatasız şekilde doğru yazılması önemli hususlardan biridir. Kişilerin isimlerinin yanlış yazılması, karışıklığa neden oluyorsa ve soruşturma dosyasından doğru ismin ne olduğu anlaşılamıyorsa bu durumda iddianamenin iadesine karar verilecektir.⁴⁸⁵

Keza Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Halise Demirel/Türkiye kararında şüpheli kişinin kimliğinin saptanması görevinin “*ilk soruşturmayı yürüten yetkili makamlara ait olduğuna*” işaret edilmiştir.⁴⁸⁶ Fakat Cumhuriyet Savcısı tarafından isim yanlış yazılmasına rağmen dosyadaki nüfus kayıt örneğinden ya da kişinin kimlik fotokopisinden ismin doğrusu anlaşılabiliriyorsa, bu durumda iddianamenin iadesi söz konusu olmamalıdır.⁴⁸⁷

Şüphelinin kimlik bilgilerinin iddianamede bulunması gerektiği konusunda verilen yerleşik Yargıtay kararlarında “(*İddianame ve kararda, sanığın ad ve soyadı dışında, hüviyetinin tanıtımına yarayacak ana ve baba adı, doğum yeri ve tarihi ile gerçek ikametgâhına ilişkin hiçbir bilginin bulunmaması ve mahkemece de araştırma*

⁴⁸⁴ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 822; Arıttürk, **a.g.m.**, s. 201.

⁴⁸⁵ “(H)ükümün ancak iddianameyle kamu davası açılan fail hakkında kurulabileceğini öngörmüş, aynı zamanda hakkında kamu davası açılan ve yargılama yapıp hüküm kurulan kişinin kimliği hususunda herhangi bir tereddüt yaşanmasının önüne geçilmesini amaçlamıştır. ... hâkim, hangi fail ve fiili hakkında dava açılmış ise, ancak o fail ve fiili hakkında yargılama yapıp hüküm verebilecektir. ... iddianamede adı geçen fail ve fiilin dışına çıkılması, dolayısıyla davaya konu edilmeyen bir fail veya olaydan dolayı yargılama yapılarak hüküm kurulması, kanuna açıkça aykırılık teşkil edecek ve mutlak bozma nedeni olacaktır. ... Diyarbakır İli, Eğil İlçesi, Gündoğuran Mahallesi nüfusuna kayıtlı ve 01.11.1987 doğumlu olup, soruşturma aşamasında suçlamaları kabul etmediğini beyan eden M. Ö. hakkında kamu davası açıldığı halde, Yerel Mahkemece, talimatla alınan ifadesinde suçlamayı kabul ettiğini ve pişman olduğunu beyan eden, Diyarbakır, Bağlar İlçesi, Yeni Köy nüfusuna kayıtlı ve 11.01.1987 doğumlu olduğu tutanağa geçirilen M. Ö. hakkında hüküm kurulması kanuna aykırıdır. ...” (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2013/13-12 Esas, 2014/31 Karar, 04.02.2014 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 30.07.2024))

⁴⁸⁶ Kararın tamamı için bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Halise Demirel/Türkiye, Başvuru No: 39324/98, Karar Tarihi: 28.01.2003, [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-65454%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-65454%22]}) (Erişim Tarihi: 19.06.2024)

⁴⁸⁷ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 626.

yapılmaksızın mahkûmiyet kararı verilmesi...” yasaya aykırı bulunmaktadır.⁴⁸⁸ Ancak belirtelim ki, Yargıtaya göre, şüphelinin salt nüfus ve adli sicil kayıtlarının iddianamede yer almıyor olması, iddianamenin iadesi nedeni sayılmamaktadır.⁴⁸⁹ Zira bu kayıtların yargılama aşamasında da araştırılabilecek olması nedeniyle, Yargıtay kararlarında şüphelinin şahsi kimlik bilgilerini ihtiva eden evrakların ve bilgilerin dosyada bulunması yeterli görülmektedir.⁴⁹⁰

Benzer yönde verilen Yargıtay kararlarında *“Somut olayda, ... sanık hakkında tehdit suçundan ... yapılan soruşturmada sadece mağdurlar ... ve’den ... ve ... isimli kişilerin kimlik ve adres bilgilerinin sorulduğu, mağdur ...’a sorulmadığı gibi yeterli araştırmanın da yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu durumda, ... mağdurların kimliklerinin tespit edilememesi şüpheli hakkında iddianame düzenlenmesine engel oluşturacaktır.”*⁴⁹¹ denilerek mağdurun kimliğine ilişkin bilgilere, soruşturma evresindeki eksik araştırma nedeniyle ulaşılamaması durumunda, iddianamenin iadesi kararı verilmesi gerektiği içtihat olarak kabul edilmiştir.⁴⁹²

Bir diğer Yargıtay kararında *“... hedef süre dikkate alınarak adres araştırması hususunun davayı uzatacağından bahisle Mahkemesince iddianamenin iadesine karar verilmiş ise de, anılan hususların iddianamenin iadesi sebepleri arasında sayılmadığı kaldı ki dosya kapsamında yer alan ... vize ve pasaport bilgilerinden de açık kimlik bilgilerinin belirlendiğinin anlaşıldığı ... somut olayda da Cumhuriyet Savcısı tarafından toplanan delillerin kamu davası açılması için yeterli şüphe oluşturması sebebiyle iddianame düzenlenmiş olduğu gözetilmeden itirazın kabulü yerine ... reddine karar verilmesi yasaya aykırıdır ...”* şeklinde belirtildiği üzere, dosyadan anlaşılabilen şekilde kimlik bilgilerinin iddianamede

⁴⁸⁸ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 1997/1455 Esas, 1997/1249 Karar, 20.02.1997 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁴⁸⁹ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2006/8249 Esas, 2007/1129 Karar, 26.02.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2019/9590 Esas, 2019/12609 Karar, 21.10.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024)

⁴⁹⁰ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 822.

⁴⁹¹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2016/16596 Esas, 2016/14645 Karar, 25.11.2016 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/2016-14645/4-Ceza-Dairesi-2016-16596-E,-2016-14645-K,-25-11-2016-T_xxvid9519683_xxmid9519683_search (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2011/17629 Esas, 2011/6976 Karar, 30.11.2011 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024)

⁴⁹² Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 8691 Esas, 3686 Karar, 06.05.2008 Tarihli karar, Haydar Erol, **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu En Yeni 4700 İçtihat**, Yayın Matbaacılık, s. 1107.

olması yahut kimlik ve adres bilgilerine ulaşılamaması ancak zaman kaybı yaşanmaması adına kovuşturma evresine geçilmesi üzere iddianame düzenlendiği durumlarda, mahkeme tarafından iddianamenin iadesi kararı verilmesi kanuna aykırı görülmektedir.⁴⁹³

Bu karara paralel şekilde verilen ve içtihat haline gelen Yargıtay kararına göre *“Adres bilgilerinin temin edilmemesi ... iddianamenin iadesi sebepleri arasında yer almadığı gibi, şüphelinin/suçta sürüklenen çocuğun ... açık kimlik bilgilerinin belirlendiğinin anlaşılması karşısında, iddianamenin iadesi kararına itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesi nedeniyle kanun yararına bozma istemi yerinde görüldüğünden ...”*⁴⁹⁴ Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamede şüphelinin kimliğinin belirlenmesi ve gösterilmesine rağmen, şüphelinin adresinin temin edilememesi nedeniyle iddianamede gösterilemediği durumlarda, iddianamenin iadesine karar verilemeyeceği hüküm altına alınmıştır.

CMK md. 170/3-c’ye göre müşteki/mağdur/suçtan zarar görenin kimlik bilgilerinin iddianamede gösterilmesi gerektiği kuralı hakkında Yargıtay 16. Ceza Dairesi verdiği bir kararda *“(S)omut olay değerlendirildiğinde, şüphelinin polis ihbar hattında sarf ettiği sözler ile CİMER başvurusunda kullandığı ifadelerin Devletin Emniyet Teşkilatını Alenen Aşağılama suçu kapsamında değerlendirilerek düzenlenen iddianame başlığında suç adının anlatıma uygun olarak Türkiye Cumhuriyeti Emniyet Teşkilatını Alenen Aşağılama olarak yazılmasına göre suçun mağdurunun/zarar göreninin ülkenin Emniyet Teşkilatı olduğunda kuşku bulunmaması karşısında iddianame başlığında müşteki adının açıkça ve ayrıca gösterilmemesinin ... iade sebebi olarak kabul edilemeyeceğini gözetmeyen incelemeye konu mercii kararında hukuki isabet bulunmamaktadır.”*⁴⁹⁵ şeklinde hüküm kurarak soruşturmaya konu dosyadaki müştekinin bir Devlet teşkilatı olması nedeniyle, iddianamede kurum adının yazılmasını yeterli görerek, ayrıca ve açıkça

⁴⁹³ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2020/296 Esas, 2021/1273 Karar, 01.02.2021 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁴⁹⁴ Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2021/11763 Esas, 2021/13647 Karar, 05.07.2021 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2021/8320 Esas, 2021/8714 Karar, 24.05.2021 Tarihli karar, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 162; Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/11263 Esas, 2008/19999 Karar, 05.11.2008 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁴⁹⁵ Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2020/538 Esas, 2020/2038 Karar, 13.03.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024)

teşkilattaki kişilerin isimlerinin müşteki olarak gösterilmesine gerek olmadığını belirtmiştir.

Yine iddianamede mağdurun kimliği konusunda içtihat haline gelen bir Yargıtay kararında *“Şüpheli hakkında düzenlenen iddianamenin, mağdurun beyanının alınmamış olması, iddianamede kimlik bilgilerinin gösterilmemiş olması ile ... iadesine karar verilmiş ise de, ... somut olayda her ne kadar mağdura ulaşılamamış, mağdur tespit edilememiş ise de, meçhul mağdurun elindeki eşyaların zorla şüpheli tarafından çekip alındığının iddia edildiği olayda, tanık beyanlarından anlaşıldığı üzere şüphelinin üzerine atılı suçu işlediğine dair kamu davasının açılmasına yeter şüphenin bulunduğu cihetle ...”*⁴⁹⁶ denilerek mağdurun kimliğinin soruşturma evresinde tespit edilememiş olmasına rağmen, diğer delillerden şüphelinin suçu işlediğine dair yeterli şüphenin varlığı halinde CMK md. 170/3-c’ye göre iddianamenin iadesine karar verilemeyeceği ve iddianamenin kabul edilmesi gerektiği görülmektedir.

d. İddianamede Gösterilmesi Gereken Tarih ve Yer Bilgilerinin Gösterilmemesi

İddianamede yazılması gereken, şikâyetin yapıldığı tarihin (CMK md. 170/3-g), yüklenen suçun işlendiği yer, tarih ve zaman diliminin (CMK md. 170/3-i) ve şüphelinin gözaltı ve tutukluluk tarihleri ile bunların sürelerinin gösterilmesinin (CMK md. 170/3-k) eksikliği durumlarında iddianamenin iadesi kurumu gündeme gelecektir (CMK md. 174/1-a).

Soruşturma dosyasındaki deliller, suça konu olayı kovuşturma aşamasına taşımak için yeterli olsa bile, iddianamenin unsurlarının gerektiği şekilde iddianame içeriğinde bulunmamaları halinde, iddianamenin iadesi mümkün olacak ise de, sırf bu sebeple iade, kurumunun amacına uygun düşmeyecektir.⁴⁹⁷

⁴⁹⁶ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2018/3491 Esas, 2018/6522 Karar, 05.11.2018 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2016/18525 Esas, 2016/15269 Karar, 16.11.2016 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Yargıtay 14. Ceza Dairesi, 2011/14137 Esas, 2011/626 Karar, 11.10.2011 Tarihli karar, Çağlayan, **a.g.e.**, s. 496-497.

⁴⁹⁷ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 132.

Yargıtay 9. Ceza Dairesinin bu hususa ilişkin bir kararında “İddianamede suç tarihinin yanlış yazılması mahallinde düzeltilmesi mümkün maddi hata kabul edilmiş olup kanun yararına bozma istemi ... yerinde görülmüş ...” ve Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamenin iadesi yönündeki karara itirazının reddine yönelik kararın kanun yararına bozulması sonucuna varılmıştır.⁴⁹⁸ Ancak iddianamede suç tarihinin ve zaman diliminin hiç belirtilmemiş olması iddianamenin iadesi nedenidir.⁴⁹⁹

Yargıtay 4. Ceza Dairesinin bir kararında ise “(S)omut olayda da, her ne kadar ... Asliye Ceza Mahkemesince ‘... müştekinin şikâyet süresi içerisinde şikâyet hakkını kullanmamış olması nedeniyle sanık hakkında takipsizlik kararı verileceği değerlendirildiğinde ...’ gerekçesiyle iddianame iade edilmiş ise de; Cumhuriyet Savcısının dava açmasının zorunlu olduğu ve suçun hukuki nitelendirilmesinin de Cumhuriyet Savcısına ait olduğu, bu durumda mahkemece, iddianamede gösterilen olaylarla ilgili olarak ibraz edilen deliller ve yargılama sırasında ibraz edilebilecek deliller birlikte değerlendirilerek yargılama sonucuna göre bir karar verilmesi gerekeceği, ... iade nedenleri arasında, müşteki tarafından şikâyetin süresi içerisinde yapılmamış olabileceği gerekçesinin iddianamenin iadesi nedenleri arasında yer almamaktadır.”⁵⁰⁰ denilerek şikâyetin yapılması gereken 6 aylık yasal sürenin geçmiş olması nedeniyle mahkemece iddianamenin iadesi kararı verilemeyeceği hüküm altına alınmış ve suçun hukuki nitelendirmesinin Savcıya ait olduğu söz konusu kararda bir kez daha vurgulanmıştır.

e. Yüklenen Suç, Uygulanması Gereken Kanun Maddeleri ve Hükmedilmesi İstenen Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İddianamede Gösterilmemesi

İddianamenin unsurlarından biri “yüklenen suç ve uygulanması gereken kanun maddeleri”nin gösterilmesidir (CMK md. 170/3-h). Soruşturma sonunda, şüpheliye atfedilen suçun ve hangi kanun maddelerine göre şüphelinin

⁴⁹⁸ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2005/6961 Esas, 2005/9421 Karar, 12.12.2005 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁴⁹⁹ Gültekin, **a.g.e.**, s. 185; Aynı yönde bkz. Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2016/4188 Esas, 2016/4957 Karar, 13.06.2016 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024)

⁵⁰⁰ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/7051 Esas, 2020/19581 Karar, 14.12.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2008/13124 Esas, 2009/8892 Karar, 10.07.2009 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

yargılanmasının talep edildiğinin, yani sevk maddelerinin, Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamede belirtilmesi gerekirken bunun yapılmaması, CMK md. 174/1-a'ya göre iddianamenin iadesi sebebi oluşturmaktadır.⁵⁰¹

Cumhuriyet Savcısı tarafından düzenlenen iddianamede sevk maddelerinin hiç yazılmadığı, ancak iddianamenin içeriğinden soruşturmaya konu suçların ne olduğu ve şüpheli kişi hakkında hangi suçlardan dolayı kamu davasının açıldığının anlaşıldığı durumlarda, iddianamenin iadesi kararı verilmemelidir.⁵⁰² Zira Cumhuriyet Savcısı her ne kadar uygulanması gereken kanun maddesini göstermemiş ise de şüpheliye atfedilen suçun ne olduğu açık şekilde iddianameden anlaşıldığı takdirde, artık kovuşturmayı yapacak mahkeme tarafından sanığın savunması alınmalı, deliller toplanmalı ve yargılama işlemlerine devam edilmelidir.

Yargıtay kararlarında da kovuşturma makamlarının, CMK md. 225/1'deki mahkemelerin iddianamede yer verilen eylemle bağılıkları ilkesi gereğince, sevk maddelerinin eksikliği gibi bir durumda, iddianameyi iade etmeyip yargılamaya devam etmeleri ve sonuca göre bir hüküm kurmaları gerektiği şeklinde yerleşik kabul vardır.⁵⁰³

Uygulamada karşılaşılan benzer bir durum da Cumhuriyet Savcısının iddianamede anlattığı olay ile yazdığı sevk maddeleri arasında çelişki olması, yani

⁵⁰¹ "AİHS'nin 6/3-a maddesine göre resmi merciler tarafından bir suç isnadına maruz kalan kişi, kendisine yöneltilen suçlamanın niteliğini ve sebeplerini ayrıntılı olarak öğrenme hakkına sahiptir. İddianame, kişinin suçlandığı resmi belgedir. İddianame, sanığa savunma hazırlayabilme imkânı vermesi açısından isnat edilen ve suç sayılan maddi fiilleri, fiillerin hukuki nitelendirmesini, yerini, zamanını açıkça göstermeli, hukuki nitelendirmesi yapılan fiilin, kanunda karşılığı olan suç ve cezası hakkında bilgi içermelidir. Isnat edilen suçun dayanağı olan maddi olaylar hakkında sanığın bilgilendirilmemesi, sözleşmenin 6/3-a maddesinin açıkça ihlalidir. ... hükmün konusu iddianamede gösterilen eylemdir. İddianamede açıklanan fiilin dışına çıkılarak dava konusu yapılmayan bir eylem nedeniyle yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulması Kanuna aykırıdır. Bu nedenle iddianamenin ayrıntılı olması, sanığa yüklenen fiilin nelerden ibaret olduğunun hiçbir duraksamaya meydan vermeyecek şekilde açıklanması zorunludur. Sanık sorgusundan önce iddianame okunduğunda yüklenen suçun ne olduğunu anlamalı ve buna göre savunmasını yapabilmeli, fiille ilişkilendirilen kanıtlara karşı kendi kanıtlarını sunabilmelidir. İşlendiği iddia edilen fiil ve yüklenen suç belirsiz olmamalı açık ve net olarak anlaşılmalı, savunma hakkı kısıtlanmamalıdır." (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2011/17946 Esas, 2013/22233 Karar, 16.09.2013 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)). Aynı yönde bkz. Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2019/11162 Esas, 2020/8682 Karar, 07.07.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 30.07.2024)

⁵⁰² Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 2017/1790 Esas, 2017/21203 Karar, 24.10.2017 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024)

⁵⁰³ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2009/18959 Esas, 2009/12913 Karar, 23.12.2009 Tarihli karar, Yaşar, Otacı, **a.g.e.**, s. 1765; Aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/11258 Esas, 2008/18473 Karar, 07.10.2008 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024)

atılı suça uygulanması talep edilen kanun maddelerinin hatalı yazılması, ancak dosyanın ve iddianamenin içeriğinden suçun ne olduğunun açıkça anlaşılması halidir. Suçun niteliğini takdir etme yetkisi, soruşturma evresinde Savcıya ait olsa da, yukarıda bahsedildiği gibi bu durumda da, kovuşturma makamlarının, hatalı yazılan sevk maddesi ile bağlı olmamaları nedeniyle eylemin niteliğini tayin ve takdirde serbest oldukları kabul edilmektedir.⁵⁰⁴

Keza Cumhuriyet Savcısı tarafından fiilin hukuki nitelendirmesinin yanlış yapılması dahi iddianamenin iadesini gerektirmemektedir.⁵⁰⁵ Bu konuda CMK açıkça, Cumhuriyet Savcısının yapmış olduğu hukuki nitelemenin yanlış olduğundan bahisle iddianamenin iade edilemeyeceğini, çünkü mahkemenin fiilin nitelendirilmesindeki iddia ve savunmalarla bağlı olmadığını hüküm altına almıştır (CMK md. 174/2 ve 225/2).

Uygulamada görülen bir diğer durum da Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianamede hem sevk maddelerinin hiç gösterilmediği hem de dosyanın içeriğinden şüphelinin eylemlerinin hangi suçları oluşturduğunun net olarak anlaşılamadığı durumdur. Yargıtay kararlarına da konu olan bu dosyalarda, iddianamenin iade süresi geçmiş ve kovuşturma evresine geçilmiştir. Böyle bir durumda bazı mahkemelerce, CMK'da yer almayan bir hüküm çeşidi olarak *“hüküm verilmesine yer olmadığına, ... gereğinin takdir ve ifası için Cumhuriyet Başsavcılığına suç duyurusunda bulunulmasına”* şeklinde kararlar verildiği görülmektedir.⁵⁰⁶

⁵⁰⁴ Aynı yönde bkz. Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2021/1242 Esas, 2021/8113 Karar, 13.04.2021 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024). Doktrinde Çelik/Albayrak'a göre, iddianamede uygulanması istenen maddenin nitelendirmeye göre yanlış gösterilmesi durumunda, maddi olayın anlatımı esas alınmalı ve hatta bu durumlarda iddianamenin iadesine karar verilmeyip dosyanın elden ya da UYAP üzerinden bir yazı ile Savcılığa gönderilip sevk maddelerinin düzeltilmesi gerekmektedir. Bkz. Çelik, Albayrak, **a.g.e.**, s. 56.

⁵⁰⁵ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/3537 Esas, 2006/6679 Karar, 13.07.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁵⁰⁶ “... iddianame ayrıntılı olmalı, şüpheliye isnat edilen eylemlerin nelerden ibaret olduğu hiçbir duraksamaya meydan vermeyecek şekilde açık bir biçimde belirtilmelidir. Sanık sorgusundan önce iddianame okunduğunda üzerine atılı suçun ne olduğunu anlamalı ve buna göre savunmasını yapabilmeli, kanıtlarını sunmalıdır. Yüklenen suç belirsiz olmamalı açık ve net olarak belirlenmeli, savunma hakkı kısıtlanmamalıdır. ... Her ne kadar iddianamede sanıkların hangi eylemlerinin hangi suçları oluşturduğu açıkça belirtilmemiş ve sevk maddeleri gösterilmemiş olmasına karşın, ... bu eksikliklerin ancak, CMK'nın 170. maddesine göre mahkemenin iddianameyi iade yetkisinin gerekçesi olabileceği, mahkeme tarafından iddianame kabul edildikten sonra ise, varsa eksikliklerin kovuşturma aşamasında mahkemesince giderilmesi gerekeceği ... Mahkemenin hüküm verilmesine yer olmadığına dair kararı davanın esasını çözmeyen bir karar niteliğindedir. Bu nedenle CMK'nın 309. maddenin dördüncü fıkrasının (a) bendi uyarınca kararı veren hâkim veya mahkemece gerekli inceleme ve araştırma neticesinde yeniden karar verilecektir. Bu halde, yargılamanın tekrarlanması yasağına ilişkin kurallar uygulanamayacağı gibi, davanın esasını çözen bir karar da bulunmadığından

İddianamenin iadesi kararı verilmemesi yüzünden kovuşturma evresine geçen ve bu şekilde hüküm verilen dosyalar için Yargıtay, istikrarlı şekilde bozma kararları vermekte ve “*hüküm verilmesine yer olmadığı*” şeklinde bir “hüküm” türünün CMK’da olmamasından bahisle bu tür durumlarda, eksik ve hatalı kısımların, Cumhuriyet Savcısı tarafından yeniden iddianame düzenlenmesi ile değil, kovuşturmayı yapan mahkeme tarafından yargılama içerisinde giderilmesi gerektiğine hükmetmektedir.⁵⁰⁷

CMK’nın 170. maddesinin 6. fıkrasına göre “*İddianamenin sonuç kısmında, işlenen suç dolayısıyla ilgili kanunda öngörülen ceza ve güvenlik tedbirlerinden hangilerine hükmedilmesinin istendiği; suçun tüzel kişinin faaliyeti çerçevesinde işlenmesi halinde, ilgili tüzel kişi hakkında uygulanabilecek olan güvenlik tedbiri açıkça belirtilir.*” Aksi halde, soruşturma sonunda elde edilen deliller ve olayların açıklanıp şüpheli aleyhinde uygulanması istenen ceza ve/veya güvenlik tedbirlerinin belirtilmeyerek bu konuda takdiri kovuşturmayı yapacak mahkemeye bırakmak, iddianamenin iadesi sebebi teşkil edecektir (CMK 174/1-a).

CMK’ya göre iddianamede, şüpheliye yüklenen suç, uygulanması talep edilen sevk maddeleri ve kanundaki hangi ceza veya güvenlik tedbirine hükmedilmesinin talep edildiğinin gösterilmesi zorunluluğuna rağmen, uygulamada, iddianamede yer verilmeyen eylemlerden ötürü mahkûmiyet kararları verildiğine de sıkça rastlanmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulunun bu konuya dair verdiği kararlara göre, iddianamenin dışına çıkılarak davanın konusu olmayan bir fiilden ötürü kovuşturmanın yürütülmesi, yani açılmayan bir kamu davasından hüküm tesis edilmesi, kanuna açıkça aykırıdır.⁵⁰⁸

verilecek hüküm veya kararda, lehe ve aleyhe sonuçtan da söz edilemeyecektir.” (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2019/4502 Esas, 2019/15446 Karar, 09.10.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024))

⁵⁰⁷ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2019/1294 Esas, 2019/8445 Karar, 09.05.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2021/11561 Esas, 2021/13761 Karar, 01.11.2021 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2008/18620 Esas, 2009/220 Karar, 20.01.2009 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁵⁰⁸ “Hükümün konusu iddianamede gösterilen eylemdir. İddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu ileri sürülen fiilin dışına çıkılması, diğer bir ifadeyle, davaya konu edilmeyen bir eylemden dolayı yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulması yasaya aykırıdır. Soruşturma evresinde elde ettiği kanıtlardan ulaştığı sonuca göre iddianameyi hazırlamakla görevli iddia makamı, düzenlenen iddianame ile CYY’nın 225/1 maddesi uyarınca kovuşturma aşamasının sınırlarını belirlemektedir. Bu bakımdan iddianamede, yüklenen suçun unsurlarını oluşturan fiil/fiillerin

Cumhuriyet Savcısı iddianamede, kovuşturma evresinde yapılacak yargılamanın çerçevesini çizmektedir. Yargılama esnasında, iddianamede belirtilmeyen bir suçun işlendiğine dair delillerin ortaya çıkması halinde, yeni suça ilişkin olarak da kamu davası açıldığı sonucuna ulaşamaz.⁵⁰⁹

Sanık konumundaki kişi, iddianamenin kendisine bildirilmesi ile hangi suçtan ve hangi ceza/güvenlik tedbiri hükmünden dolayı yargılandığını açık ve net olarak anlayıp savunmasını buna dair yapacak ve bu yönde delillerini mahkemeye sunacaktır.⁵¹⁰ Bu nedenle yargılamanın sınırlarının iddianame ile belirlenmesi ve suç olarak addedilen fiiller ile hükmedilmesi istenen cezanın iddianame açıkça gösterilmesi, sanığın “*adil yargılanma hakkı*” açısından önemlidir.⁵¹¹

nelerden ibaret olduğunun hiçbir duraksamaya yer bırakmayacak biçimde açıklanması zorunludur. Böylelikle sanık; iddianameden üzerine atılı suçun ne olduğunu hiçbir kuşkuyla yer vermeyecek şekilde anlamalı, buna göre savunmasını yapabilmeli ve kanıtlarını sunabilmelidir.” (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2011/570 Esas, 2012/51 Karar, 21.02.2012 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 29.07.2024)). Aynı yönde bkz. Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2020/17977 Esas, 2023/999 Karar, 14.02.2023 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024)

⁵⁰⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2003/313 Esas, 2004/6 Karar, 20.01.2004 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/2004-6/Ceza-Genel-Kurulu-2003-313-E,-2004-6-K,-20-01-2004-T_xxvid13873302_xxmid13873302_search#13873302 (Erişim Tarihi: 25.07.2024); Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/1310 Esas, 2020/7477 Karar, 22.06.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2020/22755 Esas, 2020/13929 Karar, 19.10.2020 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2018/3197 Esas, 2020/5169 Karar, 17.12.2020 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2016/12629 Esas, 2020/9814 Karar, 10.09.2020 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁵¹⁰ “İddianame, sanığa isnat edilen ve suç sayılan maddi fiilleri açıkça göstermeli, hukuki nitelendirmesi yapılan fiilin kanunda karşılığı olan suç ve cezası hakkında bilgi içermelidir. Isnat edilen suçun dayanağı olan maddi olaylar hakkında savunmasını yapabilecek şekilde sanığın bilgilendirilmemesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin adil yargılanma hakkına ilişkin 6/3-a maddesinin ihlaline de yol açacaktır. Bu sebeple, bir olayın açıklanması sırasında başka bir olaydan söz edilmesi o olay hakkında dava açıldığını göstermeyecek, dava konusu yapılacak eylemin iddianamede bağımsız olarak anlatılması ve sevk maddesinin belirtilmesi gerekecektir.” (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2021/30828 Esas, 2021/25994 Karar, 02.11.2021 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 29.07.2024)). Aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/23082 Esas, 2022/4697 Karar, 15.02.2022 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁵¹¹ “İddianamenin ayrıntılı olması, sanığa yüklenen fiilin nelerden ibaret olduğunun hiçbir duraksamaya meydan vermeyecek şekilde açıklanması zorunludur. Sanık sorgusundan önce iddianame okunduğunda üzerine atılı suçun ne olduğunu anlamalı ve buna göre savunmasını yapabilmeli, kanıtlarını sunmalıdır. Yüklenen suç belirsiz olmamalı, açık ve net olarak belirlenmeli, savunma hakkı kısıtlanmamalıdır. Suç yükleme niteliğine sahip olmayan belge hukuken iddianame sayılamayacağından, usulüne uygun açılmamış bir davada hüküm kurulmasının AİHS’nin adil yargılanmayı düzenleyen 6. maddesine aykırılık teşkil edeceği gözetilmelidir.” (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2010/21275 Esas, 2012/13997 Karar, 11.06.2012 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024))

İddianamede yazılmayan fiillerden dolayı “davasız yargılama olmaz ilkesi”ne aykırı şekilde hüküm kurulmaması adına yapılması gereken, sanığa ek savunma hakkı verilmesi ve niteliği değişen suçta dair ek savunmalarını mahkemeye sunmasına imkân tanınmasıdır.⁵¹² Hatta talebi halinde, ek savunmasını hazırlaması için sanığa süre de verilmelidir (CMK md. 226⁵¹³).

İddianamede gösterilenden tamamen bağımsız olarak, yeni bir fiil ya da failin ortaya çıkması halinde ise, Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulması ve yeni bir iddianame hazırlanarak kamu davası açılması gerekmektedir. Bu durumda da gerekiyorsa söz konusu dosyaların, CMK md. 10’a göre⁵¹⁴ birleştirilmesi yoluna gidilebilir.⁵¹⁵

⁵¹² Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2012/6-1477 Esas, 2013/63 Karar, 19.02.2013 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 30.07.2024); Yurtcan, **Ceza Yargıcının El Kitabı**, s. 222.

⁵¹³ CMK md. 226:

“(1) Sanık, suçun hukuki niteliğinin değişmesinden önce haber verilip de savunmasını yapabilecek bir halde bulundurulmadıkça, iddianamede kanuni unsurları gösterilen suçun değiştiği kanun hükmünden başkasıyla mahkûm edilemez.

(2) Cezanın artırılmasını veya cezaya ek olarak güvenlik tedbirlerinin uygulanmasını gerektirecek haller, ilk defa duruşma sırasında ortaya çıktığında aynı hüküm uygulanır.

(3) Ek savunma verilmesini gerektiren hallerde istem üzerine sanığa ek savunmasını hazırlaması için süre verilir.

(4) Yukarıdaki fıkralarda yazılı bildirimler, varsa müdafie yapılır. Müdafî sanığa tanınan haklardan onun gibi yararlanır.” (CMK’nın 226. maddesinin 4. fıkrası, Anayasa Mahkemesinin 2023/163 Esas, 2024/57 Karar ve 22.02.2024 Tarihli kararı ile iptal edilmiştir. Kararın Resmi Gazetede yayımlanmasından başlayarak 9 ay sonra, yani 05.01.2025 tarihinde, yürürlüğe gireceği hüküm altına alınmıştır.)

⁵¹⁴ CMK md. 10:

“(1) Kovuşturma evresinin her aşamasında, bağlantılı ceza davalarının birleştirilmesine veya ayrılmasına yüksek görevli mahkemece karar verilebilir.

(2) Birleştirilen davalarda, bu davaları gören mahkemenin tabi olduğu yargılama usulü uygulanır. ...”

⁵¹⁵ “İddianamede açıklanan ve suç oluşturduğu iddia olunan eylemin dışına çıkılması, dolayısıyla davaya konu edilmeyen fiil veya olaydan dolayı yargılama yapılması ve açılmayan davadan hüküm kurulması kanuna açıkça aykırılık oluşturacaktır. Öğretide “davasız yargılama olmaz” ve “yargılamanın sınırlılığı” olarak ifade edilen bu ilke uyarınca hâkim, ancak hakkında dava açılmış bir fiil ve kişi ile ilgili yargılama yapabilecek ve önüne getirilen somut uyumsuzluğu hukuki çözüme kavuşturacaktır. ... CMK’nın 226. maddesindeki düzenlemeyle iddianamede anlatılan eylem değişmemiş olduğunda, kanun koyucu o eylemin hukuksal niteliğinde değişiklik olmasını “yargılamanın sınırlılığı” ilkesine aykırı görmemiş, bu gibi hallerde sanığa ek savunma hakkı verilerek değişen suç niteliğine göre bir hüküm kurulmasına imkân sağlamıştır. Bu düzenlemenin bir sonucu olarak mahkeme, eylemin hangi suçu oluşturacağına ilişkin nitelendirmede iddia ve savunmayla bağlı değildir. Örneğin, iddianamede hırsızlık olarak nitelendirilen eylemin suç eşyasının kabul edilmesi suçunu oluşturacağı görüşünde olan mahkemece, sanığa ek savunma hakkı da verilmek suretiyle bahse konu suçtan hüküm kurulabilecektir. İddianamede anlatılan ve kapsamı belirlenen olayın dışında bir fail ve fiilin yargılanması söz konusu olduğunda ise, suç duyurusunda bulunulması ve iddianame ile dava açılması halinde gerekli görülürse her iki iddianame ile açılan davaların birleştirilmesi yoluna gidilebilecektir.” (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2012/1307 Esas, 2013/151 Karar, 16.04.2013 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 29.07.2024)). Aynı yönde bkz. Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2021/15381 Esas, 2022/176 Karar, 11.01.2022 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2019/22955 Esas, 2019/15027 Karar, 03.12.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası

f. Suçun Delillerinin Gösterilmemesi ve Olayların Mevcut Delillerle İlişkilendirilmemesi

CMK'nın 170. maddesinin 3-j bendine göre iddianamede “suçun delilleri”nin gösterilmemiş olması ile aynı maddenin 4. fıkrasında “İddianamede, yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanır; yüklenen suçu oluşturan olaylar ve suçun delilleriyle ilgisi bulunmayan bilgilere yer verilmez.” şeklinde belirtildiği üzere suçu meydana getiren eylemlerin mevcut delillerle bağdaştırılmaması, iddianamenin iadesi sebeplerindendir.

Suç işlendiği haberinin alınması üzerine, delillerin eksiksiz şekilde toplanmasına özen gösterecek olan Cumhuriyet Savcısı, “yeterli delil” elde ettiğinde değil, bundan daha kapsamlı bir kavram olan “yeterli şüphe”ye ulaştığında⁵¹⁶ iddianame düzenleyecektir ve iddianamede elde edilen deliller anlaşılır şekilde tek tek yazılmalıdır.⁵¹⁷

İddianamenin iadesi kurumunun getirilmesiyle Cumhuriyet Savcıları, daha dikkatli ve titiz çalışmaya ve dosyalar olgunlaştıktan sonra iddianame hazırlamaya başlamıştır.⁵¹⁸ Eskiden sıkça görülen, olayların ve ifadelerin arka arkaya yazılarak takdirin kovuşturma makamına bırakılması şeklinde hazırlanan iddianameler, artık CMK md. 174'e göre iade edilmektedir.⁵¹⁹ Bu husus, CMK'nın 174. maddesinde değişikliğe neden olan 5353 sayılı Kanunun madde gerekçesinde de “(O)laylar ile deliller arasında ilişki kurulmaksızın, sadece olaylara ve sadece delillere ard arda yer verilmiş ve takdirin mahkemeye bırakılmış olması halinde de iade mümkündür.”⁵²⁰ denilerek bir kez daha vurgulanmıştır.

(Erişim Tarihi: 27.07.2024); Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2015/20487 Esas, 2019/17831 Karar, 13.11.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024)

⁵¹⁶ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2006/5172 Esas, 2007/1167 Karar, 06.02.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁵¹⁷ Aydın M., **a.g.m.**, s. 378.

⁵¹⁸ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 622. Ancak doktrinde Taneri ise aksi yönde görüş bildirmekte ve dosyadaki delillerin anlatılan olaylarla ilgisiz olması durumunun uygulamada sıklıkla görüldüğünü belirtmektedir. Detaylı bilgi için bkz. Taneri, **a.g.m.**, s. 94.

⁵¹⁹ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 134.

⁵²⁰ 5353 sayılı Kanunun 30. maddesinin gerekçesinin tam metni için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0453.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024)

Yargıtay kararlarında da “5271 sayılı CYY’nın 170/3-j maddesinde zorunlu unsurlar arasında sayılan ve şüphelilerin kendilerini en iyi şekilde savunabilmeleri için, aleyhlerine olabilecek suçun sübutu ile ilgili suç delillerinin her bir olayla ilgili ayrıntılı ve açık şekilde ayrı ayrı gösterilmediği, delillerin ne olduğu konusunda genel atıflarla yetinildiği ve aynı Yasanın 170/4. maddesi uyarınca da; yüklenen suç oluşturulan olaylar, mevcut delillerle ilişkilendirilerek açıklanmadığından, iddianamenin iadesi kararı ile bu karara karşı itirazı inceleyen merciin itirazın reddine ilişkin kararının hukuka uygun bulunması”⁵²¹ şeklinde ifade edilerek, Cumhuriyet Savcısının iddianamede delilleri hiç göstermediği⁵²² ya da iddianame metninin içeriğinde açıklama yapılmadan toplanan delillere genel atıflar yapıldığı durumlarda, iddianamenin iadesine karar verilmesi gerektiği belirtilmektedir.

Cumhuriyet Savcısının soruşturma dosyasına delilleri hiç eklememesi nedeni ile Yargıtay önüne giden bir kararda “(D)ava dosyasının dayanağını teşkil eden hiçbir soruşturma evrakının dosyada bulunmadığı gibi, ... Mahkemesinin ... esas sayılı dosyasından tefrik edilen evrakların da dosyada bulunmadığı ve dolayısıyla suçun sübutuna ilişkin hiçbir belge ve delilin dosyasına konulmadan şüpheliler hakkında kamu davası açılması nedeniyle, verilen iddianamenin iadesi kararının yerinde olduğu”na hükmedilmiştir.⁵²³ İddianamenin iadesi kurumunun amaçlarından biri, tam da bu şekilde hazırlanan eksik dosyalar ile yargılamalar yapılmasının önüne geçilmesidir.

Ceza muhakemesi, maddi gerçeği bulmak için birtakım araçlara sahiptir ve bunun için her şey delil olarak kabul edilir.⁵²⁴ Soruşturma evresinde toplanan

⁵²¹ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2007/18694 Esas, 2009/15252 Karar, 18.11.2009 Tarihli karar, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 246-247.

⁵²² “(S)omut olayda olduğu gibi, Cumhuriyet Savcısı tarafından ceza yargılamasının temel hedefi olan maddi gerçeğe ulaşma amacına yönelik olarak gerekli kanıtların toplanmadığı hatta buna teşebbüs bile edilmediği çok açık olarak anlaşılmakta, başka bir anlatımla soruşturma evresinin tamamlanmadığı net bir biçimde tespit edilmekteyse, soruşturma evresi Cumhuriyet Savcısınca tamamlanmalıdır. Aksinin kabulü halinde, soruşturma safhasının asıl yetkilisi olan Cumhuriyet Savcısı varken istisnai yetkili olan sulh ceza hakiminin soruşturmayı yapması sonucuna ulaşılır ki, bu CYY’nin getirdiği sisteme ve yasanın amacına aykırıdır. Bununla birlikte, bu yolun sadece yapılması gerekli soruşturmanın Cumhuriyet Savcısı tarafından hiç yapılmaması veya şeklen yapılanın olaya göre oldukça yetersiz ve yüzeysel kaldığının açıkça anlaşılması durumuna özgü olarak geçerli olabilecek istisnai bir durum olduğu da göz ardı edilmemelidir. ...” (Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2007/2-247 Esas, 2007/257 Karar, 04.12.2007 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 11.08.2024))

⁵²³ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2016/4719 Esas, 2016/5945 Karar, 28.09.2016 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 30.07.2024)

⁵²⁴ Yurtcan, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, s. 31.

delillerin hukuka aykırı şekilde elde edilmeleri durumunda ise, mahkemelerin hukuka aykırı delil elde edildiğinden bahisle iddianamenin iadesi kararı verdikleri görülmektedir. Her ne kadar Cumhuriyet Savcısı iddianamede, delilleri nasıl elde ettiğini ve hukuka uygun olduklarını belirtmek zorunda ise de⁵²⁵ iddianameyi inceleyen mahkemece, hukuka aykırı bir delile dayanılarak kamu davası açılmak istendiği fark edilirse, bu durum iddianamenin iadesi sebebi teşkil etmeyecektir.

Yargıtayın da kabul ettiği görüşe göre *“Elde edilen delillerin, usulüne uygun bir arama kararı ile elde edilmediği hususu, CMK.nun 174. maddesinde belirtilen iddianamenin iadesi sebeplerinden biri olmadığı gibi, bu delilin yüklenen suçu ispata yarayıp yaramayacağı CMK.nun 206/2-a ve 217. maddeleri uyarınca yargılama aşamasında hâkim tarafından değerlendirilecektir. Bu itibarla usulüne uygun bir arama kararının bulunmamasının iddianamenin iadesi sebebi olmadığı gözetilerek, iddianamenin iadesi üzerine Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılan itirazın kabulü gerekirken ...”*⁵²⁶ reddine karar verilmesi hatalı olacaktır.

Böyle bir durumda, iddianameyi inceleyen mahkemece öncelikle iddianamenin kabulüne karar verilip kovuşturma aşamasına geçilmesi ile yargılamaya başlanmalıdır. Yargılamanın sonunda eğer iddianamedeki hukuka aykırı delilden başka, sanığın atılı suçu işlediğine dair kesin ve şüpheden uzak delil yoksa, yargılamayı yapan mahkeme tarafından beraat kararı verilmelidir.⁵²⁷

Cumhuriyet Savcısının hazırladığı soruşturma dosyasında, soruşturmaya dair fiil, fail, deliller ve hangi delilin hangi olaya ilişkin iddianameye eklendiği açık ve net olarak anlaşılır olmalıdır. Aksi halde iddianamenin sunulduğu mahkeme iade kararı verecektir.⁵²⁸

Yargıtay Ceza Genel Kurulunun bir kararına göre *“(S)anık hakkında resmi belgede sahtecilik suçundan kamu davası açılmış ise de diploma yönünden dosya*

⁵²⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 228.

⁵²⁶ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2015/14338 Esas, 2015/24555 Karar, 16.11.2015 Tarihli karar, Çağlayan, **a.g.e.**, s. 497.

⁵²⁷ Ancak doktrinde *Birtek* ise aksi yönde görüşe sahiptir. Bu görüşe göre, hukuka aykırı delillerden hareketle hazırlanan iddianamenin iadesi gerekmektedir. Çünkü hukuka aykırı delil *“suçun sübutuna etki edecek mutlak delil”* olarak vasıflandırılmaz. Detaylı bilgi için bkz. Birtek, **a.g.m.**, s. 973.

⁵²⁸ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2012/7-1020 Esas, 2012/1799 Karar, 02.10.2012 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024)

kapsamında herhangi bir sahtelik iddiasının bulunmadığı, mağdurun bilgisi ve rızası dışında kimlik bilgilerinin ve imzasının hangi belgelerde kullanılarak sahtecilik suçuna konu edildiğinin açıkça gösterilmediği ve 'resmi işlemler sırasında' kullanıldığı belirtilmekle kastedilen resmi işlemin de ne olduğunun iddianame içeriğinden anlaşılamadığı hususları birlikte göz önüne alındığında, sanık hakkında düzenlenen iddianamenin, CMK'nın 170. maddesinin 4. fıkrasında yer alan ... hükmüne aykırılık teşkil ettiği, bu suretle sanık hakkında yasaya uygun olarak açılmış bir kamu davası bulunmadığı gözetilmeden Yerel Mahkemece yargılamaya devamla yazılı şekilde hüküm kurulmasının usul ve kanuna aykırı olduğu kabul edilmelidir."⁵²⁹ İddianamenin iadesi kararının sehven verilmediği, işin kovuşturma evresine aktarıldığı ve hatta yargılamanın da tamamlanıp hüküm tesis edildiği bu gibi durumlarda, aslında sanık sıfatındaki kişi aleyhinde CMK'ya uygun şekilde hazırlanmış bir iddianameden söz edilemeyeceğinden, usulüne uygun açılmış bir kamu davasından da söz edilemeyecektir.

Son olarak belirtmek isteriz ki, iddianamenin sunulduğu mahkeme, delillerin eksikliği ya da olaylarla delillerin bağlantısının kurulmaması nedeniyle iddianamenin iadesine karar verdiğinde, bu durum, mahkemenin dosyaya dair görüşünü açıkladığı şeklinde yorumlanmamalıdır. İnceleme yapan mahkemenin bu aşamadaki işlevi, delillerden hareketle iddianamenin içeriğinde delillerin tartışmasının yapıp yapılmadığını belirlemek ve olaylar ile delillere yönelik böyle bir tartışma bölümünün mevcut olmaması halinde iddianamenin iadesine karar vermektir.⁵³⁰

g. Şüphelinin Lehine Olan Hususların İleri Sürülmemesi

Suç işlendiğinin haber alınmasından itibaren, Cumhuriyet Savcısı ve adli kolluk görevlilerince, suçu ispata yarayacak elverişli tüm belgeler, nesneler, izler ve sair deliller toplanacaktır.⁵³¹ İddianamenin unsurlarından biri olan, Cumhuriyet Savcısının soruşturma aşamasında şüphelinin aleyhine olanlarının yanında lehine olan delilleri de toplamak ve iddianamenin sonuç kısmında bunları da ileri sürmek

⁵²⁹ Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2017/808 Esas, 2020/17 Karar, 21.01.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 30.07.2024)

⁵³⁰ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 627.

⁵³¹ Erol, **Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması**, s. 489.

zorunda olması, iddianamenin iadesi kurumunun getirdiği yeniliklerden biridir (CMK md. 160/2 ve 170/5).

Yargıtay 2. Ceza Dairesinin bir kararında “(M)üştekiye ait cep telefonunun hırsızlık şüphesi altında kaybolmasından 2 gün sonra şüpheli adına kayıtlı hat ile kullanıldığı, şüpheli ifadesinde söz konusu hattı daha önceden kullandığını, suç tarihinde bu hattın başka birine satılmış olduğunu, kendisi tarafından kullanılmadığını beyan etmesine rağmen bu hususların araştırılmadığı, şüphelinin ifadesinde bildirdiği hususlar hakkında araştırma yapılarak, toplanacak deliller ve yapılacak inceleme sonucuna göre şüphelinin hukuki durumunun tayin ve takdir edilmesi gerektiği, şüphelinin ileri sürdüğü hususların doğru olmadığının tespiti halinde ise, suç eşyasının satın alınması, kabul edilmesi yahut, kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya hakkında tasarruf suçlarından delilleri tartışma görevinin mahkemesine ait olması hasebiyle kamu davası açılması gerektiği gözetilerek ... suçun unsurlarının oluşup oluşmadığı hususunun, yapılacak yargılamada, şüphelinin lehine ve aleyhine olan tüm kanıtların tartışılması ve değerlendirilmesi ile belirlenmesi gerekeceği ...”⁵³² denilerek, şüphelinin lehine olan hususların Cumhuriyet Savcısı tarafından araştırılmamasının ve iddianamede gösterilmemesinin CMK’nın 174/1-a bendine göre iddianamenin iadesi sebebi olacağı vurgulanmıştır.⁵³³

Cumhuriyet Savcısı, şüphelinin yargılanmasını istediği sevk maddelerinin yanında, şüphelinin lehine delil elde etmişse, bu lehe olan delilleri ve uygulanmasını talep ettiği lehe kanun maddelerini de iddianamede yazmalıdır. Örneğin teşebbüs, meşru savunma, yaş küçüklüğü, haksız tahrik, cezada indirim yapılmasını öngören şahsi nedenler gibi sanığın suçunun sabit olması halinde cezada indirim öngören durumların iddianamede gösterilmesi gerekmektedir.⁵³⁴

Bu konuya ilişkin, Yargıtay da “(Ş)üphelinin ... ifadesi alınırken ... etkin pişmanlık hükümleri konusundaki ihtarın ... matbu ifadelerle yapıldığı, şüphelinin

⁵³² Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2015/15326 Esas, 2015/15077 Karar, 09.09.2015 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024)

⁵³³ “Soruşturma evresinde, şüphelilerin lehine olan kanıtların da toplanarak iddianamede gösterilmesi gerektiği gözetilmeden şüpheli’un beyanında geçen ve kredi kartı ile işlem yaptığı bildirilen’in dinlenerek olay hakkındaki bilgi ve görgüsünün saptanması gerektiğinden ...” (Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/3835 Esas, 2006/6168 Karar, 03.07.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024))

⁵³⁴ Gültekin, a.g.e., s. 215.

etkin pişmanlık hükümlerinden faydalanmak istediğini beyan ettiği, ... soruşturma aşamasında etkin pişmanlıktan yararlanması halinde verilecek cezada uygulanacak indirim oranının şüphelinin lehine olduğu, ... etkin pişmanlık hükümlerinden faydalanma hususundaki ihtarın açıkça Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılması gerektiğinin düzenlendiği ancak dosya kapsamında şüpheliye ilgili ihtarın kollukça yapıldığı, ... suça konu eşyanın gümrüklenmiş değeri bildirilmeksizin ve Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılması gereken ihtarın kolluk tarafından yapıldığı anlaşıldığından, ... iddianamenin iadesine karar verilmesinin usul ve yasaya uygun olduğu ... ”⁵³⁵ şeklinde kararlar tesis etmektedir.

İddianameyi inceleyen mahkeme, şüphelinin lehine olan noktaların iddianamede gösterilip gösterilmediğine dair denetimini yaparken, elbette, sadece iddianamede yazılı hususlar ve soruşturma evraklarından yararlanarak bunu gerçekleştirebilecektir. Dosyada lehe deliller olduğu görülmesine rağmen iddianamede yazılmadığı yahut şüphelinin açıkça kendisi lehine delilleri olduğuna işaret etmesine rağmen bunların toplanmadığı hallerde, şüphelinin adil yargılanma ve savunma hakları zedeleneceğinden, mahkemece CMK md. 170/5’e aykırılık nedeniyle iddianamenin iadesine karar verilecektir.

3. Suçun Sübutuna Doğrudan Etki Edecek Mevcut Bir Delil Toplanmadan İddianame Düzenlenmesi

a. Maddenin Tarihsel Süreci

5271 sayılı CMK tasarısında iddianamenin reddi ile iadesi kurumları birbirinden ayrı maddelerde öngörülmüştü.⁵³⁶ Fakat tasarıda suçun sübutuna etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen iddianameler, iade yahut ret kurumlarından herhangi birine dâhil değildi. 5353 sayılı Kanun ile CMK’nın 174. maddesinde değişiklik yapılmış ve sübuta etkili mevcut delilin toplanmaması,

⁵³⁵ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2021/5075 Esas, 2021/9012 Karar, 30.06.2021 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024). Aynı yönde bkz. Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2020/30602 Esas, 2021/5272 Karar, 15.03.2021 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 10.08.2024)

⁵³⁶ **Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı Sempozyumu 13-14 Şubat 2004**, Ceza Hukuku Derneği Yayınları, Şubat 2004, s. 62-63.

iddianamenin iadesi kurumunda daha önce mevcut olmayan yeni bir sebep olarak CMK'ya eklenmiştir.

5353 sayılı Kanunun Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdiği 01.06.2005 tarihi itibarıyla, CMK'nın 174. maddesinin 1/b bendi “*Suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen*” iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verileceği şeklindeydi.⁵³⁷ Ancak maddenin bu halindeki “*mutlak sayılan delil*”, “*sübuta etki edecek delil*” ya da “*mevcut delil*” gibi ifadelerin muğlak olduğuna dair çok sayıda eleştiriler yapılmış ve maddenin uygulanmasına yönelik, Cumhuriyet Savcıları ile mahkemeler arasında ve hatta Yargıtay Daireleri arasında farklı yorumlar ve tartışmalar ortaya çıkmıştır.⁵³⁸ Bu nedenle de uygulamada en çok iddianamenin iadesi kararı verilmesine sebep olan hüküm, CMK md. 174/1-b olmaktadır.⁵³⁹

Eleştiriler doğrultusunda, daha düzenli ve uygulamadaki tereddüt yaratan kısımları en aza indirecek şekilde 7188 sayılı Kanun ile madde metninde değişikliğe gidilmiştir.⁵⁴⁰ 7188 sayılı Kanunun Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdiği 24.10.2019 tarihinden itibaren madde bugünkü halini almıştır ve güncel hali ile “*Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen*” iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verileceği yazılıdır.⁵⁴¹ Fakat bu değişiklik ile de düzeltilmek istenen uygulama sorunları tam manasıyla çözülememiştir ve iddianamenin iadesi kararı verilmesi sebepleri arasında, CMK md. 174/1-b hükmü hala birinci sıradadır.⁵⁴²

⁵³⁷ 25.05.2005 kabul tarihli 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 01.06.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵³⁸ 7188 sayılı Kanunun 20. maddesinin gerekçesi için bkz. https://www.kanunum.com/file/cid18333784_vid23780636_fid1102332 (Erişim Tarihi: 15.06.2024); Gültekin, **a.g.e.**, s. 191.

⁵³⁹ Gümüşay, **a.g.e.**, s. 140.

⁵⁴⁰ Gültekin, **a.g.e.**, s. 191.

⁵⁴¹ 17.10.2019 kabul tarihli 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 24.10.2019 tarih ve 30928 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵⁴² Gültekin, **a.g.e.**, s. 235; Birsan Elmas, “Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl 7, Sayı 28, Ekim 2016, s. 221.

b. Suçun Sübutuna Doğrudan Etki Edecek Mevcut Bir Delil Kavramı

Soruşturma aşamasında delillerin en iyi şekilde elde edilmesi ve kaybolmasının önüne geçilmesi, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ve kovuşturmanın hukuka uygun ve makul sürede tamamlanabilmesi için zorunludur. Doktrinde CMK'nın 174/1-b maddesinin “*tek celse esası*”na işlerlik kazandıracak en önemli düzenleme olduğu kabul edilmektedir.⁵⁴³ Çünkü soruşturma aşamasında toplanması gereken tüm deliller toplanarak iddianame düzenlenmişse, kovuşturma aşamasında mahkeme, önüne getirilecek bu delilleri tartışarak hızlı bir şekilde hükme ulaşacaktır.

“*Suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil*” kavramından ne anlaşılması gerektiği konusunda CMK’da net bir bilgi bulunmamaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre sübut, “*gerçekleşme, şüpheye yer bırakmayacak biçimde ortaya çıkma*”⁵⁴⁴ anlamına gelmektedir.

Kavramın anlamına dair doktrindeki görüşlerden biri, sübuta etki eden delilin, eylemin fail tarafından gerçekleştirildiğini ispata yarayan değil, eylemin şüpheli tarafından gerçekleştirilip gerçekleştirilmediğini açığa çıkacak olan delil olduğu yönündedir.⁵⁴⁵

Bir diğer daha geniş kabul gören tanıma göre ise, suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut delil, Savcılıkça elde edilme olanağı olduğu halde, ihmal veya gözden kaçma gibi sebeplerle elde edilmemiş olan delildir.⁵⁴⁶ Biz de bu kavramın, suçun işlenip işlenmediğinin şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya çıkmasına doğrudan etki edecek ancak mevcut olmasına rağmen Cumhuriyet Savcısı tarafından sehven toplanmayan delilleri ifade ettiği kanaatindeyiz.

Bir suçla ilgili olarak hüküm vermeden önce soruşturma aşamasında, olayın nasıl olduğunu kavramaya yarayan delillerin yanında, sanığın sorumluluğunu etkileyecek hususları ispata yarayan deliller de toplanmalıdır.⁵⁴⁷ Örneğin; yağma suçunun soruşturulmasında, şüpheliye ve olayın nasıl gerçekleştiğine ilişkin delillerin

⁵⁴³ Aydın M., **a.g.m.**, s. 391.

⁵⁴⁴ Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 02.08.2024)

⁵⁴⁵ Meraklı, **a.g.m.**, s. 1621.

⁵⁴⁶ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 135; Gültekin, **a.g.e.**, s. 191.

⁵⁴⁷ Aydın M., **a.g.m.**, s. 391.

toplanmasının yanında, suçun gece vaktine giren bir saatte yahut beden veya ruh bakımından kendisini savunamayacak haldeki kişiye karşı işlenip işlenmediğinin araştırılması; yahut bir hırsızlık olayında suça konu malın değer tartışmasının yapılması gerekmektedir. Aksi bir durum, suçun ağırlaştırıcı ya da hafifletici sebebinin, yani suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delilin, ihmal edilmesi anlamına gelecektir.⁵⁴⁸

Doğrudan mahkeme kararı ya da hâkim onayı neticesinde toplanabilecek bir delil söz konusu iken (Örneğin moleküler genetik inceleme yapılması (CMK md. 79), avukat bürolarında arama yapılması (CMK md. 130), şirket yönetimi için kayyım tayini (CMK md. 133) gibi), mahkemeden ilgili kararın ya da hâkimden gerekli onayın alınamaması nedeniyle söz konusu delil elde edilememişse, bu delil suçun sübutuna doğrudan etki edecek nitelikte dahi olsa, salt bu nedenle iddianamenin iadesine karar verilmemelidir.⁵⁴⁹

Benzer şekilde CMK md. 83/1'e göre Cumhuriyet Savcısı yalnız gecikmesinde sakınca bulunan durumlarda keşif yapabildiğine göre ve olayda gecikmesinde sakınca bulunan bir hal yoksa Cumhuriyet Savcısının olaydaki kusur durumunu tespit amaçlı keşif yapmadan iddianame düzenlediğinden bahisle iddianamenin iadesine karar verilemeyecektir.⁵⁵⁰

⁵⁴⁸ Özar, **a.g.m.**, s. 327.

⁵⁴⁹ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 135.

⁵⁵⁰ "(S)oruşturma aşamasında tüm delillerin toplanmış bulunduğu, keşif hususunun ise hakim'in yargılama sonucunda vereceği karara yardımcı olması amacıyla, onun takdirinde yapılan delil toplama işlemi olduğu, keza 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 83 ve devam maddelerinde de bu hususa işaret edilerek keşfin, hakim veya mahkeme veya naip hakim ya da istinabe olunan hakim veya mahkeme ile gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılacağının öngörüldüğü, kural olarak keşfin hakim tarafından yapılacağının belirtildiği, hangi olayda keşif yapılmasına ihtiyaç duyulacağının hakim veya Cumhuriyet Savcısınca farklı değerlendirilebileceği, Cumhuriyet Savcısının sadece "gecikmesinde sakınca bulunan hallerde" bu yetkisinin bulunduğu, mümkün olduğunca; gecikme halinde delilin kaybolması ya da değişmesi söz konusu olacaksa ve derhal hakim tarafından keşif yapılma olanağı bulunmuyorsa, Cumhuriyet Savcısı tarafından yapılması gerektiği, aksi halde bu hükmün geniş yorumlanarak, gecikmesinde sakıncalı hal olup olmadığına bakılmaksızın her olayda Cumhuriyet Savcısı tarafından keşif yapılması gerekeceği, somut olayda suçun işlendiği ... tarihinden yaklaşık 3 ay geçtikten sonra iddianame tanzim edilerek dava açılmış olduğu, suçun niteliği de göz önüne alındığında artık gecikmesinde sakınca bulunan halden söz edilemeyeceği, ... cihetle itirazın bu gerekçelerle kabulü yerine ..." (Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2005/6128 Esas, 2005/7578 Karar, 17.10.2005 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 24.07.2024)). Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2006/5835 Esas, 2006/4982 Karar, 01.06.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024); Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 6945 Esas, 773 Karar, 14.02.2008 Tarihli karar, Erol, **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu En Yeni 4700 İçtihat**, s. 1120-1122.

c. Yargıtay Kararlarındaki Durum

Madde metninin açık olmaması ve kanun koyucunun çok geniş takdir alanı bırakması nedeni ile uygulamada iddianamenin unsurları bakımından, Cumhuriyet Savcıları ile mahkemeleri en çok karşı karşıya getiren hususlardan biri, şüphelinin ifadesi alınmadan iddianame düzenlenmesi halinde, bunun bir iade sebebi olup olmayacağıdır.⁵⁵¹

CMK'ya göre şüphelinin ifadesinin alınması, iddianamenin zorunlu bir unsuru değildir. Cumhuriyet Savcısı, şüphelinin lehine olacak kanıtları da toplamak ve hepsini iddianamede yazmak mecburiyetinde olduğundan ve eksiksiz bir soruşturma, şüpheli konumundaki kişinin ifadesi alınmadan olmayacağından, Cumhuriyet Savcısının şüpheli kişinin ifadesini aldıktan sonra davayı açması icap etmektedir.⁵⁵² Zira her ne kadar delillerin suçun sübutuna etkili olup olmadığının takdiri kovuşturma aşamasında mahkemeye ait ise de CMK md. 174/1-b gereği iddianamenin iade edilmemesi için Cumhuriyet Savcısının bu hususu göz önünde bulundurması gereklidir.

Uygulamadaki tartışmalara paralel olarak Yargıtay da bu konuda pek çok farklı karara hükmetmiştir. Yargıtay kararlarının bir kısmına göre şüphelinin ifadesinin alınmaması iddianamenin iadesi sebebi iken, bir kısmına göre değildir. Yargıtayın şüphelinin ifadesinin alınması konusundaki görüş farklılığının temeli, somut olaydaki şüpheli ifadesinin alınmasının “*ne derece mümkün*” ve “*elzem*” olduğu üzerine kuruludur.

Kanaatimizce Yargıtay “*suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen*” kavramını, “*sübuta doğrudan etki etmesi*” ve “*mevcut olması*” yönlerinden bir arada değerlendirmektedir. İddianameyi inceleyen mahkeme, Cumhuriyet Savcısı tarafından toplanma imkânı bulunan bir delilin toplanmamış olduğunu tespit etmesi halinde iddianamenin iadesine karar verecektir.⁵⁵³

⁵⁵¹ Gümüşay, **a.g.e.**, s. 140, 142.

⁵⁵² Aydın M., **a.g.m.**, s. 391; Vuslat Dirim, “İddianamenin İadesi ve Yargıtay Uygulamaları”, **Fasikül Hukuk Dergisi**, Yıl 4, Sayı 32, Temmuz 2012, s. 15.

⁵⁵³ Elmas, **a.g.m.**, s. 222.

Şüpheliye ulaşılma imkânı olmasına rağmen bunun yapılmayarak, salt CMK'da şüphelinin ifadesinin alınması gibi bir zorunluluk olmadığından bahisle iddianame düzenlemek, iddianamenin iadesi kurumunun amacına da aykırı olacaktır. Yargıtay kararlarına göre şüphelinin ifadesinin alınma ihtimali varken alınmaması, iddianamenin iadesi sebebi teşkil etmektedir.⁵⁵⁴

Soruşturma aşaması sonunda elde edilen deliller kovuşturma aşamasına geçilmesi için yeterli değilse ya da toplanan delillere göre şüpheli konumundaki kişinin ifadesinin alınması suçun sübutuna etki edecek bir zorunluluk yaratıyorsa, şüphelinin ifadesinin alınmamış olması eksik araştırma yapıldığını gösterir.⁵⁵⁵ Çünkü şüphelinin ifadesinin soruşturma dosyası içinde olması, adil yargılanma hakkı,

⁵⁵⁴ “(Ş)üpheli hakkında düzenlenen ... tarihli kolluk araştırma tutanağına göre; şüphelinin 6-7 yıl önce illegal yollarla Almanya'ya gittiği, tüm aramalara rağmen bulunamadığı, ... şüpheli hakkında yakalama emri düzenlenmesine karar verildiği, yakalama için makul bir süre beklenildiği ve şüphelinin terör örgütü propagandası yapmak suçundan cezalandırılması istemiyle kamu davası açıldığı, ... şüphelinin mernis sistemi kayıtlarında, Dış İşleri Bakanlığı kayıtlarına göre İsviçre'de bulunan adres bilgisi bulunmaktadır. ... İddianamenin iadesi kurumu şüpheli/sanıkların lekelenmeme haklarını etkin şekilde koruma altına almaktadır. Bu nedenle Anayasanın 36-38. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddelerinin teminatı mahiyetindedir. İddianamedeki şekle ilişkin eksiklikler her zaman giderilebilir ancak eksik soruşturma sonucu yeterli suç şüphesi oluşturmayan delillerle kişilere sanık sıfatı yüklenmesi, yargılama sonucunda beraat etmiş olsalar dahi hak ihlaline sebebiyet vereceği göz önünde bulundurulmalıdır. Aksi takdirde kanun koyucu suçun sübutuna etkili olan bir delil toplanmadan dava açılmasını iade nedeni olarak kabul etmeyeceği aşikârdır. CMK'nın 170/5. fıkrasında “İddianamenin sonuç kısmında, şüphelinin sadece aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususlar da ileri sürülür.” hükmüne yer verilmiştir. Emredici nitelikte bulunan bu kuralın yerine getirilmesi çoğu zaman şüphelinin savunmasının alınmasıyla işlerlik kazanacaktır. ... Şüphelinin savunmasının alınmasını zorunlu kılan açık bir hükme CMK'nın 170 ve 174. maddelerinde yer verilmemiş ise de bu durum her koşulda savunma alınmadan dava açılabilmesi şeklinde de yorumlanmamalıdır. ... İsviçre'de ikamet ettiği bilgisine ulaşıldığı halde hakkında “Ceza İşlerinde Karşılıklı Adli Yardım Avrupa Sözleşmesi” ve 6706 sayılı Kanun hükümleri kapsamında, istinabe sureti ile araştırma yapıp ifadesi temin edilmeden düzenlenen iddianamenin iadesine ilişkin karar ile bu karara vaki itirazın reddine dair merci kararında isabetsizlik görülmediğinden ...” (Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2022/15762 Esas, 2022/3812 Karar, 14.06.2022 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024)). Aynı yönde bkz. “Şüphelinin ifadesinin alınmaması iddianamenin iadesi nedeni olarak görülmemiş ve kararlara yansımış ise de incelenen dosya içeriğinden anlaşıldığına göre polis fezlekesinin 26.10.2007 tarihinde Cumhuriyet Savcılığına geldiği, sadece şüphelinin nüfus ve sabika kaydı dosyaya konulduktan sonra suç tarihi olan 11.10.2007 olan iddianame ile 01.11.2007 tarihinde kamu davası açıldığı görülmektedir. ... iddianamenin iadesine karar verilirken gösterilen gerekçe ile mezkur karara karşı yapılan itiraz sonucu aynı yer ... Ağır Ceza Mahkemesinin ret gerekçesindeki hususlar isabetli olmakla ...” (Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2008/1054 Esas, 2008/801 Karar, 07.02.2008 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)); Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2022/1388 Esas, 2022/4116 Karar, 28.06.2022 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024)

⁵⁵⁵ Aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2007/771 Esas, 2007/2513 Karar, 19.03.2007 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 24.07.2024); Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2016/18899 Esas, 2016/16872 Karar, 22.12.2016 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024); Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1311.

savunma hakkı, silahların eşitliği, şüphelinin lehine olan delillerin de toplanabilmesi vs. açılarından çok önemlidir.⁵⁵⁶

Şüphelinin ifadesinin alınması için yapılan tüm araştırmalara rağmen şüpheli bulunamamışsa ya da hakkında çıkarılan yakalama kararına rağmen şüpheli kişi yakalanamamışsa, eldeki delillerin de dava açmaya yeterli olması halinde, artık Cumhuriyet Savcısının şüphelinin ifadesini almadığından bahisle iddianamenin iadesine karar verilemez⁵⁵⁷ ve bu aşamadan sonraki kovuşturma evresinde gaipilerin ya da kaçakların yargılanmasına ilişkin özel usuller uygulanabilir.⁵⁵⁸

Şüphelinin ifadesinin alınması her ne kadar soruşturma dosyası ve iddianame için önemli olsa da şüphelinin bulunamaması halinde, ifadesi de “mevcut” delil niteliğinde olamayacağı için, iade sebebi olarak kabul edilmemesi kanaatimizce olağandır. Yargıtay da bu yöndeki kararlarında benzer şekilde açıklamalar

⁵⁵⁶ Aynı yönde bkz. “(H)akkaniyete uygun bir yargılamadan söz edilebilmesi için şüphelinin kendisine yöneltilen suçlamanın niteliğinden ayrıntılı olarak haberdar edilmesi ve savunmasını hazırlayabilmesi bakımından yeterli zamana ve kolaylıklara sahip kılınması gerekir. Bu ise şüphelinin ifadesinin alınmasıyla mümkün olabilir. Çünkü adil yargılama hakkı kapsamındaki garantiler yalnızca yargılama sürecinde geçerli olmayıp bundan önceki soruşturma aşamasında da gözetilmelidir. Cumhuriyet Savcısının sanığın lehine olan delilleri de toplamak ve haklarını koruma altına almakla yükümlü kılınması bu düşüncenin bir sonucudur (CMK Madde 160). Doğaldır ki, adil yargılama hakkı kapsamındaki güvencelerin şüpheliye tanınması ve sağlanması, ancak kendisine ulaşılabilmesi halinde imkân dahiline girer. Bu sebeple şüpheli soruşturmadan kaçmamalı ve gizlenmemelidir. Çünkü soruşturmanın akıbeti şüphelinin kaçma ve saklanma becerisine terk edilemez. Cumhuriyet Savcısı yeterince gayret sarfetmesine ve makul bir süre bu çabasını sürdürmesine karşın, kaçması nedeniyle kendisine ulaşamadığı havalde, şüphelinin ifadesini almadan dava açması adil yargılama hakkının ihlali mahiyetinde görülemez. Burada devletin görevi şüpheliye hakkaniyete uygun bir yargılamanın gerekleri olan hak ve imkanları sağlamak konusunda yeterince çaba sarfetmekten ibarettir. İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi de F.C.B.-İtalya ve Colazza-İtalya davalarında konuya benzer bir anlayışla yaklaşmıştır. Yine bu yaklaşımın bir sonucu olarak, yargılama faaliyetinin soruşturmadan daha önemli evresini teşkil eden kovuşturma aşamasında bile, hakkındaki davayı sonuçsuz kılmak için yurt içinde gizlenen ya da yabancı ülkeye kaçan sanıkların yargılanmaları mümkün hale getirilmiştir (CMK Madde 247).” (Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2006/5851 Esas, 2006/9074 Karar, 08.12.2006 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024))

⁵⁵⁷ Aydın M., **a.g.m.**, s. 391; İlci, **a.g.m.**, s. 882; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 135; Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2021/37449 Esas, 2021/11064 Karar, 29.11.2021 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024); Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2021/22173 Esas, 2021/10217 Karar, 07.09.2021 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024); Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2022/1227 Esas, 2022/3201 Karar, 01.06.2022 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024); Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2022/4520 Esas, 2022/16719 Karar, 12.10.2022 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024); Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2007/8475 Esas, 2008/13244 Karar, 12.06.2008 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2018/3011 Esas, 2018/4309 Karar, 10.04.2018 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024); Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2022/1390 Esas, 2022/3200 Karar, 01.06.2022 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 06.08.2024)

⁵⁵⁸ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 111; Çelik, Albayrak, **a.g.e.**, s. 521; Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2007/6622 Esas, 2007/7394 Karar, 23.05.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

yapmaktadır.⁵⁵⁹ Şüphelinin ifadesinin alınamaması, Cumhuriyet Savcılığınca kalan delillerin toplanmadan salt şüpheli ile ilgili olay ve iddiaların anlatımıyla iddianame düzenlemesini yeterli kılmayacak, Savcının, elde edilmesi mümkün olan tüm delilleri toplayarak iddianame düzenlemesini zorunlu kılacaktır.⁵⁶⁰

Genel olarak Yargıtay kararlarında “suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil toplanmadan düzenlenen” iddianamelere dair; hırsızlık suçuna dair hazırlanan iddianamede suçun sübutuna doğrudan etkisi olacak parmak izi tespit ve karşılaştırma belgeleri ile suç yeri inceleme evraklarının iddianameye eklenmemesinin iade sebebi olacağı,⁵⁶¹ kredi kartı harcamalarına ilişkin sliplerdeki

⁵⁵⁹ “(İ)ddianamenin reddi nedenleri arasında “şüphelinin dinlenmemesi” yer almayıp lehine olan kanıtların belirlenmesi ve toplanması yönünden dinlenmesi gerekmekte ise de; uzun süre kaçan, adresini gizleyen, kanıtların toplanmasını ve dava açılmasını engelleyen şüphelinin kovuşturma aşamasında kendisini savunması, delillerini sunması olanaklıdır. ... şikâyet üzerine aranmaya başlanıp bulunamayan ve haklarında yakalama emri düzenlenen şüpheli D. ve U.’nun CMK’nun 206. maddesinin 1. fıkrası 2. cümlesinde yer alan “tebligata rağmen mazeretsiz olarak gelmemesi sebebiyle sanığın sorgusunun yapılamamış olmasının, delillerin ortaya konulmasına engel olmayacağı” hükmü de gözetildiğinde sorgularının yapılması mahkemesince mümkün olup itirazın kabulü gerekirken ...” (Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/3536 Esas, 2006/4707 Karar, 25.05.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)). Aynı yönde bkz. “Şüphelinin ifadesinin alınmasını zorunlu kılan, bu yapılmadan düzenlenen iddianamenin reddini gerektiren açık yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Gerçi, iddianamede yüklenen suçu oluşturan olaylar, mevcut kanıtlarla ilişkilendirilerek açıklanacağı (CMK md. 170/4), sonuç bölümündeysse şüphelinin yalnız aleyhine olan hususlar değil, lehine olan hususların da ileri sürülmesi gerektiği yolunda açık bir düzenleme vardır (CMK md. 170/5). Bu hükmün işlemesi, şüphelinin lehine olan kanıtların ortaya çıkarılıp toplanması her zaman olmasa bile çoğu kez ifadesinin alınmasıyla olanaklıdır. Ancak, Yüksek Yargıtay 8. Ceza Dairesinin 08.12.2006 tarihli ve 5851-9074 sayılı kararında da açıklandığı gibi, adil yargılanma hakkıyla doğrudan ilgili, şüpheli açısından önemli bir güvence oluşturan bu ilke kötü niyetli kaçak şüpheli tarafından kullanılmaması durumunda soruşturma makamı kaynaklı bir haksızlığın varlığı düşünülemez. Bu durumda, şüphelinin ifadesinin alınmamasının tek başına iddianamenin reddini gerektirmeyeceği sonucuna ulaşılmalıdır. Kaldı ki, 5271 sayılı CMK’nın 247. maddesinde belirli koşullarda kaçak sanık hakkında kovuşturma yapılabileceği öngören düzenleme, hakkında kamu davasını açmayı gerektirecek yeterlikteki şüphenin oluşması durumunda kaçak şüphelinin ifadesi alınamamış olsa bile hakkında iddianame düzenlenmesine engel bir durumun bulunmadığına ilişkin önemli bir örnektir. ...” (Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2007/985 Esas, 2007/287 Karar, 09.02.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)); Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2006/6104 Esas, 2006/12460 Karar, 27.06.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁵⁶⁰ Aydın M., **a.g.m.**, s. 392.

⁵⁶¹ “Kamu davasının bir duruşmada sonuçlanmasını gerçekleştirecek oluşumun sağlanması amacıyla düzenlenen 5271 sayılı Yasanın 174. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde, iddianamenin dava açılması için gösterilen kanıtların yeterli şüpheyi oluşturmaya karşın, sübuta etki edeceği kesin sayılan bir kanıt toplanmadan düzenlendiği ve bütün kanıtların Mahkemeye verilmediğinin saptanması durumunda bu eksikliğin tamamlanması bakımından Mahkemece geri çevrilebilmesi hükmüne bağlanmıştır. Dava konusu olayda şüphelinin açıklamalarının aksine, tanıkların taşırken gördüklerini ileri sürdükleri eşyanın şüpheliye ait evde bulunmadığının anlaşılması karşısında; yakınının kolluğa başvurusu sırasında olay yerinde parmak izi incelemesi istemi ile ilgili herhangi bir işlem yapıp yapılmadığı araştırılarak, varsa sübuta etkili olacağı kuşkusuz bulunan suç yeri inceleme, parmak izi tespit ve karşılaştırma belgelerinin getirtilip iddianameye eklenmesi zorunlu olup ...” (Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2005/13667 Esas, 2006/1455 Karar, 20.02.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)). Aynı yönde bkz. Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2011/27923 Esas, 2012/2008 Karar, 02.02.2012 Tarihli karar, Dirim, **a.g.m.**, s. 16-17.

imzalar ile sanık imzalarının karşılaştırılmasına dair bilirkişi raporu alınmadan hazırlanan iddianamenin iade edilmesi gerektiği;⁵⁶² bilirkişi raporunda eksik olduğu bildirilen fatura asıllarının temin edilmediği, gerekirse adına fatura düzenlenenlerin de dinlenerek iddianame düzenlenmemesinin iadeyi haklı kıldığı;⁵⁶³ sahte pasaport kullandıklarını ikrar eden şüpheliler hakkında düzenlenen iddianamenin, sahte pasaportları düzenleyen kişinin de tespit edilip beyanının alınmadığı sebebi ile iade edilemeyeceği;⁵⁶⁴ akıl hastası olabileceği düşünülen şüpheli hakkında algılama yeteneğine ilişkin rapor alınmamasının, yargılama aşamasında da tamamlanabileceği mümkün eksiklik olduğundan iade sebebi olamayacağı;⁵⁶⁵ kasten yaralama suçunun

⁵⁶² “Sanığın ele geçirdiği şikâyetçiye ait kredi kartı ile yapıldığı iddia olunan harcamalara ilişkin, işyeri sahipleri tarafından ibraz edilen ve sanığın eli ürünü olduğu ileri sürülen sliplerdeki imzaların sanık ile bağlantısı olup olmadığı, sanığa atılarak imzalar ise trafik şubesi, banka, mahalle muhtarlığı, tapu müdürlüğü, sanığın çalıştığı ve varsa ticari ilişkide bulunduğu işyerleri gibi kurum ve kuruluşlardan temin edilecek imza örnekleri ile karşılaştırılmadan, 5271 sayılı CMK’nun 174/1-b maddesinde belirtildiği üzere suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan bilirkişi raporu alınmadan dava açıldığı anlaşıldığından anılan maddenin birinci fıkrası uyarınca iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine, itiraz mercii tarafından da bu karara yönelik itirazın reddine karar verilmesinde bir isabetsizlik görülmediğinden ...” (Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2005/6429 Esas, 2005/10112 Karar, 20.10.2005 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024))

⁵⁶³ “Bilirkişi raporunun sonuç bölümünde “iddiaların tespit edilebilmesi için iskontolu ve iskontosuz olarak düzenlenen fatura asıllarının müşterilerden temin edilmesi ve bu faturalara ait şirkette kalan ikinci nüshalarının karşılaştırılması suretiyle yapılabileceği, bilirkişi olarak tarafımıza müşterilerden temin edilmiş herhangi bir fatura aslı ve bu faturalara ait şirkette olması gerekirken ikinci nüsha faturalar verilmediğinden bu konuda herhangi bir tespit yapılamadığının” belirtilmesi karşısında; mevcut eksiklikler giderilerek ve gerektiğinde adına fatura düzenlenenler de dinlenip tüm deliller toplandıktan sonra suçun sübutu ve suç vasfının belirlenmesine etki edeceği mutlak olan bilirkişi incelemesi saptanılmadan dava açılması CMK’nun 174/1-b maddesine aykırı olup iddianamenin iadesine ve bu karara yönelik itirazın reddine karar verilmesinde bir isabetsizlik görülmediğinden ...” (Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/3537 Esas, 2006/6679 Karar, 13.07.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024))

⁵⁶⁴ “ ... ‘... tanık ...’ un pasaportları şüphelileri otele getiren ayrı bir şahsın kendisine verdiğini belirttiği, şüphelilerin de tanık beyanı ile uyumlu bir şekilde Türk uyruklu insan kaçakçısı şahsın pasaportları otel görevlisine teslim ettiğini, kendilerinin pasaportları hiç görmediklerini belirttikleri birlikte değerlendirildiğinde; beyanlarda geçen insan kaçakçılığı yapan şahsın tespit edilerek beyanı alındıktan sonra şüphelilerin durumlarının tespit edilmesi, şahıs tespit edilemediği takdirde şüphelilerin parmak izi ile pasaportlar üzerinde parmak izi incelemesi yapılması gerektiğinden suçun sübutuna etki eden deliller toplanmadan şüphelilerin lekelenmeme hakları ihlal edildiği ...’ gerekçesiyle, iddianamenin iadesine müteakip ... somut olayda, ülkemize yasadışı yollardan giriş yapan Afgan uyruklu şüphelilerin, kaldıkları otel resepsiyonuna bırakılan sahte pasaportlar nedeniyle haklarında resmi belgede sahtecilik suçunu işledikleri iddiasıyla kamu davası açıldığı, şüphelilerin soruşturma aşamasında alınan beyanlarında adlarına düzenlenen sahte pasaportlardan haberdar olduklarını, hatta bunun için pasaportu düzenleyen ve açık kimlik bilgileri tespit edilemeyen ... isimli insan kaçakçısına para ödediklerini beyan etmeleri karşısında, Mahkeme tarafından iade gerekçesi olarak belirtilen nedenlerin, 5271 sayılı Kanunun 174. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi uyarınca suçun sübuta mutlak surette etki edecek delil niteliği taşımadığı ve şüpheliler hakkında kamu davası açmaya yeterli şüphe oluşturacak delil bulunduğu anlaşılmakla ...” (Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2023/885 Esas, 2024/1050 Karar, 06.02.2024 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024))

⁵⁶⁵ “(A)kıl hastası olabileceği düşünülen şüphelinin cezai ehliyetinin ve suça ilişkin algılama yeteneğinin bulunup bulunmadığına ilişkin belirlemenin iddianamenin zorunlu koşulu olmadığı, akıl hastalığına ilişkin raporun CYY’nın 174. maddesinde belirtilen “suçun sübutuna etki edeceği mutlak sayılan mevcut bir delil” niteliği de taşımadığı, şüphelinin algılama yeteneği ve akıl hastalığına

mağdurunun kesin raporunun aldırılmamasının iadeye sebep olmayacağı;⁵⁶⁶ suçun sübutuna etki edecek delil niteliğindeki evrakların tümünün fotokopi olmasının iade sebebi olacağı⁵⁶⁷ ve suça sürüklenen çocuk hakkında sosyal inceleme raporu aldırılmamasının iade nedeni sayılmayacağı⁵⁶⁸ şeklinde hükümler tesis ettiği görülmektedir.

4. Önödemeye, Uzlaştırmaya ya da Seri Muhakeme Usulüne Tabi Olan İşlerde Bu Usuller Uygulanmaksızın İddianame Düzenlenmesi

a. Maddenin Tarihsel Süreci

5271 sayılı CMK'nın 17.12.2004 tarih ve 25673 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan ilk halindeki 174. maddesinin 2. fıkrasında önödemeye tabi işlerde bu usul uygulanmadan kamu davasının açılmayacağı ve açılması halinde iddianamenin iade edileceği yazılıydı. Maddenin bu halinde uzlaştırmaya dair herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı.

Söz konusu maddenin uygulamada karışıklıklar doğurabileceği ve yetersiz düzenlendiği açıktı; Örneğin Cumhuriyet Savcısının önödemeye tabi olmadığını düşündüğü suçu, mahkeme hukuken farklı nitelendirerek önödemeye tabi görürse

ilişkin raporun gerektiğinde yargılama evresinde hâkim tarafından da alınabileceği ...” (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/9952 Esas, 2008/15840 Karar, 08.07.2008 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024))

⁵⁶⁶ “Kasten yaralama suçundan ... yapılan soruşturma evresi sonucunda ... iddianamenin iadesi sebepleri arasında mağdurun kesin raporunun aldırılmamasının yer almadığı, yargılama sırasında alınan raporun yeterli bulunmaması halinde yetkili kurumdan tekrar rapor alınabileceği gözetilmeksizin itirazın kabulü yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediğinden ... ” (Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2008/21670 Esas, 2008/15074 Karar, 08.10.2008 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)). Aynı yönde bkz. Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2022/232 Esas, 2022/907 Karar, 07.02.2022 Tarihli karar, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 155-156; Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 2019/13275 Esas, 2019/11649 Karar, 10.12.2019 Tarihli karar, Remzi Demir, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2022, s. 439.

⁵⁶⁷ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2023/1175 Esas, 2023/4368 Karar, 15.06.2023 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024)

⁵⁶⁸ “... 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun 35. maddesi gereğince, suça sürüklenmiş ve ceza sorumluluğu bulunmayan çocuk hakkında tedbir kararı verilmeden önce yaptırılacak olan sosyal incelemenin hâkimin takdir yetkisinde olduğu, keza anılan maddenin 3. fıkrasına göre, mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması halinde, gerekçesinin kararda gösterilmesi gerektiğinin, belirtilmesi karşısında bu hususların tespit ve değerlendirilmesinin mahkemesine ait olduğu gözetilmeksizin itirazın bu yönden de kabulü, yerine yazılı şekilde reddine karar verilmesinde isabet görülmediğinden ...” (Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2008/14688 Esas, 2008/15750 Karar, 03.12.2008 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024))

iddianamenin iadesine karar verilip verilemeyeceği hususu net değildi.⁵⁶⁹ Ayrıca uzlaştırma kurumunun bir kovuşturma engeli olması karşısında,⁵⁷⁰ uzlaştırmaya tabi bir suç ile ilgili uzlaştırmaya başvurmadan iddianame hazırlanması durumunda, iddianamenin iadesine karar verilmesi ihtiyacı da vardı.

Maddenin bu halinin değişmesi gerektiği düşüncesiyle 5353 sayılı Kanun⁵⁷¹ ile CMK'nın 174. maddesinde değişiklik yapılmış ve maddenin 1/c bendinde *“Önödeme veya uzlaşmaya tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaşma usulü uygulanmaksızın düzenlenen”* iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verileceği hüküm altına alınmıştı. Uzun süre bu şekilde uygulanan hüküm, seri muhakeme usulünün ceza muhakemesi sistemimize dahil edilmesi ile yeniden değişikliğe uğramıştır.

17.10.2019 kabul tarihli 7188 sayılı Kanun⁵⁷² ile CMK'da yapılan önemli değişiklikler sonucu seri muhakeme usulü CMK'ya eklenmiştir. Bu yeniliğe bağlı olarak CMK'nın 174. maddesinin 1/c bendi de *“Önödeme veya uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan işlerde önödeme veya uzlaştırma ya da seri muhakeme usulü uygulanmaksızın düzenlenen”* şeklinde yeni halini almıştır. 7188 sayılı Kanunun Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdiği 24.10.2019 tarihinden itibaren, CMK md. 174/1-c bendi bu son şeklini halen korumaktadır.

“Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği” nin⁵⁷³ 5. maddesinin 10. fıkrasındaki *“Seri muhakeme usulüne tabi olduğu soruşturma dosyasından açıkça anlaşılan suçlarda bu usul uygulanmaksızın düzenlenen iddianame Cumhuriyet Başsavcılığına iade edilir.”* hükmü de CMK md. 174/1-c bendinin bir nevi devamı niteliğindedir.

⁵⁶⁹ Karakurt, **a.g.m.**, s. 190.

⁵⁷⁰ İlci, **a.g.m.**, s. 883.

⁵⁷¹ 25.05.2005 kabul tarihli 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 01.06.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵⁷² 17.10.2019 kabul tarihli 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 24.10.2019 tarih ve 30928 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁵⁷³ Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği 31.12.2019 tarihli ve 30995-4. Mükerrer sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

b. Genel Olarak

Cumhuriyet Savcısının hazırladığı iddianamenin CMK md. 174/1-c bendine göre iade edilmemesi için henüz soruşturma aşamasındayken eylemin karşılığı olan suçun önödeme, uzlaştırma yahut seri muhakeme usulüne tabi olup olmadığı hususunun dikkatlice incelenmesi gerekmektedir. Savcının nitelemesine göre bu usullerden birinin uygulanmasını gerektiren bir suç var ise, öncelikle bu usuller denenmeli ve olumsuz sonuçlanmaları halinde iddianame hazırlanmalıdır.⁵⁷⁴

Uygulamada Cumhuriyet Savcısının toplanan delillerden suçun işlendiğine dair yeterli şüphe olduğuna kanaat getirmesi halinde, soruşturmaya konu suç, önödeme, uzlaştırma ya da seri muhakeme usullerine tabi ise, bu usullerin uygulanması için dosya, söz konusu işlemleri yapacak Savcılık Bürolarına gönderilmektedir.⁵⁷⁵

Söz konusu usullerin denenmesi sonucu, önödemede ödemenin yapılması, uzlaştırma sonunda tarafların uzlaşması ya da seri muhakeme usulüne göre şüpheli hakkında ilgili mahkemesince mahkûmiyet kararı verilmesi halinde, soruşturma evresi sona ermiş olacaktır. Bahse konu usullerin denenmesi sonucu, taraflar arasında uzlaşma sağlanamaması, seri muhakemenin kabul edilmemesi ya da önödemede ödeme yapılmaması hallerinde ise, Cumhuriyet Savcısı düzenleyeceği iddianamede, bu usullerin uygulandığını ve sonucunun ne olduğunu açıkça belirtmek zorundadır. Belirtilmemesi halinde iddianamenin iadesi gündeme gelecektir.

Cumhuriyet Savcısının soruşturmaya konu suçu, önödeme, uzlaştırma yahut seri muhakeme usulüne tabi bir suç olarak nitelendirmesi ve dosya içeriği ile sevk maddelerinin de buna uygun yazılması halinde, iddianameyi kabul ya da ret için inceleyen mahkeme, Cumhuriyet Savcısı tarafından suçun tabi olduğu belirtilen usulün uygulanıp uygulanmadığına mutlaka bakmalıdır. Şayet iddianamede nitelenen

⁵⁷⁴ Uzlaştırmaya tabi bir suç olmasına rağmen uzlaştırma işlemleri uygulanmadan iddianame düzenlendiği ve iddianameyi inceleyen mahkeme tarafından da iddianamenin iadesi süresi olan 15 günlük sürenin geçirilmesi nedeniyle iddianamenin kabul edilmiş sayıldığı hallerde, uzlaştırma işlemlerinin uygulanmadığından bahisle iddianamenin iadesi mümkün değildir. Bu durumda uzlaştırma işlemleri, kovuşturma evresinde yapılacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Olgun Değirmenci, **Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2021, s. 314.

⁵⁷⁵ Gümüştay, **a.g.e.**, s. 144-145.

suç, bu usullere tabi suçlardan ise, fakat bu usuller denenmeden iddianame düzenlenmiş ise, CMK md. 174/1-c hükmü gereğince mahkeme, söz konusu eksikliği belirterek iddianamenin iadesi kararı vermelidir.

Cumhuriyet Savcısı, yaptığı nitelendirmeye göre soruşturma konusu eylemin önödeme, uzlaştırma ya da seri muhakeme usulüne tabi olmadığını ifade ederek ve dolayısıyla bu usulleri uygulamadan iddianame düzenlemiş ise, mahkeme, suçun hukuki nitelendirmesini kendi açısından farklı yorumlayıp Savcının nitelendirmesinin hukuka uygun olmadığını ve soruşturmaya konu suçun aslında önödeme, uzlaştırma ya da seri muhakemeye tabi olduğunu söyleyerek iddianamenin iadesi kararı veremez.⁵⁷⁶ Çünkü bu durumda mahkeme CMK md. 174/2'deki “*Suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez.*” açık hükmüne aykırı bir iade kararı vermiş olacaktır.

Cumhuriyet Savcısının suça yönelik hukuki nitelendirmesine katılmayan mahkemenin, bu yönde vereceği iddianamenin iadesi kararı, Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisine müdahale anlamını taşıyacaktır. Bunun yerine mahkeme, atılı suçun önödeme ya da uzlaştırmaya tabi suçlardan olduğu kanaatine sahip ise, öncelikle iddianamenin kabulü kararı vererek kovuşturma aşamasına geçilmesini sağlayıp ardından suçla ilgili kendisinin yapmış olduğu hukuki nitelendirmeye göre eksik kalan usulü yargılama aşamasında kendisi⁵⁷⁷ tamamlamalıdır.⁵⁷⁸

⁵⁷⁶ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2005/9494 Esas, 2005/14352 Karar, 26.12.2005 Tarihli karar, Çağlayan, **a.g.e.**, s. 497-498; Aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/596 Esas, 2020/8516 Karar, 01.07.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Aydın M., **a.g.m.**, s. 390.

⁵⁷⁷ Ancak, seri muhakeme usulünün soruşturma evresinde uygulanmayıp iddianamenin kabulünden sonra seri muhakemeye tabi bir suç olduğunun mahkemece nitelendirilmesi ihtimali için aynı öneriyi yapamamaktayız. Zira ne CMK'da ne de “Ceza Muhakemesinde Seri Muhakeme Yönetmeliği”nde bu duruma ilişkin açık bir hüküm bulunmamaktadır. Söz konusu mevzuat boşluğunun mevcutta nasıl giderilebileceği hususu ve değişiklik yapılması yönündeki öneriler için bkz. Baytaç, **a.g.m.**, s. 248-250.

⁵⁷⁸ 5353 sayılı Kanunun 30. madde gerekçesinde bu konuya ilişkin olarak “Önödeme veya uzlaşmaya tabi bir suç hakkında yanlışlıkla iddianame düzenlenmişse, bu da iddianamenin iadesi nedeni sayılmıştır. Bu durumda Cumhuriyet Savcısı, iade kararına itiraz etmeyecekse, önödeme veya uzlaşma yoluyla soruşturmayı sona erdirmeyi deneyecektir. Savcının değerlendirmesine tabi hususlar iade gerekçesi olamaz. Bu nedenle mahkeme, Savcının nitelendirmesine katılmadığını belirterek bir hususu iade konusu yapamaz. Ancak iddianamede bulunması gereken hususlarda bir eksiklik veya yanlışlığa dayanarak iade yoluna gidilebilir. Örneğin soruşturulan fiilin önödelik olup olmadığının takdiri Cumhuriyet Savcısına aittir. Bu nedenle Cumhuriyet Savcısı, fiilin önödeme kapsamında olmadığı görüşünde ise, mahkeme bu durumda iddianameyi iade edemez. ...” şeklinde ifadeler yer verilmiştir. (5353 sayılı Kanunun gerekçesi için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0453.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024))

c. Yargıtay Kararlarındaki Durum

Soruşturmaya konu edilen suçun önödeme, uzlaştırma ya da seri muhakeme usullerinden birine tabi suç olmasına rağmen, bu usuller uygulanmadan Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianame hazırlanması durumunda iddianamenin iadesine karar verilmesi gerektiğini belirten çokça Yargıtay kararı mevcuttur.⁵⁷⁹

Yargıtay kararına konu bir olayda, şikâyetle bağlı bir suça dair yürütülen soruşturmada Cumhuriyet Savcısı, mağdurun *“Uzlaşmak istemiyorum, şüpheli hakkında şikâyetçiyim.”* şeklinde ifade vermesi üzerine uzlaştırma usullerini uygulamadan iddianame hazırlayıp mahkemeye sunmuştur. İddianameyi inceleyen mahkeme, sadece mağdurun uzlaşmak istemediğini *“beyan etmesi”* ile uzlaştırma usulünün tamamlanmayacağını, dosyaya uzlaştırmacı görevlendirilmesi gerektiğini ve yasal uzlaştırma sürecinin sonucuna göre iddianame düzenlenerek dava açılması gerektiğinden bahisle iddianamenin iadesi kararını yerinde bulmuştur.⁵⁸⁰

Doktrinde bir görüş, Cumhuriyet Savcısının soruşturma aşamasında önödeme ya da uzlaştırma usulünü uygulamasına rağmen, uyguladığı usulde eksiklik ya da hata olması halinde, incelemeyi yapan mahkemece bu hataların belirtilmesiyle iddianamenin iadesine karar verilebileceği fikrini savunmaktadır.⁵⁸¹

Yargıtayın aksi yöndeki bir kararında ise *“Anılan maddedeki ‘önödeme usulü uygulanmaksızın’ ibaresi, iddianamedeki atılı suçun önödemeye tabi olması halinde, Cumhuriyet Savcılığınca şüpheliye önödeme ihtarının yapılmaması veya usulüne uygun olarak tebliğ edilmemiş olmasına karşın iddianame ile dava açılması anlamına gelmekte olup, önödeme ihtarının içeriğinde yer alması gereken diğer*

⁵⁷⁹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2021/14675 Esas, 2021/17679 Karar, 03.06.2021 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 08.08.2024); Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2018/4581 Esas, 2018/16454 Karar, 04.10.2018 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 09.08.2024); Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2018/4317 Esas, 2018/11662 Karar, 27.06.2018 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 09.08.2024); Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2008/17640 Esas, 2011/21519 Karar, 03.11.2011 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 09.08.2024); Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/15823 Esas, 2008/21037 Karar, 21.11.2008 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024)

⁵⁸⁰ Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2005/8283 Esas, 2005/19965 Karar, 29.09.2005 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024); Aynı yönde bkz. Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2005/10475 Esas, 2005/24468 Karar, 09.11.2005 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁵⁸¹ Aydın M., **a.g.m.**, s. 389-390.

hususlardaki aykırılıkların, önödeme usulünün uygulanmaması olarak kabul edilmesi olanaksızdır. Zira yasa koyucunun amacı böyle olmasa idi, ilgili hüküm ‘önödeme usulü uygulanmaksızın’ değil, ‘usulüne uygun önödeme ihtarı yapılmaksızın’ düzenlenen iddianamenin iadesinin gerektiği şeklinde düzenlenirdi. Aksi durumun kabulü, duruşma tensip kararı ile yeniden önödeme ihtaratı yapılması olanağı bulunmakta iken, mahkemeler ile Cumhuriyet Savcılıkları arasındaki, önödeme ihtaratının içeriğine ilişkin tüm hukuki görüş aykırılıklarının, iddianamenin iade sebebi haline getirilmesi, dolayısıyla da soruşturmanın ve buna bağlı olarak da yargılamanın daha da uzaması sonucunu doğuracaktır.”⁵⁸² denilerek söz konusu usullerin uygulanıp uygulanmamasının iade için sebep olabileceği, fakat uygulanırkenki usulünün doğru yapılıp yapılmadığının iade sebebi olamayacağı vurgulanmıştır.

Önödemeye, uzlaştırmaya ya da seri muhakeme usulüne tabi suçlarda bu usullerin uygulanabilmesi adına şüpheliye ulaşılmaya çalışılıp da ulaşılamaması halinde, örneğin kişinin adresinde bulunmaması ya da yurtdışında olması gibi hallerde, artık söz konusu usullerin denenmediğinden bahisle mahkemece iddianamenin iadesine karar verilemeyecektir (CMK md. 250/13 ve 253/6). Yargıtayın yerleşik uygulaması da bu yöndedir.⁵⁸³

Uzlaşma teklifinin 3 gün içinde kabul edilmemesi halinde teklifin reddedilmiş sayılacağına yönelik bir Yargıtay kararında “... suça sürüklenen çocuk ... adına uzlaştırma teklifinin usulüne uygun yapılmadığı gerekçe gösterilerek iddianamenin iadesine karar verilmiş ise de; şikâyetçi suça sürüklenen çocuk ...’e usulüne uygun şekilde tebliğ edilen uzlaşma teklifi üzerine adı geçenin teklifi kabul ettiğini

⁵⁸² Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2007/693 Esas, 2007/7075 Karar, 11.06.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024). Aynı yönde bkz. Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2014/11141 Esas, 2014/12714 Karar, 26.03.2014 Tarihli karar, Yaşar, Otacı, **a.g.e.**, s. 1761.

⁵⁸³ “CMK’nın 253/6. maddesinde yer alan ‘Resmi mercilere beyan edilmiş olup da soruşturma dosyasında yer alan adreste bulunmama veya yurt dışında olma ya da başka bir nedenle mağdura, suçtan zarar görene, şüpheliye veya bunların kanuni temsilcisine ulaşılamaması halinde, uzlaştırma yoluna gidilmeksizin soruşturma sonuçlandırılır.’ şeklindeki düzenleme karşısında; soruşturma dosyasında yer alan ve kollukça tespit edilen adresinden şüpheliye ulaşılamadığı, isnat edilen suçtan şüpheli hakkında ... yakalama emri düzenlendiği ve bu nedenle şüpheli hakkında uzlaştırma işlemlerinin yapılabilmesi olanağının bulunmadığı anlaşıldığından, uzlaştırma işlemlerinin yerine getirilmediği gerekçesiyle iddianamenin iadesine dair ... kararında isabet bulunmadığı anlaşılmıştır. ...” (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2021/30863 Esas, 2021/25995 Karar, 02.11.2021 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)). Aynı yönde bkz. Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2019/8327 Esas, 2020/4272 Karar, 27.02.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 09.08.2024); Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2022/1864 Esas, 2024/3415 Karar, 24.04.2024 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

bildirmediğinden 5271 sayılı Kanunun 253. maddesinin dördüncü fıkrasının ilgili bölümünde yer alan ‘... kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır.’ şeklindeki düzenleme gereği uzlaşma teklifini reddetmiş sayıldığı anlaşılmakla ...”⁵⁸⁴ denilerek mahkemece iddianamenin iadesine yönelik verilen karar kanuna aykırı bulunmuştur.

Bir başka Yargıtay kararında ise “... soruşturma dosyası kapsamı itibariyle müşteki şüphelinin üzerine atılı kasten yaralama suçunun uzlaşmaya tabi olduğu, taraflara soruşturma aşamasında uzlaştırma işlemi yapılmadığı, suç ve cezaların şahsiliği prensibi gereğince, bir şüphelinin üzerine atılı suç uzlaştırmaya tabi değilse, diğer şüphelinin üzerine atılı suçun da uzlaştırmaya tabi olsa bile uzlaştırma işlemlerinin gerçekleştirilmemesi şeklindeki genellemenin uzlaştırma müessesesinin getiriliş amacına aykırı olduğu ...”⁵⁸⁵ belirtilerek uzlaştırma işlemlerinin mağdurlar ve şüphelilerin her biri yönünden ayrı ayrı değerlendirilerek uygulanması gerektiği vurgulanmış ve bu nedenlerle karara konu olayda iddianamenin iadesinin yerinde olduğuna hükmedilmiştir.

5. Soruşturma veya Kovuşturma Yapılması İzne veya Talebe Bağlı Olan Suçlarda İzin Alınmaksızın veya Talep Olmaksızın İddianame Düzenlenmesi

a. Muhakeme Şartlarından Olan İzin ve Talep Kavramları

Muhakeme şartları, soruşturma veya kovuşturma başlatılmasının ya da belirli muhakeme işlemlerinin yapılmasının birtakım koşulların gerçekleşmesine bağlanmış olmasıdır.⁵⁸⁶ 7188 sayılı Kanun⁵⁸⁷ ile CMK’nın 174. maddesinin 1. fıkrasına (d) bendi eklenerek “*Soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın düzenlenen*” iddianamenin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesine karar verileceği hüküm altına alınmıştır.

⁵⁸⁴ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2023/4408 Esas, 2023/4872 Karar, 10.07.2023 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁵⁸⁵ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2018/7900 Esas, 2019/241 Karar, 09.01.2019 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁵⁸⁶ Dönmezer, Erman, Bayraktar, Keskin Kızıroğlu, Zafer, Memiş Kartal, Sınar, Erman, Eroğlu, Önok, a.g.e., s. 21; Centel, Zafer, a.g.e., s. 636-637; Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 284.

⁵⁸⁷ 17.10.2019 kabul tarihli 7188 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 24.10.2019 tarih ve 30928 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Söz konusu bu hüküm ile daha önce mevzuatta olmayan yeni bir iddianamenin iadesi sebebi CMK'ya eklenmiştir. Burada öncelikle izin ve talebin genel tanımlarına yer verip ardından gerekli olmasına rağmen izin alınmaması ya da talebe bağlı suçlarda talep olmaması halinde iddianame düzenlenmesi durumlarına değineceğiz.

Doktrinde genel kabul gören tanıma göre ceza muhakemesi hukukunda izin, *“Kamu davası açılmasında kamu yararının bulunup bulunmadığı konusunda yasanın yetkili kıldığı makamın yaptığı bir irade açıklamasıdır. Böylece “kamu davasının mecburiliği” ilkesi bir ölçüde yumuşatılmıştır.”*⁵⁸⁸ Bu nedenle Cumhuriyet Savcısının bazı suçlara ilişkin kamu davası açabilmesi için kanunla yetkili kılınan makamlardan izin alması gerekmektedir.⁵⁸⁹

TCK'daki md. 299/3'e göre *“Cumhurbaşkanına hakaret”* suçundan dolayı kovuşturma yapılması; md. 301/4'e göre *“Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletini, Devletin kurum ve organlarını aşağılama”* suçundan dolayı soruşturma yapılması; md. 305/3'e göre savaş hali dışında *“Temel milli yararlar karşı faaliyette bulunmak için yarar sağlama”* suçundan dolayı kovuşturma yapılması ve md. 306/5'e göre *“Yabancı devlet aleyhine asker toplama”* suçundan dolayı kovuşturma yapılması Adalet Bakanının iznine tabidir.

Anayasa md. 129/6'daki⁵⁹⁰ düzenleme doğrultusunda 4483 sayılı *“Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun”* ile memurlar ve kamu görevlileri için izin sistemi getirilmiştir. 4483 sayılı Kanunun 1. maddesine göre *“Bu Kanunun amacı, memurlar ve diğer kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle işledikleri suçlardan dolayı yargılanabilmeleri için izin vermeye yetkili mercileri belirtmek ve izlenecek usulü düzenlemektir.”* Bu Kanun kapsamında şüphelinin, memur veya diğer kamu görevlisi olması halinde ve görevleri sebebiyle

⁵⁸⁸ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 646; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 68; Gültekin, **a.g.e.**, s. 288.

⁵⁸⁹ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 53.

⁵⁹⁰ Anayasa md. 129/6:

“Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında işledikleri iddia edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari merciin iznine bağlıdır.”

işlenen suçlar bakımından, Cumhuriyet Savcısı, soruşturmaya başlamadan önce ilgili mercilerden izin talep edecektir (4483 sayılı Kanun md. 2 ve 3).

Benzer şekilde, 1632 sayılı Askeri Ceza Kanunu md. 48/1-B'ye göre askeri suç; 2802 sayılı Hâkimler ve Savcılar Kanunu md. 82'ye göre hâkim ve savcılar hakkında yapılacak soruşturma; 1136 sayılı Avukatlık Kanunu md. 58/1'e göre avukatlar hakkında yapılacak soruşturma; 1512 sayılı Noterlik Kanunu md. 153'e göre noterler hakkında yapılacak kovuşturma işlemleri yapılmadan önce Adalet Bakanlığından izin alınması gereklidir.

Bir diğer muhakeme şartı olan talep ise, takibi talebe bağlı suçların soruşturma makamları tarafından öğrenilmesinin sağlanması adına Adalet Bakanının Cumhuriyet Savcısından bu suçların takip edilmesini istemesi şeklinde tanımlanmaktadır.⁵⁹¹ Bu şekilde gelen bir talep üzerine Cumhuriyet Savcısı soruşturma başlatmak zorundadır; ancak devamında Cumhuriyet Savcısının iddianame düzenlemesi ya da düzenlenen iddianamenin mahkemece kabul edilmesi mecburiyeti yoktur.⁵⁹²

TCK md. 12 ve 13'e göre bazı suçlar bakımından yargılama yapılabilmesi için Adalet Bakanının talebi aranmaktadır. Örneğin, TCK md. 12/1'e göre bir yabancının, birtakım suçlar dışında, Türk kanunlarına göre alt sınırı en az 1 yıl hapis cezasını öngören bir suç, yabancı ülkede Türkiye'nin zararına işleyip kendisinin Türkiye'de bulunması halinde yargılama yapılması için⁵⁹³ ya da TCK md. 13/2'ye

⁵⁹¹ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 95. Ancak bu konu hakkında doktrinde Özbek/Doğan/Bacaksız'a göre "... bu hallerde Adalet Bakanının talebini aramak yerine CMK md. 171'de olduğu gibi Savcıya kamu davasını açmada takdir yetkisi verilmesi daha yerinde olurdu." Bkz. Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 123.

⁵⁹² Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 95; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 66.

⁵⁹³ TCK md. 12:

"(1) Bir yabancı, 13 üncü maddede yazılı suçlar dışında, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı en az bir yıl hapis cezasını gerektiren bir suç yabancı ülkede Türkiye'nin zararına işlediği ve kendisi Türkiye'de bulunduğu takdirde, Türk kanunlarına göre cezalandırılır. Yargılama yapılması Adalet Bakanının istemine bağlıdır. ...

(3) Mağdur yabancı ise, aşağıdaki koşulların varlığı halinde fail, Adalet Bakanının istemi ile yargılanır:

a) Suçun, Türk kanunlarına göre aşağı sınırı üç yıldan az olmayan hapis cezasını gerektirmesi.

b) Suçluların geri verilmesi anlaşmasının bulunmaması veya geri verilme isteminin suçun işlendiği ülkenin veya failin uyruğunda bulunduğu devletin hükümeti tarafından kabul edilmemiş olması.

(4) Birinci fıkra kapsamına giren suçtan dolayı yabancı mahkemece mahkûm edilen veya herhangi bir nedenle davası veya cezası düşen veya beraat eden yahut suç kovuşturulabilir olmaktan çıkan yabancı hakkında Adalet Bakanının istemi üzerine Türkiye'de yeniden yargılama yapılır. ..."

göre bazı suçlardan dolayı Türkiye’de yargılama yapılması için⁵⁹⁴ Adalet Bakanının talebi gerekmektedir.

b. İzin veya Talebin Eksikliğinin İddianamenin İadesi Sebebi Olması

7188 sayılı Kanun ile daha evvel CMK’da yer almayan yeni bir hüküm ceza muhakemesi sistemimize eklenmiş ve soruşturulması veya kovuşturulması izne veya talebe bağlı olan suçlar için bunların eksikliği hali iddianamenin iadesi sebebi olarak öngörülmüştür (CMK md. 174/1-d).

İzin alınması ya da talep olmasına gerek olup olmadığının her bir somut olaydaki suç için dikkatle değerlendirilmesi gereklidir.⁵⁹⁵ İzin verilmemesi ya da talebin gerçekleşmemesi halleri, soruşturma ya da kovuşturmaya geçilmesine engel olan şartlar olduğundan,⁵⁹⁶ Cumhuriyet Savcısı tarafından bu şartlar oluşmadan iddianame düzenlenmesi halinde iddianamenin iadesine karar verilecektir.⁵⁹⁷

Her ne kadar 7188 sayılı Kanun ile yapılan mevzuat değişikliğinden önce de bazı Yargıtay kararlarında, bu durumların iddianamenin iadesi nedeni olduğuna işaret edilmiş ise de⁵⁹⁸ izin veya talep olmaksızın iddianame düzenlenmesi

⁵⁹⁴ TCK md. 13:

“(1) Aşağıdaki suçların, vatandaş veya yabancı tarafından, yabancı ülkede işlenmesi halinde, Türk kanunları uygulanır:

a) İkinci Kitap, Birinci Kısım altında yer alan suçlar.

b) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı, Yedinci ve Sekizinci Bölümlerde yer alan suçlar.

c) İşkence (madde 94, 95).

d) Çevrenin kasten kirletilmesi (madde 181).

e) Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (madde 188), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma (madde 190).

f) Parada sahtecilik (madde 197), para ve kıymetli damgaları imale yarayan araçların üretimi ve ticareti (madde 200), mühürde sahtecilik (madde 202).

g) Fuhuş (madde 227). ...

i) Deniz, demiryolu veya havayolu ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması (madde 223, fıkra 2, 3) ya da bu araçlara karşı işlenen zarar verme (madde 152) suçları.

(2) İkinci Kitap, Dördüncü Kısım altındaki Üçüncü, Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümlerde yer alanlar hariç; birinci fıkra kapsamına giren suçlardan dolayı Türkiye’de yargılama yapılması, Adalet Bakanının talebine bağlıdır.

(3) Birinci fıkranın (a) ve (b) bentlerinde yazılı suçlar dolayısıyla yabancı bir ülkede mahkûmiyet veya beraat kararı verilmiş olsa bile, Adalet Bakanının talebi üzerine Türkiye’de yargılama yapılır.”

⁵⁹⁵ Erkan Yıldırım, “Son Düzenlemeler Özelinde İddianamenin İadesi Kurumu”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl 11, Sayı 42, Nisan 2020, s. 185.

⁵⁹⁶ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 288.

⁵⁹⁷ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 95, 647.

⁵⁹⁸ “Soruşturma izni alınması gerekliliğinin iddianamenin iadesi nedeni olup olmayacağı konusuna gelince; 4483 sayılı Yasa ve benzeri özel soruşturma usulünü düzenleyen diğer yasalar gereğince,

durumunda iddianamenin iade edilip edilmeyeceği sorunu uygulamada gereksiz itirazların yapılmasına ve zaman kaybına neden olmaktaydı.⁵⁹⁹ 2019 tarihli söz konusu düzenleme ile Yargıtay kararlarında iade nedeni sayılan hususlar yasal zemine oturtulmuştur.

7188 sayılı Kanunun 20. maddesinin gerekçesinde uygulamadaki sorunlara getirilen çözüm *“Sadece delil toplanmış olması yeterli olmayıp, bunun öncesinde o soruşturma veya kovuşturmayla devam edilebilmesi için gerekli kovuşturma şartlarının da gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu şartlar sağlanmadan dava açılmış olması yargılamayı uzatan nedenlerden birisidir. Bir kamu görevlisi hakkında izin almaksızın soruşturma yapılması veya vergi suçlarında yetkili organın mütalaası alınmadan dava açılması bu tür nedenlerin başında gelmektedir. Yapılan düzenlemeyle, soruşturma veya kovuşturma yapılması izne veya talebe bağlı olan suçlarda izin alınmaksızın veya talep olmaksızın iddianame düzenlenmesi hali, iddianamenin iadesi nedeni olarak kabul edilmektedir.”* şeklinde açıklanmıştır.⁶⁰⁰

Söz konusu iddianamenin iadesi sebebine dair bir Yargıtay kararında *“(Şüpheliler hakkında atılı suçlardan başlatılan soruşturma kapsamında, ... düzenlenen ... iddianamenin, şüphelilerden ... hakkında soruşturma izni alınması gerektiği şeklindeki gerekçe ile iade edildiği anlaşılmış ise de, ...'ın suç tarihinde ... Adli Yargı İlk Derece Mahkemesi Adalet Komisyonuna bağlı olarak ... İnfaz Kurumunda ambar memuru olarak görev yaptığının belirlenmesi karşısında; ... şüpheli hakkında doğrudan doğruya genel hükümler dairesinde soruşturma ve kovuşturma yapılacağı gözetilmeden yazılı şekilde iddianamenin iadesine karar*

ilgili idari merci tarafından soruşturma ve/veya kovuşturma izni verilmeksizin ceza soruşturması yürütülemeyeceğinden ve soruşturma ve kovuşturma şartlarının gerçekleşmediği hallerini de içerecek şekilde 5271 sayılı Yasa'nın 172/1. maddesinde *“kovuşturma olanağının bulunmaması hallerinde kovuşturmayla yer olmadığına karar verilir”* hükmü de gözetildiğinde Ceza Yargılama Yasası'nın 174. maddesinde açıkça belirtilmemekle birlikte, iddianamenin iadesi kurumuna ilişkin yasal düzenlemenin amacı gözetildiğinde soruşturma ve kovuşturma şartı niteliğinde bulunması nedeniyle, 4483 sayılı Yasa uyarınca soruşturma izni alınmamasının da iddianamenin iadesi nedeni olarak kabul edilmesi bir zorunluluk olarak kabul edilmelidir.” (Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2012/5915 Esas, 2012/10384 Karar, 03.05.2012 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 04.08.2024)). Aynı yönde bkz. *“(Şüpheli hakkında komisyon mütalaası düzenlenmediği, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'nun 367/1. maddesi uyarınca komisyon mütalaasının dava şartı olduğu anlaşılmakla; iddianamenin iadesi kararına karşı yapılan itirazın reddi yerine yazılı şekilde kabulüne karar verilmesinde isabet görülmediğinden ...”* (Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2019/4409 Esas, 2019/6176 Karar, 12.09.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 04.08.2024))

⁵⁹⁹ Gültekin, **a.g.e.**, s. 287.

⁶⁰⁰ 7188 sayılı Kanunun 20. maddesinin gerekçesi için bkz. https://www.kanunum.com/file/cid18333784_vid23780636_fid1102332 (Erişim Tarihi: 15.06.2024)

verilmesi Kanuna aykırı olup ...”⁶⁰¹ denilerek öncelikle karara konu şüpheli hakkında soruşturma yapılmasının izne tabi olmadığı tespit edilmiş ve bu nedenle genel hükümlere göre soruşturma yapılması gerektiği hükme bağlanmıştır.

Bir diğer Yargıtay kararında, “Şüpheli, ... Üniversitesi Mühendislik Fakültesi ... Mühendisliği Bölümünde öğretim üyesi olup, adı geçen adli ve idari soruşturmalar ile yargılama işlemleri açısından, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununa tabi olduğunda kuşku bulunmamaktadır. ... soruşturmanın, 2547 sayılı Kanunun 53/c-1. maddesi hükümleri uyarınca, özel soruşturma usulüne tabi olduğu, bu nedenle ... Cumhuriyet Başsavcılığınca, soruşturma dosyasının görevsizlik kararına bağlanarak ilgili üniversite rektörlüğüne gönderilmesi gerekirken, şüpheli hakkında iddianame düzenlenmesinin hukuka uygun olmadığı sonucuna ulaşılmış olup ...”⁶⁰² iddianamenin iadesi yönünde verilen karar hukuka uygun bulunmuştur. Görüldüğü üzere, soruşturulması izne tabi şüpheli hakkında söz konusu izin alınmaksızın doğrudan iddianame düzenlenmesi, CMK md. 174/1-d hükmü gereğince iddianamenin iadesi sebebi oluşturmaktadır.

CMK’ya 174/1-d bendi ile eklenen hükümde, muhakeme şartlarından yalnız “izin” ve “talep” için iade sebebi öngörülmüş olması doktrinde eleştiri konusu yapılmıştır.⁶⁰³ Muhakeme şartlarından izin ve talep dışındakiler açık ve net olarak kanun metninde anılmamıştır. Örneğin TCK md. 73/1’e göre soruşturulması ve kovuşturulması şikâyet tabi suçlar yönünden söz konusu şikâyetin yapılmaması, 6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu md. 115/1’e göre birtakım suçlardan ötürü soruşturma yapılmasının Sermaye Piyasası Kurulunun Cumhuriyet Başsavcılığına “yazılı başvuruda” bulunması şartına tabi kılınmış olması ya da 213 sayılı Vergi Usul Kanunu md. 367’ye göre bazı suçlar için “mütalaa” alınmasının arandığı haller de birer muhakeme şartı olmalarına rağmen, CMK’nın 174/1-d hükmünde bu hususlar iade nedeni olarak sayılmamıştır.

⁶⁰¹ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2022/4008 Esas, 2023/4806 Karar, 05.06.2023 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 04.08.2024)

⁶⁰² Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2019/8234 Esas, 2020/3763 Karar, 20.02.2020 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/2020-3763/4-Ceza-Dairesi-2019-8234-E,-2020-3763-K,-20-02-2020-T_xxvid22280906_xxmid22280906_search (Erişim Tarihi: 04.08.2024)

⁶⁰³ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 486; Gümüşay, **a.g.e.**, s. 151. Benzer yönde bkz. Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 817.

CMK’da izin ve talep dışındaki muhakeme şartlarının iddianamenin iadesi sebebi olarak ismen sayılmadığı görülse de, yukarıda bahsedilen 7188 sayılı Kanunun madde gerekçesinde açıkça “... soruşturma veya kovuşturmaya devam edilebilmesi için gerekli kovuşturma şartlarının da gerçekleşmesi gerekmektedir ... vergi suçlarında yetkili organın mütalaası alınmadan dava açılması bu tür nedenlerin başında gelmektedir.” denilmiş olması nedeni ile sadece izin ve talep kurumlarının değil, diğer muhakeme şartlarının da iade nedeni olarak kastedildiğini söyleyebiliriz.

Bizim de katıldığımız doktrin görüşlerine göre,⁶⁰⁴ söz konusu hüküm, şikâyet ve mütalaa gibi diğer muhakeme şartlarını da kapsamaktadır. Ancak gerekçedeki ibareler ile CMK md. 174/1-d hükmünün uyumlu olmadığı da açıktır. Bu nedenle yine de iddianamenin iadesi sebeplerinin sınırlı sayıda olduğundan bahisle gelebilecek muhtemel itirazların önlenmesi için kanunda değişiklik yapılarak söz konusu hükmün diğer muhakeme şartlarını da kapsadığının açıkça belirtilmesi gerektiği kanaatindeyiz.⁶⁰⁵

6. İddianamede Cumhuriyet Savcısının İmzasının Olmaması

İddianamenin iade nedenleri CMK’nın 170 ve 174. maddelerinde tek tek sayılmıştır. Cumhuriyet Savcısının imzasının olmadığı bir iddianamenin iade edileceği ise bu sayılan iade sebepleri arasında yer almamaktadır.

İmzanın bir işlemin esaslı unsuru olması nedeniyle, imzanın bulunmaması halinde, o işlemdeki irade unsurunun olmadığı görülecek ve söz konusu işlemin de “yok hükmünde” sayılması gerekecektir.⁶⁰⁶ Resmi bir evrak olan iddianamenin gerçekten yetkili kişi tarafından mı yazıldığının tespiti açısından Cumhuriyet Savcısının imzasını taşıması önemlidir.⁶⁰⁷

Her ne kadar Cumhuriyet Savcısının imzasız bir iddianameyi mahkemeye vermesi, CMK’da, iade nedeni ya da iddianamede unsur eksikliği olarak sayılmamış

⁶⁰⁴ Keskin, “Uygulama ve Öğretide İddianamenin İadesi”, s. 346; Aslan, **a.g.t.**, s. 103.

⁶⁰⁵ Aynı yönde bkz. Gümüşay, **a.g.e.**, s. 151.

⁶⁰⁶ Centel, Zafer, **a.g.e.**, s. 546.

⁶⁰⁷ Gültekin, **a.g.e.**, s. 216.

ise de CMK'nın 169. maddesinin 2. fıkrasına bakarak bir çözüm yolu bulmamız mümkündür. Bu maddeye göre, soruşturma aşamasındaki her bir işlem tutanak altına alınacaktır ve bu tutanak, kolluk, Cumhuriyet Savcısı yahut sulh ceza hâkimi ile işleme katılan zabıt kâtibince imzalanacaktır. Bu hükümden yola çıkarak, iddianamenin de soruşturma evresine ilişkin bir işlem olması nedeniyle Cumhuriyet Savcısı tarafından mutlaka imzalanması gerektiğini söyleyebiliriz.

1984 yılında verilen iki adet Yargıtay kararında bu konuya değinilmiş ve iddianamenin Cumhuriyet Savcısı tarafından imzalanmaması halinde usulen açılmış bir kamu davası olmayacağına⁶⁰⁸ ve Cumhuriyet Savcısının imzasını içermeyen iddianameye dayanarak hüküm kurulması halinde ise verilen hükmün bozulması gerektiğine⁶⁰⁹ karar verilmiştir. 1996 yılında verilen bir Yargıtay kararında da yine benzer şekilde, imza eksikliği tamamlanmadan hüküm kurulamayacağı dile getirilmiştir.⁶¹⁰

CMK'nın 169/2. fıkrası ve bahsi geçen Yargıtay kararları birlikte değerlendirildiğinde, Cumhuriyet Savcısının imzasının iddianamede mevcut olmamasının bir iade nedeni olacağını söyleyebiliriz.⁶¹¹ Fakat imzanın eksik olduğu gözden kaçırılarak iddianame kabul edilmiş ise, görülmeye başlanan davanın usule aykırı olarak açıldığından bahisle yapılan yargılama işlemlerinin tekrarlanmasının uygun düşmeyeceği kanaatindeyiz. Zira bazı hallerde dava zamanaşımı dolmuş ya da dava süresi geçmiş olabilir, bu durumda söz konusu suç cezasız kalacaktır.⁶¹² Bu nedenle imzaları eksik bir iddianame ile kovuşturma aşamasına geçilmiş ise, artık

⁶⁰⁸ “Kamu davasının açılmasına esas olan iddianamenin Cumhuriyet Savcısı tarafından imzalanmadığı, bu nedenle usulen açılmış bir kamu davası bulunmadığı düşünülmeden duruşmaya devamla yazılı biçimde hüküm kurulması bozmayı gerektirmiştir.” (Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 7290 Esas, 841 Karar, 14.02.1984 Tarihli karar, Aydın M., **a.g.m.**, s. 380.)

⁶⁰⁹ “Cumhuriyet Savcısı tarafından imzalanmayan iddianame ile yetinilerek duruşma yapıp hüküm kurulamaz.” (Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 6888 Esas, 8428 Karar, 29.11.1984 Tarihli karar, Aydın M., **a.g.m.**, s. 380.)

⁶¹⁰ “Esaslı işlemlerden olan, kamu davasının açılmasını sağlayan ... iddianamenin ... sayfalarında Cumhuriyet Savcısının, ... Sulh Ceza Mahkemesi sorgu tutanağının ... sayfalarında kâtip imzasının bulunmaması ve bu imza eksikliği giderilmeden hüküm tesisi, usule aykırı, ... sair cihetleri incelenmeksizin öncelikle bu nedenle ... (bozulmasına) ...” (Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 1996/1609 Esas, 1996/1777 Karar, 30.05.1996 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 05.08.2024))

⁶¹¹ Aynı yönde bkz. Arıtürk, **a.g.m.**, s. 193; Gültekin, **a.g.e.**, s. 218.

⁶¹² Aydın M., **a.g.m.**, s. 380.

mahkemenin bu durumu fark ettiğinde derhal Cumhuriyet Savcılığına bildirerek eksikliğin düzeltilmesini sağlayabileceği kanaatindeyiz.⁶¹³

CMK'nın 38/A maddesinin 2 ve 3. fıkralarına göre, her türlü ceza muhakemesi işlemi güvenli elektronik imza ile UYAP sistemi üzerinden yapılabilir ve fiziki evrak şeklinde tanzim edilmesi gereken her türlü evrak ve karar elektronik ortamda tanzim edilebilir. Benzer yönde, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu md. 5/1'e göre *"Güvenli elektronik imza, elle atılan imza ile aynı hukuki sonucu doğurur."* Söz konusu hükümler uygulamada kullanılmaya başlandığından beri, Cumhuriyet Savcıları, iddianameleri UYAP üzerinden hazırlamakta ve e-imzaları ile imzalamaktadır. Islak imzaların eksikliğine dair belirttiğimiz görüşlerimiz, UYAP'tan hazırlanan evraklar ve e-imzaların eksikliği konusunda da geçerlidir.

Keza, evrakı UYAP üzerinden elektronik olarak imzalama işleminin tamamlanmaması nedeniyle, verilen iddianamenin iadesi kararının usule aykırı olduğunu belirten bir Yargıtay kararına göre *"Dosya içerisindeki UYAP ekran çıktılarında ilgili kâtipin, iddianamenin iadesine dair evrakı, son değişiklikleri yaptıktan sonra hâkimle aynı gün ... imzaladığı, bir evrakın içeriği henüz belli olmadan kâtip tarafından imzalanmasının mümkün olmadığı, keza somut olayda önceden oluşturulup kâtip tarafından imzalanıp sonradan sadece hâkimin imzasına kalan bir evrakın bulunmadığı, ayrıca bu şekilde oluşturulmaya başlanan bir evrakın hem hâkim hem de kâtip tarafından imzalanmadan hukuken bir anlam da ifade etmeyeceği, ... UYAP üzerinden iddianamenin iadesi kararı türünün seçilmesiyle değil, hâkimin iade kararının gerekçesini yazması ve sonuçta ortaya çıkan evrakı imzalamasıyla tamamlanmış sayılacağı ve ilgili Cumhuriyet Savcısı tarafından görülebileceği, UYAP üzerinden iddianamenin iadesine butonuna basılmasının sadece bir karar türü oluşturacağı, bu işlemin geri dönüşünün teknik olarak evrak düzeltme talep formu ile mümkün olduğu, ... dolayısıyla sadece iddianamenin*

⁶¹³ Aynı yönde bkz. *"İddianamede ... sicil numaralı Cumhuriyet Savcısının imzası bulunmadığı gibi elektronik imza ile de imzalanmadığı anlaşılmakla, bu eksikliğin aynı Cumhuriyet Savcısı tarafından giderilmesi ve buna dair tutanağın düzenlenmesinden sonra gönderilmesinin temini için dosyanın Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına tevdiine ..."* (Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2014/7408 Esas, 2014/11985 Karar, 26.11.2014 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/2014-11985/9-Ceza-Dairesi-2014-7408-E,-2014-11985-K,-26112014-T_xxvid8695011_xxmid8695011_search (Erişim Tarihi: 05.08.2024)); Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2014/2040 Esas, 2014/8321 Karar, 07.07.2014 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/2014-8321/9-Ceza-Dairesi-2014-2040-E,-2014-8321-K,-07072014-T_xxvid8684965_xxmid8684965_search#8684965 (Erişim Tarihi: 05.08.2024); Gültekin, a.g.e., s. 218-219.

*iadesine dair bir UYAP butonuna basma eyleminin CMK'nun 174. maddesinde şartları belirtildiği şekilde usulüne uygun oluşturulan bir iddianamenin iadesi kararı olarak kabul edilemeyeceği ...*⁶¹⁴ şeklinde hüküm tesis edilmiştir.

F. İddianamenin İade Edilemeyeceği Haller

1. Suçun Hukuki Nitelendirilmesi Sebebiyle İddianamenin İade Edilememesi

CMK'nın 174/1. fıkrası, Cumhuriyet Savcısı tarafından hazırlanan iddianamenin hangi hallerde iade edilebileceğini hüküm altına almaktadır. Maddenin devamındaki 2, 3 ve 4. fıkralar ise, iddianamenin iadesine karar verilemeyecek halleri düzenlemektedir. Bunlardan ilki olan CMK md. 174/2'ye göre *“Suçun hukuki nitelendirilmesi sebebiyle iddianame iade edilemez.”*

CMK'nın 174. maddesinin 5353 sayılı Kanunla⁶¹⁵ değiştirilmesinden evvel, iddianamenin iadesine dair bu yönde bir neden CMK'da bulunmamaktaydı. Kanaatimizce, 5353 sayılı Kanunla yapılan değişiklik ile bu hükmün getirilmesindeki amaç, suçun hukuki nitelendirmesinde hataya düşüldüğü gerekçesiyle iddianamenin iade edilmesi hallerinde, mahkemelerin ihsas-ı reyde bulunduğuna dair gelebilecek muhtemel eleştirilerden korunmaktır.⁶¹⁶

“Nitelendirme” kelimesinden, yargılanan olayın hukuk dünyasındaki yansımalarının kastedildiğini söyleyebiliriz.⁶¹⁷ Yani Cumhuriyet Savcısı iddianame düzenleyerek, mahkemenin yargılayacağı uyuşmazlığın kapsamını belirlemiş ve sınırını göstermiş olmaktadır.⁶¹⁸ Çünkü soruşturma evresinde, soruşturmaya konu suçun hukuki vasıflandırmasını yapmak, Cumhuriyet Savcısının görevidir.⁶¹⁹ Cumhuriyet Savcısının vasıflandırmasına iştirak etmeyen mahkemenin, bu sebeple

⁶¹⁴ Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2017/6370 Esas, 2019/530 Karar, 21.01.2019 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁶¹⁵ 25.05.2005 kabul tarihli 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 01.06.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁶¹⁶ Karakurt, **a.g.m.**, s. 193.

⁶¹⁷ Aydın M., **a.g.e.**, s. 114.

⁶¹⁸ **A.g.e.**, s. 111.

⁶¹⁹ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2005/13135 Esas, 2006/2163 Karar, 08.02.2006 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

iddianamenin iadesi kararı vermesi, Cumhuriyet Savcısının takdir yetkisine müdahale anlamını taşıyacaktır.

Mahkemenin, suçun hukuki nitelendirmesiyle bağlı olmaması, Savcının iddianameyi düzenlerken hukuki nitelendirmeyi doğru yapmak için azami özeni göstermesi gerektiği gerçeğini değiştirmeyecektir. Cumhuriyet Savcısının yanlış değerlendirmesi, kişinin lekelenmeme hakkını ihlal edebilir ve soruşturmaya konu suçla hiç ilgisi olmayan kişilerin “*sanık*” sıfatına bürünmesine neden olabilir. Savcının yapacağı doğru hukuki nitelendirme sayesinde, şüpheli, hangi suç isnadı altında olduğunu öğrenecek ve hukuki haklarını buna göre şekillendirip kullanacaktır. Çünkü sanık konumundaki kişi, beklemediği bir suçtan dolayı mahkûm edilemez.⁶²⁰

Suçun hukuki vasıflandırılması nedeniyle iddianamenin iade edilemeyeceği hükmü, CMK’nın 225/2. maddesindeki “*Mahkeme, fiilin nitelendirilmesinde iddia ve savunmalarla bağlı değildir.*” hükmüne paraleldir. Türk hukukunda, eylem ile suç arasındaki bağlantıyı kurup bunun hangi maddeyi ihlal ettiğine dair hüküm kurma yetkisi mahkemelerdedir.⁶²¹ Bu nedenle aslında Cumhuriyet Savcısının suçla ilgili yapmış olduğu hukuki nitelendirme mahkemeyi bağlamamaktadır.⁶²²

Benzer şekilde konuyu açıklayan bir Yargıtay Kararına göre “*Mahkeme, ‘maddi gerçeği araştırma ilkesi’ gereği, suçun öğelerinin gerçekleşip gerçekleşmediğini de araştırmaktadır. Başka bir deyişle eylemin hangi suçu oluşturduğunu da belirlemektedir. Bu nedenle iddianamenin iadesi; suçun hukuki nitelendirmesinin yanlış yapıldığı, suçun öğelerinin tek tek irdelenerek oluşup oluşmadığının tartışılıp değerlendirilmediği gerekçesine dayandırılmaz. Mahkemeler iddianamede gösterilen eylem/eylemler ile şüpheli/şüpheliler hakkında karar verir, daha doğrusu mahkemeler iddianamede gösterilen eylem ile şüpheli*

⁶²⁰ Aydın M., **a.g.e.**, s. 115.

⁶²¹ Cüneyd Altıparmak, **100 Başlıkta Soruşturma Evresi**, 15. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Nisan 2024, s. 313.

⁶²² Toroslu, Feyzioğlu, **a.g.e.**, s. 329; Aynı yönde bkz. Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/6934 Esas, 2006/9709 Karar, 30.11.2006 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 05.08.2024)

*dışında karar veremez bu konuda bağlılık söz konusudur. Ancak, mahkemeler, eylemi hukuken nitelendirmekte ise serbesttirler. ...*⁶²³

Yargıtay kararında da belirtildiği gibi, iddianamenin mahkemeye sunulmasından sonra, mahkeme, Savcının hukuki nitelendirmesinden farklı bir görüşe sahip olabilir.⁶²⁴ Böyle bir durumda mahkeme öncelikle iddianamenin kabulüne karar vermeli, ardından, örneğin, kendisinin görevsiz olduğu kanaatindeyse görevsizlik kararı vermeli yahut suçun önödeme, uzlaştırma yahut seri muhakeme usulüne tabi suçlardan olduğu kanaatindeyse kendi hukuki nitelendirmesine göre eksik kalan usulü tamamlamalıdır.⁶²⁵ Ancak, Cumhuriyet Savcısının vasıflandırmasında bir çelişki oluşmadığı müddetçe, mahkeme tarafından iddianame iade edilemeyecektir.⁶²⁶

Bir diğer Yargıtay kararında da “Ceza yargılamasında yargılamaya esas alınan sanığın “fili”dir, suç fiile dair nitelendirme olup, CMK’nun 225/1. maddesine göre hüküm, iddianamede unsurları gösterilen suçla ilişkin “fil ve fail” hakkında verilir, mahkeme, fiili yargıladığından Savcılığın fiili nitelendirmesi (fiili bir suçla isimlendirmesi) ile bağlı olmadığı, ... iddianame kabul edilip kamu davası açıldıktan sonra delilleri toplama ve takdir etme yetkisinin mahkemeye ait olduğu, ...”⁶²⁷ bir kez daha vurgulanmıştır.

Uygulamada, iddianameyi inceleyen mahkemelerin, hukuki nitelendirme yaparak iddianameleri iade ettiği çokça görülmektedir⁶²⁸ ve bu durum yargılamaların

⁶²³ Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2006/4907 Esas, 2006/12064 Karar, 14.06.2006 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024). Aynı yönde bkz. Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2007/6530 Esas, 2007/6017 Karar, 27.09.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024); Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2022/1863 Esas, 2024/3413 Karar, 24.04.2024 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁶²⁴ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 116; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 133.

⁶²⁵ 5353 sayılı Kanunun 30. madde gerekçesinde bu konuya ilişkin olarak “... Savcının değerlendirmesine tabi hususlar iade gerekçesi olamaz. Bu nedenle mahkeme, Savcının nitelendirmesine katılmadığını belirterek bir hususu iade konusu yapamaz. Ancak iddianamede bulunması gereken hususlarda bir eksiklik veya yanlışlığa dayanarak iade yoluna gidilebilir. Örneğin soruşturulan fiilin önödemelik olup olmadığının takdiri Cumhuriyet Savcısına aittir. Bu nedenle Cumhuriyet Savcısı, fiilin önödeme kapsamında olmadığı görüşünde ise, mahkeme bu durumda iddianameyi iade edemez. ...” şeklinde ifadelere yer verilmiştir. (5353 sayılı Kanunun gerekçesi için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0453.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024))

⁶²⁶ Gültekin, **a.g.e.**, s. 325; Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2007/9641 Esas, 2007/9382 Karar, 14.11.2007 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁶²⁷ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2015/5278 Esas, 2015/6447 Karar, 28.12.2015 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024)

⁶²⁸ Gümüşay, **a.g.e.**, s. 155.

sürecini uzatmaktadır. Ayrıca mahkemelerin hukuki nitelendirmeye girerek verdikleri iddianamenin iadesi kararlarında, işin esasına dair hukuki görüşlerini açıkladıkları ve dolayısıyla sanığın kendi belirttikleri suç işlediğine yönelik izlenim yarattıkları da görülmektedir.⁶²⁹

2. 15 Günlük Sürenin Geçmiş Olması Sebebiyle İddianamenin İade Edilememesi

Çalışmamızın önceki bölümlerinde, iddianamenin, sunulduğu mahkeme tarafından değerlendirilme sürecini anlatılırken, inceleme ve iade süresi olan 15 günlük yasal sürenin hukuki niteliğine, sürenin ne zaman başlamış sayıldığına, Yargıtayın bu konudaki çelişkili görüşlerine⁶³⁰ ve 15 günlük sürenin geçirilmesinin sonuçlarına detaylı şekilde değinmiştik. Bu nedenle burada sadece 15 günlük sürenin geçmiş olması halinde iddianamenin iade edilemeyeceğinden bahsedeceğiz.

Cumhuriyet Savcısı soruşturmanın sonunda topladığı kanıtlardan yeterli derecede şüpheye ulaştığı kanaatine vardığında bir iddianame düzenleyecektir (CMK md. 170/2). Cumhuriyet Savcısı tarafından soruşturma evresine dair evrakların ve iddianamenin görevli ve yetkili mahkemeye sunulmasından itibaren 15 gün içinde, sunulduğu mahkemece tüm dosya, iddialar ve deliller incelenecektir. Mahkeme tarafından iddianamede eksik ya da hatalı hususlar olduğu düşünülüyorsa, bunların belirtilmesiyle birlikte iddianame belgesinin Cumhuriyet Başsavcılığına iadesi yönünde karar verilecektir (CMK md. 174/1).

Mahkemenin iddianameyi, CMK md. 170’te sayılı unsurları taşıyıp taşımadığı yönünden incelemesi için gereken 15 günlük süre, CMK’nın ilk halinde 7 gün olarak düzenlenmişti. Ancak özellikle büyük merkezlerdeki mahkemelerin iş

⁶²⁹ A.g.e., s. 156.

⁶³⁰ Bir kısım Yargıtay kararlarında soruşturma evrakları ve iddianamenin mahkemeye fiziki teslimi ile 15 günlük sürenin başladığı kabul edilirken, bir kısım kararlarda UYAP sistemi üzerinden evrakların ve iddianamenin mahkeme ekranına düşmesi ile sürenin başladığı kabul edilmektedir. Söz konusu kararlar için bkz. Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2019/2449 Esas, 2019/6341 Karar, 14.10.2019 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 23.04.2024); Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2019/7930 Esas, 2019/5939 Karar, 04.10.2019 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 23.04.2024)

yükü nedeniyle⁶³¹ baktıkları dava sayısı hesaba katılarak 5353 sayılı Kanun⁶³² ile bu süre 7 günden 15 güne çıkarılmıştır.

Mahkeme tarafından en geç 15. günün sonunda iddianamenin iadesine karar verilmezse, söz konusu iddianame artık “*kabul edilmiş*” sayılacaktır (CMK md. 174/3). Yargıtayın da kararları bu yöndedir.⁶³³

İddianameyi inceleyen mahkeme, iade kararı vermek için hukuki geçerli sebebi olsa dahi 15 günlük süre geçirilmişse, artık iddianameyi iade edemeyecektir ve söz konusu iddianame “*zımnen kabul edilmiş*” sayılacaktır.⁶³⁴ Zira işin sürüncemede kalmaması için CMK md. 174/3’teki hüküm getirilmiştir ve bu madde aynı zamanda “*davasız yargılama olmaz ilkesi*”nin de bir görünümüdür.⁶³⁵

15 günlük sürenin kesin süre olduğu⁶³⁶ ve iade edilmeyen iddianamelerin “*kabul edilmiş*” sayılması nedeniyle de bu sürenin hak düşürücü süre olarak kabul edildiği⁶³⁷ yönünde doktrinde baskın görüşlerin olduğundan daha evvel söz etmiştik.

İddianamenin 15 günlük sürenin geçmiş olması nedeniyle iade edilemeyip “*kabul edilmiş sayılması*” üzerine artık soruşturma evresi sona ermiş ve kovuşturma evresine geçilmiş olacaktır (CMK md. 2/1-e, 2/1-f ve 175/1). Bu aşamadan sonra iddianamenin “*kabul edilmiş sayılması*” yahut 15 günlük süre içerisinde kabul kararı verilerek iddianamenin “*açıkça kabul edilmesi*” arasında fark kalmamakta ve CMK md. 175 vd. hükümlerine göre yargılama evresi başlamaktadır.

⁶³¹ Çolak, Taşkın, **a.g.e.**, s. 589-590.

⁶³² 25.05.2005 kabul tarihli 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 01.06.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁶³³ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2014/5249 Esas, 2015/1859 Karar, 22.01.2015 Tarihli karar, Taneri, **a.g.e.**, s. 641-642.

⁶³⁴ Yaşar, Otacı, **a.g.e.**, s. 1755.

⁶³⁵ Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 619.

⁶³⁶ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 475-476; Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 136; Aydın M., **a.g.m.**, s. 384; Özen, “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, s. 26; Gümüşay, **a.g.e.**, s. 102-103; İnce, **a.g.m.**, s. 198; İlci, **a.g.m.**, s. 876.

⁶³⁷ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 510; Özen, “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, s. 26.

3. İlk İade Kararında Belirtilmeyen Sebeplere Dayanılarak Yeniden İddianamenin İade Edilememesi

Uygulamada “*tekrar iade yasağı*” şeklinde de isimlendirilen⁶³⁸ 5271 sayılı CMK’nın 174/4. maddesine göre “*Cumhuriyet Savcısı, iddianamenin iadesi üzerine, kararda gösterilen eksiklikleri tamamladıktan ve hatalı noktaları düzelttikten sonra, kovuşturmayaya yer olmadığı kararı verilmesini gerektiren bir durumun bulunmaması halinde, yeniden iddianame düzenleyerek dosyayı mahkemeye gönderir. İlk kararda belirtilmeyen sebeplere dayanılarak yeniden iddianamenin iadesi yoluna gidilemez.*”

CMK’nın ilk halinde bulunmayan yeniden iade yasağı hükmü, 5353 sayılı Kanun⁶³⁹ ile CMK’da yapılan değişiklikle getirilmiştir. Bu maddenin amacı, iddianame iade edilecekse sunulduğu mahkeme tarafından özenli ve titiz bir biçimde incelenerek ve gerekçeli olarak iade sebeplerinin tamamının yazılması suretiyle bir defa iddianamenin iadesi kararının verilmesini sağlamaktır.⁶⁴⁰ Bir diğer amaç da aynı iddianamenin birden fazla kez farklı farklı sebeplerle iadesine karar verilmesi ihtimalindeki makul sürede yargılama yapılmadığı yönündeki iddiaların önüne geçmektir.⁶⁴¹

CMK’daki hüküm ile paralel şekilde verilen bir Yargıtay kararında “(İ)ddianamenin ... iade kararı üzerine belirtilen eksiklikler giderildikten sonra yeniden tanzim edilmesi sonrası ... Mahkemesince ilk iade kararında yer almayan farklı bir gerekçe olan “sahte çeklerin şüpheli tarafından kullanılarak bankaya ibraz edildiğine ilişkin tespitin yapılabilmesi için çekleri bankaya ibraz eden kişinin teslim ettiğine dair evrak asıllarının bankadan getirtilerek belgedeki imzanın şüphelinin eli ürünü olup olmadığına ilişkin bilirkişi incelemesi yaptırılması gerektiği” nedenine dayalı olarak iade edildiği somut olayda, belirtilen mevzuat hükmü gereğince mahkemesince ilk iade nedeninden farklı bir gerekçeyle iddianamenin iadesine karar verilemeyeceği gözetilmeden ...”⁶⁴² denilerek ilk verilen iddianamenin iadesi

⁶³⁸ Gültekin, **a.g.e.**, s. 327.

⁶³⁹ 25.05.2005 kabul tarihli 5353 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 01.06.2005 tarih ve 25832 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

⁶⁴⁰ Gümüşay, **a.g.e.**, s. 158.

⁶⁴¹ Karakurt, **a.g.m.**, s. 194.

⁶⁴² Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2021/35005 Esas, 2021/9499 Karar, 01.11.2021 Tarihli karar, Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı (Erişim Tarihi: 06.05.2024). Aynı yönde bkz. Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2020/690 Esas, 2020/1689 Karar, 24.02.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası

kararında belirtilmeyen yeni bir sebebe dayanılarak, yeniden iade kararı verilemeyeceği açıkça belirtilmiştir.

İddianamenin yalnız görev ya da yetki açısından iade edilmesi halinde, bu durumun düzeltilmesi ile yeniden mahkemesine sunulan iddianame, artık sunulduğu mahkemece görev ve yetki dışındaki bir sebeple de ve hatta yeniden görevsiz ya da yetkisiz olduğu görüşüyle de iade edilemeyecektir.⁶⁴³

İddianamenin sunulduğu ikinci mahkeme, ilk iadeye dair verilen kararın hatalı olduğu ve kendisinin görevsiz olduğu kanaatinde bile olsa, iddianamenin ilk halinde var olmasına rağmen fark edilmeyen ve iade nedeni yapılmayan hususlar bir nevi kesinleşmiş sayıldığından,⁶⁴⁴ söz konusu ikinci mahkeme tarafından ancak iddianame kabul edilip kovuşturma aşamasına geçildiğinde görevsizlik kararı verilebilecektir (CMK md. 5/1).⁶⁴⁵

Cumhuriyet Savcısının, iadesine karar verilen iddianameyi, eksikleri ve hataları düzeltmeksizin aynen ve yeniden mahkemeye sunması ihtimal dahilindedir. Bu nedenle mahkemelerin öncelikle, kendisine gönderilen iddianamelerin iade sebebi yapılan hususlarının Cumhuriyet Savcısı tarafından giderilip giderilmediğini kontrol etmesi gerekmektedir.

Eğer mahkeme, iade kararında belirttiği eksikliklerin giderilmediğini tespit ederse, bu durumda Cumhuriyet Savcısı tarafından aynen sunulan bu iddianameyi tekrar iade edebilecektir.⁶⁴⁶ Zira hiçbir eksiklik ya da hatanın düzeltilmediği ve hala noksan olan bir iddianamenin aynen ve ikinci defa mahkemeye sunulması halinde, iddianamenin iadesi yasağı, yani “*tekrar iade yasağı*” söz konusu olmayacaktır.⁶⁴⁷ Bu yönde CMK’nın 174. maddesinde değişiklik yapan 5353 sayılı Kanunun 30. madde gerekçesinde de “*İade sebebi olarak gösterilen eksiklikler tamamlanmadan ve*

(Erişim Tarihi: 06.08.2024); Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2019/4063 Esas, 2019/5526 Karar, 24.06.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 06.08.2024); Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2016/8466 Esas, 2016/13138 Karar, 28.09.2016 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 06.08.2024); Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/7728 Esas, 2006/9723 Karar, 30.11.2006 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁴³ Yenidünya, **a.g.m.**, par. 122.

⁶⁴⁴ Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 997; Gültekin, **a.g.e.**, s. 328.

⁶⁴⁵ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 133-134; Aydın M., **a.g.m.**, s. 395.

⁶⁴⁶ Gültekin, **a.g.e.**, s. 327.

⁶⁴⁷ Şahin, Göktürk, **a.g.e.**, s. 136; Doğan Soyaslan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020, s. 386; Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s. 617; Yenidünya, **a.g.m.**, par. 124.

hatalı noktalar düzeltilmeden, adeta aynı iddianamenin yeniden mahkemeye verilmesi halinde, mahkeme bu iddianameyi de iade edebilecektir.”⁶⁴⁸ denilmiştir.

Cumhuriyet Savcısı iade edilen iddianamedeki eksik ve hatalı olduğu gösterilen kısımları düzelterek yeniden iddianame hazırlayabilir. Düzenlediği bu iddianame ile kamu davası açılması yönündeki talebini yeniden mahkemeye sunacaktır. Burada ilkinden farklı bir metin ortaya çıkmış olduğundan, hazırlanan bu belge “*yeni bir iddianame*”dir. Eğer yeni iddianamenin de ilkinden farklı olarak noksan kısımları mevcutsa, bu yeni iddianamenin de iadesine karar verilmesi mümkündür.⁶⁴⁹ Hatta o eksiklik ve hatalar da giderilinceye kadar iddianamenin iadesine karar verilebilir, çünkü iddianamenin iadesinde sayı sınırı yoktur.⁶⁵⁰

Hazırladığı iddianamenin iadesine karar verilen Cumhuriyet Savcısı, yeniden iddianame düzenlemek yerine kovuşturmaya yer olmadığı yönünde de karar verebilir (CMK md. 174/4-1. cümle). Cumhuriyet Savcısı, iade edilen iddianamedeki eksik ve hatalı kısımları giderdikten sonra, kamu davası açmak için gerekli olan yeterli şüpheyi ulaşamadığı kanaatindeyse, yeniden iddianame düzenlemek yerine kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebilecektir.

4. Kanunda Sınırlı Sayıdaki Sebepler Dışında Bir Sebep ile İddianamenin İade Edilememesi

Çalışmamızın önceki bölümlerinde detaylı şekilde açıklandığı üzere, iddianamenin iadesi sebepleri CMK’nın 174. maddesinde sınırlı sayıda sayılmıştır. Bu maddede sayılanlar dışında başka bir sebeple iddianamenin iadesi kararı verilmesi, ceza muhakemesi sistemimize göre mümkün değildir.

İddianameyi inceleyen mahkeme tarafından, kanunda sınırlı olarak belirtilenler dışında bir sebeple iddianamenin iadesi kararı verilmesi durumunda, iade kararı hukuka aykırı olacaktır. Zira iddianamenin iadesi nedenleri konusunda,

⁶⁴⁸ 5353 sayılı Kanunun 30. maddesinin gerekçesinin tam metni için bkz. <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0453.pdf> (Erişim Tarihi: 16.06.2024)

⁶⁴⁹ Aydın M., **a.g.m.**, s. 394-395; Karakurt, **a.g.m.**, s. 194.

⁶⁵⁰ Öztürk, **a.g.m.**, s. 638, 640; Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1379; Taneri, **a.g.m.**, s. 104.

incelemeyi yapan mahkemenin herhangi bir takdir hakkı bulunmamaktadır⁶⁵¹ ve mevcut olan iade nedenlerine kıyas yoluyla yeni iade nedenleri de yaratılamamaktadır.⁶⁵²

5271 sayılı CMK'nın 2005 yılında uygulanmaya başlaması ile birlikte iddianamenin iadesi kurumu ceza hukuku sistemimize dahil olduğundan, bu yıllardan beri iddianamenin iadesi konusunda Yargıtay daireleri ve Ceza Genel Kurulunun pek çok kararı doğmuştur. Büyük çoğunluğu iddianamenin iadesi kararına Cumhuriyet Savcısının itirazının reddi üzerine gidilen kanun yararına bozma talebinin değerlendirilmesine ilişkin kararlardır.

Yargıtay uzun yıllardır önüne gelen uyuşmazlıklarda, iddianamenin iadesine karar verilmesi gerektiği yönünde kararlara imza attığı gibi, pek çoğunda da iddianamenin iadesi nedeni olarak sayılamayacak halleri gerekçeleriyle ortaya koymuştur. İddianamenin iadesi nedeni sayılamayacak hallere yönelik verilen Yargıtay kararları, uygulamada ikileme düşen Cumhuriyet Savcıları ve hâkimlere yol gösterici olmaktadır.⁶⁵³

Çeşitli Yargıtay kararlarından bir derleme yaptığımızda; tanık beyanının alınmaması ve teşhis işleminin yaptırılmamış olması;⁶⁵⁴ müşteki tarafça şikâyetin süresi içerisinde yapılmamış olması;⁶⁵⁵ askeri eşyayı kasten tahrip suçunda hazine zararının belirlenmemiş olması;⁶⁵⁶ şartlarını taşımasına rağmen kamu davasının açılmasının ertelenmesine başvurulmamasının gerekçesinin iddianamede

⁶⁵¹ Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2008/429 Esas, 2008/108 Karar, 21.01.2008 Tarihli karar, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 179; Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2006/7749 Esas, 2006/15582 Karar, 28.09.2006 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024); Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2007/7704 Esas, 2007/7692 Karar, 03.10.2007 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁵² Karakurt, **a.g.m.**, s. 195.

⁶⁵³ Doktrinde Alan Akcan'ın katıldığımız bir görüşüne göre, iddianamenin iadesi kurumunun ülkemizde iyi çalıştırılmamasından birçok kişi ya da kurum sorumlu ise de en büyük sorumluluk Yargıtaya aittir ve iddianamenin iadesi kurumunun işleminde Yargıtayın gündemine gelen konularda gerekli hassasiyeti göstermesi etkili olacaktır. Detaylı bilgi için bkz. Esra Alan Akcan, "Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi Kurumu", **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, Temmuz 2016, s. 190-191.

⁶⁵⁴ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2017/1103 Esas, 2017/481 Karar, 28.02.2017 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 20.08.2024)

⁶⁵⁵ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/7051 Esas, 2020/19581 Karar, 14.12.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024)

⁶⁵⁶ Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2019/29876 Esas, 2019/9403 Karar, 12.06.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 20.08.2024)

gösterilmemesi;⁶⁵⁷ suçun şüpheli tarafından işlenip işlenmediğinin tespiti bakımından şüphelinin müştekilerle yüzleştirilmemesi;⁶⁵⁸ suça sürüklenmiş çocuk ile ilgili sosyal inceleme raporu alınmamış olması;⁶⁵⁹ taksirle ölüme neden olma suçundan açılan soruşturmada Cumhuriyet Savcısı tarafından keşif yapılmaması;⁶⁶⁰ her bir sanık için ayrı ayrı dava açılmaması;⁶⁶¹ başka dosyada sanık olarak yargılanan tanıkların mahkeme aşamalarındaki ifadeleri ile haklarında verilmiş bulunan karar örneklerinin mevcut soruşturma dosyasına getirtilmemesi;⁶⁶² delillerin hukuka aykırı şekilde elde edilmiş olması;⁶⁶³ şüphelinin adli sicil ve nüfus kayıtlarının iddianameye eklenmemesi ve şüpheli ile ilgili etkin pişmanlık durumunun olup olmadığının irdelenmemesi;⁶⁶⁴ şüphelide akıl hastalığı olup olmadığı, akıl hastalığı varsa ne kadar süredir olduğu ve buna yönelik sağlık raporunun aldırılmamış olması;⁶⁶⁵ mağdur hakkında kesin rapor aldırılmaması;⁶⁶⁶ imza ve yazıların şüphelinin eli ürünü olup olmadıkları konusunda rapor alınmaması;⁶⁶⁷ soruşturmaya dayanak yapılan belge ve

⁶⁵⁷ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/19828 Esas, 2021/1191 Karar, 18.01.2021 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 18.07.2024)

⁶⁵⁸ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2006/11165 Esas, 2007/4297 Karar, 09.04.2007 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024); Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2007/8639 Esas, 2007/6090 Karar, 20.09.2007 Tarihli karar, Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁵⁹ Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2008/14688 Esas, 2008/15750 Karar, 03.12.2008 Tarihli karar, Kazancı İçtihat Bilgi Bankası (Erişim Tarihi: 25.06.2024)

⁶⁶⁰ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2007/3775 Esas, 2007/3289 Karar, 14.06.2007 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁶¹ Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2019/21389 Esas, 2020/6367 Karar, 03.06.2020 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 06.08.2024)

⁶⁶² Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2007/7645 Esas, 2007/6325 Karar, 27.07.2007 Tarihli karar, Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 1022.

⁶⁶³ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2015/14338 Esas, 2015/24555 Karar, 16.11.2015 Tarihli karar, Çağlayan, **a.g.e.**, s. 497.

⁶⁶⁴ Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2019/9590 Esas, 2019/12609 Karar, 21.10.2019 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 27.07.2024); Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2005/16219 Esas, 2005/12658 Karar, 27.12.2005 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024); Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2023/11816 Esas, 2023/2000 Karar, 12.04.2023 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 20.08.2024); Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2008/465 Esas, 2008/13852 Karar, 25.12.2008 Tarihli karar, https://www.kanunum.com/Yargitay/124944/11-Ceza-Dairesi-2008-465-E,-2008-13852-K,-25122008-T_xxvid2262182_xxmid2262182_search (Erişim Tarihi: 07.08.2024); Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2003 Esas, 1334 Karar, 25.02.2008 Tarihli karar, Erol, **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu En Yeni 4700 İçtihat**, s. 1115-1117.

⁶⁶⁵ Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2007/12915 Esas, 2007/11684 Karar, 20.09.2007 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁶⁶ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2008/6223 Esas, 2008/7536 Karar, 11.06.2008 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024); Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2007/9328 Esas, 2007/6621 Karar, 24.09.2007 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024); Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2008/14622 Esas, 2008/250 Karar, 22.01.2008 Tarihli karar, Malkoç, Yüksektepe, **a.g.e.**, s. 1003-1004.

⁶⁶⁷ Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2008/4959 Esas, 2009/5865 Karar, 26.03.2009 Tarihli karar, Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024); Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 4896 Esas, 7078 Karar, 11.06.2007 Tarihli karar, Erol, **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu En Yeni 4700 İçtihat**, s. 1120.

evrakların fotokopi olup asıllarına uygun olduğunun onaylanmamış olması;⁶⁶⁸ bakaya suçundan şüpheli olan yükümlünün tabi olduğu celp yılına ait askere celp yönergesinin iddianameye eklenmemesi⁶⁶⁹ ve davanın mükerrer olarak açılmış olması⁶⁷⁰ gibi birçok sebep, Yargıtayın yerleşik hale gelen içtihatları uyarınca iddianamenin iadesi sebebi olarak görülmemekte ve bu durumlarda verilen iddianamenin iadesi kararları hukuka aykırı bulunmaktadır.

G. İddianamenin İadesi Kararına Karşı Başvurulabilecek Kanun Yolu

1. Genel Olarak

Soruşturma evresinin sonunda topladığı delillerden yeterli şüpheye eriştiği kanaatinde olan Cumhuriyet Savcısı, CMK’da unsurları gösterilen bir iddianame hazırlayarak görevli ve yetkili mahkemesine iddianameyi sunacaktır. İddianameyi inceleyen mahkeme, 15 gün içinde, CMK md. 174’te sınırlı sayıda sayılmış olan iddianamenin iadesi sebeplerinden en az birinin iddianamede mevcut olduğunu gerekçeleri ile birlikte açıklayarak iddianamenin iadesine karar verebilecektir (CMK md. 174/1).

İddianamenin iadesi kararının verilmesi üzerine, Cumhuriyet Savcısı isterse mahkemenin sunduğu gerekçeleri ve iadeyi haklı bularak iade kararında belirtilen eksik ve hatalı kısımların düzeltilmesi yoluna gidecektir ya da iade kararı verilmesinin hatalı olduğunu düşünüyorsa kendi görüşünde direnerek mahkemece verilen iddianamenin iadesi yönündeki karara itirazlarını sunacaktır. İddianamenin iadesine dair verilen karara itiraz edilebilmesine olanak sağlayan hüküm CMK md. 174/5’tir. Bu maddeye göre “*İade kararına karşı Cumhuriyet Savcısı itiraz edebilir.*”

Ceza muhakemesi hukukumuzda göre kanun yolları, bir yargılama makamınca tesis edilen kararların hukuka aykırı olabileceği ihtimaline binaen, kural olarak başka

⁶⁶⁸ Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2008/13066 Esas, 2009/6960 Karar, 05.06.2009 Tarihli karar, Legalbank İctihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 07.08.2024)

⁶⁶⁹ Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2007/11334 Esas, 2009/2040 Karar, 18.02.2009 Tarihli karar, Legalbank İctihat ve Mevzuat Bankası (Erişim Tarihi: 31.07.2024)

⁶⁷⁰ Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2009/18959 Esas, 2009/12913 Karar, 23.12.2009 Tarihli karar, Yaşar, Otacı, **a.g.e.**, s. 1765.

bir yargılama makamı tarafından söz konusu kararın incelenmesidir.⁶⁷¹ 5271 sayılı CMK'ya göre kanun yolları, “*olağan kanun yolları*” ile “*olağanüstü kanun yolları*” şeklinde iki başlıkta düzenlenmiştir. Aleyhine kanun yoluna başvurulacak kararın kesinleşmemesi halinde gidilen yol “*olağan kanun yolu*”, kararın kesinleşmiş olması halinde gidilen yol “*olağanüstü kanun yolu*” olarak adlandırılır.⁶⁷²

CMK'da düzenlenen olağan kanun yolları; itiraz (md. 267-271), istinaf (md. 272-285) ve temyizdir (md. 286-307); olağanüstü kanun yolları ise Cumhuriyet Başsavcısının itiraz yetkisi (md. 308-308/A), kanun yararına bozma (md. 309-310) ve yargılamanın yenilenmesidir (md. 311-323).⁶⁷³

2. İddianamenin İadesi Kararına Karşı İtiraz Kanun Yoluna Başvurulması

İddianamenin iadesi kurumu açısından CMK md. 174/5'te gösterilen itiraz kanun yolu, kanunun işaret ettiği durumlarda mahkeme kararlarına karşı ve ayrıca hâkim kararlarına karşı başvurulabilen, bu kararların hukuksal ve maddi boyuttan denetimini sağlayan olağan kanun yollarından biridir (CMK md. 267).⁶⁷⁴ Kanunda açıkça gösterilmiş olan hallerden biri olduğu için, iddianamenin iadesi kararına itiraz yolu mümkündür.

İddianamenin iadesine dair verilen karara itiraz, Cumhuriyet Savcısı tarafından, iddianamenin iade edildiğine dair kararın öğrenildiği günden, yani iade kararının soruşturma evraklarıyla Cumhuriyet Başsavcılığına geldiği tarihten⁶⁷⁵ itibaren 2 hafta⁶⁷⁶ içinde iddianameyi iade eden mahkemeye sunulacak bir dilekçe ile yahut o yönde bir tutanak tutulması için zabıt kâtibine beyanda bulunulmasıyla olur

⁶⁷¹ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 737.

⁶⁷² Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 694; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 760.

⁶⁷³ Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 578.

⁶⁷⁴ Ünver, Hakeri, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, s. 1914; Mustafa Ruhan Erdem, Candide Şentürk, **Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları**, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2018, s. 18; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 761, 766.

⁶⁷⁵ Gültekin, **a.g.e.**, s. 340.

⁶⁷⁶ 12.03.2024 tarih ve 32487 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak 01.06.2024 tarihinde yürürlüğe giren 7499 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 37. maddesinin 5/ç fıkrasıyla CMK md. 268/1'de eski hali ile yer alan “*yedi gün*” ibaresi “*iki hafta*” şeklinde değiştirilmiştir.

(CMK md. 268/1). 2 haftalık bu süre, hak düşürücü süre olup uzatılması mümkün değildir.⁶⁷⁷

İddianamenin iadesi kararını veren mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltebilir, kısmen ya da tamamen değişiklik yapabilir yahut Cumhuriyet Savcısının itirazını haklı bulmazsa en fazla 3 gün içinde, Savcının itirazını, incelemeyi yapacak mercie sunar (CMK md. 268/2).⁶⁷⁸

İddianamenin iadesine dair karara yönelik itiraz kanun yoluna gidebilecek kişi, CMK'ya göre sadece Cumhuriyet Savcısıdır. Mağdura, müştekiye ya da vekillerine, iddianamenin iadesi kararına karşı başvurabilecekleri bir yol CMK'da gösterilmemiştir. Bu şahısların iade kararına itiraz etmeleri, ancak iddianameyi hazırlayan Cumhuriyet Savcısına sunacakları bir dilekçe ile Savcayı itiraz etmesi hususunda harekete geçirmeleri ile mümkün olabilecektir.⁶⁷⁹

İddianamenin iadesi kararına itiraz edildiği ve iade kararını veren mahkemenin itirazı yerinde görüp verdiği kararı düzeltmesi durumunda, iade kararı tamamen ortadan kalkmış olacaktır ve artık iddianamenin kabulüne karar vermek gerekecektir.⁶⁸⁰

CMK'nın 268/3-c bendine göre iddianamenin iadesi kararına yapılan itirazı incelemeye yetkili merci şu şekilde gösterilmiştir: *“Asliye ceza mahkemesi hâkimi tarafından verilen kararlara yapılacak itirazların incelenmesi, yargı çevresinde bulundukları ağır ceza mahkemesine ve bu mahkeme ile başkanı tarafından verilen kararlar hakkındaki itirazların incelenmesi, o yerde ağır ceza mahkemesinin birden çok dairesinin bulunması halinde, numara olarak kendisini izleyen daireye; son numaralı daire için birinci daireye; o yerde ağır ceza mahkemesinin tek dairesi varsa, en yakın ağır ceza mahkemesine aittir.”*

⁶⁷⁷ Erdem, Şentürk, **a.g.e.**, s. 76; Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özaydın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 696.

⁶⁷⁸ Devrim Aydın, “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda İtiraz”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 65, 2006, s. 68.

⁶⁷⁹ Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 487.

⁶⁸⁰ Aydın M., **a.g.m.**, s. 392.

İddianamenin iadesine itirazların incelenmesi, kural olarak dosya üzerinden duruşma yapılmadan hükme bağlanacaktır (CMK md. 271/1) ve bu husustaki karar mümkün olduğunca kısa bir müddet içinde verilecektir (CMK md. 271/3).

İddianamenin iadesine itirazı inceleyen mahkeme, itirazı haklı bulmazsa itirazın reddine yönelik karar vererek iade kararında gösterilen eksik ve hatalı noktaların tamamlanması ve giderilmesi için dosyayı Cumhuriyet Savcılığına gönderecektir.⁶⁸¹

İtirazı reddedilen Cumhuriyet Savcısı, artık dilerse kovuşturmaya yer olmadığına dair karar verebilecek, dilerse de mahkemenin iddianamenin iadesi kararında gösterdiği noksanlıkları tamamladıktan sonra tekrar iddianame düzenleyerek mahkemeye sunabilecektir.⁶⁸² Mahkemenin, itiraz üzerine Savcının düzenlediği ve artık yeni kabul edilen bu iddianameyi kabul etmek zorunda olmadığını⁶⁸³ ve bu iddianameyi de iade edebileceğinden daha evvel bahsetmiştik.

İddianamenin iadesine itirazı inceleyen mahkeme, yaptığı incelemesi sonucu Cumhuriyet Savcısının itirazının haklı ve hukuka uygun olduğu kanaatine varırsa, itirazı kabul edecek ve CMK'nın 271/2. fıkrası uyarınca itiraza neden olan konuya ilişkin bir karar verecektir. Bir diğer anlatımla iddianamenin iadesine itirazı haklı bulan mahkeme, bu aşamada iddianamenin kabulüne karar verip dosyayı kovuşturma evresi işlemlerini yapması maksadıyla ilgili mahkemesine iletacaktır.⁶⁸⁴

İtirazı inceleyen mahkeme, iddianamenin iadesine karşı yapılan itirazın kısmen haklı olduğu kanaatine varırsa, haklı gördüğü bölümü açıklayacak; itirazı haklı görmediği diğer bölüm için de iadeye neden olan noksanlıkların tamamlanması maksadıyla dosyayı Cumhuriyet Savcılığına geri gönderecektir. Bu aşamada Cumhuriyet Savcısı da yaptığı itirazında kabul görmeyen kısımların eksik ve hatalı noktalarını gidermek için gerekli işlemleri yapacaktır.⁶⁸⁵

⁶⁸¹ Aydın M., **a.g.m.**, s. 392; İlci, **a.g.m.**, s. 887.

⁶⁸² Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s. 618; Gültekin, **a.g.e.**, s. 342.

⁶⁸³ Gökçen, Alşahin, Çakır, **a.g.e.**, s. 618; Öztürk, Tezcan, Erdem, Sırma Gezer, Saygılar, Alan, Özyayın, Erden Tütüncü, Tok, **a.g.e.**, s. 630.

⁶⁸⁴ Burcu Ertem, **Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 227; Aydın M., **a.g.m.**, s. 393; İlci, **a.g.m.**, s. 887.

⁶⁸⁵ Aydın M., **a.g.m.**, s. 393.

CMK md. 271/4'te hükme bağlandığı üzere, iddianamenin iadesine itirazı inceleyen mahkemenin bu konuda vereceği kararlar “*kesin*”dir ve hukuki niteliği gereği “*kesin karar*” olduğu için hem Cumhuriyet Savcısını hem de mahkemeyi bağlayan bir karardır.⁶⁸⁶

3. İddianamenin İadesi Kararına İtirazın Reddi Kararına Karşı Kanun Yararına Bozma Yoluna Başvurulması

İddianamenin iadesine yönelik verilen karara karşı Cumhuriyet Savcısının itirazını ele alan mahkemenin, Savcının itirazının reddine karar vermesi halinde, bu karar “*kesin nitelikte*” bir karar olacaktır. Cumhuriyet Savcısı tarafından, söz konusu kesin kararının da hukuka aykırı olduğunun düşünülmesi halinde, CMK md. 309'da hüküm altına alınan “*kanun yararına bozma*” yoluna gidilmesi mümkündür.⁶⁸⁷

Kanun yararına bozma, temyiz ile istinaf aşamalarından geçmeksizin kesinleşen kararlardaki hukuka aykırılıkların, birey ve toplum için “*hukuk yararına*” giderilmesi ve ülke çapında uygulama birliğine erişme amaçlı olağanüstü bir kanun yoludur.⁶⁸⁸

CMK md. 309'da düzenlenen kanun yararına bozma yoluna gitmek isteyen Savcı, başvuru için herhangi bir süre sınırlaması olmaksızın,⁶⁸⁹ bu talebine dair dilekçesi ile Adalet Bakanlığına başvuracaktır. Kesinleşen bir kararda hukuka aykırı yönler olduğunun iddia edildiğini öğrenen Adalet Bakanlığı, söz konusu kararın Yargıtayca bozulması istemini haklı görürse, yasal nedenlerini de belirterek, Yargıtayın ilgili ceza dairesine verilmek üzere Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığına yazılı olarak bu durumu bildirecektir.

Yargıtayın ilgili ceza dairesi, iddianamenin iadesine itirazın reddi kararına karşı Cumhuriyet Savcısının yapmış olduğu kanun yararına bozma talebini yerinde

⁶⁸⁶ Evik V. S., “İddianamenin İadesi”, s. 827; Çelik, Albayrak, **a.g.e.**, s. 541.

⁶⁸⁷ Alan Akcan, **a.g.m.**, s. 189.

⁶⁸⁸ Erdem, Şentürk, **a.g.e.**, s. 254, 260; Gültekin, **a.g.e.**, s. 351; Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 709.

⁶⁸⁹ Erdem, Şentürk, **a.g.e.**, s. 255; Özbek, Doğan, Bacaksız, **a.g.e.**, s. 819; Yurtcan, **Ceza Yargılaması Hukuku**, s. 710.

görürse, kararın kanun yararına bozulmasına karar verecektir. Yargıtayın ilgili ceza dairesi tarafından verilen kanun yararına bozma kararlarına karşı “*direnme kararı*” verilmesi mümkün değildir (CMK md. 309/5).

SONUÇ

“5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda İddianamenin İadesi” başlıklı bu yüksek lisans tezi çalışmasında, iddianamenin iadesi kurumunun ceza muhakemesi sistemimize girdiği yıldan bugüne kadarki tarihi gelişimi, 1412 sayılı Ceza Muhakemesi Usulü Kanununda bulunmayan bu kurumun CMK ile getirilme amaçları, CMK md. 170’te düzenlenen iddianamenin unsurları, md. 174’te düzenlenen iddianamenin iadesi nedenleri, iade kararı verilemeyecek haller ve iddianamenin iadesi kararına karşı başvurulabilecek kanun yolları konuları detaylarıyla anlatılmıştır.

Çalışmada, doktrindeki hem akademik alandan hem de uygulamacı hâkim, savcı ve avukat yazarların çeşitli görüşlerine değinilmesi ve iddianamenin iadesi kurumunun Yargıtay kararlarına olan yansımalarına da geniş yer verilmesi ile konuya ışık tutulmaya çalışılmıştır.

5271 sayılı CMK’nın yaklaşık 20 sene önce yürürlüğe girmesiyle birlikte iddianamenin iadesi kurumu hukuk sistemimize dahil olmuştur. 1412 sayılı CMUK’tan farklı olarak CMK’da ceza muhakemesi evreleri “soruşturma” ile “kovuşturma” şeklinde iki ana bölüme ayrılmış ve soruşturma evresinin ana süjesinin Cumhuriyet Savcısı olduğu vurgulanmıştır.

İddianamenin iadesi kurumunun CMK’nın sistematigi itibariyle soruşturma evresine ilişkin son madde olarak düzenlenmesi, soruşturma ve kovuşturma evreleri arasındaki geçişi sağlayan en önemli belgenin iddianame olduğunu göstermektedir. İddianamenin iadesi, soruşturma aşamasında hazırlanan iddianamenin kovuşturma aşamasına geçilmeden, mahkemece denetimden geçirilerek birtakım eksiklikler nedeniyle Savcılığa geri gönderilmesi kararıdır.

İddianamenin iadesi kurumunun başlıca amaçlarının, unsurları bakımından eksiksiz bir iddianame hazırlanması ile kovuşturma evresinde “*tek celselik yargılama*” ilkesinin hayata geçirilmesi, yargılamaların gereksiz şekilde uzamasına engel olunması, kişilerin haksız yere “*sanık*” konumuna getirilmesinin önüne geçilmesi, lekelenmeme hakkının korunması ve adil yargılanma hakkının temini olduğu söylenebilir.

5271 sayılı CMK ile Cumhuriyet Savcılarına daha fazla sorumluluk getirildiği aşikârdır. Soruşturma evresinde Cumhuriyet Savcısının, araştırma ödevini titiz bir çalışma ile yerine getirmesi, lekelenmeme hakkının bir teminatı olarak soruşturmanın gizliliği ilkesine dikkat etmesi, delil yasakları ve lehe delil toplanması maddesi de gözetilerek eksiksiz şekilde delillerin toplanmasına özen göstermesi, mümkün oldukça iddianame düzenlenmeden önce şüphelinin ifadesini alması ve CMK’da sayılan iddianamenin unsurlarına uygun ve eksiksiz bir iddianame hazırlaması sonucunda, iddianamenin iadesi kurumunun olumlu katkılarının görüleceğini düşünmekteyiz.

Cumhuriyet Savcısının iddianame hazırlayıp mahkemeye sunmasının ardından, mahkemenin iddianameyi 15 gün içinde inceleyip iade sebeplerini de göstererek iadeye yönelik bir karar tesis etmesi mümkündür. Cumhuriyet Savcısı söz konusu iade kararına karşı CMK md. 174/5 gereğince itiraz kanun yoluna başvurabilmektedir. Eksiksiz ve hatasız bir iddianame hazırladığı kanaatinde olan Cumhuriyet Savcısına itiraz etme hakkı tanınmış olması, iddianamenin iadesi kararının denetimi açısından yerindedir.

İddianamenin iadesi kurumunun getirilme amaçlarına aykırı olarak, işleyişte bazı temel sorunların olduğu ilk yürürlük tarihinden beri uygulamacılar ve doktrin tarafından bilinmektedir. Hatta bu nedenle kanun maddesinde değişiklikler yapılmış ise de yine de tam olarak istenen sonuç elde edilememiştir. İddianamenin iadesi nedeni ile ortaya çıkan sorunlar, kamu eliyle kişilerin haklarının ihlali sonucunu doğurmaktadır. Bu çalışmanın hazırlanması sırasında kurumun işleyişinde aksaklıklara sebep olduğunu düşündüğümüz birkaç konuya dair naçizane eleştirilerimizi belirtmek isteriz.

İlk olarak, Cumhuriyet Savcısı tarafından soruşturmanın tamamlandığının ve hazırlanan iddianamenin içeriğinin şüpheliye bildirilmemesi eleştirisi konusudur. Cumhuriyet Savcısı tarafından iddianame şüpheliye tebliğ edilmemekte, devamında da iddianamenin kabulü kararı şüpheliye bildirilmemekte ve şüpheli ancak kovuşturma evresine geçilmesiyle duruşmaya çağrı tebligatı geldiğinde aleyhindeki dosyanın güncel durumundan haberdar olmaktadır. Şüphelinin katılım gösteremediği bir süreç ile yargılamanın başlaması, adil yargılanma hakkı ve savunma hakkı ihlalleri ile silahların eşitliği ilkesi bakımından bir orantısızlık sonucu doğurmaktadır.

Benzer şekilde CMK'ya göre iddianamenin iadesi kararı da mağdur ya da suçtan zarar gören kişiye tebliğ edilmediğinden, bu kişiler de suç nedeniyle zarar gördüklerini iddia etmesine rağmen, iddialarının sonucundan haberdar edilmemektedirler. Oysaki CMK md. 172'ye göre Cumhuriyet Savcısının verdiği kovuşturmayla yer olmadığına dair karar hem şüpheliye hem de mağdur ya da suçtan zarar görene tebliğ edilmekte ve bu kişilere itiraz imkânı tanınmaktadır. Benzer mantıkla, kanun değişikliğine gidilerek iddianamenin iadesi ve kabulüne ilişkin kararların da ilgilisine tebliğ edilmesi ve itiraz hakkı tanınması ile hak ihlallerinin önleneyeğini düşünmekteyiz.

İkinci olarak eleştirdiğimiz husus, şüpheli konumundaki kişinin ifadesi ve savunmaları alınmadan iddianamenin düzenlenebilmesidir. CMK'da sınırlı sayıdaki iddianamenin iadesine dair karar verilebilecek nedenler arasında şüphelinin ifadesinin alınması zorunluluğu sayılmamıştır ve bu konu çokça Yargıtay kararında tartışılmıştır. Kanaatimizce şüphelinin ifadesi hem suçun sübutuna doğrudan etki edecek bir delildir hem de CMK'nın 160/2 ve 170/5. maddeleri doğrultusunda Cumhuriyet Savcısının şüphelinin lehine olan delilleri de toplayabilmesi için gereklidir. Bu konuda genel kabul haline gelen Yargıtay kararlarına göre, bütün araştırmalara rağmen adresinde tespit edilemeyen ya da çıkarılan yakalama kararına rağmen yakalanamayan şüpheli, bir nevi “kaçak” gibi düşünülerek, ifadesi alınmadan da hakkında iddianame düzenlenebileceği belirtilmektedir. Genel kabul bu yönde olsa da uygulamada somut olaya göre Yargıtay daireleri arasında çelişkili kararlar verilmektedir. Bu karşıtlığın önüne geçilmesi için, şüphelinin bulunması yönünde çaba gösterilmesine rağmen bulunamayan ya da yakalama kararının da sonuçsuz

kalması halinde belirlenecek makul bir sürenin ardından şüphelinin ifadesi alınmadan da iddianame düzenlenebileceği yönünde açık bir hükmün CMK'ya eklenmesi yerinde olacaktır.

Üçüncü olarak eleştirdiğimiz husus, 7188 sayılı Kanun ile giderilmeye çalışılan, ancak hala sorunlu bir terim olan “*suçun sübutuna doğrudan etki edecek mevcut bir delil*” kavramı ile ne anlatılmak istendiği ve nasıl tespit edileceğinin açık ve net olmayışıdır. İddianamenin iadesi sebepleri içinde en çok iade kararı verilmesine yol açan bu kavram, somut olayda, bahsedilen delilin tespiti için öncelikle mahkemenin dosyanın esası hakkında bir önyargı sahibi olmasına ihtiyaç yaratmaktadır. Mahkemenin, suçun sübutuna etkili delil incelemesi yönünden esasa girmesi ise, bir diğer en çok eleştirilen nokta olan ihsas-ı rey olup olmayacağı endişesini ortaya çıkarmaktadır. Bu konudaki, iddianamenin incelemesini ve gerekiyorsa iadesini yapacak makamın, davaya bakacak olan mahkemeden farklı bir makam olması gerektiği yönündeki doktrin görüşlerine katılıyoruz. İhsas-ı rey ihtimalinin akıllara gelmemesi adına, iddianamenin incelenmesi ve iadesi için, davaya bakacak mahkeme hâkimlerinin dışında, bu konuda bir nevi “ön inceleme” yapacak uzmanlaşmış hâkimlerin görevlendirilmesi gerektiği düşüncesindeyiz.

Dördüncü olarak ise, iddianamenin incelenmesi ve gerekiyorsa iadesi yönünde karar verilebilmesi için CMK md. 174/1’de verilen 15 günlük sürenin bazı hallerde yetersiz kaldığını düşünmekteyiz. Kesin bir süre verilmiş olmasını dosyaların sürüncemede kalmaması için olumlu görsek de geline nokta da ülkemizdeki davaların sayıca yoğunluğu ve hâkim ve savcılarının günlük iş yükü düşünüldüğünde verilen 15 günlük sürenin yetmediğini söyleyebiliriz. 15 gün içinde iade edilmeyen iddianamenin kabul edilmiş sayılması, iddianamelerin dosya yoğunluğu nedeniyle çoğu zaman kapsamlı inceleme yapılmaksızın yargılama aşamasına aktarılmasına sebep olmaktadır. Bu da iddianamenin iadesi kurumunun getirilme amacı olan “*tek celselik yargılama*” ilkesi ile çelişmektedir. Bu konuya ilişkin önerimiz, taraf sayısının ya da işlendiği iddia edilen suç sayısının çokluğu yahut ağır ceza mahkemesinin görev alanına dahil olan suçlar gibi kapsamlı dosyalar için sürenin artırılması yönünde kanun değişikliği yapılmasıdır.

İddianamenin iadesi kurumunun uygulamadaki problemleri olarak gördüğümüz bu durumlara tek bir çözüm formülü maalesef bulunmamaktadır. Kanun hükmüne uygun şekilde iddianame hazırlanarak iadeye mahal vermemek için Cumhuriyet Savcılarının daha dikkatli çalışabilmeleri, Cumhuriyet Savcısı sayılarının artması ile mümkün olabilecektir. Özellikle büyük illerde aylarca ve hatta yıllarca, dosyalar soruşturma aşamasında herhangi bir işlem olmaksızın bekletilmektedir. Halihazırda sistemdeki iş yükünün altında ezilen hâkim ve savcılar, dosya başına yeterli süreyi ayıramadığından “ideal” iddianameyi hazırlamakta ya da “ideal” incelemeyi yaparak iade kararını vermekte zorlanmaktadırlar.

Keza Yargıtay aşaması için de eleştiri getirmek mümkündür. Yargıtayın uygulamada birliği sağlayabilmesi için öncelikle kendi daireleri arasında aynı konuda çelişkili kararlar verilmesinin önüne geçmesi gerekmektedir. Zira Yargıtayda içtihat birliği sağlanmadan iddianamenin iadesi kurumunun problemlerinin çözülmesi de zor görünmektedir.

Sayısal olarak hâkim ve savcıların eksikliğine, bir de iddianamenin iadesi kurumunun bu mevkideki kişiler arasında kişisel mesele haline getirilmesi sorunu eklenmektedir. Uygulamada hâkim ve savcıların kişisel husumet yaşamamak adına iade kararı vermekten ya da iadeye itiraz etmekten imtina etmeleri yahut hukuken yerinde olan iade ya da iadeye itiraz kararlarına kişisel hırsla tepki vermeleri sonucunda, kanun yararına bozma yoluna kadar gidilerek, yine dosyaların sürüncemede kalmasına sebep olunmaktadır.

Doktrinde yapılan ve bizim de yukarıda değindiğimiz tüm eleştirilere rağmen, CMK ile iddianamenin iadesi kurumunun ceza muhakemesi hayatımıza girmesi bir dönüm noktasıdır. İddianamenin iadesi kurumunun varlığı, ceza muhakemesi sisteminin olumlu yürüyebilmesi için elzemdir. Eğer ceza yargılamasında amaç maddi gerçeğin insan haklarını koruyarak ortaya çıkarılması ve yöntem de adil yargılanma ilkesi kapsamında bunun en kısa sürede gerçekleştirilmesi ise, soruşturma ve kovuşturma aşamasında etkin rol alan tüm sùjelerin görevlerini liyakatli şekilde yerine getirmesi gerekmektedir. İddianamenin iadesi kurumundan verim alınması için hem kanun koyucunun gerekli değişiklikleri yapmasının hem Yargıtay nezdinde içtihat birliğinin sağlanmasının hem de uygulayıcı hâkim ve

savcılarının nitelik ve nicelik olarak ihtiyacı karşılar hale getirilmesinin kaçınılmaz olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ALTIPARMAK Cüneyd, **100 Başlıkta Soruşturma Evresi**, 15. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Nisan 2024.

ARSLANTÜRK Mustafa, **Cumhuriyet Savcısının Soruşturma Temel Kitabı**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2022.

ARTUK Mehmet Emin, GÖKCEN Ahmet, YENİDÜNYA A. Caner, **Gerekçeli Ceza Kanunları**, 7. Bası, Ankara, Turhan Kitabevi, Kasım 2007.

AŞIK Mustafa Aydın, **6763 ve 7188 Sayılı Yasa Değişiklikleri ile Ceza Muhakemesi Hukukunda Uzlaştırma**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Temmuz 2020.

AYDIN Devrim, **Ceza Muhakemesinde Deliller**, Ankara, Yetkin Yayınları, 2014.

AYDIN Murat, **Kamu Davasının Açılması ve İddianame**, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2003.

CENGİZ Serkan, DEMİRAĞ Fahrettin, ERGÜL Teoman, MCBRIDE Jeremy, TEZCAN Durmuş, **Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları**, Ankara, Türkiye Barolar Birliği, Kasım 2008.

CENTEL Nur, ZAFER Hamide, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 13. Bası, İstanbul, Beta Basım, Eylül 2016.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Tasarısı Sempozyumu 13-14 Şubat 2004, Ceza Hukuku Derneği Yayınları, Şubat 2004.

ÇAĞLAYAN Yılmaz, **Açıklamalı - İçtihatlı Ceza Muhakemesi Kanunu**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2022.

ÇELİK Ali, ALBAYRAK Zeki Murteza, **Bilimsel Görüşler, Yargıtay Ceza Genel Kurulu ve Daire Kararları Işığında Notlu - Atıflı - Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu “Öz Kitap”**, 13. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Haziran 2022.

ÇOLAK Halûk, TAŞKIN Mustafa, **Açıklamalı-Karşılaştırmalı-Uygulamalı Ceza Muhakemesi Kanunu**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Haziran 2005.

DEĞİRMENCİ Olgun, **Onarıcı Adalet Uygulaması Olarak Ceza Muhakemesinde Uzlaştırma**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2021.

DEMİR Remzi, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2022.

DÖNMEZER Sulhi, ERMAN Sahir, BAYRAKTAR Köksal, KESKİN KIZIROĞLU Serap, ZAFER Hamide, MEMİŞ KARTAL Pınar, SINAR Hasan, ERMAN R. Barış, EROĞLU Fulya, ÖNOK R. Murat, **Nazarî ve Tatbikî Ceza Hukuku**, Cilt II, 15. Bası, İstanbul, Der Yayınları, 2021.

DÜLGER Murat Volkan, TAŞKIN Şaban Cankat, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2023.

ERDEM Mustafa Ruhan, ŞENTÜRK Candide, **Ceza Muhakemesinde Kanun Yolları**, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2018.

EROL Haydar, **5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu En Yeni 4700 İctihat**, Yayın Matbaacılık.

EROL Haydar, **Adli Yargı İlk Derece Mahkemelerinde Ceza Yargılaması ve Uygulaması**, Yayın Matbaacılık, 2006.

ERTEMÜR Hazal, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Alternatif Bir Çözüm Yolu Olarak Uzlaştırma**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2021.

FEYZİOĞLU Metin, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık**, Ankara, US-A Yayıncılık, Şubat 1996.

GÖKCEN Ahmet, ALŞAHİN M. Emin, ÇAKIR Kerim, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Mayıs 2024.

GÜLTEKİN Özkan, **Öğretide ve Uygulamada İddianame ve İddianamenin İadesi**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2021.

GÜMÜŞAY Arif, **Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi Kurumu**, 1. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Mart 2023.

KİTAPÇIOĞLU Tülay, **Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Soruşturmanın Sonuçlandırılması**, 1. Baskı, İstanbul, Legal Yayıncılık, Ekim 2014.

KOCA Mahmut, ÜZÜLMEZ İlhan, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 15. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2022.

KOLCU Selahattin, **Adil Yargılanma Hakkı Boyutuyla Ceza Muhakemesi Hukukunda Hakimin Davaya Bakamaması ve Reddi**, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mart 2020.

KUNTER Nurullah, YENİSEY Feridun, NUHOĞLU Ayşe, **Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku**, 18. Bası, İstanbul, Beta Basım, Ekim 2010.

MALKOÇ İsmail, YÜKSEKTEPE Mert, **Açıklamalar ve Yorumlarla 5271 Sayılı Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu**, I. Cilt, Ankara, Malkoç Kitabevi, 2008.

MERAKLI Serkan, **Cumhuriyet Savcısının Kamu Davasını Açmada Takdir Yetkisi**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2014.

ÖZBEK Veli Özer, DOĞAN Koray, BACAKSIZ Pınar, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 16. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023.

ÖZBEK Veli Özer, DOĞAN Koray, MERAKLI Serkan, BACAKSIZ Pınar, BAŞBÜYÜK İsa, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023.

ÖZGENÇ İzzet, **Türk Ceza Hukuku Genel Hükümler**, 19. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023.

ÖZTÜRK Bahri, ERDEM Mustafa Ruhan, **Uygulamalı Ceza Hukuku ve Güvenlik Tedbirleri Hukuku**, 23. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2023.

ÖZTÜRK Bahri, TEZCAN Durmuş, ERDEM Mustafa Ruhan, SİRMA GEZER Özge, SAYGILAR Yasemin F., ALAN Esra, ÖZAYDIN Özdem, ERDEN TÜTÜNCÜ Efser, TOK Mehmet Can, **Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku**, Editör Bahri Öztürk, 17. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023.

SOYASLAN Doğan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 8. Baskı, Ankara, Yetkin Yayınları, 2020.

ŞAHİN Cumhur, **Ceza Muhakemesi Kanunu Gazi Şerhi**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Aralık 2005.

ŞAHİN Cumhur, GÖKTÜRK Neslihan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 14. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023.

TANER Fahri Gökçen, **Ceza Muhakemesi Hukukunda Adil Yargılanma Hakkı Bağlamında Çelişme ve Silahların Eşitliği**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2021.

TANERİ Gökhan, **Notlu, Atıflı, Şerhli, Bölge Adliye Mahkemesi ve Yargıtay Uygulamalarıyla Ceza Muhakemesi Kanunu El Kitabı**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2020.

TOROSLU Nevzat, FEYZİOĞLU Metin, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 22. Baskı, Ankara, Savaş Yayınevi, Ekim 2023.

TOSUN Öztekin, **Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri**, Cilt I, 4. Bası, İstanbul, Acar Matbaacılık, 1984.

Türkiye Barolar Birliği, **Bir Adli Organ Olarak Savcılık**, 1. Baskı, Sempozyum, Ankara, Ekim 2006.

ÜNVER Yener, HAKERİ Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt I, 15. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Mayıs 2019.

ÜNVER Yener, HAKERİ Hakan, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, Cilt III, 15. Baskı, Ankara, Adalet Yayınevi, Mayıs 2019.

ÜNVER Yener, **İftira, Suç Uydurma, Suç Üstlenme, Yalan Tanıklık ve Bilirkişilik, Suçu İhbar Etmemek Suçları (TCK'da Düzenlenen Adliye Karşı Suçlar)**, 7. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Şubat 2023.

YAŞAR Osman, OTACI Cengiz, **Yeni İçtihatlarla Uygulamalı ve Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu**, II. Cilt, 10. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Şubat 2022.

YAYLA Mehmet, **Ceza Muhakemesi Hukukunda İspat ve Şüphe**, 2. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ekim 2021.

YENİSEY Feridun, NUHOĞLU Ayşe, **Ceza Muhakemesi Hukuku**, 11. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Eylül 2023.

YILDIRIM Akif, **Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Mayıs 2018.

YILMAZ Yeşim, **Ceza Muhakemesinde Pazarlık Yöntemleri ve Kovuşturmaya Alternatif Bir Yöntem Olarak Seri Muhakeme Usulü**, İstanbul, Der Yayınları, 2022.

YURTCAN Erdener, **Ceza Muhakemesi Kanunu Şerhi (CMK)**, 9. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Nisan 2019.

YURTCAN Erdener, **Ceza Yargıcının El Kitabı**, 1. Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2019.

YURTCAN Erdener, **Ceza Yargılaması Hukuku**, 16. Bası, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Kasım 2019.

YÜKSEKTEPE Mert Asker, **İddianamenin İadesi**, 1. Baskı, İstanbul, Platon Plus Yayıncılık, Ocak 2023.

MAKALELER

ALAN AKCAN Esra, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi Kurumu”, **İstanbul Kültür Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Sayı 2, Temmuz 2016, ss. 173-192.

ARITÜRK Ramazan, “İddianamenin İadesi ile İlgili Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl 13, Sayı 50, Nisan 2022, ss. 181-218.

AYDIN Devrim, “Ceza Muhakemesi Kanunu’nda İtiraz”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 65, 2006, ss. 61-72.

AYDIN Murat, “İddianamenin Unsurları ve İadesi”, **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 10, Sayı 1-2, Haziran-Aralık 2006, ss. 367-416.

BAYTAZ Abdullah Batuhan, “Seri Muhakeme Usulü”, **Ceza Hukuku ve Kriminoloji Dergisi**, Cilt 8, Sayı 2, 2020, ss. 227-273.

BİRTEK Fatih, “Cumhuriyet Savcısı’nın Delilleri ve Fiili Takdir Yetkisi”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2013, ss. 953-990.

DİRİM Vuslat, “İddianamenin İadesi ve Yargıtay Uygulamaları”, **Fasikül Hukuk Dergisi**, Yıl 4, Sayı 32, Temmuz 2012, ss. 13-17.

DURANOĞLU Yakup, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Özel Soruşturma Usulleri Sonucunda Düzenlenen İddianame ve İddianame Yerine Geçen Belgelerin İadesi”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 30, Sayı 1, Mart 2022, ss. 1-45.

DURANOĞLU Yakup, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukundaki Soruşturma Evresinin Tarihi Gelişimi”, **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 8, Sayı 1, Ocak 2022, ss. 167-190.

ELMAS Birsen, “Yargıtay Kararları Işığında İddianamenin İadesi”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl 7, Sayı 28, Ekim 2016, ss. 207-234.

EPÖZDEMİR Rezan, “İddianamenin İadesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 13, Sayı 138, Şubat 2018, ss. 14-26.

EVİK Ali Hakan, “Ceza Muhakemesinde Kaçakların Yargılanması”, **Kocaeli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 12, Sayı 23, Ocak 2021, ss. 29-50.

EVİK Vesile Sonay, “İddianamenin İadesi”, **Sulhi Dönmezer Armağanı**, Cilt II, Ankara, 2008, ss. 811-829.

EVİK Vesile Sonay, “Kovuşturmayaya Yer Olmadığı Kararı ve Denetimi”, **Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 11, Sayı 147, Kasım 2016, ss. 9-35.

FEYZİOĞLU Metin, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl 19, Sayı 62, Ocak-Şubat 2006, ss. 27-61.

FEYZİOĞLU Metin, “Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 44, Yıl 1995, Sayı 1, ss. 665-688.

GÜLTEKİN Özkan, “İddianame Yerine Geçen Belgeler İddianamenin İadesine Konu Olabilir Mi?”, **Adalet Dergisi**, Sayı 37, Mayıs 2010, ss. 147-159.

GÜLTEKİN Özkan, “İddianamenin İadesi”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 1, Sayı 3, Kasım 2006, ss. 49-62.

İLCİ Şükrü, “CMK’nda İddianamenin İadesi”, **Alman-Türk Karşılaştırmalı Ceza Hukuku**, Yayına Hazırlayanlar Eric Hilgendorf, Yener Ünver, Cilt III, Prof. Dr. Köksal Bayraktar’a Armağan, İstanbul, Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını No: 18, 2010, ss. 867-888.

İNCE Hüseyin, “İddianamenin İadesi”, **Ceza Muhakemesi Kanununun 3 Yılı Teori ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar**, İstanbul, Türk Ceza Hukuku Derneği Yayınları, Haziran 2009, ss. 192-231.

KARAKEHYA Hakan, ARABACI Murat, “Cumhuriyet Savcısının Hukuki Statüsü, Muhakemedeki Taraf Pozisyonu ve İspat Yükünün Bulunması Üzerine...”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 65, Sayı 4, Aralık 2016, ss. 2059-2081.

KARAKURT Ahu, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin İadesi”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Yıl 22, Sayı 82, Mayıs-Haziran 2009, ss. 170-200.

KESKİN İbrahim, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Seri Muhakeme Usulü”, **Adalet Dergisi**, 2022/1 Sayı 68, 2022, ss. 205-252.

KESKİN İbrahim, “Uygulama ve Öğretide İddianamenin İadesi”, **Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 10, Sayı 1, Temmuz 2022, ss. 323-355.

KÖKEN Enes, “Soruşturma Evresinin Kör Noktası: İddianame Yerine Geçen Belge”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 16, Sayı 174, Şubat 2021, ss. 250-263.

KÖKEN Enes, “Yeni CMK Sisteminde Soruşturma Evresi ve İddianame”, **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 6, Sayı 1, Nisan 2021, ss. 361-400.

KÖKSAL Atacan, “Kamu Davasının Açılmasında Takdirilik İlkesi ve Denetimi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 90. Kuruluş Yıldönümü Armağanı**, Ankara, 2017, ss. 603-658.

MERAKLI Serkan, “İddianamenin İadesi Kurumunun Ceza Muhakemesi Kanunu Bakımından Değerlendirilmesi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 15, Özel Sayı, Temmuz 2013, ss. 1595-1652.

OKUYUCU ERGÜN Güneş, “Soruşturmanın Gizliliği”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 59, Sayı 2, Haziran 2010, ss. 243-276.

ÖZAR Süleyman, “İddianamenin İadesi Tespitler, Sorunlar ve Öneriler”, **Adalet Dergisi**, Yıl 98, Sayı 28, Mayıs 2007, ss. 323-340.

ÖZEN Muharrem, KÖKSAL Atacan, “Önödeme ve Bazı Çözüm Önerileri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 70, Sayı 2, Haziran 2021, ss. 589-621.

ÖZEN Mustafa, “1982 Anayasasına Göre Yüce Divan Yargılamasındaki Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt 3, Sayı 17, Ocak 2008, ss. 23-36.

ÖZEN Mustafa, “Kamu Davası Açma Konusunda Benimsenen İlkeler, Cumhuriyet Savcısının Takdir Yetkisi ve İddianamenin İadesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, Yıl 67, Sayı 3, Mayıs 2009, ss. 17-28.

ÖZTÜRK Bahri, “Ceza Muhakemesinde Ara Muhakeme Evresi Özellikle İddianamenin İadesi”, **Prof. Dr. M. İlhan Ulusan’a Armağan**, Cilt III, Editörler: Atilla Altop, Rudolf Welser, Cüneyt Bellican, Nihal Ural Çınar, Güler Gümüşsoy Karakurt, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Temmuz 2016, ss. 631-665.

TANERİ Gökhan, “İlkel Yaklaşımla İddianamenin İadesi”, **Zirve Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 2, Sayı 2, Eylül 2013, ss. 73-108.

TANRIKULU M. Sezgin, “Adil Yargılanma Hakkı ve İddianamenin Kabulü-İadesi-Tebliği”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Sayı 64, Mayıs 2006, ss. 70-114.

TAŞ Burak, “Ceza Muhakemesi Hukukunda İddianamenin Kabulü, Tensip Zaptı ve İlk Duruşma”, **İstanbul Aydın Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Yıl 6, Sayı 2, Aralık 2020, ss. 287-314.

ÜNVER Yener, “Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Önsoruşturma Mı?”, **Ceza Muhakemesi Hukukunun Güncel Sorunları**, Yayına Hazırlayanlar Gunnar Duttge, Yener Ünver, Editör Yener Ünver, Cilt 8, Birinci Baskı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, Ocak 2021, ss. 199-246.

YENİDÜNYA A. Caner, “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Kamu Davasının Açılması, İddianamenin Unsurları ve İadesi”, **E-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi**, Sayı 60, Şubat 2007 (Erişim Tarihi: 28.12.2023).

YENİSEY Feridun, “Ceza Muhakemesi Süjelerinin İradelerinin Ceza Muhakemesinin Yürüyüşüne Etkisi Sorunu”, **Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi**, Cilt 19, Sayı 2, 2013, ss. 453-470.

YILDIRIM Erkan, “Son Düzenlemeler Özelinde İddianamenin İadesi Kurumu”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Yıl 11, Sayı 42, Nisan 2020, ss. 173-202.

YILMAZ Ejder, “Savcıların Hukuk Davalarındaki Görevleri”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 29, Sayı 1, Mayıs 1972, ss. 255-287.

YÜCEL Mustafa Tören, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanunu (YCMK) Karşısında Ceza Adaleti Sisteminin -de facto- Görünümü ve Sosyolojik Çıkmazlar”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, Cilt 18, Sayı 57, Mart 2005, ss. 29-61.

TEZLER

ASLAN Safa Ogün, **İddianamenin İadesi (CMK md. 174)** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2023.

ERTEM Burcu, **Kamu Davasının Açılması ve İddianamenin İadesi** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

GENÇ Ali Selim, **Cumhuriyet Savcısının Özel Hukuk Davalarındaki Yeri** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2019.

KAŞKA Hakan, **Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Soruşturma Evresinin Sona Ermesi** (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2018.

SABIR Serkan, **Cumhuriyet Savcısının Hukuk Davalarında Yer Alması** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

UĞUR Ali Burak, **Kamu Davasının Hazırlanması ve İddianame** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kasım 2014.

YARGI KARARLARI

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2003/313 Esas, 2004/6 Karar, 20.01.2004 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2004/8-92 Esas, 2004/125 Karar, 25.05.2004 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2007/2-247 Esas, 2007/257 Karar, 04.12.2007 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2007/5-83 Esas, 2007/244 Karar, 20.11.2007 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2009/16.HD-154 Esas, 2009/282 Karar, 08.12.2009 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2011/570 Esas, 2012/51 Karar, 21.02.2012 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2011/85 Esas, 2011/94 Karar, 17.05.2011 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2012/1307 Esas, 2013/151 Karar, 16.04.2013 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2012/6-1477 Esas, 2013/63 Karar, 19.02.2013 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2012/7-1020 Esas, 2012/1799 Karar, 02.10.2012 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2013/13-12 Esas, 2014/31 Karar, 04.02.2014 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2013/14-49 Esas, 2013/146 Karar, 16.04.2013 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2014/37 Esas, 2015/47 Karar, 17.03.2015 Tarihli karar

Yargıtay Ceza Genel Kurulu, 2017/808 Esas, 2020/17 Karar, 21.01.2020 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 1996/1609 Esas, 1996/1777 Karar, 30.05.1996 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2007/985 Esas, 2007/287 Karar, 09.02.2007 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2008/429 Esas, 2008/108 Karar, 21.01.2008 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2015/5278 Esas, 2015/6447 Karar, 28.12.2015 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2017/2343 Esas, 2018/2365 Karar, 21.05.2018 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2021/11561 Esas, 2021/13761 Karar, 01.11.2021 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2021/8320 Esas, 2021/8714 Karar, 24.05.2021 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2022/13942 Esas, 2023/15 Karar, 09.01.2023 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2022/232 Esas, 2022/907 Karar, 07.02.2022 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2022/7171 Esas, 2022/6103 Karar, 04.07.2022 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2023/3968 Esas, 2023/2745 Karar, 05.05.2023 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 2023/4408 Esas, 2023/4872 Karar, 10.07.2023 Tarihli karar

Yargıtay 1. Ceza Dairesi, 8691 Esas, 3686 Karar, 06.05.2008 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2005/10475 Esas, 2005/24468 Karar, 09.11.2005 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2005/8283 Esas, 2005/19965 Karar, 29.09.2005 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2006/4907 Esas, 2006/12064 Karar, 14.06.2006 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2006/6104 Esas, 2006/12460 Karar, 27.06.2006 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2006/6139 Esas, 2006/12759 Karar, 03.07.2006 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2006/7749 Esas, 2006/15582 Karar, 28.09.2006 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2007/12915 Esas, 2007/11684 Karar, 20.09.2007 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2007/6622 Esas, 2007/7394 Karar, 23.05.2007 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2008/21670 Esas, 2008/15074 Karar, 08.10.2008 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2011/57096 Esas, 2011/37787 Karar, 27.10.2007 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2015/15326 Esas, 2015/15077 Karar, 09.09.2015 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2016/8466 Esas, 2016/13138 Karar, 28.09.2016 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2020/30602 Esas, 2021/5272 Karar, 15.03.2021 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2021/11763 Esas, 2021/13647 Karar, 05.07.2021 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2021/1242 Esas, 2021/8113 Karar, 13.04.2021 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2022/4520 Esas, 2022/16719 Karar, 12.10.2022 Tarihli karar

Yargıtay 2. Ceza Dairesi, 2023/11816 Esas, 2023/2000 Karar, 12.04.2023 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2006/5835 Esas, 2006/4982 Karar, 01.06.2006 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2007/8659 Esas, 2007/5291 Karar, 27.06.2007 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2008/14688 Esas, 2008/15750 Karar, 03.12.2008 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2014/11141 Esas, 2014/12714 Karar, 26.03.2014 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2018/4317 Esas, 2018/11662 Karar, 27.06.2018 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2018/7900 Esas, 2019/241 Karar, 09.01.2019 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2019/13937 Esas, 2019/18341 Karar, 14.10.2019 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2020/22755 Esas, 2020/13929 Karar, 19.10.2020 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2022/1227 Esas, 2022/3201 Karar, 01.06.2022 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2022/1388 Esas, 2022/4116 Karar, 28.06.2022 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2022/1390 Esas, 2022/3200 Karar, 01.06.2022 Tarihli karar

Yargıtay 3. Ceza Dairesi, 2022/15762 Esas, 2022/3812 Karar, 14.06.2022 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2005/13135 Esas, 2006/2163 Karar, 08.02.2006 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2006/5172 Esas, 2007/1167 Karar, 06.02.2007 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2007/7704 Esas, 2007/7692 Karar, 03.10.2007 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2007/771 Esas, 2007/2513 Karar, 19.03.2007 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2007/9636 Esas, 2007/9375 Karar, 14.11.2007 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2007/9641 Esas, 2007/9382 Karar, 14.11.2007 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/11258 Esas, 2008/18473 Karar, 07.10.2008 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/11263 Esas, 2008/19999 Karar, 05.11.2008 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/15823 Esas, 2008/21037 Karar, 21.11.2008 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/7404 Esas, 2008/16991 Karar, 17.09.2008 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2008/9952 Esas, 2008/15840 Karar, 08.07.2008 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2010/15028 Esas, 2011/4207 Karar, 30.03.2011 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2010/21275 Esas, 2012/13997 Karar, 11.06.2012 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2010/3200 Esas, 2010/5533 Karar, 29.03.2010 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2011/17946 Esas, 2013/22233 Karar, 16.09.2013 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2012/5915 Esas, 2012/10384 Karar, 03.05.2012 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2014/5249 Esas, 2015/1859 Karar, 22.01.2015 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2015/20487 Esas, 2019/17831 Karar, 13.11.2019 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2016/12629 Esas, 2020/9814 Karar, 10.09.2020 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2016/16596 Esas, 2016/14645 Karar, 25.11.2016 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2017/19261 Esas, 2017/28180 Karar, 15.12.2017 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2018/4581 Esas, 2018/16454 Karar, 04.10.2018 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2019/1294 Esas, 2019/8445 Karar, 09.05.2019 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2019/4502 Esas, 2019/15446 Karar, 09.10.2019 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2019/8234 Esas, 2020/3763 Karar, 20.02.2020 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2019/8327 Esas, 2020/4272 Karar, 27.02.2020 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/1310 Esas, 2020/7477 Karar, 22.06.2020 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/19828 Esas, 2021/1191 Karar, 18.01.2021 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/23082 Esas, 2022/4697 Karar, 15.02.2022 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/596 Esas, 2020/8516 Karar, 01.07.2020 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2020/7051 Esas, 2020/19581 Karar, 14.12.2020 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2021/14675 Esas, 2021/17679 Karar, 03.06.2021 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2021/30159 Esas, 2021/22887 Karar, 28.09.2021 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2021/30828 Esas, 2021/25994 Karar, 02.11.2021 Tarihli karar

Yargıtay 4. Ceza Dairesi, 2021/30863 Esas, 2021/25995 Karar, 02.11.2021 Tarihli karar

Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2007/9328 Esas, 2007/6621 Karar, 24.09.2007 Tarihli karar

Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2008/14622 Esas, 2008/250 Karar, 22.01.2008 Tarihli karar

Yargıtay 5. Ceza Dairesi, 2010/3585 Esas, 2010/3358 Karar, 05.05.2010 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2003 Esas, 1334 Karar, 25.02.2008 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2005/13667 Esas, 2006/1455 Karar, 20.02.2006 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2005/16219 Esas, 2005/12658 Karar, 27.12.2005 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2006/11165 Esas, 2007/4297 Karar, 09.04.2007 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2007/18694 Esas, 2009/15252 Karar, 18.11.2009 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2007/8475 Esas, 2008/13244 Karar, 12.06.2008 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2008/4959 Esas, 2009/5865 Karar, 26.03.2009 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2014/1480 Esas, 2014/18157 Karar, 30.10.2014 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2016/4188 Esas, 2016/4957 Karar, 13.06.2016 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2016/4719 Esas, 2016/5945 Karar, 28.09.2016 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2017/1103 Esas, 2017/481 Karar, 28.02.2017 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2017/1542 Esas, 2020/1233 Karar, 10.03.2020 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2018/3197 Esas, 2020/5169 Karar, 17.12.2020 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 2018/3491 Esas, 2018/6522 Karar, 05.11.2018 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 6888 Esas, 8428 Karar, 29.11.1984 Tarihli karar

Yargıtay 6. Ceza Dairesi, 7290 Esas, 841 Karar, 14.02.1984 Tarihli karar

Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 1997/1455 Esas, 1997/1249 Karar, 20.02.1997 Tarihli karar

Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2006/8249 Esas, 2007/1129 Karar, 26.02.2007 Tarihli karar

Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2007/11334 Esas, 2009/2040 Karar, 18.02.2009 Tarihli karar

Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2008/17640 Esas, 2011/21519 Karar, 03.11.2011 Tarihli karar

Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2014/30216 Esas, 2018/2886 Karar, 15.03.2018 Tarihli karar

Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2021/22173 Esas, 2021/10217 Karar, 07.09.2021 Tarihli karar

Yargıtay 7. Ceza Dairesi, 2021/5075 Esas, 2021/9012 Karar, 30.06.2021 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2006/5851 Esas, 2006/9074 Karar, 08.12.2006 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2007/8639 Esas, 2007/6090 Karar, 20.09.2007 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2008/1054 Esas, 2008/801 Karar, 07.02.2008 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2008/18620 Esas, 2009/220 Karar, 20.01.2009 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2015/14338 Esas, 2015/24555 Karar, 16.11.2015 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2017/13734 Esas, 2018/5881 Karar, 24.05.2018 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2019/9590 Esas, 2019/12609 Karar, 21.10.2019 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2020/296 Esas, 2021/1273 Karar, 01.02.2021 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2021/3373 Esas, 2021/14662 Karar, 20.05.2021 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2022/1863 Esas, 2024/3413 Karar, 24.04.2024 Tarihli karar

Yargıtay 8. Ceza Dairesi, 2022/1864 Esas, 2024/3415 Karar, 24.04.2024 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2005/6128 Esas, 2005/7578 Karar, 17.10.2005 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2005/6961 Esas, 2005/9421 Karar, 12.12.2005 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2007/3775 Esas, 2007/3289 Karar, 14.06.2007 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2007/7645 Esas, 2007/6325 Karar, 27.07.2007 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2008/6223 Esas, 2008/7536 Karar, 11.06.2008 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2009/18959 Esas, 2009/12913 Karar, 23.12.2009 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2014/2040 Esas, 2014/8321 Karar, 07.07.2014 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2014/7408 Esas, 2014/11985 Karar, 26.11.2014 Tarihli karar

Yargıtay 9. Ceza Dairesi, 2023/1175 Esas, 2023/4368 Karar, 15.06.2023 Tarihli karar

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2007/693 Esas, 2007/7075 Karar, 11.06.2007 Tarihli karar

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2017/830 Esas, 2020/6064 Karar, 21.10.2020 Tarihli karar

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2019/2449 Esas, 2019/6341 Karar, 14.10.2019 Tarihli karar

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2020/17977 Esas, 2023/999 Karar, 14.02.2023 Tarihli karar

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 2021/15381 Esas, 2022/176 Karar, 11.01.2022 Tarihli karar

Yargıtay 10. Ceza Dairesi, 4896 Esas, 7078 Karar, 11.06.2007 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2005/6429 Esas, 2005/10112 Karar, 20.10.2005 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2005/9494 Esas, 2005/14352 Karar, 26.12.2005 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/3536 Esas, 2006/4707 Karar, 25.05.2006 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/3537 Esas, 2006/6679 Karar, 13.07.2006 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/3835 Esas, 2006/6168 Karar, 03.07.2006 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/5263 Esas, 2006/8292 Karar, 18.10.2006 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/6934 Esas, 2006/9709 Karar, 30.11.2006 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2006/7728 Esas, 2006/9723 Karar, 30.11.2006 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2007/6530 Esas, 2007/6017 Karar, 27.09.2007 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2008/13066 Esas, 2009/6960 Karar, 05.06.2009 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2008/13124 Esas, 2009/8892 Karar, 10.07.2009 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2008/465 Esas, 2008/13852 Karar, 25.12.2008 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2019/4063 Esas, 2019/5526 Karar, 24.06.2019 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2019/4409 Esas, 2019/6176 Karar, 12.09.2019 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2020/690 Esas, 2020/1689 Karar, 24.02.2020 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2021/11536 Esas, 2021/11135 Karar, 30.11.2021 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2021/35005 Esas, 2021/9499 Karar, 01.11.2021 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2021/37449 Esas, 2021/11064 Karar, 29.11.2021 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2022/4008 Esas, 2023/4806 Karar, 05.06.2023 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2022/6519 Esas, 2023/2375 Karar, 04.04.2023 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 2023/885 Esas, 2024/1050 Karar, 06.02.2024 Tarihli karar

Yargıtay 11. Ceza Dairesi, 6945 Esas, 773 Karar, 14.02.2008 Tarihli karar

Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 2015/13049 Esas, 2015/17584 Karar, 11.11.2015 Tarihli karar

Yargıtay 12. Ceza Dairesi, 2019/13275 Esas, 2019/11649 Karar, 10.12.2019 Tarihli karar

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2011/17629 Esas, 2011/6976 Karar, 30.11.2011 Tarihli karar

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2011/27923 Esas, 2012/2008 Karar, 02.02.2012 Tarihli karar

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2016/18525 Esas, 2016/15269 Karar, 16.11.2016 Tarihli karar

Yargıtay 13. Ceza Dairesi, 2016/18899 Esas, 2016/16872 Karar, 22.12.2016 Tarihli karar

Yargıtay 14. Ceza Dairesi, 2011/14137 Esas, 2011/626 Karar, 11.10.2011 Tarihli karar

Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 2014/19639 Esas, 2017/10890 Karar, 15.05.2017 Tarihli karar

Yargıtay 15. Ceza Dairesi, 2017/1790 Esas, 2017/21203 Karar, 24.10.2017 Tarihli karar

Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2019/7930 Esas, 2019/5939 Karar, 04.10.2019 Tarihli karar

Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 2020/538 Esas, 2020/2038 Karar, 13.03.2020 Tarihli karar

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2015/38237 Esas, 2017/10555 Karar, 09.10.2017 Tarihli karar

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2017/3034 Esas, 2018/11350 Karar, 19.09.2018 Tarihli karar

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2018/6742 Esas, 2019/4372 Karar, 05.03.2019 Tarihli karar

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2019/11162 Esas, 2020/8682 Karar, 07.07.2020 Tarihli karar

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2019/21389 Esas, 2020/6367 Karar, 03.06.2020 Tarihli karar

Yargıtay 18. Ceza Dairesi, 2019/6725 Esas, 2019/9937 Karar, 29.05.2019 Tarihli karar

Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2015/4628 Esas, 2015/4072 Karar, 09.09.2015 Tarihli karar

Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2017/6370 Esas, 2019/530 Karar, 21.01.2019 Tarihli karar

Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2018/3011 Esas, 2018/4309 Karar, 10.04.2018 Tarihli karar

Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2019/22955 Esas, 2019/15027 Karar, 03.12.2019 Tarihli karar

Yargıtay 19. Ceza Dairesi, 2019/29876 Esas, 2019/9403 Karar, 12.06.2019 Tarihli karar

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

5353 sayılı Kanun Gerekçesi, <https://www2.tbmm.gov.tr/d22/2/2-0453.pdf>

Adalet Bakanlığı Bilgi İşlem Dairesi Başkanlığı 09.02.2006 ve 10.11.2011 tarihli “UYAP Uygulamaları” konulu 124 ve 124/1 nolu Genelgeleri, <https://bigm.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/mevzuat>

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Önödeme İlişkin İstatistik 2023 Yılı Raporu, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2042024135931%C3%96N%C3%96DEME%20%20%C4%B0STAT%C4%B0ST%C4%B0%C4%9E%C4%B0%202023%20YILI.pdf>

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı 2023 Yılı Uzlaştırma İstatistiği Raporu, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/20420241343372023%20UZLA%C5%9ETIRMA%20G%C3%96RSEL.pdf>

Adalet Bakanlığı Ceza İşleri Genel Müdürlüğü Alternatif Çözümler Daire Başkanlığı Seri Muhakeme Usulüne İlişkin İstatistik 2023 Yılı Raporu, <https://alternatifcozumler.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/2042024134915SER%C4%B0%20MUHAKEME%20USUL%C3%9C%20%C4%B0STAT%C4%B0ST%C4%B0%C4%9E%C4%B0%202023.pdf>

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kararları, <https://hudoc.echr.coe.int/>

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_TUR

<https://www.kanunum.com/>

Kazancı İçtihat Bilgi Bankası, <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/anaindex.html>

Legalbank İçtihat ve Mevzuat Bankası, <https://legalbank.net/>

Lexpera Hukuk Bilgi Sistemi, <https://www.lexpera.com.tr/>

Resmi Gazete, <https://www.resmigazete.gov.tr/>

Sinerji Mevzuat ve İçtihat Programı, <https://mevzuat.sinerjias.com.tr/>

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/>

ÖZGEÇMİŞ

TEZ ONAY SAYFASI

Üniversite : T.C. GALATASARAY ÜNİVERSİTESİ
Enstitü : SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Hazırlayanın Adı Soyadı : OYA AKBULUT ÖZEN
Tez Başlığı : 5271 SAYILI CEZA MUHAKEMESİ
KANUNUNDA İDDİANAMENİN İADESİ
Savunma Tarihi : 11.09.2024
Danışman : PROF. DR. VESİLE SONAY EVİK

JÜRİ ÜYELERİ:

Unvan, Adı Soyadı

İmza

PROF. DR. VESİLE SONAY EVİK

PROF. DR. PINAR KARTAL

DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜNER HANDE ULUTÜRK

Prof. Dr. Ulun AKTURAN

Enstitü Müdürü